



COPIA DE LA BIBLIOTECA DE LA UNIVERSIDAD DE DEUSTO

Car-dillo-AE-DIC-NO-S-EL-CO-MO-ME-N-TA-RIO-FORM-1566





ADICION SECUN
DA COMMENTARIORVM

questionum in quinque voces Porphyrij Auto-
re Gasparo Cardillo Villalpando Segobien-
si, eloquentię & liberalium artium Com-
pluti professore, & collega di-
ui Illesonsi.

(3.)

*In qua tam multa ab eodem autore inmutata sunt
tam multa adiecta: tam multa detracta ut no-
uus videri liber possit.*

Ad illustrem admodum virum D. Diegum Abulam
Abbatem Alcala regiz.

Telus est ipse mea.

Quid mirabere, pones iunctus.

reddituro, Satis.



COMPLUTI.

officina Ioannis à Villanova.

1566.

41995



Ad illustrem admodū

virū D. Iacobum Abulam marchic-
Nauarum filium abbatem Alcala regia.

Gaspari Cardilli Villalpandei Sego-
bientis in commentarios quin-
que vocum Por-
phyrij

Prefatio.



Cum primam nostri ingenij factu-
ram, hoc est introductionem in ar-
tem differendi sub tuo nomine in pu-
blicum ederemus illustris admodū
atq; admodū generose Iacobe, quæ
de Dialectica & philosophia nō exi-
guo olim labore cōmentaria confeci-
ramus, promissimus tibi, huius nos in lucē daturus. Hactē-
nus tamen à me cessatum est, non tam quod admodum ef-
sem sollicitus, quo animo mea ista scripta essent excipienda
quā quod non satis intelligerem, qua ratione inter tot ca-
ras, & tā varias occupationes, otium mihi posset, suppe-
tere, ad expoliendum atq; adendum in lucem nostras lu-
cubrationes. Scis enim ornatissime Iacobe, quā sit exiguū
illud tempus, quod superest nobis, ab eo munere quod sub-
stinemus publicē interpretandi Aristotelem: à Priuatis
sacrarum literarum Studijs: à publicis in theologia concer-
tatio

Epistola nūcupatoria.

tationibus quas more atque solēni amplissimi huius gym-
nasij instituto, habere frequenter cogimur: à concionibus
præterea, quas nos habere interdum solemus, ne dum per-
otium vacare summo huic negotio non licet, negligentia
aut ignavia nostra, lingua theologo ad prædicandum euā-
gelium potissimum concessa, torpeat: mens hebetetur: atq;
ubi opus sit, nō satis possit suū officium facere: rursus etiā
à negotijs curijsq; domesticis: Postremo vero à colloquijs
& familiaribus sermonibus amicarū: quos ego non tā a-
lieno malo, quā meo didici perniciosissimos fures esse tēpo-
ris, ne tū quisspiā plura me tibi pollicitū putaret quā præ-
stare valeā, aut datā tibi fidem fregisse, quod ego sanē acer-
bissime ferrem: dedi operā sedulo, ut modo cōmentarij in
quinq; voces porphyrij, exigua admodū pars meorū labo-
rū, in hominū conspectū prodirent, qui & studiosorum a-
nimos explorarent: atq; eorundem de nostris scriptis sen-
tentiā nobis referrent: meoq; nomine quæ restant, pollice-
rentur: nisi in hac re nostrā diligentia probi, atq; erudi-
ti viri & bonarū artium studiosi assernentur: nos enim
horū iudiciū requirimus: atq; his tantū nostra scripta pro-
bari cupimus. Scio ego fore multos qui laborē meū in scri-
bendo inanē atq; supernacaneū esse putēt, & quæ æmu-
lari nō possunt, passim calūnientur, & reprehendāt: Par-
tim quod in scriptis meis horrendam illam linguā barba-
riē, qua mirifice delectari consueuerunt (ut sus luto) non
offendant. Partim quod in eisdem non tā densa copia in-
sit Sophisticarū nugarum, q̄ densa inest in quorundā scri-
ptorū libris, quos isti hactenus habuerunt in delicijs: par-
tim quod methodam, id est viā & rationem tractandi sin-
gula non omnino videamur conspexisse. Partim etiā quod

Epistola II

prætermisissis notitijs scriptoribus bonam partem haurire
ram ab his autoribus caperimus quos qui nostra scripta
insectantur ne à limine quidem unquam salutarit. Non
ista fingimus ornatissime Iacobe: vera sunt quæ narro:
auscultata tantisper infauistas voces sophistarum plane cõpe-
ries ista de meis scriptis vulgo iactari. Sed quis est obsuero
tam inops consilij, cã angustij animi qui istorum hominũ
perditum iudiciũ reformidet? aut quem unquã horum ho-
minum qui affectu potius & leuitate animi, quam ratio-
ne ducuntur, tam aperta & vana calumnia ab incepto re-
uocabit? Ego sane cum istas de me, atque scriptis meis e-
gregias calumnias spargi video, magnò opere me consolor,
atque in eam erigor spẽ, dignam esse laborem meũ aliqua
parte vera, sinceræq; laudis. Nos istis ingenijs non spiramus
habent suum cõnum in quo volutentur: habent suas
necenas in quibus integram vitã agant, habent deniq; suas
delicias, barbarissimos atque admodum sordidos scripto-
res: illis oblectentur per me, nihil impedit: modo nos mis-
sas faciant, quod si pergant maledicere & nostra patiẽtia
diutius abuti velint efficiam profecto male facta vt noscãt
sua. Verum enimvero quãquam intelligam plane, istorũ
corruptum de literis iudiciũ nihili faciendum esse, vbi
apud me considero doctrinæ oputione, turba quoque plu-
rimũ id genus homines apud imperitam multitudinem
posse, coactus sum patronũ aliquem & defensorem mihi
parare, qui nobilitate generis, literarum ornamentis, po-
stremo autoritate sua plurimũ valeret. Neque me multũ
ista cura sollicitum aut suspensum tenere potuit: subito.n.
occurristi tu mihi illustris Iacobe ad quem confugerem: cui
ius opẽ implorarem: cui meum istum laborem omni alio-
qui

Nuncupatoria.

qui præsidio desolatum consecrarem & qui velut alter
Hercules exagimans, horrenda ista monstrum mihi supera-
res. Nam in te vno cumulate, atque copiose existunt, quæ
in meorum scriptorum defensore semper optavi. Quis est
enim, Per deum immortalem, non modo apud Hispanos,
sed etiam apud exterarum quasque nationes qui corduben-
sum atque abulensitũ (vnde tu ortus es) verustissimam at-
que splendidissimã gentẽ non norit? aut cuius animo viro-
rum tuæ gentis præclara gesta, illustria sacra non tã alte
insident, vt eorundem memoria nulla unquã obliuione de-
leriqueat? De quorum egregia atque insigni laude virtu-
tum, de amplitudine & maiestate rerum ab his, domi mi-
litiæque gestarum, nisi me tẽporis angustia premeret, mul-
ta sane dicturus eram. Iã vero hæc ipsa satis clara atque
magnifica per se, tu quidem virtute tua, ingenio, studio, li-
teris, multo clariora reddidisti: siquidem paucis annis, Cõ-
plutitã strenuam operam liberalium artium studijs impen-
disti, vt magisterij laureã magno omnium applausu, atque
acclamatione sis cõsequutus: & cunctis qui te complu-
ti nouerunt, admirabile ingenij tui specimẽ præbueris.
Istud tuũ tam felix ingenium tantã istã gloriam literarum
studijs partã, tã insignẽ prudentiã, præsulis officium liberali-
tate cæsaris inuictissimi susceptũ magnopere exornat: fa-
citq; nobis ingentẽ spẽ multo amplioris dignitatis, qua tu
strenue, vt capisti, laborãdo dignissimò efficiaris. His omni-
bus quibus te Deus opt. max. insignibus ornamentis deco-
rauit, proculdubio opus est, ornatissime Iacobe, ad conci-
liandam meis scriptis autoritatem & gratiã: ad prohibẽ-
dum barbarorum incursiones, ad repellendam sophista-
rum temeritatẽ, atque insolentiam: ad reprimendum per-
43 duto.

Epistola

*ditorum hominum nefarios conatus. hanc si tu nobis opẽ
præsentaneam attuleris non tantum mihi, sed plurimis e-
tiam alijs viris ingenio atque literis claris ad scribendũ
calcaria addes: academia præterea nostra, te autore,
plurimum capiet adiumenti ad bonas litteras capes-
sendas: ad quas nos, nostris scriptis aditum
patrefacimus, leuitate atque audacia
Sophistarum præclusum.*

Antonius Velascus se

*gobienſis collega trilinguis
ad lectorem.*

Pierides quondam Graijs latuere sub antris,
Ac tulit inſignes Attica terra viros.
Floruit excelsi princeps Heliconis Homerus,
Proximus huic vates floruit Heliodus.
Diues in Aonijs vigit ſapientia campis,
Illic & ſedes, & domus ampla fuit.
Haſtenus ingenuas quiſquis properabat ad artes,
Debuerat Græcos noſcere poſſe typos.
Lumina virtutis Numen ſi cernere poſſent,
Protinus innumeros flecteret eius amor.
Non ſecus æolicum ſi quis penetraſſet in orbẽ,
Heu ſophiæ quanto captus amore foret.
At quia Romano cecinit ſermone thalia,
Semper & Auſonia tyro quieuit humo,
Vnicuſe noſtris Compluti nomine Gaſpar,
In latios voluit vertere Græca modos.
Quicquid ubique refert, Græcis e fontibus hauſit,
Porphyrij obſcuras exprimit ecce notas.
Complutum ſis grata tuo, ſis dulcis alumno,
Extera quem laudant, totus & orbis amat.
Si vetus Aoniõs commendat gloria vates,
Carminibus nugas qui cecinere ſuis,
Cur non Cardillum populus ſibi iactat Iberus,
Qui dulces Graia promit ab arte ſonos?

Pandit Aristotelis, pandit monumenta Platonis,
 Poelici ingenio natus & arte potens.
 Cuius ab ore melos mentes dimanat in omnes,
 Egregium numeris omnibus esse putes.
 Hortatur iuvenes ut Græca volumina versent,
 Nempe quibus Logicum tutius æquor erit.
 Plaudere ne dubites operi tu candide lector,
 Et bis funde, præcor, terq; quaterq; , sophos.
 Sit mihi nulla fides æncomia summa canenti,
 Scilicet, ut fructus experiare, leges.

I
 Commentarij & qua-
 stiones in quinque voces porphyrij Gas-
 paro Cardillo Villalpandeo Seg-
 biensi Autore.

Quæstio prima.

*Quod philosophorum genus in explicatione quin-
 que vocum Porphyrius imitetur.*



ETVS consuetudo est eorum qui cu-
 iuspiam operis enarrationem aggredi-
 tur, ea expositionis initio dicere quæ
 veluti manu ducant, in eius, quæ tra-
 ditur, doctrinæ cognitionem. Eos in
 hoc imitantur, qui, cum inuia loca, lon-
 gaque itinera viæ ignari metiri volût,
 præmittunt, qui proculdubio monstra-
 re viam possint: quorum in præsen-
 tia nos rationem sequuti, ea præmittemus, quæ lucem intelle-
 xerimus cæteris allaturâ. Verum cû magna huius negotij pars
 sit, compertum habere quam rationem sequutus sit autor, in
 explicanda doctrina, quam nobis exponere est animus, consen-
 taneum mihi visum est, initio dicere, quodnam philosophandi
 genus Porphyrius, cuius quinque voces explicare volumus, sit
 secutus. Hoc enim si constiterit, compendio magis laboribus
 liberabimur. Et quidem cum multa, variaque genera philoso-
 phorum apud veteres in prærio fuerint, differendi ratio postu-
 lare videtur, ut eadem ipsa initio recensamus. Philosophandi
 ergo genera septem olim fuisse legimus: quorum singula pecu-

Questio prima:

septē philosophorum nomina sortita sunt. Nam aut a principe nomen sumptum est, ut Pythagoricum, & Platonicum, à Pythagora & Platone philosophici huius instituti principibus. Aut à principis patria, ut Megaricum, & Cyrenaicum, à Megaris, & Cyrene, in quibus & Aristippus & Euclides nati sunt. Aut a loco in quo discipuli instituebantur, ut Academicum & Stoicum, ab stoa porticu, & academia, qui locus publicus erat Athenis, atque vnum è tribus gymnasijs, aut à iudicio in philosophando, ut Hinnibitorium. Aut a vitæ instituto, ut Cynicū. Aut à philosophiæ sine, ut voluptuarium, & tandem ab accide-
ti: ut Peripateticum. Hæc tamen omnia, & quotquot fuerint alia genera philosophorum (nam de numero non satis inter scriptores convenit) in quatuor potissima a quibusdam transferuntur. Ea sunt, Stoicum, Cynicum, Peripateticum, Epicureum, quorum singula vnde ita vocata sint, quod sperem, ita rem facilius me præstiturum, paucis attingam.

Stoicum. Primum quidem Stoicum, aut hinnibitorium (nam eodem pertinet utrumque) appellatum est, quod eius princeps Pyrrhus, & qui subsequutus est Heraclitus, de omnibus hæsitare arbitantes enim rerum omnium naturam fragilem, caducam atque in continuo motu positam, nullam de rebus haberi posse certitudinem existimauerunt. Nam ut fieri non potest, ut his quispiam eundem fluviū ingrediatur, quia aqua aquæ semper succedit, vndaque pellit vndam, ita quoque, cum natura frequentissimas patiatur mutationes, atque vices, absurdum erit (inquiunt) de rebus quidpiam pronunciare: quod Aristoteles in libris de prima philosophia his verbis retulit. Cum omnem quidem hanc naturam motum subire cernerent (loquitur autem de Stoicis) de eo autem quod mutatur, nihil vere dici videtur, circa id quod omni ex parte mutatur, nihil vere dici putabit: ex hac existimatione illa opinio pullulavit, quæ Heracliti sequaces, & Cratillus habebat, qui nihil affirmari oportere arbitrabatur, sed digitū solū movebat, atque Heraclitum increpabat, quod diceret fieri non posse, ut his quispiam eundem fluviū ingrediatur, ipse enim ne semel quidem putabat. Hoc idē Cicero in questionibus academicis Arcefila, De
mo

præambula.

2

moerito, Anaxagoræ, atque Empedocli tribuit. Quoniam cum angusti sint sensus hominum: animi imbecillitudo brevia vitæ curricula, atque in profundo veritas demersa, necesse est opintonibus teneri omnia, nihilque loci veritati relinqui.

Cynici, hoc est canini philosophi appellati sunt, propter mori dendi licentiā, atque omnium vitij adlatrandi audaciam. Ut enim canis ignotis latrat, familiaribus, atque domesticis blanditur: ita id genus philosophi, cum vnius virtutis cultum profiteantur, atque in eius studio maximè (ut sibi persuadebant) laborarent, virtuti deditos misere diligebant, Animi verò flagitia odio implacabili prosequantur: quæquam non desunt gravissimi homines, quorum sententia mihi non improbat, qui ferat cynicos vocatos hos philosophos, quoniam eorum inuerecundia moribus atque vitæ expulerunt: inter quos vir aliqui doctissimus Lactantius firmianus refert potest, qui lib. 3. cap. 15. instit. diuinarum, de huiusmodi philosophis ita loquitur. Quid ego de Cynicis loquar, quibus in propatulo cum coniugibus coire mos fuit? Quid mirum, si a canibus, quorum vitam imitantur, etiam vocabulum, nomenque traxerint? Nam quod quidam ferunt Cynicos à gymnasio quodam, quod Cynofarges vocaretur, in quo pueri nothi, atque exterarum ciuitatum instituebantur, appellationem cepisse, longè quidem à veritate alieni magni nominis scriptores putant. Tertium philosophandi institutum Epicureum, siue voluptarium appellavit antiquitas, quod Epicureum mordicus teneret humanæ vitæ scopum, quod vniuersi hominum conatus referantur esse voluptatem: non eam sane, quæ ex virtute capitur, aut ex pulcherrimarum rerum contemplatione ortum habet, neque eam quam parit animi tranquillitas (Hæc apud Cicero quidam primarij in literis homines ita senserint, ac libris in vulgus æditis tueantur, atque defendant) sed eam potius, quæ tenuibus in rebus & facile corruturis sita est: quemadmodum clarissimi philosophi nobis tradiderunt. Nam præterquam quod Horatius optimus morum magister, se pinguem, ac nitidum & bene curatum Epicureum porcum appellat, Cicero, qui philosophorum omnium dogmata apprime calluit, ut eius ingenij monumenta testantur, multis in locis
B 2 horum

Quæstin prima

Epicureorum in epistol. horum philosophorum sententiam labefactans, atque infrin-
gens, eam ad corporis voluptates transfert. Qui potest enim
(inquit officiorum. III. Adversus Epicurum differens) tempe-
rantiam laudare is, qui ponat summum bonum in voluptate?
Est enim temperantia libidinum inimica, libidines autem con-
sestatrices voluptatis: ut taceam omnium ferè gentium con-
sensu, veluti in proverbium abiisse, ut qui libidinibus sunt de-
diti, Epicurei dicantur. Quod si ne hæc quidem satis sunt taci-
tis Epicuri seclatoribus (quos utinam nostra ætas non habe-
ret plurimos) ut desinant post hæc scdissimi hominis non ver-
bis tantum, sed quod longe magis perniciosum est, vita, atque
moribus partes agere, audiant de ea re elegantissime his ver-
bis disputantem summum in dicendo virum Lactantiu firmia-
num. Archipyrata quispiam, aut latronu ductor, si suos ad gras-
sandum cohortetur, quo alio sermone uti potest, quam ut ea-
dem dicat, quæ dicit Epicurus deos nihil curare, non ira, non
gratia tangi: inferorum pœnas non esse metuendas: quod ani-
mæ unâ cum corpore intereant: nec prætereavlli sint inferi, vo-
luptatem summum esse bonum: nullam esse humanam societa-
tem: sibi quæque consulere: neminem esse, qui alteru diligat,
nisi sui causâ: ac demum concludens orationem, inquit, est pla-
nè cur quispiam putet, hæc vocem esse sapientis, quæ potest
aptissimè latronibus accommodari: hæc vero Epicureorum
doctrina, quæ plane eadem est quæ Cyrenaicorum: cuius au-
tor atque inuentor fuit Aristippus Cyrenensis, quid mirum
est, si execrabilis & pudenda sit, cum non in corde philosophi,
sed in sinu Laidis meretricis signata: ut Lactantius refert. C.
25. lib. 3. insit.

Peripatetici cum. Peripatetici tandem vocati sunt, quod eorum princeps, &
præceptor Aristoteles solet ambulando philosophiam profi-
teri: nam vita defuncto Platone, platonici in duas classes abie-
runt, nominibus, non rebus differentes. Nam Platonis autori-
tate, ut inquit Cicero, una, & consentiens duobus vocabulis
Academica rû & ditio- ne secunda. philosophiæ forma instituta est: academicorum, & peripateti-
corum: qui rebus congruentes, nominibus differebant. Nam, cū
Pseuippum sororis filium, Plato philosophiæ quasi hæredem
reli-

præambula.

3

reliquisset, duos præterea præstantissimos studio, atq; doctri-
na viros Xenocratem Calcedonium, & Aristotelem Stagiritâ
qui erant cū Aristotele, peripatetici dicti sunt, quia disputabat
ambulando in lyceo: qui, ut caperat Plato, in academia, quod
est alterum gymnasium, ceteri erant, & sermones habere soli-
ti, ex loci vocabulo nomen habuerunt: sed peripatetici ab acci-
denti ita nominati sunt, cū res isti cum his, qui academici dice-
bantur, consentirent. Hic ito omnes philosophorum greges ab
vno Socrate, tanquæ Iouis cerebro Minerva profecti sunt. Is
enim, quæ erat probitate, atque animi modestia, ne quid sibi
rogare videretur, dubitationem de rebus omnibus, nulla prore-
sus affirmatione adhibita, posteris hominibus reliquit, ponere
enim iubebat (ut Cicero refert) de quo discipuli, atque audito-
res disputari vellēt, cōiectisq; in contrariam partem probabili-
bus rationibus iubebat eū quæque partem tueri, atq; defendere
in quâ viderentur probabiliora argumenta esse cōiecta. Vnde
effectum est, ut ex ipsa disputandi consuetudine, & rationum
varietate, varia quoque efficerentur philosophi genera, hoc
Cicero plane significat his verbis. Socrates primus, philoso-
phiæ deo vocavit e celo, & in vrbibus collectavit: in domos
etiâ introductit, & coegit de vita & moribus rebusque bonis
& malis quæque rebus cuius multiplex ratio disputandi, rerumque
varietas, atque ingenij magnitudo, Platonis memoris & lite-
ris consecrata plura genera effecit dissentientium philoso-
phorum. Cui ergo tot fuerint omni philosophorum genera, quot
a nobis superius relata sunt, Porphyrius cuius voces interpreta-
mur, peripateticorum institutum, & viuendi rationem, maxi-
me verò academicorum sequutus est, id quod ipse multis lo-
cis apertissime testatur: præsertim vero in eo opere, quod in-
terrogationum inscribitur, quo etiam accedit antiquorum phi-
losophorum Porphyrij æqualium cōsensus: in primis verò Plo-
tini, quem Porphyrius præceptorem agnoscit. Plane autem cō-
stat, ex schola Platonis Plotinum prodixisse. Ac licet Platonis
philosophandi institutum in primis coluerit, diligentissime
quidem versatus est in Aristotelis scriptis. cuius rei locuple-
tes admodum testes sunt editi in Aristotelem commentarij, si

Socrate
mnis philo-
sophia orta
vero mora

Porphi.
Platoni.

B 3 quando

Quæstio secunda

quando vero Platonis dogmata inferuntur, illa sunt quidem Aristotelicis admodum consentanea. Documenta tamen ferme omnia Porphyrius è fontibus Aristoteleorum hausit, quos in istarum vocum præfatione pollicetur se imitaturum, cū inquit, Quemadmodum verò de his, cæterisque propositis magis differendi modo veteres horūque maximè Peripatetici, tractauere, recensere nunc, atq; ostendere tibi conabor. Potissimā tamen horum omnium partem ex libris topicorū veluti præcariò accepit: quod nos, cū quinque voces exponemus, monstrare curabimus.

Secunda Quæstio.

Utrum dialectica philosophiæ instrumentum sit, an potius pars?

SUPERIORI dubitationi proxima ea quæstio est, utrum dialectica, ad quam quinque vocum Porphyrianarum cognitio pertinet, philosophiæ instrumentum sit, an potius pars. Quam quidem quæstionem explicare in præsentia mihi visum est, non solū, quod ad cognitionem quinque vocum comparandā aliquomodo cōducatur, sed quod intelligam hætericos homines, qui de dialectica scripserunt, eiusdem tractationem omnino prætermisisse: quæ est vniuerso penè dialectico negotio admodum utilis. Et quidem ea in re in qua ab his scriptoribus peccatum est, plus quā æquum erat antiqui philosophi sunt occupati. Nos autē modum obseruantes, quid in ea quæstione potissimū sit, pro viribus ostendemus.

Stoicorum opinio qd dialectica sit philosophiæ pars. Ratio.

Principio Stoici philosophi dialecticam partem esse philosophiæ putauerūt. diuidūt enim illi in tres partes ipsam philosophiā: in vnam partem naturæ: secundā de moribus: tertiā de dialectica: ea ratione maximè p̄uasi, qd intelligit has oēs partes aliquod adferre hominibus præsidium ad bene, & beate viuēdum.

præambula.

4

dum quod, cum morum philosophia plane præstet, tota siquidem in eo occupata est ut hominem meliorē reddat in philosophia vero naturæ Themistius, atq; Simplicius initio commentariorum in physica idipsum accidere longo sermone accuratq; oratione doceant in dialectica hoc idem ab his philosophis ita monstratur, quoniam dialectica medio Syllogismo docet, quæ vera falsavē sint: quæ bonæ etiam aut malæ, quo præsidio instructus quisq; possit bonā, & vera persequi, malā atque falsā vitare. Nec cōtenti huiusmodi persuasione, insuper rationes adiecerūt, quarum prima ita explicatur. Quod alteri confert, aut pars eius est, ad quod refertur, aut instrumentū. Dialectica ad philosophiā refertur, erit igitur aut eius pars, aut instrumentū: at non pōt instrumentum esse, est ergo pars, quod instrumentū non sit, Stoici ita persuadent. Nulla ars efficitur instrumentū: cum sit instrumentum arte prius: eo enim artifex operatur. At qui philosophia dialecticā inuenit, vulgō nō philosophia ars artū, & scientiarum scientia nōcupatur. A quibusdam verò omnium artium, atque scientiarum secūda procreatrix dicitur: huius rei haud dubiam fidē (ut illi putant) facere videtur ipsum philosophiæ nomen: appellatur enim philosophia amor sapientiæ: placet autem constare, amorem scientiæ omnes artes, & disciplinas excogitasse: Dialectica ergo philosophiæ pars est, non instrumentū. Accedit ad hoc, quod, ut Alexander scribit, Dialectica Stoicis est benedicendi scientia. Bene autem dicere, ut Plotinus inquit libro de triplici redditu animæ, est verā & cōuenientia dicere: quod peculiare quidem murus philosophiæ est. Merito igitur, ut aiunt, dialectica philosophiæ pars existimabitur.

Plato verò inter Peripateticos & Stoicos mediū videtur esse: Nā interdū partē philosophiæ eā esse affirmat, Interdū instrumentū. In phedro instrumentū esse significare videtur, his verbis, assuefecit ipsum, & exerce magis per eā, quæ videtur dialecticā inutilis esse, & à multis garrulitas vocatur ne te veritas fugiat: quibus verbis cū dialecticam planē significet, quam garrulitatē vocat, non esse partem philosophiæ sentire videtur: nā alio qui vniuersam philosophiā garrulam appellaret: partem enim

B 4 & to-

Quæstio secunda

& totius idem iudicium est: quod ego minime crediderim Platonem fuisse doctrinam de ea disciplina; quam summis laudibus non semel celebrat. Alijs vero locis videtur sentire partem esse philosophiæ: & maxime in Parmenide; cum ait, Magna quælibet artes exercitatione dialectica, contemplationeque sublimi in natura rerum indigent; ipsa enim mentis sublimitas, & vis efficitur in qualibet re ex dialectica, tanquam ex fonte, proficiscitur. Idem quoque in Philebo; cum dialecticam appellat donum dei, & dialecticam, ut deum, colendum præcipit. Aristoteli vero cum intelligeret per medium, viam esse tutissimam, mediani quoque sententiam complexus est: nam neque partem philosophiæ eadem facit, ut Stoici neque modo partem, modo instrumentum, ut Platonem instrumentum d'intaxat; quod quia plerique non satis arriter, conabor sententiam meam, non modo Aristoteli, sed etiam argumentis, verum etiam sapientium hominum testimoniis corroborare: quod in omnibus causis (ut Cicero inquit) & de bono & sole valere plurimam præsertim si ab antiquitate repetantur: quæ quid propius aberat ab ortu, & diuina progenie veritas, atque incorruptius de rebus indicabat. in primis Ammonius in prologo prædicamentorum, Megentius in præmio libri de interpretatione, Alexander in topicis, atque, ut in summa dicam, antiqui pene omnes enarratores Aristotelis in hac sententia reserui, atque opinione, ne tamen quispian putet nullam non rationem superesse, quæ quod propositum est cõvincamus. liber alius repetita narratione (molto id boni, atque æqui consulari lector cuius gratia laborem nullam recusabo) id sensisse Aristotelem palam facere: est itaque scire operæ pretium Aristotelis scripta trifariam distinguere: quedam sunt vniuersalia, alia particularia, alia cursus media: Particularia sunt, quæ in quorundam gentium conscripserit cuiusmodi sunt epistolæ, liber de officiis regum, & de edonijs deducendis, & de mundo ad Alexandrum. Media, quæ partim ad vniuersalia, partim quoque ad particularia accedunt. Huiusmodi sunt libri de generatione animalium, de natura, atque historia. Nam enim in eis de generatione, & natura sit sermo, tractatus videtur esse vniuersalis, cum a tota solam de his agatur, quæ humana imbecillitas cogni-

Aristo. sententia dialectica in sententia philosophiæ est.

de Aristot.

Tria generis operum

Aristot.

libri de officiis

libri de edonijs

libri de mundo

libri de generatione

libri de natura

libri de historia

libri de generatione animalium

libri de natura animalium

præambula

cognitione assequi potuit, linque eidem ignota plurimo, proculdubio sermo particularis est. Tertio loco succedunt vniuersalia; quæ diuisione cognosci debent. Sunt autem hæc duplicia: quedam græce appellata *διποζωμιν*, latine ordinaria: hoc est arte, & ratione methodi conscripta commentaria, commentaria; autem Celio, sunt, quæ ad res memoriæ suggerendas adnotantur. Fuit enim mos veterum philosophorum, cum aliorum scripta euoluerent, singulorum de qualibet re opiniones adnotare, & potissima argumenta, quibus in eisdem corromentur, horandis, stabilisdisque vti fuerant, & prudenter quidem nam si quando quidpiam scripturi erant, in promptu habebant, ac velut in suo ære (quod dicitur) aliorum philosophorum sententias, quas vel sectarentur, ut veritati consentaneas, aut explorarent, atque intringerent, ut pote à veritate alienas, quod etiam in topicis Aristoteles faciendum nobis esse admonet, descriptiones autem facere oportet in vnoquoque genere supponere seorsum, ut de bono, & de animali, aut de omni bono, incipientes a quid est. Adnotare etiam oportet & singulorum opiniones, ponet enim aliquis, quod ab aliquo probatum est. Hæc tamen commentaria in duplici sunt differentia, quedam vniuersalia appellantur, alia difformia. Vniuersalia in quibus de vniuersa re multarum sententiarum referuntur, cuius generis proculdubio sunt libri quattuor de celo, ac tres libri de anima editi ab Aristotele. Varia sunt in quibus de rebus varijs, variæ quoque philosophorum referuntur sententiæ: id genus sunt libri meteorologicorum, libri de animalibus. Ordinaria vniuersalia sunt duplicia, quædam græce, *διποζωμιν*, latine collocutoria. Alia, *τα ἀποσώματα*, latine propriæ personæ, seu auscultatoria. Collocutoria sunt ea, in quibus philosophus sub aliena persona, per dialogos inquam quid de quaque re sentiat, significat. Auscultatoria vero, in quibus sub propria persona sententiæ pronuntiat de eo quod ad disputationem adductum est inter quæ illud maxime interest, quod in auscultatorijs, id est, de qua agerent, validissimis rationibus philosophi confirmabant: & quas vulgus non facile posset attingere. quoniam in illis scriptis quid sentirent de re quavis proposita, explicare studebāt.

Duplicia vniuersalia scripta. Ordinaria. Commentaria.

Lat. c. 9.

Commentaria duplicia vniuersalia. Varia.

Ordinaria. duplicia. Collocutoria. Auscultatoria.

Questio secunda

At vero in collocutorijs, quæ in vulgi gratiam scribebantur, minime obscuris rationibus, & argumentis disseriebant, quinimo parabiles, nec à vulgo remotas rationes conlectabantur: quo facilius documenta illa, aut moribus aut naturæ explicandæ apta, legentium sese mentibus insinuarent. Vnde effectum est, ut quæ collocutoria à philosophis appellantur, & *ἐκτακτικά*, hoc est extranea dicerentur: quasi indigna doctorum hominum ingenijs: contra verò auscultatoria ea opera appellata sunt, quæ legitimis tantum discipulis, & maxime familiaribus ac præterea minimè rudibus philosophi exponebant. à qua sententia abhorre video Ioannem Genesium Sepulveda vi- rum ætate nostra doctissimum. Sed quoniam de ea re longè ad eum Epistolà à nobis scriptà esse ex apologia nostra de animo- rum immortalitate planè constare possit, non est cur in præ- sentia multa dicamus. Ut autem collocutoria prætermittamus auscultatoria in tria genera diuiduntur: Contemplatiua in qua actiua, atque instrumentaria. Contemplatiua docent verita- tem, atque mendacium perscrutari, & cognoscere: nam con- templatia circa verum & falsum est. Actiua sunt ea in quibus quid bonum, quid prauum sit disseritur: in quibus actio hu- mana versatur. Finis enim eius particula, quæ actiua est, boni est indeptio, atque delectus. Veritas autem finis est eius quæ in contemplatione consistit. Rursus contemplatiua in tres par- tes diuiduntur, in eam scilicet, quæ naturalia considerat, & in eam quæ theologica, siue suprema: atque in eam quæ mathema- tica, seu media appellantur. Naturalia quæ de his rebus agunt, quæ materia, formaque constant: nam cum utrūque horum sit natura, res quæ ex utroque componitur, suo iure naturalis di- cetur. Sunt autem hæc, de quibus in octo libris de physico au- ditu, ac duobus de ortu & interitu, Aristote. præcepta tradit. sunt theologica aut supranaturalia, quæ rerum naturalium de- terminationem subsequuntur, nam theologiæ proprium est, de his rebus agere, quæ supra naturam sunt constitutæ, & om- nino materia vacante. Ea demum mathematica sunt, quæ inter naturalia, ac theologica locum habent. ob id ipsum media appel- lata, quoniam partim cum theologicis affinitatem habent, partim cum

præambula.

6

cum naturalibus. Mathematica enim, cum re vera in rebus na- turalibus, id est, quæ ex materia & forma componuntur, spe- ctentur, ut linea, superficies, & figura, conueniunt quidem cum naturalibus: sed quia mathematicus cogitatione, atque animi vi, ea in quibus occupatur ab omni præscindit, atque abstra- hit corpore, merito similitudinem habet cum theologo. Actiua etiam, quemadmodum quæ ad contemplationem pertinet, præ triplici- trisariam diuiduntur: in ea, inquam, quæ de moribus tractant, atque ob id ethica dicuntur, & quæ ad ciuitatis gubernationem attinent, & politica nuncupantur: & quæ docent, quo pacto domus, & familia gubernari debeat, quæ vocantur æconomi- ca. Reliqua sunt instrumentaria appellata, quæ hoc nomen si- bi vendicauere, quod doceant facere boni, ac mali: veri, ac fal- si, instrumentum. Nam cum circa verum & falsum: boni, atque malum, in quibus philosophia occupatur, longa disceptatio sit: & ignoratione rerum bonarum, atque malarum, maxime hominum vita teneatur: cum id quod nimium expetendum vi- detur, multam magnamque turpitudinem admixta habeat: sunt enim amula virtutum vitia, frequenter vsu venire videmus, ut falsa quadam similitudine decipiamur. Vnde quoque accidit ut quod malum, ac turpe est, bonum esse putemus, amplecta- murque libenter: & falsum, ac si verum sit, pro vero admittamus. Quare cum difficile, atque arduum sit, longis hæc interual- lis inuicem seiungere, nisi regulam, ad quam, tanquam ad lydiu- lapidem, quæ diximus, examinentur, habeamus, omnino o- pus fuit, ut philosophi, qui verum, ac bonum solliciti perqui- runt, quocumque modo instrumentum facerent, quo de his rebus iudicaret. unde quæ fieri potuit diligentia, atque in- dustria, philosophorum plerique in id vnum incubuere, ut id nobis instrumentum conficerent. Plerosque dico, nam à mul- tis hæc ars, nec desiderata est, antequam inueniretur, neque postquam est inuenta, omnino culta est. inter quos eam ob causam Epicurus philosophus maxime reprehenditur à Cicero- rone. Est autem demonstratio huiusmodi instrumentum, quia ve- ra est, certa; regula rerum diiudicandarum: & qua nō alio mo- do philosophi uti debent, ac solent, quæ faber lignarius amuf-

Actiua scilicet
præ triplici
Instrumentaria.

Epicurus in
strumentum,
sciendi ne-
glexit.

si



Quaestio secunda

Demōstra-
tio sciendi
instrumē-
tū

fratque edificatio perpendiculari, quā recte ab obliquis discer-
tis sciendi nant. Nam quod monstrari quispiam verum esse, proculdubio
verum est. Vnde Aristoteles in prima philosophia dialecticam
appellat sciendi modum: quod, qui velint intelligere, quid in ve-
ro quoque negotio, aut verū, aut falsum sit, ad dialecticam, tā-
quam ad alysum, & sacram anchoram recurrat. est enim demō-
stratio syllogismus faciens scire: scire autem est, causam intelli-
gere, propterquam res est; quoniam illius est causa, & non con-
tingit aliter se habere. Sunt praeterea ea in quibus de instrumē-
to differitur triplicia, aut tres partes potius instrumētum fa-
cultatis. Quāda de principiis methodi praecepta tradit, id ge-
nus sunt quinque; porphiri, voces, decem praecepta, & liber
de interpretatione. Et quā inuentione & iudicio opus sit, etiam
si Stoici alteram partem (inueniendi inquit) tanquā minime ne-
cessariam, negligerēt, licet absurde, & nulla prorsus ratione, ut
Cicero docet in topicis, quae iudicii faciendi rationē, modūq;
perferibit, in libris prioris, ac posterioris resolutionis continer-
tur, ut vulgo putatur. quae vero de inuentione est, & vnde ra-
tiones, & argumenta quibus faciamus fidem, petenda sint, docet
in libris topicis, quam rem latius explicaturi sumus paulo in-
ferius. Verum cū oporteat uti ceteras res, ita quoque disciplinā
dialecticā antemurali quodā munitam, atque defensam esse, ne
sophistarum garrulitate labefacteretur, his omnibus librum ele-
chorū adiecit Aristoteles. in quo dialecticum instruit, eidēq; mo-
dū tradit, quo sophistis obstat, ne illi impedimēto sint, & ut
de tenebris veritati, atq; in mediam hominum lucem afferē-
da. cui rei homines huiusmodi maxime student, & aucupandae
laudis gratia, aut pecuniae parandae ab imperita multitudine.
ut autem significaret ingentem afinitatem dialecticā cum re-
thorica & poeticis habere, ab eisdemq; non satis tuto disiungi
posse, quoniam vix fieri possit, ut rhetoricae ac poesis rudis
ad ynguem (ut dicitur) dialecticam & philosophiam norit, de
his etiam, ut de ceteris omnibus, accuratissime philoso-
phus disputauit, quod, ut vehementius persuaderet ho-
minibus suis, utraque inter se magna cura coniunxit.
Nam pomeridianis horis Rhetoricam est professus, &
cum

Libri ele-
chorum.

Aristheto-
& philoso-
phica con-
iungitur.

praeambula

7

cum dialecticam matutinis temporibus, ubi animus somno re-
solutus liberior esse solet, publice Athenis profiteretur. Hinc Dialectica,
ergo liquido constat, dialecticam ipsam nō inter philosophiae instrumen-
partes, quemadmodum Stoicis visum est, sed inter instrumentum philo-
ta esse reponendam atque inter haec fuisse ab Aristotele repositam.
tam, quod vel eo argumento concluditur scripta de dialectica
ca sunt instrumentaria, ergo dialectica instrumentum est: a cō Aristotelis,
iugatis, vnde etiam plane colligitur eos grauius errare qui dia-
lectici officium esse volunt verum a falso, bonum a malo sepa-
rare, nam ut oratoris officium non est in sententiam suam tra-
here iudices, & qui auditores acceperunt: nec medici, depul-
so morbo sanitatem inducere, cum neutrum horum in medicollectioe nō
aut oratore positum sit, sed praestari debeat a iudice, atque au-
ditoribus: huius tamen est medicamenta inuenire, quibus mor-
bo profligata valetudo recuperetur, cum prius morbum expul-
serit illius ea praestare, quibus, quō fieri possit commodius iu-
dicum mentem flectat, atque in suam sententiam adducat: ita
quoque dialectici non est, veritatem a mendacio separare, sed
simplices voces inuenire: inuenias ita componere, ut ex eis de
demonstrationem conficiatur, si id non possit, cum sit diffi-
cile rerum causas intelligere, ex quibus conficiantur demon-
strationes, fidem quandam aliam: quā quam proxime fieri pos-
sit, ad demonstrationem accedat. Hoc constat duplici argumen-
to vni est quia hoc praestat philosophia, ergo nō dialectica; p-
bo consequentiam, quia altera facultas superuacua esset. Alte-
rum est, quia si hoc praestaret dialectica, aliqua parte eius ar-
tis Aristoteles nobis traderet praecepta hoc efficiendi, quod sane
falsum est: & constat si abeamus per singulas partes dialecti-
ce. Quod si Cicero in academicis quaestionibus veri, & falsi dif-
ceptatricem, ac iudicem dialecticam appellat, aut existimari
debet non exacte locutus fuisse, aut significare illis verbis vo-
luisse, philosophum de vero, & falso disceptare, dialectica in-
structum, uti quodam instrumēto, nam philosophi proprium
est, uti demonstratione: atque ea ipsa veritatem inquirere, a
dialectico composita prius, aut, quod ego libentius credidē-
rim, secutum ea in re fuisse opinionem Stoicorū, qui dialecti-
cam

Dialectica,
instrumen-
tum philo-
sophiae est,
non patet.
Opinio
Aristotelis.

Officiū dia-
lectice nō
est distin-
guere verū
a falso.

Obiectio:
Dicitur.

Quæstio secunda

cam inter partes philosophiæ numerabant. horum enim sententia dialectica & rhetorica virtutes sunt. Si quando vero videmus dialecticum, quod verum est à falso discernere, arbitrum est, cum id nō facere quā ratione dialecticus est, sed quatenus philosophus: quemadmodum si philosophus ex arte dicat, dicet ut orator, ut philosophus certe non dicet. Nam munus oratoriæ facultatis est, bene atque ornate dicere, quoniam (ut scribit Cicero) etiam si philosophus eloquentiam nō habeat, non est ab eo admodum flagitanda. Amplius, toti atque eius partibus eadem est subiecta materia, idemque scopus, atque finis: nam circa vnam, eandemque rem versantur utraque & eodem pertinent: quemadmodum exemplis adhibitis patet. Praticum enim, atque speculativum, quæ sunt medicinæ facultatis partes, subiecta habent humana corpora, finem vero recuperare valetudinem, quorum alterum vniuersæ medicinæ subiectum est, alterum scopus. Nam medicina versatur in humanis corporibus, & valetudinis ars est. sed longe alia materia subiecta est dialecticæ, aliusque finis, quā philosophiæ: non est ergo philosophiæ pars dialectica: etenim philosophiæ subiectum, ut refertur Platone, res omnes sunt diuinæ, atque humanæ, finis vero hominem facere deo similem, quantum homo assequi possit. Nam quemadmodum inquit Homerus non est simile genus vniquam immortale deum atque hominum terra egressorum: aut, quemadmodum in Phædone scriptum est, mortem commentari, non quod doceat philosophia quēquam sibi manus inferre, ut Cleombrotus, & silenus cecepi putaverunt. hoc enim homini vetitum esse Plato significavit his verbis: *scito quidem, qui de arcānis habetur, hominē veluti in quadam esse custodia, unde aufugere non liceat, magnus quidem atque abstrusus mihi videtur. nefas ergo est, inquit Cicero, quēquam sibi manus inferre. Nam quemadmodum leges vetant, eum, qui vinctus in custodiis habeatur, illā carceris vincula cūtere, ita Deus, qui diuinā quadam providentia animam in corpore, ut in carcere, abdidit, atque conclusit, vetat nos hinc iniussu suo demigrare. Sed cum dupliciter anima corpori iuncta sit, voluntate primum, quā corpori obsequitur, morēque gerit, deinde quodam naturæ vinculo: Duobus*

præambula.

8

obsequitur, morēque gerit, deinde quodam naturæ vinculo: Duobus modo ut corpus ab ea trahat vitalem spiritum, duplex quoque est anima: rit mors, aut discessio animæ à corpore, vna naturalis, cui corpori iuncta est. omnes quotquot vivimus obnoxii sumus: quia moriendum est semel omnibus, altera spontanea, quā animam à corporis functionibus separamus, secundum rationem, viventes. Quando ergo Plato ait, mortis meditationem esse philosophiæ finem, non, eam mortem innuit, quā animam à corpore loco seungitur, videbat enim id prohibitum esse homini naturæ iure: sed eā potius quæ spontanea est & voluntaria, quā si dicere velit, id, philosophiæ studium efficere, ut contemplationibus dediti, animam ita liberam atque expeditam reddant, ut a libidinibus corporis seuncta suo defungatur munere. Quod non dissimile illi est, quod apud Paulum scriptum reperio, pulchrum esse homini per fidem mori. Intellexerant enim altioris esse animi, & qui parum contemnat, ut vocare mentem a sensibus, atque animam a corporis cogitatione seungere. Dialecticæ vero materia, ut inquit Aristoteles, sunt voces simplices: quoniam circa has dialectica, quæpata est, suasque partes exerceat, finis, demonstrationes, & conclusiones, quæ ex simplicibus conficiuntur. Sed hanc rem longius persequamur inferius. Rursus, quælibet pars aliis partibus adiuncta totum perfectum reddit, atque absolutum: adscripta vero finit inchoatum: quemadmodum in humani corporis partibus facile existimare licet: sed dialectica quamvis a philosophia separatū, aut eidem addatur, nec immittit, nec complet philosophiam, ergo non est philosophiæ pars. Cum enim tantum sit verum, & falsum: bonum, & malum: quorum priora, ut patet contemplatio, actio posteriora, nūl omnino factum, erit reliqui, quod tractet dialectica. Quare neque erit philosophiæ pars, sed potius instrumentum: eum ad eam referatur. Dices, ergo si ipsa philosophia sine dialectica perfecta est: dialectica non est ad philosophiam necessaria. Distinguo, aut ut constet illa in animo, & hoc verum est: aut ut exerceatur, & id est falsum. hoc Aristoteles in topicis innuit, dialecticum sic diffiniens problema: est

Obiectio.

Inquisiti spectans ad electionem, aut fugam: ad cognitionem, aut scientiam: aut ad aliquid istorum adminiculans, aut per se, de quo aut neutro modo opinantur: aut contrarie plerique, id est, rudēs, atque illiterati, sapientibus: aut plerisque sapientes. Prima enim finitionis particula, moralia problemata significatur, quæ scire utile est, ut eligamus vel fugiamus. Secunda, naturalia, quæ ad contemplationem referuntur. Tertia significatur logica, aut rationalia. Hæc autem, inquit, per se ipsa cognoscere non volumus, sed aliorum gratia: ut per ea aliquid aliud cognoscamus, manifeste ergo sentit, dialectica problemata, tantum esse instrumentaria, præterea libi. cap. 3. top. quo loco recenset commodæ, quæ ex studio dialecticæ capiuntur, conferre ait cognitionem eius ad disciplinas, quæ sunt secundum philosophiam: & principia omnium scientiarum, quare non existimavit Aristotel. esse dialecticam vllâ ratione partem philosophiæ, sed potius eius instrumentum: reliquum est iam, ut quæ in hanc sententiam ab alijs philosophis obiecta sunt, diluamus ne vllâ ex parte possit nobis quidpiam incommodare. Stoicorum tamen ratio nullo negotio dissolvitur. Nulla enim ratio est, cur dialectica virtus putari debeat, illi verò virtutem eam putant moralem cum dicant pertinere ad componendos mores hominum, quod ita probatur. Virtute nemo male vititur, opinione philosophorum: atqui dialectica multo male vititur, quia ea instructi repugnant veritati, non est ergo virtus, deinde de virtutibus in voluntate posita est, autore Aristotele: Dialectica non est posita in voluntate, alioqui omnes essemus, & nasceremur dialectici: non est ergo virtus, nisi quis de virtute loquatur, ut Aristo. 7. physicorum, quo loco perfectionem rei virtutem vocat. Est enim dialectica perfectio quædam animæ: quare & virtus, qua intelligentia. 6. Ethicorum virtutes Aristoteles vocat quinque habitus, quibus intellectus ipse perficitur: Prudentiam, scientiam, artem intellectum, sapientiam, verum non hæc propriè virtus vocatur, sed quæ versatur in componendis affectibus, & eos ad mediochritatem perducit: licet autem nulla ars exerceri possit sine instrumento, non ideo putandum est, arte ipsa prius esse instrumentum: quin potius omnium

Diluuntur rationes aduersus istam sententiam initio disputationis adductæ.

Primum.

Secundum.

li. 2. ethico.

Secunda ratio stoicorum dissolvitur.

omnium philosophorum consensu ab artibus inuenta sunt instrumenta, atque orta, quamobrem prius artes inuentæ sunt quæ earum instrumenta, deinde ipsæ artes, viâ & ratione docuerunt instrumenta quibus tractarentur conficiendi. Cui enim tribuimus incudem nisi excussoria arti tribuamus? & cui malleum nisi materiariæ. Etenim qui artes primi inuenere, annexi sunt ea quoque reperire, quibus commodè artes tractarentur. Quod si quis nobis obieciat Ciceronem maximum alioqui philosophum, dialecticam partem esse philosophiæ putare, qui in libris de finibus bonorum, atque malorum aduersus sententiam Epicuri de voluptate disserens, ita scribit in altera philosophiæ parte, quæ est disserendi, & quærendi, quæ deinde dicitur, ille vester planè, ut mihi videtur, inermis ac nudus est, huic ego dicam hæc locutum fuisse Ciceronem, ut alia quoque multa, ex sententia Stoicorum, quibus appropinquè studuit, verum ut, quæ à Platone in contrarium adducta sunt, refellamus, scire operæpretium est Ammonio autore, duplicem esse artem, alteram in rebus positam, atque eisdem coniunctam, alteram à rebus separatam, atque seiunctam: quæ utranque vulgo utentem, ac docentem vocant. Docens enim dicitur, quæ præcepta perscrutatur, & docet, nullis in rebus posita: utens verò, quæ rebus coniuncta præcepta sequitur. Dialectica igitur, sicut & ceteræ artes omnes, quæ in sermone, atque oratione versantur, si ipsa per se consideretur, instrumentum philosophiæ esse ferri debet: eo enim spectat, ut regulam conficiat, ad quam, quæ in philosophia tractantur, certa quadam, & quæ fallere non possit, ratione examinentur, quod si rebus coniuncta sit, iam non amplius instrumentum, sed philosophiæ pars putanda est. nam tunc in vero, & falso occupatur. habet se illa perinde atque manus quæ quatenus vniuersum corpus cum alijs absoluit, eius censeretur pars: quæ vero ab homine imperata exequitur, instrumentum, modius quoque, humoris quem metimur, pars est. Idem est pars instrumentum autem metiendi humorem, & seruus instrumentum est familiaris disciplinæ, aut quæstuarie, pars verò eiusdem, nam hæc facilius pars est, ergo cum Plato bifariam considerari posse dialecticam animaduertet: aliam, atque aliam

Obiecta.

Diluuntur.

Platonis sententia explicatur. Cōmentariis in prædicamentis

atque instrumentum licet diuersa ratione.

C

Quæstio tertia.

liam rationem secutus modo philosophiæ partē illā facit, modo instrumentum, quæ res eū à suspitione inconstantiæ liberat in quam quorundam hominum culpa inciderat,

Quæstio tertia.

*Vnde incipere debeamus enarrare
opera Aristotelis.*



TERTIO loco ea quæstio reponenda est, vnde potissimum auspicari debeamus, scriptorum Aristotelis explanationem. Quam sane quæstionem non leue & molumentum arbitror allaturam hijs percipiendis quæ sunt a nobis in posterum explicanda. Hoc enim confutro nulla formidine adire Aristotelis licebit. Si verò ignoretur necesse quidem fuerit multoties inter spem atque metū hædere, qui peripateticæ doctrinæ dant operam. Et licet quinque voces ab Aristotele editæ non sint, minimè reprehendendus esse videor, quòd ea quæ in principio prædicamentorum dicturus fueram anteuertent. Præsertim cum istarū vocum cognitio intelligendæ Aristotelis dialecticæ admodum necessaria sit: maxime verò parti quæ de prædicamentis disserit: quod in præfatione Porphyrius significat.

Boethi & Sydonii sententia.

Ratio.

naturæ philosophia.

In ea tamen quæstione explicanda non satis sibi cōstitit antiquitas, siquidem Boethius & Sydonius philosophiæ ut Ammonius scribit commentarijs in prædicamenta) a naturali philosophia initium sumendum esse censuerunt. Quoniam qui disciplinas addiscunt ab his primum inchoare debent quæ naturæ sunt notiora: ut ea ratione sine magno negotio in abstrusarū rerum cognitionem perducantur uti Arist. multis locis tradit: sed quæ in philosophia naturæ traduntur huiusmodi sunt, plurimum siquidem earum rerum usus est, & sensibus hauriuntur: ab his ergo addiscendis est incipiendam.

Alij

præambula.

io

Alij verò de quorum numero est Eustratius primo libro de Eustratius
mentariorum in ethica, & Simplicius in proemio librorum de Simplicio
physica auscultatione, a philosophia morum initium facien- Philoso-
dum esse censuerunt. opinantur illi, nec malè mea quidem sen- phia morū
tentia, per quam necessarium esse ut qui docti atque eruditi ratios
volunt enadere optimis statim moribus imbuantur, esse etus rationi minime parentes compescant, tranquillitatem animi parent. Ne quæ sunt ab alijs recte dicta aliorum quam sint dicta ex improbitate morum detorqueantur, quod iniqui homines plerumque facere censuerunt. Atqui id ipsum morum philosophia efficitur, cum illa animis medeatur. Inanes sollicitudines detrahatur, cupiditatibus liberetur, pellaturque timores ut Cicero
ait. Hæc enim est quæ animi vitia funditus euertit: preparat animos ad satus accipiendos, eaque mandat his, atque (ut ita dicam) ferit quæ adulta fructus vberrimos ferat. Merito igitur primum danda est opera philosophiæ morali. Accedit ad hoc, 2. ratio.
quod cum tam exiguus sit vitæ cursus, tamque incertus, qui velint in virtute proficere, his statim à teneris annis assuescere debent, quæ præter hoc quod animum expoliunt atque excolunt, meliores nos possint reddere, ne si quando palida mors superveniat imparatos nos offendat. Vbi vero virtutem, quam huiusmodi philosophia docet, cōparauerimus, iam tunc liberum erit ad reliqua contendere, atque in eadem quantam possumus operam diligentiamque conferre. Nec dubium esse potest quin si hoc ita fecerimus, reliqua omnia cursu quam brevissimo optimis imbuti moribus sumus consecuturi. In eadem videtur fuisse Aristoteles opinione capit. 15. lib. septimi de republica ut inde plane constare possit: & persuadetur huiusmodi argumento: disciplina qua colitur prior animæ pars prior natura est, quæ quæ colit posteriorem, huiusmodi est moralis philosophia, quæ appetitum colit dum facit ut rationi pareat: ceteræ enim mentem colunt, quæ posterior in nobis est appetitu, ergo hæc disciplina initio nobis comparanda est.

Plato vero ceteri quique philosophi, qui Platonis institutū, & rationem philosophandi sunt secuti, primum omnium arbitran-

Platonis sententia, 1. ratio.

C 2

tur



Quaestio tertia

Lae mat
maticarum
artium.
a. ratio.

Euclid:

3. ratio.

Plotinus:

tur nobis esse discendas mathematicas disciplinas: quas ob eam rem Plato de republica libro septi. *προαίμα* appellat, quasi dixeris priores institutiones. Preparant enim animos hominum, & ingenia exacuunt ad quaslibet artes accipiendas. Demonstratio praeterea quae disciplinarum omnium instrumentum est, praesertim vero philosophiae, longe exaltius in mathematicis cernitur quam in ceteris disciplinis. quoniam illis ut principiis utuntur, quae communi hominum opinione atque sententia comprobantur, quod genus sunt, omnino totum est maius sua parte, si aequalibus aequalia addas quae efficiuntur sunt aequalia. Postremo, quia cum scopus universae philosophiae summa sit extremaque felicitas, quam diuini numinis contemplatione constare putant, necessarium est (inquiunt illi) incorporeae substantiae a teneris assuescere: ad cuius cognitionem per tot casus, & tam varia rerum discrimina contendimus. Nam quemadmodum si quis a domo maxime tenebrosa in splendidissimi exire velit, in ea debet prius aliquantulum commorari in qua mediocre lumen sit, ne tanta luci impar redditus, videndi facultatem amittat: ita quoque iuvenes, antequam ad diuinorum cognitionem perueniant, in mathematicis sunt exercendi: quae sunt veluti gradus quidam ad diuina. Nam si celeri gressu ad diuina continuo progrediamur: non dubium est quin leues, maximosque errores nobis sit incidendum. Fortasse enim priorum rerum contemplatione decepti, existimabimus, primum omnium principium, supremam inquam causam, quae corpore prorsus vacat, corporatam esse. quamobrem Plato, ut autor est Plotinus, minime pariebatur quempiam discipulorum suorum rudem atque ignarum esse mathematicarum artium: praesertim geometriae. quoniam ut qui non essent huiusmodi disciplinis infecti procul ab academia mitteret, inscripta habuit academiae foribus ea verba. Nemo huc ingreditur expertus geometriae. quae, Cicero in Tusculanis de mensura morum verba dicta putauit: quasi significare vellet, equum esse prius metiri se quenque, & quid possit excutere: iuxta illud vulgatum, Nolle se quenque: quid dare operam inciperet literarum studiis. Quam si quis velle

Aristot.

præambula.

11

Aristotelis fuisse sententiam, ex eius scriptis non obscure argumentum capere possit. Nam cum exempla adhibeantur ut eorum adminiculo cognita difficilia, facilius percipi possint, eodem autore multis locis, proculdubio exemplis utendum est, quae maxime nota sint. Atqui omnia quae ab Aristotele scripta sunt, tam de moribus & natura, quam etiam de dialectica, exemplis mathematicis sunt refertissima: existimandum igitur est scientias mathematicas, eiusdem philosophi sententia ante philosophiam & dialecticam parari solere. Vnde sit ut istarum artium ignoratio longe difficiliora intellectu reddita sint Aristotelis scripta.

Autoris opinio.

Ego tamen his omnibus sententiis praetermissis, crediderim primam operam dandam esse dialecticae studiis. Quod ut ea inchoemus, affirmem eo potissimum adducor argumento, quod dialectica, ut dictum est, suppediret nobis instrumentum quo philosophiam tractemus: praesertim mathematicas disciplinas, quibus demonstratione maxime est opus. secundo, modus comparandi scientiam prior est scientia, referente Aristotele lib. 3. de prima philosophia (non enim oportet simul & scientiam quaerere & modum) sed dialectica est modus sciendi ut ait Aristoteles, capit. 20. lib. 1. metaph. & 20. 1. nam ad omnium methorum principia viam habet, omnes enim disciplinas, ipsa dialectica opus habent, ut attigimus superiori quaestione: ergo illa prima discenda est. Deinde, quia ut vulgo loquimur & docet Aristoteles lib. 2. physicorum, ars imitatur naturam, sed ordo naturae postulat ut primum omnium loquamur, Deinde utamur ratione, Postremo verborum & sententiarum curam habeamus. Ergo post grammaticam, quae sermonem instruit, dialectica tradenda est, quae rationem informat. Post dialecticam vero rhetorica, quae ornamenta orationis persequitur. Postquam vero dialectica atque rhetorica operam dederimus, crediderim oportere addiscere morum philosophiam, nam praeterquam quod sapientissimis hominibus ita visum est, ipsa etiam natura hoc videtur postulare, ut est a nobis explicatus paulo superius. Nam ut partium animae illa quae ratio non paret, natura prior est, altera parte quae ratione infusa habet, re-

Autoris sententia.

Questio tertia

ferente Aristotele lib. 7. de repub. ita quoque eius cultus atque ornatus antecedere debet. & quidem tamen naturalia magis sint nobis obuia & exposita. cum moralis disciplinæ semina expressiora, atque euidentiora appareant, unde effectum est, quod theodoretus ait lib. 12. grecorum adfectionum, ut etiam barbari homines iniustitiam effugerint: & virtutem contrariam coluerint, planè ab huius disciplinæ studio initium nobis capiendum est. Educatione verò parentum effici potest, ut rectas de rebus opiniones comparemus, quæ sunt quidem necessariæ ad disciplinas capessendas. Has, ætate procedente studijs perficiemus. Reliquum est iam ut aliorum philosophorum rationes confutemus, qui in contraria sententia sunt.

*Aduersario
in rationes
diluuntur.
ea 1. li. 1. de
physica au-
cultatione.*

Principio qui aiunt a philosophia naturali incipiendum esse grauius sanè peccant. Nam cognitio rerum naturalium nisi ex causis petatur, non potest quidem certa esse, atque necessaria. Aristot. autore. c. 1. lib. 1. de phys. auscultatione. Atqui ex causis comparari non potest nisi per demonstrationem, cap. 2. lib. 1. de poster. resolu. Demonstrationis verò efficiendæ ratio in

*Quo pacto
accipiendū
sit.*

*Anotiori
bus esse in-
cipiendum.*

dialectica traditur. Quare ante dialecticam non rectè quidem docetur philosophia naturæ. Nec verum perpetuò est quod huius sententiæ authores accipiunt, esse inquam necessarium, ut à facilioribus atque notioribus auspicemur, nisi cum posteriora sine his percipi non possunt: referente Aristotele. 5. top. at dialectica rerum naturalium cognitione non indiget, quare licet naturalia dialecticis priora notioraq; sint nulla causa est cur non à dialectica exordiamur. Altera etiā sententia quæ defendit à mathematicis disciplinis esse inchoandum, mihi non

*Platonis o-
pino refel-
litur.*

magnopere probatur. Tum quia mathematica sine demonstratione tractari non possunt, quæ docet dialectica. Tum etiam quia dialectica sensu communi contenta est, quare nullis exemplis mathematicis indiget. Nulla ergo causa est, cur non sit ceteris disciplinis antepōnda, illa verò ratio quæ de philosophia morū adduximus facile solui potest, si concedamus logicam modum potius esse ceteras disciplinas comparandi quàm ipsa sit peculiaris aliqua disciplina, modus autē comparandi disciplinas ipsis

preambula,

12

ipsis disciplinis prior est. Nec audiendus hoc loco est Marsilius Ficinus, qui dialecticæ nomine putauit à Platone significari primū philosophi, primū deceptus, quia non satis intelligebat quo pacto quod scribit Plato in philebo, & parmenide, & est a nobis Paulo superius explicatū intelligendū sit. Præterea persuaderi potuit, ut id ita esse putaret, quia li. 7. de rep. Plato inquit, posteriora esse dialecticæ disciplinis mathematicis. Talis autē est prima philosophia. Nomine ergo dialecticæ à Platone prima philosophia significata est. Nam si propria ratione dialectica consideretur, non est sanè posterior disciplinis mathematicis, ut proxima disputatione ostendemus. Sed deceptus est Marsilius. Nam Platonis ætate ob eas causas, quas sequenti capite reddemus, Mathematicæ disciplinæ prius quàm dialecticæ, educebantur. Tertio, quia Plato ait, dialecticā nihil postulare, quod non tam videtur dialecticæ, quam primæ philosophiæ conuenire. Errat tamen Marsilius, siquidem id ipsum dialecticæ placere non conuenit. Nam cum omnium artium atque scientiarū principijs probandis magnopere conducatur, ipso etiam Aristot. teste lib. 1. top. ca. 2. singulæ enim artes, saltem ad constituendas definitiones suas, aut ostendendum rectè esse constitutas, ipsa dialectica indigent. Petit enim rhetor, exempli gratia à dialectico, Vtrum facultatis rhetoricæ finitio, ars (inquit) benedicendi, rectè constituta sit, necne: ceteriq; artifices simili modo. Dubitari ergo nullo modo potest quin ipsa dialectica nulla alia re opus habeat, sed sit omnino sibi satis. Nec Marsilius induci debuit in eā sententiā, quod legeret apud Platonem Dialecticā post omnes alias disciplinas esse discendam. Quod videtur primæ philosophiæ esse peculiare. Nam Plato in libris de repub. philosophū instruit artibus & disciplinis necessarijs ad re publicam capessendam: existimat autem primū omnīs mathematicis artibus instructum, non mediocriter esse oportere. Post mathematicas verò disciplinas facultate dialectica. Quare dicitur et docet parādā esse dialecticā post disciplinas mathematicas ab eo qui philosophi esse velit. Postremo, inquit Marsilius, Plato non permittit dialecticā ante trigésimum annū attingi, & eo tēpore cautè & cū delectu. Dialectica vero vel à pueris disci po-

*Marsilius
ficinus car-
pitur.*

*Nomine
dialecticæ
Plato non
significat.
primam phi-
losophiam.*

ratio.

ratio.

Quæstio quarta

test, ut planè constat familiaribus experimentis. Ergo nomine dialecticæ eo loco primam philosophiam Plato expressit: quam alio nomine sapientiam appellat. siquidem illa cum in contemplatione rerum altissimarum occupetur, acius iudicium postulat. Verum eo loco summus philosophus Plato cū de constituenda optima reipublicæ forma ageret, studebat ab ea remouere quæ tranquillitatē viderentur reipublicæ aliquo modo perturbare. Cum autem dialectica tota posita sit in con-
lib. 8. topi. certatione, homines pugnaces efficit, & veritatis quodammodo aduersarios: Præsertim sophisticæ, quæ cū affinitatem quādam habeat cum dialecticā (ut est a nobis explicatū in libello de ratione disputadi) interdum pro dialecticā usurpatur. Quæ intelligentia eo loco fortasse à Platone accepta est. Et quidem cum Aristoteles multis locis, præsertim vero pr. lib. pri. & 2. post. & pr. de part. anim. labefactæ dialecticam rationem diuidendi, quam Plato excogitauit, atque securus est, dubium nō est quin Aristotelis etiam testimonio, appellatione dialecticæ ipsa dialectica significata sit, non (ut quidam volunt) prima philosophia.

Quæstio quarta.

Quid inter logicam, dialecticam & rhetoricam intersit.

ca. 13. lib. 1. **A**RISTO. in topicis præcipit, ut cum de re quapiā differimus ambiguitatem fugiamus. quāobrem, quia non satis apertū est qua ratione dialectica differat a logica & rhetorica, placet de ea ipsa re paucis lectorem admonere. Sunt enim tā coniunctæ inter se huiusmodi facultates, ut easdem confundere plerique sint aggressi: alijs vero qui illas tentauerunt dirimere, non admodum prospere atque feliciter conatus successit.

Principio igitur accipiendum est, dialecticā à logica diuersam

præambula.

13

sam esse. Hæc est opinio Alexandri Aphrodisiensis cōmentari Dissert. dia-
is in caput secundū lib. 1. top. Nam quo tempore exponit vtili lectica a lo-
tates dialecticæ inquit, Dialecticam non solum esse vtilem ad logica.
philosophiam, sed etiam ad rhetoricam atque logicam. & hæc
innuit esse Aristotelis opinionem. in eadem sententia est Plō-
tinus prima eneade, libide dialectica.

Sed quæstio est, qua ratione veraque facultas distinguatur. In vita Ari-
Diogenes Laertius grauis in primis autor existimat dialecticā
partem esse logicæ, ille enim philosophiam in duas partes diui-
dit, in eam videlicet quæ in contemplatione occupatur, & in
eam quæ in agendo versatur. Priorem distribuit in duas par-
tes: quarum altera de natura disserit: altera communi nomine,
λογική, hoc est rationalis vocatur, huius partes & species facit
omnes artes & facultates quæ in ratione occupantur, sunt illæ
prima Philosophia, Rhetorica & dialectica. ex quā partitio-
ne colligitur dialecticam esse partem logicæ. Hæc vērō sen-
tentia pbari nullo pacto potest, primū quia logicā facit partē
philosophiæ, cuius pars nō est, sed instrumentū dūtaxat, ut ostē-
sum est prima quæstione. Deinde quia dialectica in rebus oc-
cupatur: cū sit facultas differendi de quacūq; re proposita, ut mō
strabimus paulo inferius. Logica verō occupat in cultu ratio-
nis, ut statim dicem, ergo dialectica nō est pars logicæ. Quod ve
rō Diogenes scribit, ab stoicis philosophis acceptū est, quod Cicero
pē numero cū de hac re sermo esset, sequutus est. In eūda ergo
nobis alia ratio est distinguendi dialecticā à logica: quod ut effi-
ciamus melius animaduertendū est, quā dialecticā, quā logi-
ca pfecta facultas est. utraq; n. duabus illis partibus cōstat quæ
artē efficiūt, inuentione in quā & iudicio: atq; id sanè Arist. sen-
tētia. Nā ut à dialectica incipiā, ille sex proximis libris topico-
rū post primū inuentionē explicat, quæ τὸ πρῶτον, dicitur, vberio-
ri fortasse oratione quā par esset. alterā verō partē quæ græcè
ἐπιτομή vocatur, latini partē indicandi appellant, Aristoteles
exponit postremo top. eo. n. loco rationē tradit deducēdi ve-
lut in acie argu. quorū sedes sex prioribus libris indicauerat.
Finis Dialecticæ, est differere. Nam finis artis est, in quē om-
nia artis præcepta referuntur, non habet ipse quo referatur in
C 5 eadem

Refellitur
Diogenes.

Diogenes,
& Cicero
Stoicos hac
parte sequi-
tur.

Dialecticæ
partes
inuentio.

iudicium.

Finis.

Quæstio quarta.

eade n præfertim disciplina : sed omnia præcepta artis dialecticæ ed expectant, vt nos doceant atque instruant qua ratione de re proposita differendum sit, ergo finis dialecticæ est differere, hoc idem innuit Arist. c. 3. li. 1. top. cū inquit, dialectici cum sup manere rectè defunctum esse, si nihil omiserit, eorū quæ sunt ad ostendendū syllogismo vel ratiocinatione, quod probabile est: probabile enim dialectica differendo efficit. differat autem. Dialectica probabiliter, hoc est argumentis probabilibus utitur ad explicandam quæstionem propositam.

Officiū.

Officiū dialecticæ, quod agnoscere necessarium est vt finem artis cōparemus, Aristotele autore loco citato, illud est, nihil prætermittere eorum, quæ necessaria sunt ad probabiliter differendum de quacūq; re proposita. subiectū sunt res omnes de quibus potest probabiliter disputari autor est Arist. c. 9. li. 1. de priori resolut. item li. 4. de prima philosophia verū ista omnia lōgiori oratiōe explanata à nobis sunt in nostro cōpendio dialecticæ. Ex quibus omnibus plane colligitur dialecticā perfectā esse facultatem, atq; omnibus suis numeris absolutam.

Logica perfectā facultas.

Logica præterea quāmodum dialectica perfectā ars est & lōge diuersa à dialectica: illā Arist. explicuit quatuor libris quos de priori & postero resolut. cōposuit. hæc docet, quæ ratione cōficienda sit demonstratio, aut alia ratio argumendi, quæ quā proxime fieri possit ad demonstrationē accedat, quā obrē potissimus finis logicæ est demonstratio, eius materia, simplices voces & propositiones: quæ omnia maximè cōstant opere ipsius rationis. habet similiter duas partes inuentionē videlicet atq; iudiciū: sed diuersas illas quidē a partibus facultatis differendi. inuentionem mediū necessarij ad syllogismū cōficiendū docet Arist. in libris de prio. resolu. mirabiliter ratio ne, quid est enim, admirabilius, q̄ habere cognitū atq; perspectū, quo pacto mediū terminū possis capere aptū ad colligendū syllogismo quoduīs genus problematis: quod nos docet Arist. duobus illis libris. Iudiciū docet, cū forma tradit disponendi inuentū argumentū, aut mediū, iuxta rationē primā, secundā

Finis logicæ.
Materia
Partes.

Præambula.

14

cundæ, vel tertiæ figuræ. Quod cū varū sit plana cōstat peccare qui dicit Arist. prætermisisse in ratiōe alteram partē facultatis dialecticæ, nepe iudicandi partem: & tantū fuisse diligenter perfectum rationē inueniendi. Secundo sequitur, cū logica doceat viam & rationē tractandi ceteras artes & disciplinas, ei subiectū esse ens rationis (vt sophistæ loquuntur) nā dispositio argumentorū, atq; ordo & cetera quæ necessaria sunt ad argumentationē cōficiendam opere constant rationis. Finis logicæ est rationem ipsam in ratiocinando, & colligendo vn̄ ex al. Finis. tero manu ducere: hoc est diligenter instruere, tradit. n. (vt diximus) modum & rationem cōparandi & tractandi artes singulas, quarū q̄d aror, id est instrumentū appellatur. & ab Arist. liba met. ob eā causam ἡ τοιαύτη τέχνη, id est modus sciēdi, dicitur, hæc est, nulla ars resolutoria, cuius meminit Alexander cōmentarijs in locū citatū, & cuius Cic. sæpenumero mētiō ē facit. Ex quibus omnibus quæstio ego existimo huiusmodi finitio logicæ capi potest. Logica est ars quæ dā rationē instruens, atque docens quo pacto singula artes tractandæ sint, hinc colligitur illud quod secunda quæstio. præambula diximus. referendum esse ad logicā nō ad dialecticā, nā dialectica non est instrumentū, neq; modus tractandi artes reliquas sed logica quæ ad dialecticā est etiā necessaria cū syllogismū supeditat. ipsa vero dialectica utilis est ad disciplinas philosophicas quia probabile quod cōsiderat non procul abest a vero, quod si logica vt diximus, circa cultum rationis occupatur, dialectica verō (vt ostendimus) res omnes subiectas habet, & si logica omnia sua præcepta refert ad cōficiendū aliterum artium instrumentum, nempe argumentationem, non dubium est, quin diuersa sit à Dialectica. Quāquam autem logicus generalis artifex sit & dialecticus logicæ quardam pars censeatur, nostræ ætatis vsus & consuetudo etiam doctorum hominum inualuit, vt pro eadem re vtraque facultas vsurparetur. Neque culpandi, aut reprehendendi sunt qui nostris temporibus vtraque voce sine discrimine vtuntur, cum veteres philosophi, qui auctoritate atque sententia plurimum valent, permixtim vtroque vocabulo sine vsu. Plato enim multis locis præsertim verō

Diffinitio.

Confundū
tur interdū
logica &
dialectica.

Quæstio quinta

verò lib. 7. de republica pro logica dialecticam accepit. Aristoteles etiam cum probabilia argumenta logica vocat, facultatem differendi videtur logicam appellasse. Princeps etiam latini sermonis Cicero logicam pro dialectica posuit lib. de fato, quo loco logicam esse, inquit, diligentem rationem differendi, quibus verbis alio loco dialecticam finierat, & de finibus differens, cum vellet Epicuri sententiam labefactare, in altera parte (inquit) philosophiæ quæ est querendi atque differendi, & logice dicitur, iste vester planè inermis ac nudus est. Istori ergo philosophorum exemplo integrum nobis erit duas istas voces confundere rhetorica vero licet à dialectica distinguatur, non eo sane nomine ab ea differt, quo plerisque putare video, quod hæc contrarior sit, rhetorica vero verior atque fufior, quod tulerat zenon enim dialecticam compressæ in pugnum manus similem faciebat: Rhetoricam vero eidem in palmam protensa, quam sententiam Aristoteles significasse lib. 1. Rhetoricorum ad Theodectem Cicero autor est lib. 2. de finibus: quo loco Aristoteles ait, si propter ignorantiam, arbitratur namque, *ἀντιστοχὴ*, idem esse perpetuo, quod ex altera parte respondens, hoc si verum sit erit dialectica rhetoriæ contraria. Atqui dialectica ab Aristotele illis verbis non ponitur contraria, sed æqualis: id enim significat illa vox *ἀντιστοχὴ* ut sit sensus, dialectica est rhetoriæ par, aut æqualis: nam in rebus omnibus utraq; versatur atque in contrariis parte utraque de rebus omnibus differit. Quæ obrem utraque *ἀντιστοχὴ* appellationem habet. Alia ergo ratione quæstio expedienda est & dirimenda controversia. Nā huiusmodi discrimen quod sumus hætenus persecuti, ab accidenti sumptum est, aut à casu potius profectum, quàm à naturæ principio vero licet utraque facultas in eisdem rebus versetur (versatur enim etica sermone) id quidē diuersa ratione contingit. Quoniam rhetoriæ propriū est magna ex parte in rebus singulis versari, quæ ab oratoribus *κατὰ τὸν αἰσθητικόν*, dicuntur. Magna ex parte dixi, nam interdum in quæstionibus infinitis, hoc est, nullis circumstantiis adhibitis, occupatur: quod plane intelliget qui Ciceronis orationes diligenter euoluerit: maxime vero illam quam

præambula.

15

quam habuit pro Archia poeta, iustum præterea, utile atque honestum considerat, & ea in quibus versatur, omnia ad virtutem aut vitium refert. Dialectica tamen longè alia vis est, diuersumque munus & officium. Nam cum proposita tractet, quæ *κατὰ τὸν νοῦν*, vocant, raro res singulae contemplatur. Nec solum tractat quæ ad tria prædicta genera reducuntur, sed etiam quæ pertinent ad scientiam rerum comparandam. Verum autem utriusque discrimine ex fine sumitur, quod dialectica, ut paulo ante innuimus, circa rationem occupetur, rhetorica orationis ornamenta persequatur. Vnde sola elocutio rhetoriæ facultatis propria censenda est. Cæteras partes quæ vulgo connumerantur, habet quidem rhetorica cum alijs artibus communes, præsertim cum dialectica. Quamobrem definiri solet ars quæ docet bene atque ornate dicere. Dialectica vero ars differendi est, non enim scientia est, sed ars dūtaxat. Nam scientia comparatur per demonstrationem, logica non ita comparatur cum doceat ipsa demonstrationem: ergo scientia non est neque dialectica, quoniam per topicum syllogismum quo utitur non sit scientia, differit autem de quolibet proposito problemate ex probabilibus, ut dixi superius, appellatur dialectica ars, non quod ex multis sit præceptionibus ad aliquem finem vitæ utilem expectantibus, usu & exercitatione conquisitis, & in vnum exitum spectantibus, ac nunquam fallentibus animi quidam habitus aut præceptorum coacervatio, ut Perionius refert, lib. 1. de dialectica. Huiusmodi enim artis finitio nihil cum ratione atque veritate coniunctum habet. Nam ut taceam longissimam esse illam Artis finitionem, quæ paucis verbis consistere debuit Aristotelis opinione *τοπ. quinto*, qui artem ea ratione finiunt, ignorata finitione peripatetica, Stoicorum definitione vtuntur, siquidem illi cum in numero virtutis artes reponerent, arbitrabantur omnes artes in aliquem finem vite utilem expectare. Deinde in eiusdem usu grauiter labuntur, nam pro consensione, coacervationem collocant, præcepta enim artis consentire debent inter se. Præterea rem quæ definitur & genus definitionis ex diuersis accipiunt prædicamentis repugnante Aristotele *cap. de qualitate, & lib. 6. topicorum*.

Nam

Quæstio quinta

Nam ars qualitas quidem est, coaceruatio verò refertur ad actionem. postremo pecant in eam quod non explicant definitionem artis naturam, sed qualiterem. vera autem definitio Aristoteli oratio est quod quid erat esse significans. Ex definitione enim illud duntaxat colligitur oportere artis præcepta inter se consentire, vera esse, atque etiam vire vitia. sed ars est dispositio quædam à communibus præceptis ad peculiari descendens: quæ unaquæque res facilius doceri atque percipi possit. Hæc enim finitio veritati est, & peripateticorum doctrinæ consentanea & facile quidem habita methodi ratione constitui à nobis potest: illa vero quæstio utrum una ars sit an plures dialecticæ facile expeditur. cum enim ars ex fine una aut multiplex sit: dialecticæ, si ars sit & similiter logica, una ars erit, quoniam eius vnus tantum finis est. huius quidem demonstratio ut ait Aristoteles primo libro. 1. de priori resolutione. illius vero disserere, capitulum 1. libro 1. topico. Ergo ut sermonem in pauca conferamus, dictum est quo pacto dialecticæ à logica & rhetorica differat: rursus quæ sit vera artis finitio.

Quæstio quinta.

Utrum dialecticæ de his sit quæ natura constant, an quæ positione, vulgo querimus utrum dialecticæ differat de vocibus an de rebus: sumimus autem dialecticam pro logica.

MAGNA hinc studij dialecticæ pestis orta est: dum quidam cupiunt vehementer, atque student quæ de dialecticæ ab Aristotele scripta sunt, ad res, quæ naturæ cõstitueret referre. Alij, ad nomina, quæ positione. Ne quid tamen inane relinqueretur pulchrum quibusdam visum est vtriusque se medios dare. Nec hoc cõtenti sunt: sed tam avidè quisque sententiâ suâ amplectus defendit, ut malit veritatē deserere, quam alteri cedere: turpissimum

præambula.

16

pissimum esse ratus, etiam ab ipsa veritate superari. quod non tantum neotericis scriptoribus accidisse video, sed etiam antiquis, maximis illis quidem perfectisque philosophis, dispari tamen ratione exituque. Veteres namque philosophi dum unam veritatem inuenire student, in tot opinionum sententiarumque discrimina, nihil simile cogitantes, inciderunt. Neotericis verò tantum ut informes suos partus, opinionum videlicet monstra, in sinu suo fouerent atque alerent. In tanta igitur sententiarum varietate censui ad antiquitatem esse recurrendum: quæ quod puriori animo studuit veritatē inquirere, eo incorruptius de rebus singulis potuit iudicare.

Inter antiquos verò peripateticos Alexander Aphrodisienus magnus Aristotelis interpres existimatur, dialecticam, de qua hoc loco differimus, totam occupari in vocibus, nudis illis quidem, atque omni prorsus significato carentibus Aristotelis verbis (vix putat) peritus. Is enim multis locis neglecta rerum consideratione ad solas voces sermonem trãfert. Nam ut cetera sicam, inquit ille, in prædicamentorum explicatione id ipsum significasse videtur, cum vocem diuidit in incomplexam & complexam, & post paulo, cum eorum quæ sine complexione dicuntur, alia inquit substantiam significare: alia quantitatē, qualitatem alia. Præterea quia eum de syllogismo dissereret in libro de priori resolutione perpetuo syllogismos cõponit ex elementis: significans, parum aut nihil pertinere ad dialecticæ rerum contemplationē. Eustratius verò gravissimus philosophus cõmentarijs in librum, 2. de posteriori resolutione plane cum Alexandro pugnat. Arbitratur enim totum de dialecticæ negotium de rebus esse, quibusdā locis ex Aristotele, dialecticæ cõuictus, quæ non satis nominibus aptari possint, ut ille putat. huiusmodi est locus ille in prædicamentis. Eorum quæ sunt, alia de subiecto aliquo dicuntur, &c. Et in libro de interpretatione rerum alie sunt vniuersales, alie particulares multi etiam alij loci per similes reperiuntur quos prudēs prætereo. Nec defuerunt qui diceret vniuersi de dialecticæ disputatione esse de mentis cogitationibus atque cõceptis. ob eam rem (ait) nomina utimur, ut animi cõcepta interpretemur atque exprimamus.

Alex opin'

Eustratius pugnat cõ Alexandro

Tertia sententia.

Sunt

Quaestio quinta.

Nostra sen-
tentia.

Quid poti-
simū con-
sideret vo-
ces ne ipsas
sures po-
tius,

Sunt enim ea quae sunt in voce, earum quae sunt in anima pas-
sionum nota, ut dixit Aristoteles. Ego vero crediderim nec
de his vocibus, nec de rebus, si per se considerentur, nec de
solis animi cogitationibus in dialectica esse sermonem: sed po-
tius de nominibus res significantibus medijs conceptis. Nam
cum voces prorsus carentes significatu, quales sunt blitiri &
seindapsus, nullum vsum adferant disciplinis, non oportet exi-
stimare, de vocibus tantum esse sermonem. Præterea neque de
rebus: cum eis vti non liceat in disputando. Nec enim eandem
nobiscum in scholas adducere possumus cap. primo elench. ite-
etiam quia neque res ipsas neque earum accidentia aut affe-
ctiones dialectica contemplatur. Rursū cū mentis cogitata
atque animi concepta nisi exprimantur vocibus, intelligi a no-
bis non possint, propter hebetudinem atque imbecillitatem in-
genij, non est cur existimemus de conceptionibus animi, hanc
ipsam quam explicare volumus orationem haberi. Restat ut sit
de vocibus quæ res significant positione: quarum à nobis con-
ceptus habentur. Quod tamen si ita sit (ut diximus) princeps sa-
ne locus nominibus tribuendus est: nam vocum proprietates at-
que affectiones, terminorum videlicet, propositionum & syl-
logismorum dialecticus perscrutatur & inquirat. Quod facile
intelligere possit qui animum velit per Aristotelicum orga-
num, id est, tractationem dialecticam, circumferre: atque Ari-
stotelis in illis scriptis sententiam rimari, præsertim si simpli-
cia consideret quatenus pertinet ad efficiendas propositiones.
Has autem quæ ratione referuntur ad syllogismum quem lo-
gica efficere cupit, & qui quatuor libris de priori resolutione
& duobus de interpretatione, & prædicamentis explanat: qui-
bus libris potissimum logica continetur. nam dialectica quæ
octo li. top. explicatur, licet vocibus utatur ad differendū, res
considerat quas subiectas habet, ac de his disserit, ut ex eius si-
nitione constare possit. hac verò ratione desinentes isti Au-
tores compari poterunt, ut dicamus alios logicam, alios diale-
cticam significare voluisse: atq; in eam partem coniecisse ratio-
nes & argumenta. Præterea ita sentit magna pars doctorū ho-
minum qui Aristotelem interpretantur, his accedit Iudovius

Viues

præambula.

17

Viues Hispanus noster vir doctissimus libro 3. de corruptis dis-
ciplinis, Res verò in quibus huiusmodi affectiones spectantur,
tam longè ab sunt a logica consideratione, quam à grammati-
ca & rhetorica res: nam illas philosophia suppeditat his facul-
tatibus: postulare igitur videtur ratio, ut tanquam firmum at-
que stabile constituamus, tractationem dialecticam potissimū
esse de vocibus: sed quoniam res cum nominibus quibus signi-
ficantur, magnam habent affinitatem, ætissime quæ vinculo
copulantur, efficitur, ut Aristoteles eū de dialectica agit, in-
terdum ad res sermonem referat: interdum ad nomina, quam-
sanè rationem citra reprehensionem sequi possit qui Aristote-
lem interpretatur.

Dicit fortasse quispiam, hanc ipsam sententiam nostram de Obiectis
subiecto & materia dialecticæ, videri quidem alienam a veri-
tate & sententia Aristotelis, is enim pluribus locis res omnes
facultati dialecticæ subijcit. Præterea contrariam esse his quæ
sunt à nobis definita in compendio dialecticæ, & quæstione
secunda horum commentariorum. Sed si rem contemplemur
altius, facile quæstionem propositam expediemus, & nos ab in-
constantia nota vindicabimus. Cum enim dialecticam dici-
mus in rebus omnibus versari, eam sanè facultatem significa-
mus, quæ verè dialectica sit: de qua est ab Aristotele disputa-
tum. 8. lib. 1. topic. eū vero dicimus vocum propria aut affe-
ctus, terminorum inquam, enuntiationum & syllogismorum
tractari in dialectica, nomine dialecticæ eam facultatem signi-
ficamus quæ 2. 2. 1. dicitur: cuius potissimus scopus est demo-
strationem conficere: quæ sit cæterarum artium & disciplina-
rum instrumentum, de cuius forma, hoc est dispositione enun-
tiationum, duobus libris de priori resolutione Aristoteles disse-
ruit, de materia vero id est, enuntiationum qualitate atque na-
tura, duobus alijs qui de posteriori resolutione inscribuntur.
Nam cognitio quinque vocum de quibus agit Porphyrius, ad
categoriarum atque enuntiationum intelligentiam maximè
spectat. Sed utrobique dialecticam vocamus, quoniam nomen
dialecticæ, ut superius admonui, pro utraque facultate frequen-
ter usurpatur.

D

Quaestio

Quæstio Sexta.

*Quam methodum, hoc est viam & rationem
seruet Aristot. cum de dialectica præ
cepta tradit.*



QUONIAM qui ad cuiuspiam disciplinæ fastigium peruenire cupiunt, si ordinem atque rationem perspectam habeant quā in ea explicanda autor secutus est minori sanè negotio disciplinam ipsam assequi poterunt, antea quā quinquæ Porphyrii vocum interpretationem aggredere, quarū cognitio vniuersæ dialecticæ atque eorum philosophiæ intellegendæ, non mediocriter emolumentum est allatura, consentaneum putari paucis dicere quæ methodi ratio sit ab Aristotele, obseruata in tradenda dialectica, id verò compendiosius atque exactius me præstiturum spero si cōmunes partes methodi primum perstrinxero: dabitur enim locus aliquando vberius atque accuratius de singulis eius generibus differendi.

Tres partes methodi. Illa verò tria potissimum esse feruntur. Vnum componendi, Alterum resoluenti, Tertium diuidenti. Compositionis methodus eadem est cum methodo inuentionis, ea videtur, cum quæ inuenta sunt ita disponimus, vt addiscentium captui quā optime fieri possit accommodentur, hæc procedit a rerum principijs ad compolitum & seruit artibus comparandis. Methodus verò resolutionis contraria ratione procedit: nam resolutione pertinet ad explicandas artes inuentas iam, est enim resolutionis processus quidam à toto ad partes minutissimas. Methodus diuidenti, quæ potissimum spectat ad memoriam confirmandam, tunc temporis videtur, cum id de quo controuersia est, definitione primum explicatur, deinde in partes diuiditur quousque tandem ad elementa, hoc est partes quæ secari non possint, peruentum sit. Quod genus dicendi Ciceroni est perquam familiare, multis enim locis eo vtitur: maxime vero in illis libris quos de philosophia composuit. Hic autem ordo qui à nobis

progambula.

18

nobis compositionis dictus est, vulgo naturæ ordo appellatur: quod eum natura seruare solita sit in rerum productione. Siquidem illa non statim rem perficit atque absoluit: Quinimo à rerum primordijs exorsu sensumque procedens, inchoatis à se rebus non sine longa mora fastigium imponit. Arbore namque factura, v.g. primum quidem altæ radices, & quas plantæ os ligat appellare, quoniam illis alimentum exugit, ex cōmuni parente terra solo diffundit: ex his trācum producit, ramulos præterea veluti brachia distendit, frondes insuper adijcit vestium loco. Alter vocatur ordo doctrinæ quā composita nobis magis obia sunt atque ideo cū docemus, hæc primum sole mus explicare. Igitur cum tribus his modis rem quāpiam explicare cōtingat, artium scriptores, cū magna ex parte vsurpant qui est à nobis compositionis ordo appellatus. Nā cum ars naturam ignitur, quoad eius fieri possit, consentaneum est qui artem tradunt, eum potissimum ordinem obseruare qui sit nature admodum consentaneus. Quā maxime fieri possit, dixi, quoniam interdum res ipsa non patitur eam à nobis tractandi rationem obseruari, & initia rerum primum explicetur, quod vbi cōtingit naturæ vsu artis seruamus id est, eum ordinem atque rationem quæ homines vsi sunt sine vllis artium præsidijs ante, artes inuentas, quæ, quoniam à natura edocti sumus, illo si quidē rudes etiā homines vtūtur, naturæ appellamus. Hunc Aristoteles ordinem in explicanda dialectica secutus est. Cuius rei illud argumentum esse possit quod à vocibus simplicibus, ille prædicamenta vocat, orationis principium sumpsit à quibus ad enumerationem est progressus, quæ ex illis incompositis vocibus efficitur. Postremo loco argumentationis genera persequutus est. Hinc manifestum, à quinquæ Porphyrii vocibus initium esse faciendum ijs qui dialecticam adeunt. Quoniam illæ prædicamentorum cognitioni proximæ feruntur.

Ordo naturæ quis sit

Artes tradere de ratio.

Nec enim auditi sunt qui à demonstratione incipiendū esse putauerunt: quod illa sit logici negotij finis, & quā tota hac querimus tractatione. Nam licet hoc verum sit (vt ab Aristotele dicimus) quod est primum contemplantibus, id est,

D 2 agen

Quæstio tertia.

agentibus postremum, & hunc finem consequi non licet nisi per media ad illum contendamus. Sicut enim natura antea quam prima rei iaciat fundamēta, velut capto consilio, quid sit quod facere velit, statuit, neque solet ad id nisi per gradus quosdam peruenire, ita quodque accidit his quæ ab arte proficiuntur, & quæ sunt hominis gratia inuenta. Nam si quis sit qui velit domum parare atque struere, ut celi iniuriam & inclementiâ depellit: principio apud se deliberat, recta conficere, quibus protagi possit: quæ quoniam videt non posse solida atque stabilia consistere nisi parietibus, tanquam adminiculis sustententur ad hos statim mentem animumque conuertit: fundamēta postremo voluit animo, quibus ante omnia iaciendis daret operam: ut ea ratione quod operat assequatur. Pari ratione cum logicæ scopus demonstratio sit, quemadmodum dictum est, voces autem inconiunctæ aut simplices prima eius elementa atque initia sint, ut illa contemplantibus primum sese offert, sic simplicia hæc postremo, atque ut in rebus cæteris quæ arte constant aut natura, primæ partes totum antecedunt, ita quoque accidit in dialectica. Quamobrem primus locus suo iure debetur Porphyrii vocibus tanquam necessariis ad prædicamentorum cognitionem.

- Obiectio.** Nollem tamen putaret quispiam, Aristotē dialecticam non omnino perfectam absolutamque reliquisse, quod eidem Porphyrius has quinque voces adiecerit: sine quibus, ut quidam putant, vix satis constare posse dialectica videatur: nam quæ **Diluitur.** Porphyrius in earum expositionem contulit, fuerat prius sparsim ab Aristotele scripta, a quo illa omnia veluti præcario accepta sunt, uti nos cum eas voces exponemus monstrabimus.
- Quod si hæc ab Aristotele dicta non fuissent, nulla ratio est cur eius diligentiam quispiam debeat aut possit reprehendere. Artium enim principia ut in peroratione dialecticæ ab eodem scriptum est molle minima sunt, & minutissimis quibusdam auctibus constant. Quamobrem ut naturam quæque suâ accipiant, & ad finem in quem sunt destinata, perueniant, longo tempore opus est: nulla siquidem ars inueniri simul potuit atque perfici: maiorque gratia habenda est illi qui artem pri-

mum

præambula.

19

mum inuenit: tamen illam inchoatam tantum reliquerit, quæ qui ab alio inuentis multa atque eadem egregia adiecerunt. Est enim cuiusvis ingenij ut primo Ethicorum dicitur alieno labori aliquid addere. Artium verò primordia posita in sinu natura, nemo, nisi cui acere admodum atque scilicet ingenium sit, videre possit. Quamobrem si quid ab inuentoribus artis sit prætermisum, non est locordie aut negligentie imputandum, sed immortales illis potius agenda gratia.

Iam tempus est ut ad ea quæ instituto nostro maxime coniuncta sunt properemus, breuique dicamus quæ sit subiecta materia huic libro quem interpretamur. Prius tamen lector admonendus est, hunc librum qui de quinque vocibus agit, in gratiam Chrysaorii scriptum fuisse à Porphyrio. Nam cum eius monitu quem instituebat, in Siciliam nauigasset ut causam æthnei ignis intelligeret: euenit, ita ut sit, ut in manus Chrysaorii inciderent Aristotelis categoriæ: has cum ille non omnino intelligeret, propter quarundam vocum obscuritatem, cupiditate illectus, hanc partem dialecticæ pernoscenti, Porphyrio scripsit, ut absoluta historia ex Sicilia solueret, aut aliquid mitteret cuius præsidio Aristotelis prædicamenta non sine fructu posset legere. Ille cum nondum historiam absoluisset, conuenientissimum ratus Chrysaorio satisfacere, hunc libellum composuit, in quo de quinque vocum natura, communibus, & differentiis longo sermone disseruit.

Cuius gratia Porphyrius quinque voces collegit.

Quæstio Septima.

Quod sit subiectum huius libri.

SE D queret aliquis modum, quæ sit huius libri materia: idem autem est querere, quod sit subiectum huius libri, aut quod genus, capit. 2. libr. prim. de posterior. resolution. & quæ

D 3 rere

commentarij

re re quæ sit materia subiecta, & id de quo agitur, est autem subiectum, quinque istæ voces. propositum vero Porphyrij est earum vocum naturam communia & differentias explicare.

Sed obijcietaliquis vnus libri vnum oportet esse subiectum, at quinque voces non sunt vnũ, sed quinque, ergo non sunt huius libri subiectum, obiectio bisariam solui potest. primum si dicamus totius alienius atque integræ disciplinæ, quæ vna est, oportere vnũ tm esse subiectum, partis vero eius nihil vetat plura esse subiecta, vt accidit in categorijs, ac similiter in hoc libro. quam rem latius explanauimus initio librorum de physica. auscultatio. deinde licet hæc multa sint, vnã omnia rationem vniuersalis succipiunt: quod satis est, vt vnum putemus esse subiectum: etenim quinque istæ voces vnica ratione considerantur, ea in quã vt sunt vniuersales: vt possimus dicere huius libri subiectum esse vniuersale, vel quinque voces prout hanc vnã rationem habent. Quoniam vero in præsentia de his vocibus differitur, quatenus vniuersales sunt hoc est multarum rerum communes, alio nomine quinque vniuersalia appellantur. Rursus cum vniuersalia hæc inuicem prædicentur, quemadmodum suis locis dicemus, vt hic liber de quinque vniuersalibus appellatur, ita quoque, vulgo dicitur de quinque prædicabilibus. Prædicabile vero & vniuersale re ipsa conueniunt ratione tamẽ aut animi cogitatione distinguuntur: n. vniuersale, quod plurimum commune est vna eadẽque ratione. Prædicabile, quod de pluribus, quorum est commune prædicatur eadem ratione.

Discrimen
p̄dicabilis
& vniuersa
lis.

Titulus.

Ad quæ sit
ista intro-
ductio.

Inscribitur græcè *ἑνὸς βιβλίου*, latine introductio dici potest. Ex qua inscriptione plerique occasionem ambigendi acceperunt. Nam cum nomen infinite positum sit, & sint multa ad quæ introductio esse possit, dubitationi locus relictus est, ad quæ istorum hic liber manu ducat. Sed hi ignoracione consuetudinis loquendi, quã philosophi seruare solent, decepti sunt. Solent enim illi cum rem magnam, & quæ sit aliarum rerum veluti finis, explicare volunt, infinito eam nomine significare. Quia ergo inter ceteras disciplinas principem locum tenet philo-

in proœmium

20

philosophia: cui tanquam parenti atque reginæ reliquæ famulantur. Porphyrius cum introductionem dixit, nulla adiecta voce, docere nos voluit hanc ipsam introductionem ad philosophiam potissimum pertinere: atque in illam tanquam in finem ultimum referri, licet proximẽ (vt paulo ante dicebam) prædicamentorum causa sit edita. Prædicamentum enim pars dialecticæ est. At logica ipsa non sui causa, sed philosophiæ potius inuenta est, vt illi inquam instrumentum conficeret: de mōstrationem videlicet. satis verò putauit Porphyrius introductionem dixisse: q̄ facile percipi posset, ad philosophiam esse introductionem.

Proœmij argumentum.

MORE elegatium scriptorũ Porphyrius vniuersum hoc Duo prænegotium in duas partes distribuit: in proœmium. s. & tractatatum. In hac secunda parte quinque capitibus quinque vocum naturam atque substantiã explicat. In altera vero, quod est proprium eius partis lectorem hortatur, atque eidem calcaria admouet, quibus ad lectionem incendatur: & facile laborem cõtemnat. Primum vero proponit bonum, quod legentibus præstare possit hic liber. Nullus enim est tam iners, qui non sponte laborem subeat ex quo se vtilitatem cõsecurũ sperat. Nam cum bonum opinione philosophorum rerum omnium fons atque origo sit, in quod redeunt omnia, cum ab eo prodierint, omnia illud expetunt impellente natura. Deinde quoniam malum expetit nullus, difficultatem, quæ deterrere posset ab istarum vocum lectione procul remouet. Primum efficit, in quibus, cum sit necessarium.

Ho
ad lectionẽ

Proponit
vtilitatem
Difficulta-
tẽ remouet

Alterum dum pollicetur compendiosam se facturum tractationem, siquidem compendium breuius est, dilucidũ, atque aperta rei expositio. idem quoque efficit dum theologicas atque arduas quæstiones a se minime tractandas esse ait.

D 4 Proœ



Commentarij

Proæmium.

CV M sit necessarium, Chrysostomi, & ad eam quæ est apud Aristotelem Prædicamentorum doctrinam, nosse quid sit genus, quid differentia, quid species, quid proprium & quid accidens: & ad definitionum assignationem, & omnino ad ea quæ in divisione, vel demonstratione sunt utilia: de istarum rerum speculatione cõpendiosam tibi tractationem faciens, tentabo breviter, velut introductionis modo ea, quæ ab antiquis dicta sunt, aggredi, altioribus quidem questionibus abstinens, simpliciores vero mediocriter coniectans.

Mox de generibus, & speciebus, illud quidẽ utrũ subsistat an in solis intellectibus posita sint etsi subsistat, corporalia ne sint, an incorporalia: & utrũ separata a sensibilibus, an insensibilibus posita, & circa ea cõsistentia, dicere recusabo: altissimũ. n. negotiũ est huiusmodi, & maioris egẽs inquisitionis. Illud vero quẽadmodũ de his, ac de propositis magis probabiliter antiqui tractauerũt, & horũ maximẽ Peripatetici, tibi tunc tentabo monstrare.

Antequam cõmentarios in singulas voces Porphyrij cõficere incipiamus, equũ esse duximus, lectorẽ admonere q̃ tametsi magna pars scriptorũ huius ætatis eã rationẽ interpretandi se quatur, vt nulla aut perij, exigua ratioẽ habita eius autoris quẽ se fatetur enarrare, toti in tractandis in cõtrariã partẽ quẽstionibus occupetur, ego quidẽ lõge ab horũ instituto abhorrens statui veterũ & gravissimorũ interpretũ more vniuersam meã operã, quantulacũq; illa sit, in explicationẽ sententiæ Porphyrij conferre: & quã maximẽ aperte possim ea differere quæ ab antiquis hominibus de dialectica tradita sunt obscurius, explana vero sententia Porphyrij, quæ ab illo, aut concisa admodũ oratione, aut parũ accurate scripta sunt, in quẽstionẽ ver-

temus:

In proæmium.

21

temus: coniectũq; in verãque partem rationibus veritatem inquiramus: hæc enim scribendi ratio maxime prouiderit hominibus huius ætatis, atq; dũ hoc facimus publicam & receptam cõsuetudinem scholarum retinemus.

Quoniam verò Porphyrius ex illarũ vocum cognitione ad multa inquit utilitatem capi posse, id mihi paucis initio explicandũ est: Quadrifaria igitur quinq; vocũ notitia utilis est. Primum ad intelligentiã prædicamentorũ. Deinde ad assignandas rebus definitiones: tertio ad faciendas divisiones, ultimo ad cõstituendas rationationes demonstratiuas. Id quoniam non satis cõpertũ est, breuĩ monstrabo. Et quidẽ q̃ ad prædicamentorũ cognitionẽ conducat: hoc est ad intelligendam methodũ quã Aristot. vitat in prædicamentis, contextũ videlicet atq; dispositionem eorũ quæ in eisdẽ collocantur, ita probatur. Nam cũ in decem prædicamentis reperiantur suprema genera, & in terminis quæ sub altera vocant, postremo forma quædam quas species infimas appellant, quæ partim differentis constituntur, & separantur, partim distinguuntur propriis, nouẽ præterea sint prædicamenta accidentiũ: qui has quinq; voces ignorat, fieri non potest, vt ad vnuq; prædicamenta cognoscat. Recte ergo dictũ est, istarum vocum cognitionem ad prædicamentorũ intelligentiam conducere: præsertim cum sæpe nũmero in prædicamentis mentionem Aristot. faciat istarum vocũ: quibus ignoratis non facile parabitur prædicamentorũ cognitio, quis. n. intelliget quod ea de substantia Aristot. ait, secundas substantias esse genera & species. Item differentias substantiæ vniuocẽ prædicari, item cum dicitur, proprium est, & max. proprium, &c. nisi norit istas voces.

Sed quoniam aliquantulũ difficile explicatu est, quã ratione istarum vocũ cognitio ad faciendas definitiones, divisiones, & demonstrationes cõducat, placet longius aliquantulo petita narratiõe de hac ipsa re agere, in qua, vt opinor, magna pars dialectici negotij sita est.

Differendi artem quinque partibus aut potius instrumentis constare Aristoteles putauit: Divisione, definitione, demonstratione, compositione, resolutione: de quibus quoniam separatim

D 5 ratum



separatim habita est à nobis oratio, in præsentia tantum per-
currentes, quæ huic instituto satis esse possint. P. lato cum ca-
teris omnes partes connumeret quæ sub eius nomine à Cice-
rone etiam referuntur in academicis quæstionibus, & secundo
libro de finibus, compositionem prætermittit, ob eam fortas-
se rationem, quod illa ad definitionem, quæ rei partibus con-
stat, quodam modo pertineat. Sed quoniam in orationem par-
frequentius incidunt duæ illæ partes, compositio & resolutio,
præterea quia de illis est à nobis vberius disputatum in libe-
lo de quinque partibus facultatis differendi, nec earum parti-
um Porphyrius ullam mentionem facit, eas in præsentia missas fa-
cere libet, quarum ille fortasse non meminit, quoniam magna
affinitate cum tribus alijs coniunctæ sunt. Nam cum resolutio
ductio quædam sit compositi in ea ex quibus confectum est,
ad divisionem proximè videtur accedere, licet utriusq; diuer-
sam esse naturam à nobis monstratum sit loco citato, atq; etiã
in commentarijs librorum de prioris resolutione. Compositio
verò fortasse ad definitionem relata est, cum eidem non sit pror-
sus ablimilis. Reliquæ partes hunc locum habent in disputatio-
ne, ut primum constituantur diuisio. Secundum locum definitio
teneat. Tertium atque postremum demonstratio, nã cum spe-
ciei assignanda sit definitio, si id de quo agimus sit genus, aut
commune aliquod, necessarium est ut id ipsum commu-
ne principio describamus, ut possimus admonere, qua
ratione de eo sermo habeatur. legitimè præterea singulis mē-
bris finitionem tribuamus, nihil ambigibus vli. Rursum cum
diuisio sit generis in species per differentias, aut propria, faci-
le nobis suppeditabit eas partes quibus definitio, aut (si ea nō
suppetat) descriptio constat. Quare si definire non licet, nec re-
describere nisi præcognitā habeamus naturam diuisionis, pla-
ne consequitur in disputatione principem locum tenere diui-
sionem. Huius enim documentum quod tradit nobis Arist. lib. 2.
de post. anal. cap. 14. & 15. habita ratione Porphyrius differen-
tiæ finitionem quæsiuit atque constituit. Aristoteles etiã ani-
mæ finitionem libro de anima primo: & primo ethicorum fi-
nitionem virtutis.

Quot par-
tes referat
Plato.

Resolutio
ad diuisio-
nem accedit.
Compositio
ad definitio-
nem.

Ordo tri-
partitū dia-
lecticæ.

Diuisio pri-
mo loco.

Aristo. qua-
ratione fi-
nitionem
quærat.

See

Secundo loco definitio est, non tam quod diuisionem efficiat
tur (ut diximus) quam quod consuectis demonstrationibus
in primis necessario sit, quam rem libro secundo de posterio-
ri resolutione Aristoteles latissimè persequitur. & nos pau-
cis rem attingemus. Etenim in demonstratione propter quid,
in qua per causam effectus colligitur, id efficere volumus, ut
per definitionem, quæ pro medio in ea demonstratione acci-
pitur, propriam passionem, quæ maius extremum est, de spe-
cie, quam interdum genus, interdum subiectum, Aristoteles
appellat, & est minus extremum, in demonstratione colliga-
mus. Exempli gratia. Omne animal particeps rationis est apti-
ad ridendum: homo animal, est rationis particeps, ergo est
aptus ad ridendum. Id verò apte (ut auctor dicitur) non pot-
est si natura atque leges definiendi ignorentur, iure ergo suo
demonstratio post definitionem colligenda est. Quibus ut-
cunque expositis constitutis quo reliquum est, id est ostenda-
mus, quinq; vocum cognitionem magno vsui esse his qui defi-
nere, diuidere, & demonstrare, ex se volunt, quod Porphy-
rius initio huius præfationis testatus est.
Nihil autem perturbari debemus (ut id quoque obiter at-
tingam) tametsi à Porphyrio definitio ante diuisionem, con-
numerata sit, quæ est diuisione natura posterioris de qua ne-
video plerisque veterum expositum contendere. Nam
cum hoc loco de natura atque ordine istarum partium ex-
professo dicere non instituerit, nulla ratio est cur non pos-
sit quæ velit priora aut posteriora facere. Cum verò se-
cundum artem atque rationem præcepta traduntur, multu-
sane interest. Necessè est, qui scribit artis præceptis seruire.
Sed antequam ostendam ad faciendam diuisionem con-
ducere istarum vocum intelligentiam de ratione diuidendi
paucæ mihi dicenda sunt, atque obiter resellenda publicis er-
roribus, sunt enim hæc propositio negotia admodum confusa
ata. Triplex ratio diuidendi, vulgo traditur, diuisio enim
aut est generis in species, aut totius in partes, aut vocis in re-
significatas, quæ alio nomine diuisio æquiuocia æquiuoca-
ta nuncupatur, quibus modis licet diuisionem fieri dicat, non
modo.

Definitio
eius loco.

Definitio
seruit de-
monstrati-
onem.

non magis

Obiectum
quod est
diuisio.

Diluitur.

De diuisio-
ne sermo.

Triplex di-
uisio for-

modo Boetius, qui à Rodolpho fuisse traditur postremae huius
parcis inuentor, sed Ammonius etiam hermeas atque Simplicius, et
vera prima tantum forma diuidendi diuisio cense-
da est. Nam secunda quidē ab Aristotele & Cicerone particio
dicitur, tertia à quibusdā enumeratio, ab alijs vero distinctio
appellatur. De quibus posterioribus relictis, de quibus alibi con-
uenientius dicetur. Prima diuidendi ratio multis modis esse
necesse est. Nam genus, aut diuiditur in species per differentias: ut ani-
mal in hominem & brutum per compositionis atq; expers.
Aut per propria, ut animal, per aptum ad ridendum, & nō aptū
(est enim nobis interdum pro differentijs & proprijs, priuati-
uis nominibus vtendum: tunc maxime cum vera atq; germana
non suppetunt) aut per accidentia: ut per album & nigrum, &
ceteraque id genus.

Parum autem exacte & loquuntur & sentiunt, qui genus
aiunt in species diuidi, differentias, propria, aut accidentia.
Nam tametsi recte dictum sit genus in species diuidi hoc pa-
cto, Animalium aliud homo, aliud brutum: Error est existi-
mare genus diuidi in differentias, Propria, aut accidentia. per
ita tanquam per media genus quidem diuiditur, atque eis-
dem species distinguuntur, in quas ipsum genus diuisum est:
hoc enim sensu accipiendum est quod in capite de differentia
Porphyrius inquit, triplicem esse differentiam, quali dicat, o-
mnia quae differunt vno ē tribus modis differunt: aut specifi-
ca differentia aut propria aut communi? Aristoteles etiam
libr. 2. de posteriori resolutione, Genus dixit, per differen-
tias diuidi: & libr. prim. de partibus animalium. nunquam
verò dixit genus diuidi in differentias. Eruditos etiam homi-
nes, ita loqui nouimus, ut hominem dicant à bruto differre
rationali, quae est differentia: aut risibile, quod proprium est:
aut albo & nigro, quae sunt accidentia. Cum verò secundum
leges exactae rationis diuidendi necessarium sit, quod diuidi-
tur de membris ac partibus diuisionis praedicari, animal enim
v.g. de homine & brutis animantibus dicitur, in quae diuidi-
tur, nam homo animal est & bruta similiter animantia. Si ge-
nus diuideretur in differentias, propria, & accidentia genus
de

Genus non
diuiditur
in differen-
tias & pro-
pria sed per
differentias
& propria.

Vt loque-
di.

de illis praedicaretur hoc autem plane falsum est, quoniam nō
dicimus rationale est animal, risibile est animal, aut album est
animal: sunt enim huiusmodi praedicationes omnes praeter na-
turam, & ob eam rem nō pertinent ad disciplinas, quemadmo-
dum Aristoteles primo libro de posteriori resolutione scribit
& monstrabitur a nobis in eadem huius commentarij fuisse &
copiosissime in praesentia modum, qui est in quolibet re opti-
mū, excessisse videamur. Igitur cum diuisio generis in species
partim fiat per differentias, partim per propria, partim per ac-
cidentia, de quibus omnibus a Porphyrio in praesentia suscepta
tractatio est, existimandum est hanc quinque vocum noti-
tiam ad faciendas diuisiones esse in primis necessariam. Rur-
sus ad assignandas rebus definitiones. Nam primum praeco-
prum artis diuiniendi est, definitionem rei, genere & differen-
tia constare debere, quod si non suppetant differentiae, pro-
prio aut communibus accidentibus ad propria reductis: nil
autem diffiniri potest nisi species: quare istarum vocum noti-
tia ad diffinitionum assignationem non parum conducit. Po-
stremo ad demonstrationes constituendas. Nam cum faculta-
tis demonstratiuae proprium sit non ex extranejs, aut quae rei
accidunt, sed ex proprijs & ad naturam rei de qua tractatur de-
monstrationem pertinentibus colligere constitutionem, & id
autem consequendum pro medio ponenda sit definitio, quae
ex genere & formarum efficientibus differentijs constituitur,
per quam de specie, quae minus extremum est, propria passio,
quae pro maiori extremo usurpatur, colligitur: in hanc autem
fabricam demonstrationis quinque voces incidant, palam est
ad faciendas demonstrationes, in primis esse vtilem, quinque
Porphyrianarum vocum cognitionem. Recte ergo dictum est
a Porphyrio, necessarium esse scire quid sit genus, quid diffe-
rentia, quid species, quid proprium, atque accidentia. Aristoteli
praedicamenta, definitionum assignationem, & demonstratio-
nem demonstrationum.

Cum autem necessarium multis modis à philosophis usur-
petur, posset à nobis quispiam querere qua significatione di-
xerit Porphyrius necessariam esse istarum vocum cognitionem
ad

omnibus
autem
autem
autem

Vt loque-
di.

Genus non
diuiditur
in differen-
tias & pro-
pria sed per
differentias
& propria.

Vt loque-
di.

Vt loque-
di.

Vt loque-
di.

Vt loque-
di.

commentarij. I

ad noscendas eas partes facultatis differendi, quas paulo antere-
tulimus. huius dubitationi ut facere satis possimus, animad-
uertendum est, duplicem esse usum necessarij: primum quidē
simpliciter atque absolute necessarium dicitur: est autem id,
quod perperuum est, quia significatione Deum vocamus neces-
sarium. deinde vero ad alterum refertur, qua ratione si consi-
deretur, duobus quoque modis dicitur: nam aut convertitur
cum utili, aut cum bono. quorum utriusque necessarium appel-
lamus. indumentum enim homini utile ad elusum vim, & leuā
hyemis tempestate repellendam, vulgo necessariū dici cōsue-
uit, potio quoque amara infirma utenti valetudine necessaria
dicitur totidem modis bonum dicitur. Est autē bonum quod
propter seipsum expetitur: qua intelligentia, pietas, virtus, &c.
licitas, & id genus alia passim continentur in bonis: Cum ergo
duobus modis (ut insinuauimus) dicitur necessarium, istarum
quinque vocum cognitio non est necessaria primo modo ut
palam est: sed secundo siue necessario utamur pro utili, siue p-
ro bono quod est supē natura expetendum. Quod autem bonum
quoddam sit, atque ob id propter se expeti debeat, etiā nec
ad artem, nec ad facultatem differendi pertinet, argumento
esse potest, quod omnis rerum cognitio per se est ab homine
requirenda, cum ea ipsa perficiatur intellectus, atque animus
excolatur: cui natura inest insatiabilis, atque infinita cupiditas
sciendi: quemadmodum in prima philosophia docet Aristot.
Quoniam Porphyrius non eodem ordine numerat lingu-
las istas voces in praesentia, quo de illis separatim disputat: &
tentandum est inuestigare, quo consilio in referendis
quinque his vocibus hunc ordinem obseruari, ut dixerit.
Cum sit necessarium, nosse quid sit genus, quid differentia,
quid species, quid proprium atque accidens. Huius ordinis
duplex causa reddi potest: vna est ut praeceptum Aristotelis
seruaretur lib. 3. physicorum asserentis, oportere, ut comuniū
contemplatio propriarum contemplationem antecedit. liqui-
dem longe facilius est communia utriusque cognoscere, quam
quae peculiariter atque propria sunt, & est in disciplinis inde in-
cipie n

Necessariū
duobus mo-
dis dicitur

Primum
duo
modis
dicitur.

Secundo
do necessa-
ria est co-
gnitio quā
que vocat

ca. 1. lib. 1.

Ratio dubi-
tandi.

Dilatatur
questio.

ostendit

In prooemium

eipiendum (eodem autore) unde quis facilius discat. Quare
cum genus longe sit ceteris communius, ratione ita postula-
te, primo loco repositum est. Secundus locus eadem ratione
tributus est differentiae, quoniam amplior est specie, maiorem
que habet cum genere cognationem. Unde in top. dixit Arist.
ad genus esse referendam: predicatur enim de pluribus differē-
tibus specie, ut Porphyrius ait. Species autem de pluribus nu-
mero tantum differentibus. Proprium atque accidens post haec
omnia sunt collocanda. Deinde id factum est ut tam nominū
& vocabulorum, quam naturae rerum habitaretur ratione. Nam cū
species ex genere & differentia, tanquā ex partibus compona-
tur ad similitudinem rerum naturalium, aut earum rerū, quae
arte fiunt: consentaneum fuit, ut partes quibus constat speciei
finitio, speciem quoque ipsam antecederent. Quare non immerito
genus & differentiam Porphyrius speciei praeposuit. Et cum
in speciei constitutione genus materia vice habeat, differentia
vero forma, & materia natura prior quā forma sit, ut primo
physico scriptum est: est enim subiectum: non sit causa factū
esse putandum est, ut genus differentiam antecederet. deinde
subsequeretur species. post speciem cōtinetur propriū
eum ex principijs speciei ortum habere. vltimum locum ha-
beret accidens, tanquā a substantia: si cum ceteris conside-
ratur, maxime alienum: indiuiduorum vero, quae praeter haec
sunt, meminisse necessarium non fuit, quia cum ortui sint atque
interitui obnoxia, & propterea infinita atque incerta, praeter
aliā artem sunt, ea enim sunt, quae contemplari philosophi debet
quae vniuersalia sunt, quoniam haec tantum scribi possunt: sunt
haec, genus, differentia, species, proprium, atque accidens: quae
singulari quadam diligentia, atque industria philosophiae prin-
cipes autoresque exegitauerunt: ut res occultas, earumque
rationes in sinu & ut ita dicam, maiestate naturae abditas ho-
minibus explicarent. si quidem paucis his vocibus compendio
se quidē rerū omnium memoria tanquā in thesauro asseruatur.
Proposita libri utilitate, reliqua oratione ludet. Prophy-
rius ad lectionem operis, & quinque vocum contemplationem
hortari, atque allicere, hoc est efficit, ea primū de medio tollit
Hortatur
ad lectionē
porphyrius
in

lib. 1. c. 4.
ca. de dif.

1. ratio.

Commentarij

impedimenta, quibus ad istarum vocum cognitionem præcludi aditum arbitrat, cum autem omnis quæ pueris traditur de re aliqua institutio, brevis atque aperta esse debeat, ne rerum difficultate perterriti labori succumbant: quod contingere solet, tum orationis & rerum quæ tractantur obscuritate tum etiam longitudine horum, haud immemor Porphyrius pollicetur compendiosam tractionem, & introductionis modum earum rerum quas veteres philosophi tradidere: altioribus questionibus prorsus prætermissis, simplicioribus vero, & quæ ad rem ipsam maximè pertineant, mediocriter explicatis cum ait, de istarum rerum speculatione: de generibus verò, & formis cæterisque id genus dicere, inquit, recusabo: quoniam istarum rerum consideratio, atque perceptio longe difficilissima est, nec dialecticum vlllo pacto attingit, sed potius primū philosophum. Retulit autem in præsentia Porphyrius tantum genus & speciem, quoniam reliqua tria vniuersalia in his duobus insunt potestate. Nam differentia potestate est in genere actione verò in specie. Proprium in specie inest, cum ab eiusdem partibus coniunctis ortum habeat, eademque ratione, accidentia quicquam illa maximè causa factum purare conuenit, quia nemo quærit vtrum illa perse consent, cum apertum sit, differentiam esse in specie cuius pars est, proprium in specie cuius est proprium & accidentis esse sit inesse. solemus autem quærere, vtrum genus & species perse subsistant vt animal. Quæ nam verò sint dubitationes, quas posset adducere in medium de quinque propositis vocibus Porphyrius exponit, solum vt admoneat superuacaneum esse laborem qui in eisdem explicandis infumitur, ab his præsertim qui primam philosophiā ignorant. Sunt autem hæc: Vtrum genus & species perse subsistant, An in solis intellectibus sint posita. Quod si perse subsistant, vtrum corporata sint, an corporis expertia. Si corporata vtrum à sensibilibus rebus abiuncta, an in eisdem posita. Quæ quidem omnia Porphyrius cepit à Platone, is enim in principio philæbi, ait, has ipsas quæstiones adduci posse in medium de vniuersalibus notionibus. In quibus proponendis eum ordinem obseruat, qui vulgo obseruari consuevit cum de re quæpiam

in præmiū.

25

piam interrogamus, vt hac quoque parte legentium ruditati consuleret. Res enim aut per se constant, vt Socrates, Plato aut in anima insunt, vt hypocentaurus, hypogriphus: quorum vtrumque figmentum quoddam animi est. Quæ per se sunt, aut corpus habent, vt arbor & lapis: aut corpore vacant, vt angeli. Denum quæ corpus habent, sine id subiectū sit, sine pars, aut separari possunt à corpore, vt corporea accidentia, album inquam, & nigrum: aut separari non possunt sine rei in qua existunt, corruptione. hanc igitur vulgarem rationem interrogandi Porphyrius obseruauit, vt inuimus: atque eadem prorsus quæstiones quas Porphyrius adducit hoc loco, proponenda sunt.

Huiusmodi verò quæstiones Porphyrius minime explicat non solum quod arduum in primis atque difficile sit eisdem expedire, sed ob eam etiam rem, quod alterius artificis sit earum quæstionum veritatem examinare, eius videlicet qui sapiens aut primus philosophus appellatur. sunt enim singularū artium peculiare quidam fines Aristotele autore libro primo de partibus animalium, quos nemo possit sine crimine transilire.

Postremo tandem Porphyrius nullum non mouens lapidē vt legentium animos ad lectionem acius incendat, significat nobis quos philosophos in istarum vocum expositione imitaturus sit: quo loco simul etiam exponit (tamen obiter, & velle aliud agens) modum atque rationem differendi de quæstionibus propositis, itaque, ait, secuturum se antiquorū vestigia: atque dicturum, quo pacto de his, genere, videlicet, & specie, quorum Paulò ante meminerat, ac de propositis differentia inquam proprio atque accidenti, quorum superius mentionē fecerat, antiqui philosophi tractauerunt, maximè verò peripatetici: admonuimus enim quæstione prima in expositione istarum vocum porphyrium potissimum fuisse imitatum Peripateticos: tamen pauca quædam eorum quæ his disputationibus inferuntur ex fontibus Platoniorum hauserit.

Quo autem pacto de his debeat differere Porphyrius, & quos imitari maxime, docet nos cum inquit illud vero quem

E admo



admodum de his ac de propositionis magis probabiliter antiqui tractauerunt & horum maxime peripatetici tibi nunc retabo monstrare quid naturaliam rem tractare contingat, naturaliter diuine & probabiliter. Naturaliter, ubi rei natura atque substantiam per rationes que a sensibus proficiuntur inquirimus. Diuine cu garunde primum ortu & constitutione perferretur. mur: & de rationem reuocamus ad ea que supra naturam sunt constituta. Probabiliter, quando per ea differimusque aut omnibus probitur, aut pluribus aut sapientibus: et Porphyrius intelligeret hunc postremum modum esse longe expeditissimum & maxime accommodatum his qui primis litterarum studiis innitiatur, eo se modo de quinque vocibus disputaturum promittit. Non enim ager de illis naturaliter, hoc est inquirendo essentiam atque substantiam singulorum. Neque diuine: ut inquit existit in mente summi pontificis de qua ratione Plato de eisdem in Parmenide differuit. Sed probabiliter id est quatenus illis verumtur qui vulgo de re quapiam disputat. id autem est qua ratione quinque ista voces genus, species, differentia, proprium et accidens inuicem predicantur, & subiunguntur. Ea enim significatione vtuntur his vocibus qui differunt. Quamobrem Porphyrius ut id significaret eo vocabulo *λογικῶν* utitur, id est vtus quasi dicat, vt maxime consonum rationi disputandi fuerit, que in rebus probabilibus demonstratur, cum enim de his quinque vocibus a nobis agitur, non debemus firmas rationes querere sed communibus & probabilibus contenti erimus quas quouis facile possit attingere. Idem enim exactum, vt libro primo etiam Aristoteles scribit, non reperitur eodem pacto in omnibus disciplinis atque negotiis, sed secundum naturam rei de qua disputatur.

Quæstio

De vniuersalibus.

Quæ

Quæ AE nam sit Porphyrii sententia in præfatione quinque vocum & qua ratione contextus sit explicandum aperuimus actenus: iam tempus erat vt ad ipsarum vocum explanationem, orationem verteremus, sed quoniam passim in quæstionem vocari video, sint ne vniuersalia, & præterea quo pacto existant, rationi consentaneum duxi antequam hinc discederem, de hac ipsa re pauca leuiter attingere: non modo vt etiam morem geram, & publicam huius nostri gymnasii consuetudinem retineam, sed etiam vt multis que necessario nobis dicenda in his commentariis sunt lucem hac via inferamus.

Vulgo igitur in quæstionem verti solet vtum quinque vniuersalia, genus, species, differentia, proprium, & accidens, natura constant, an vero tantum animi existant cogitatione sed initio disputationis, atque etiam in ipso quæstionis titulo grauius quæstionarij labuntur, dum se Porphyrii vestigia prætere arbitrantur, & quæstionem perinde adducere, atque ille facit. Porphyrius enim solum quæstionem esse dicit de generibus, & formis, aut de speciebus, vt vulgo loquantur.

Lapsus quæstionarij

Max de generibus, & speciebus vtum per se substantias, an in solis intellectibus posita sint, &c. dicere inquit, regulam bo Aristotelis, etiam de generibus duntaxat & formis quæstionem adducit libro septimo de prima philosophia: in quomodo dem facit eius præceptor, Plato in dialogo qui philebus proponenda bus inscribitur huius rei ea est ratio: quoniam plane constat differentiam, proprium & accidens per se consistere non posse, cum differentia pars speciei sit, proprium consequatur speciem, ex cuius principijs ortum habet: accidens tantumdem sua natura existat in alio. impossibile est enim esse Aristoteli in antepæd. si eo in quo est, corrigamus ergo quæstionem, & queramus.

Vtrum genus, & species, quæ vniuersalia vocantur, existant in natura rerum, an potius in animo tantum.

commentarij.

Hanc controuersiam, si uellemus facile quidem dirimere possemus, respondentes illud unum quod Porphyrius ad calcem huius præfationis testatur, altissimum est huiusmodi negotiū, & maioris egens inquisitionis: pertinet enim hæc quaestio, simul cum alijs duabus, quas Porphyrius memorat, ad primum philosophum, referente Aristot. 7. libr. metaphisicis etenim munus est, communia contemplari, ea maxime quæ a materia, & corpore sunt abiuncta: sed quoniam institutum consuetudini, morem gerere, de his quaestionibusque ad vniuersalia spectant aliquid dicamus: quia uero non satis constat, qua significatione vniuersale sumatur, cum interrogamus, utrum in natura rerum existat vniuersale, genus uidelicet, atque species, siquidem vniuersale multis modis ab Arist. usurpatur, placet initio disputationis vniuersalis intellectus referre, qui apud Arist. reperitur, ut proprium accipiam, & proposito maxime accommodatum atque conueniens: præcipit enim Arist. cap. 13. lib. 1. top. ut principio ambiguitatem tollamus, ne nobis impedimento sit.

Vniuersale
quot mo-
dis dicatur.

1. Vniuersale igitur, si Aristotelem consulamus, multis modis dicitur, primum quidem vniuersale ille vocat, quod inest alteri primo & per se: sic rationale est vniuersale hominis, & habere tres angulos pares duobus rectis, trianguli huius vniuersalis meminit ca. 4. lib. 1. de poster. analysi.
2. Secundò vniuersale dicitur, quod est causa multorum effectuum, ut prima causa. sol, & materia prima: hoc vniuersale significat Ari. 10. lib. de prima philosophia cum ait, maxime vniuersalia esse a sensibus maxime remota.
3. Tertiò vniuersale vocat, quod de multis dicitur eadem ratione. Id genus sunt quinque istæ voces genus, species, &c. Huius vniuersalis mentionem facit cap. 5. periherm. & est a singulari diuersum: omne enim quod est, aut vniuersale est aut singulare. hoc est, aut de multis dicitur, aut de una duntaxat re, ut homo, & Callias.
4. Quarto, genus atque speciem appellat vniuersale, qua significatione usurpatur in præsentia a Porphyrio: cum ait, se minime disputaturum utrum genera, & species vniuersalia sint, quoniam

in præmium.

27

niam hoc negotium altissimum est: & maioris egens inquisitionis, quæ facere possit is, qui primum dialecticæ initiatur, quare cum quatuor modis vniuersale usurpetur ab Arist. ut est a me monstratum, postrema intelligentia illud accipimus cum rogamus, utrum sit vniuersale, nisi eribus prioribus modis sumatur, quaestio ambiguitatem non habet: quoniam tribus illis significationibus vniuersale sine dubio reperitur: est quod alteri inest primo, & per se: est etiam aliqua causa multorum effectuum. denique, reperiuntur voces aliquot, quæ de multis eadem ratione prædicantur: quarta uero significatione non satis constat, utrum sit vniuersale.

Quo sensu
in præsen-
tia sumat-
ur vniuer-
sale.

Ceterum illud vniuersale triplex vulgo traditur, unum, quod ante multa dicitur, aliud in multis, tertium, post multa.

Triplex v-
niuersale &
quo loqui-
mur,

Ante multa est illud quod existit ante res singulas: ut exemplar hominis, equi, leonis, cæterarumque formarum: ob eam siquidem rem, ante multa vocatur.

Vniuersale post multa est conceptus communis desumptus ex rebus singulis: ut conceptus hominis, & leonis: ea siquidem causa post multa vocatur, quod sit post ipsas res singulas, a quibus animi cogitatione desumitur.

In multis vocatur, quod in rebus singulis existit: ut natura hominis, & equi: horum, duo genera insinuat Aristoteles: cum vniuersale inquit, est unum in multis, & unum præter multa: quaestio igitur proposita non pertinet ad vniuersale ante multa, neque post multa, sed ad illud est referenda quod in multis existit: dubitari etenim non debet, esse commune quendam conceptum hominis, & cæterorum similium, cuius meminit Arist. lib. 1. de anima, cap. 1. cum ait, vniuersale aut nihil est, aut posterius est: rebus inquam singulis, & cum alio loco inquit intellectus est qui facit vniuersale: quare secundo genus vniuersale omnes omnino continentur: vniuersale uero ante multa multis locis concedit Plato atque asserit, exemplar esse rerum earum, quæ natura sunt: ideam ille vocat: hanc ideam a diuina mente non separat, sed cum illa eandem facit: licet a litera putet, atque interpretetur Aristotel. lib. prim. eth. ad

Questio.

Nicomachus: *asser. it. enim*, Platonem existimasse ideas huiusmodi à deo abundas esse, & collocatas, nescio quo loco sed fortasse dum ita loquitur audiendus Aristotel. non est, quoniam magnorum virorum iudicio, ideae Platoni est quoddam exemplar substantiae, quod summus opifex rerum intuetur ut ad eius similitudinem res effingat. Sic interpretatur Platonis sententia Augustinus de civitate Dei, Harmonius comment. in praemium quique vocum. Eustratius comment. in cap. 6. libri primi. & alii Platonici locis innumeris suorum scriptorum, sicut enim artifex formas rerum arte efficiendarum in animo habet, quas intuetur, cum agit ex arte, ita quoque Deus, summus architectus antequam res efficiat, exemplaria intuetur quae in se habet: & ab eodem re ipsa minime distinguuntur: hanc igitur ideam Plato vocat universalem ante multas, quae quae non est de universalibus ante multas, neque post multas, sed in multis: cum ergo queritur utrum sit universale, idem est, ac si quæreremus, utrum praeter operationem intellectus sit aliquid multis rebus commune. V. G. natura hominis, aut leonis. & cum sit aliquis conceptus communis, utrum existat in ipsa natura rerum obiectum aliquod commune respondens huiusmodi conceptui, an potius universi similes conceptus sint inanes: quibus nihil subiectum sit. haec questio difficilis admodum est, atque impedita, & utrinque rationes habet, atque autores, qui contrariam partem tucantur & defendant.

1. Opinio. Intellectuales fuerant nonnulli, qui arbitrantur, nullum omnino esse universale in natura rerum, quin imo omnia quae sunt individua esse & singularia, inter quos Aristotel. libr. quarto de prima philosophia Antisthenem nominat, Cratistum quoque, & Heraclitum: hanc rationem his autores sequuntur, ea tantum existant in natura rerum, quae cernuntur, cernuntur autem solum singularia, ergo solum existunt in natura rerum singularia: atque ex consequenti nihil prorsus est universale: sed istorum opinio partim ab Aristotel. confutatur loco citato: partim a Platone: primum quia inanem & superuacaneum putant intellectum, nihil enim agit, quando

De universalibus

do quidem omnis functio animi, sensibilis existit, quare Plato dicenti Antistheni, quae est ista equinitas, quam mihi narras, erat enim sermo de universalibus: ego quidem equum & nomen iam video, equinitatem, mente itaque non video, nihil mirum est inquit, nam habes id, quod equus cernitur, sensum inquam, caros autem eo, quod equinitas intellectu videlicet. Deinde quia dum isti autores solum fatentur esse singularia, ostendunt se esse longe stupidiore brutis animantibus: alius enim, ut cetera taceam animalia, si quae Platoni fides habenda est capit. ultimo libr. secundi methodum addendi novit universale, tamen non ut separatim a rebus singulis, sed cum eis coherens, atque coniunctum: novit etiam singulare, nam & curatorem agnoscit, & hominem quod dicitur, indidicis plane demonstrat, quamobrem Aristotel. hanc assertionem.

Opinione Aristotelis, genus & species, quae sunt quidem universalia, existunt in natura rerum: aliquid est enim hominis, canis, equi, atque animalis. haec nosse a sententia aliquot argumentis persuaderi possit.

Primum ita concluditur: sunt rerum definitiones, sed definitiones sunt rerum universalium, ergo universalia res sunt: discursus est logicus: maior est Aristotel. & probatur, quoniam sunt multae praeterea quae significant quidditatem, & substantiam rei: ergo sunt definitiones, nam definitionem sic definit Aristotel. libr. 1. & 2. topic. & secundo de poster. analysi sunt ergo universalia, quae per definitionem explicantur.

Secundum argumentum colligitur, habemus scientiam ergo sunt res universales, vel naturae ipsarum rerum: autem probatur ad Aristotel. quoniam habemus habitum comparatum per demonstrationem: consequentia vero manifesta est, quoniam scientia est cognitio, quae videtur: eodem modo sententia per se habentis in se sunt universalia, ut Aristotel. docet in prima philosophia. & a me obiter probatur comment. in ca. de differentia singularia ostendunt, atque interitui obnoxia sunt ergo in natura rerum universalia, huius enim rei gratia, universalia quae sunt a philosophis, ut scientiam haberemus:

vide. qui negabant vniuersale, aiebant etiam nullius rei scientiam esse posse.

3. Tercio persuadetur opinio, ex communi loquendi ratione sumpto argumento, atque etiam ex modo concipiendi: vulgo enim ita loquimur, atque sentimus, omnes homines vnus & eiusdem esse speciei, omnia animalia esse generis eiusdem: dū autem ita loquimur proculdubio significamus, omnes homines habere communem vnā naturam speciei, & omnia animalia, vnā generis naturam, quæ re vera existat in singulis animalibus, perinde atque hominis natura in singulis hominibus existit. est ergo genus & species in ipsis rebus suapte natura, & secluso omni opere intellectus.

4. Quarto sumitur argumentum ex modo prædicandi, hoc patet, cū vnū de altero prædicamus, rem prædicatam subiecto, sed contingit prædicari vocem vniuersalem, vt cum ita loquimur, socrates est homo, ergo tribuit ea subiecto naturā vniuersalem, atque ex consequenti præter res singulas existit in natura rerum natura communis generis, & speciei, atque id vocamus vniuersale.

Huc spectat, quod Arist. inquit, lib. 1. de post. resolut. vniuersalia esse necessaria, atque perpetua, neque loco neque tempore definita hæc enim Aristotelis sententia non est vera, si ad vniuersale post multa referatur, cum conceptus non possit esse necessarius, accidit enim vt hæc rem aut illam concipiamus, ergo ad vniuersale in multis referri debet: nam cum Arist. mū dum perpetuum putet & faciat, concedit semper esse hominis, & ceterarum similium rerum naturam, in ipsis rebus singulis collocatam.

Sed quæret aliquis, verum istud vniuersale, hoc est commune naturæ, per se existere possit, an solum in ipsis rebus, quæ in compendio soluitur, si dicamus, quod & fatemur, tantum reperiri in rebus singulis: vt homo, in singulis hominibus, existit.

Deinde istud vniuersale, quia est in rebus singulis, re est idē cum illis, nam eadem res est, hic homo atque homo, sed distinguuntur à singulis rebus, ratione, hoc est animi consideratio-

ne

ne. Tercio, istud vniuersale, quod dicemus aliquantulo latius comment. in capit. de differentia, quatenus vniuersale est, neque generari, neque corrumpi potest, quoniam per se non comparatur per ortum, neque tollitur de medio per corruptionē: ex accidenti vero dicitur generari, atque corrumpi, quoniam cum sit in rebus singulis, & re sit idem cum illis, vbi illæ generantur, vel corrumpuntur, ipsa vniuersalia generari dicuntur, atque corrumpi: nam corruptis nobis, corrumpuntur ea, quæ sunt in nobis. postremo licet verū sit vniuersale in multis esse in ipsis rebus ante operationem intellectus animi virtute vnū efficitur ipsa etenim humana natura dissipata, atque diffusa est per indiuidua, sed intellectus eam abiungit ab indiuiduis, atque vnū facit, & naturæ illi quæ in rebus singulis reperitur, nomē atque appellationem tribuit vniuersalis.

His, vt cunque explanatis, nam exactiorem de rebus propositis orationem, neque dialecticus ferre, neque locus pati potest, facile constare possit ratio diluendi tres illas dubitationes, quas Porphyrius inquit, esse posse de generibus, & formis.

In primis roganti verum genera, & species in natura rerum existant, an potius sola animi consideratione content, dicendum est, genera, & species constare natura.

Secunda quæstio non est ea quam quidam existimant, vt vniuersalia sint substantiæ, an accidentia, id enim Porphyrius non asserit, vt ex eius orationis contextu manifestè colligitur, & si hæc quæstio secunda esset, minime sane oporteret, perinde eandem absolvere, atque isti autores faciunt: quin imo adhibenda distinctio esset: nam quædam vniuersalia substantiæ sunt alia sunt accidentia, vniuersalia enim in multis sub eodem genere collocantur, sub quo ponuntur indiuidua, in quibus existunt.

Secunda ergo quæstio est, verum vniuersalia corporata sint an corporis expertia? Sed ea quidem facile soluitur. vniuersalia enim quatenus vniuersalia sunt, incorporea sunt, quod docemur comment. in cap. de differentia: habent autē corpus quia existunt in rebus corporatis, & sunt idem re cum illis.

E 5 Ter-

Neq; gene-
ratur neq;
corrumpitur
per se.

Fit vnū ani-
mi virtuti

quæstio.

Secunda, 701

Quæstio.

Tertia quæstio expeditissima est: cum enim querit quispiam utrum possint abungi a corpore, necne, distinctio adhibenda est: re quidem nullo modo separari possunt a corpore, ratione optime separantur.

Rationem contrarium soluantur. Hæc si nouerimus adamusim, non erit labor. omnes eas rationes, dissoluere, quas sophiste in contrariam partem adduce, re consueuerunt. quod enim quidam ferunt, tantum esse in natura rerum singularia, falsum est: & ante consutatum initio huius disputationis, quæ subsistunt, sunt quidem singularia. sed in illis vniuersalia existunt, ut in Socrate, homo, animal, & cætera usque ad summum.

Fruololum etiam est argumentum, quod vniuersale, neque creator esset, neque creatura: nam si creatura dicatur, quod efficitur, & generatur perse, neutrum est: si vero quod ab alio habet, ut sit creatura vocatur.

Quomodo vniuersale vnum fiat. Queret statim aliquis, si natura generis, & speciei vnum est virtute intellectus: qua ratione id fiat: hoc enim obiter explanare in præsentia necesse est, ut quæ sunt actenus definita, exactius cognoscamus. id ut aperiamus, animaduertendum est, quod est animi nostri facultas quædam quæ intellectus dicitur, huius duæ sunt partes: & vtraque est animi facultas: vna eius pars vocatur intellectus potentia, altera, intellectus agens. intellectus potentia est vis cognoscendi, & percipit vniuersalia, hic intellectus non differt ab ipso animo, sed est animus ipse quatenus potestatem habet percipiendi res, de quo loquitur Aristotel. libr. de anima tertio: cum ait anima nostra est sicut tabula rasa, in qua nihil est depictum.

Agens intellectus. Secunda facultas animi vocatur intellectus agens, & est veluti quoddam animi lumen: huius duo sunt officia, vnum separare similitudinem rerum singularium ab ipsis rebus singulis, id est facere, ut vnum sine altero a nobis cognoscatur sicut lumen tenebras separat, ut colores percipi possint, alterum est perficere intellectum potestate: illo perficitur cum actione intelligit, quod sit beneficio agentis intellectus, sit hoc pacto, quoniam nihil est in intellectu, quod non fuerit prius in sensu, primum quidem externis sensibus

offe-

De vniuersalibus

30

offeruntur indiuidua, sensus vero apprehendunt similitudines earum rerum, quæ sensibus subiecta sunt, ut oculus similitudines colorum, deinde sensus communis distinguit similitudines apprehensas, ut colorem ab odore, & sapore. Præter sensum commune est quædam alia vis & facultas, quæ cernimus absentia: ea vocatur phantasia, & quæ ab ea percipiuntur phantasmata, simulacra, & vilia vocantur: hæc phantasia tæcum sensibus coniuncta sunt, & cum circumstantijs indiuiduorum, atque ideo non possunt percipi ab intellectu potestate, qui est omnino spiritalis, & materia vacat: accedit tunc intellectus agens, & suo lumine phantasmata illustrat rationemque vniuersalem separans a rebus singulis, offert illam intellectui potentia, atque is ea contemplatur, & agnoscit. hic est discursus animi, hic apparatus necessarius ad percipiendum vniuersale.

Sed dicamus iam breuiter quo pacto ea vniuersalia efficiantur, quæ Porphyrius definit: & similiter quid genus, speciei differentiam, proprium atque accidens vocemus, quæ secundæ intentiones appellantur.

Intentio quid sit. Intentio, est notio rei alicuius: notio vero est similitudo rei existentis extra animi intelligentiam: sed cum extra animum duæ sint res, vna est natura rei considerata perse, ut hominis natura: altera vero communitas ipsius naturæ: quæuis enim natura perse, multis communis est ut constat: duæ quoque erunt in animo notiones, vna quæ respondet naturæ perse considerata, & est similitudo ipsius naturæ, & dicitur prima intentio, altera quæ respondet communitati naturæ, & est secunda intentio, quoniam ad priorem additur, ut esse vniuersale. sed quoniam hæc communitas quinque solum modis differt, efficiuntur quinque diuersæ formæ vniuersales: genus, species, differentia, proprium, & accidens: hæc vero secundæ intentiones a Porphyrio definiuntur: quo spectans in capite de genere ait, in hac descriptione, quæ generis notioni constituta est, &c, antea tamen quam hinc discadam, illud explicandum censeo, utrum vniuersale istud post multa genus sit quinque vocum: missis tamē ambagibus sic

Intentio
quid sit.

Prima intentio.
Secunda

Quinque
tantum secundæ intentiones denominant vniuersale.

Verum vniuersale sit statuo: vniuersale non est verè genus, quia non significat vniuersalem naturam rei, habet tamen cum genere quandam similitudinem: nam notio vniuersalis, quam secundam intentionem passim appellant, veluti genus est, comparata ad notionem generis speciei, differentie, proprii, atque accidentis: ratio est, quia notio vniuersalis respondet cõmunitati naturæ, at vero notiones quinque vocum quodam modo imponunt modum huic rationi, quare sunt quadam ratione species vniuersalis: notio enim cõmunitatis naturæ, si sit plurium specierum differentium inquit, genus est: si numero, species: si in quale quid, differentia atque in cæteris simili modo.

Hinc colligo, tantum esse quinque vniuersalia, hoc est secundas notiones tribuentes denominationem vniuersalis.

I. Obiectio Sed dicit aliquis præter eas esse etiam notionem indiuidui, verum est, at ea non refertur inter species vniuersalis, quia non denominat vniuersale, sed indiuiduum.

Secunda. Secundo obijcitur, ergo genus est species, si sit species vniuersalis, quod pugnantiam dicere videtur. at nihil mirum est, ut quod denominat quidpiam genus, sit species vniuersalis: est autem impossibile, ut quod denominat genus, speciem denominet, vel quod est species, vniuersalis, sit etiam eius genus & hæc de questione proposita dixisse sufficiat: iam ad alia properemus.

Argumentum cap. de Genere.

QUI de pluribus rebus differunt, non solum earum substantiis atque naturam persequi debent, sed præterea dicere, quo pacto inuicem conueniant, differantque, ut ea ratione de rebus propositis perfecta oratio habeatur. Porphyrius ergo cum de quinque vocibus differere instituisset, consentaneum putauit docere, singularum naturam, communia, atque differentias: exorsus est autem a singularium vocum substantia, quoniam ea ipsa communia, & differentias antecedit: unde etiam presenti cap. quid genus sit, & quo pacto a cæteris vocibus differat explanat, cæterum quoniam vocabulum illud genus multiplex est, & ambiguitas initio disputationis est remouenda numerat, statim

statim generis usus, ut proprium accipiant, & proposito negotio maxime accommodatum: ubi vero tres intellectus generis exposuit, tertia significatione genus definit, & probat eius significationem veram esse argumento sumpto a dissimilitudine vocum cæterarum.

Caput de Genere.

VIDETUR autem neque genus, neque species simpliciter dici genus enim dicitur & aliquorum quodammodo se habentium ad vnum aliquid. & ad se inuicem collectio: secundum quam significationem Romanorum dicitur genus, ab vnius scilicet habitudine (dico autem Romuli) & multitudinis habentium aliquo modo ad inuicem eam, quæ ab illo est cognationem secundum diuisionem ab alijs generibus dictum.

Dicitur autem & aliter rursus genus, quod est vniuscuiusque generationis principium, vel ab eo qui genuit, vel ab eo loco, in quo quis genitus est. Sic enim Orestem dicimus à tantalo habere genus, Hylum autem ab Hercule: & rursus Pindarum Thebanum esse genere, Platonem vero Atheniensem. Etenim patria principium est vniuscuiusque generationis, quemadmodum & pater.

Hæc autem videtur esse præoptissima significatio generis. Romani enim dicuntur, qui ex genere descendunt Romuli: & Cecropidae qui ex genere Cecropis & eorum proximi. Ac prius quidem appellatum est genus vniuscuiusque generationis principium: de hinc etiam & multitudo eorum, qui sunt ab vno principio, ut a Romulo, quæ diuidentes, & ab alijs separantes dicebamus omnem illam collectionem esse Romanorum genus.

Cum cognitio quinque vocum seruiat categorijs intelligentis, Porphyrius de quinque vocibus differit, quod attigimus superius eo ordine, quo de illis Arist. fecit mentionem in categorijs, & quia in antepredicamentis cum ait, diuersorum generum & non subalternatim positorum diuersa sunt specie differentia primū his vocibus vsus est ab eisdem exordium sumit Porphyrius, & ordine eodē, sed coniungit genus, & speciem quia relata sunt: collocat primo loco genus, quia primum eius meminerat Arist.

Statim Porphy. inquit duas istas voces genus & specie simpliciter vsuipari quod primū omnium in genere verum esse demonstrat, aliquot generis vsus subiiciens, sed antea eos vsus explicemus, dicamus oportet, quo intellectu vox simpliciter accipitur, huius rei explicandae causa meminisse operapreteritum est multis illam modis apud graues in primis scriptores vsuipari consueuisse: primum simpliciter est idem quod apertū & simplicem hominē apertum vocamus secundo sine dolo simpliciter oberrare id est sine dolo, Philus ait de leonibus differens: tertio omnino: vnde in categorijs mille simplices voces verum aut falsum simpliciter significare dicuntur: quarto vniuerse li. i. priorum propositio vniuersalis negans simpliciter vertitur: quinto imperitū ac temere, li. 3. denerat, animalium Anaxagoras hoc simpliciter dixit. & per se pro phys. ex nō en, re nihil sit simpliciter. 7. secundum naturā. n. phys. non sunt ea dem nobis, & simpliciter nota. 8. principaliter secundo de anima nutritio simpliciter non sit ab igni postremo vniuoce vel vno modo qua significatiōe accipitur a Porphy. in praesentia.

Obiectio

Sed obijciat fortasse quispiam cum tū nota atq; aperta sit in genere ambiguitas, inepte quidem Porphyrium vsuip fuisse eo verbo videretur quod dubitationem quandā praese fert, cui nos facile possumus respondere, dicentes, eo loquendi modū potius pertinere ad modestiam philosophicā, quam quod ullam indicet dubitationem, per similes etiam sunt significationes verba illa, ferē, & fortasse, quae frequentissime reperiuntur apud Aristotelem: etiam vbi de rebus maxime notis sermo est, quā rē copiosius monstraturi sumus in eo opere quod de

de ratione philosophandi Aristote. scribimus quanquam non desunt qui dicant Aristotelem his verbis vel aliquando solere vt sit subterfugij locus poruit etiam eo verbo vti, vt significaret neminem esse tam nescium veri, atque rudem, qui non noverit, ambiguitatem latere in genere, qui vsus loquendi non est apud Arist. parum frequens.

Cum autem generis atque speciei simul mentionem fecerit possit quispiam iure dubitare etiam rei gratia specie praetermissa ceteris omnibus vocibus genus Porphy. anteposuerit. Huic vero quaestioni facile solutio adhiberi potest. Hoc n. sortasse a Porphyrio factum est, quia genus est ordine doctrinae prius est. n. communius q̄ cetera voces antioribus autem incipiendum est. quod lib. 6. top. Aristoteles significat his verbis, omnibus autē vniuersalius est genus estā notius, a notioribus autē est incipiedū. Secundo quia etiam naturae ordine genus prius est. quare duplici nomine genus antepositū est reliquis vocibus: tū quia prius natura, tū etiā quia notius nobis. Licet enim genus atq; species simul natura sint & simul cognosci debeant, cū sint relata: profecto si natura atq; substantia vtriusque consideremus plane experientius genus longe esse prius specie. Nam, vt rem exemplo doceam, quemadmodum pater & filius simul natura sunt secundū quod inuicem referuntur, secundū substantiam verō pater antiquior est, atq; prior filio cuius existit causa: ita quoque quatenus genus atque species ad aliquid sunt simul existūt: si verō vtrūq; secundū substantiā, q̄ suā damētū appellat, consideres plane reperies genus specie esse prius. nā species tanq̄ a principio quodā a gēne proficiscitur atq; diuinitur: diuiditur in genus in species p̄ differentias gratia rea quia genus tāq̄ pars materiae similis in definitione speciei collocatur: quae constat ex genere & formarū efficientibus differentijs, & partes verō priores natura sunt q̄ totum. Quāobrem prius agendū fuit de genere q̄ de specie. quāquā vt mihi quidā videretur generis atq; speciei explicatio cōtinens & per petra est huius rei illud in primis est argumentum q̄ Porphy. prius generis atq; specie simul mentionē fecerit, deinde quia in capite de specie quae de genere dixerat repetit: atq; vtriusq; vocis

Cur primo loco posuit genus solui

Species a genere diuinitur.

Continet disputatio de genere & specie

Commentarij

vocis vsum exponit. In eodem præterea capite quæ de genere atque specie dicta sunt prius, perorat.

Recenset statim Porphyrius aliquot generis significationes: ut quod paulo ante dixerat, planum fiat, non sunt autem (ut quidam volunt) descriptiones generis, sed vsus dñtaxat, quos apud scriptores probatos genus habet. Primum ergo genus

cur Porphyrius
eius generis
vsus referat

Primum vsus
Duoin sunt
generi pri-
ma acce-
ptione.

dicatur (inquit Porphyrius) aliquorum quodammodo se habentium ad vnum aliquod & ad se inuicem collectio. hoc est multitudo quædam hominum habentium inter se vinculum quoddam consanguinitatis, affinitatis, aut legum: & cum tertio aliquo: quod sit eiusdem multitudinis principium. Hinc colligo duo potissimum inesse oportere illi, quod hac significatione genus dicendum est. Primum, ut sit multitudo hominum qui naturæ quodam vinculo inter se iuncti sint. Alterum quod ea multitudo habitudinem habeat ad aliquod, quod sit veluti caput eius multitudinis: atque eam distinguat à quacumque alia multitudine hominum, qua significatione collectio Romanorum appellatur genus, quia inter se respectum habet, & ad Romulum, à quo Romani originem duxerunt: & eo capite Romanorum multitudo à Pelopidarum genere, atque etià Heraclidarum distinguitur. Hac tamen significatione interdum, raro tamen, non solum multitudo, sed etiam peculiaris quispiam homo genus appellatur: quod quoniam ut dixi, raro contingit, non oportuit ut a Porphyrio recenseretur: nam qui artis præcepta tradunt, frequentiores tantum vsus cõsecrari solent. Singularia, n. artis præceptis comprehendendi nõ possunt. Simile est illud vergilij.

Peculiaris
homointer
dñ hac ra-
tione dici-
tur genus.

Obruet ille Argos Agamenoniaeque micenas.

Isumque eacida genus armipotentis Ulixis.

Collectio
hominũ ge-
nus nõ est

Quo loco eacida vocat Ulixis genus. Rursum si contingat quod principium multitudinis appellamus, non assignare dis crimen vnus multitudinis ab altera, etiam si cetera conueniant, non debet appellari genus. Quare crediderim, multitudinem, collectionemque omnium hominum hac significatione parum apte genus vocari: cū non dicatur secundum distinctionem ab alijs generibus, ut Porphyrius inquit: quod vero

autores

in caput de genere.

33

autores latinæ linguæ dicere aliquando solent, quempiam genus à Ioue summo ducere, non est existimandum huic nostræ sententiæ aduersari. hinc habent veteres (ut planè constat ex historia) deos ipsos hominum fuisse progenitores, at non quam putauerunt Iouem esse summum omnium parentem: nisi quod ob excellentem virtutem deorum summum atque maximum eum appellabant.

Secundo modo vocatur genus, quod est vniuscuiusque generationis atque ortus principium. Quod cum duplex sit, vnum quod rem ipsam producit & gignit, videlicet pater. Alterum quod productam iam rem conseruat: ut patria: vtriusque, patrem inquam & patriam hac significatione genus appellauerunt. patriæ verò nomine, intelligimus solum in quo quis natus est, habita ratione peculiarium quarundam partium cæli quibus virtus inest conseruandi, atque tuendi rem, quæ in eo loco orta est natura enim suis, cognatisque in locis salutem potissimum tuetur suam: ut refert Aristoteles libro de spiratione. vnde & medici consueuerunt, qui in alieno solo pertinaci morbo tenerentur, admonere, ut in natale solum commigrent: quod patria ipsa ad sanitatem tuendam magnum momentũ habeat. Vtriusque exemplum Porphyrius præstat, quod res ipsa apertior sit. Orestes enim habere genus à Tantalò dicitur, atque hylus ab Hercule hac significatione: quoniam Tantalus atque Hercules Orestis atque Hyli parentes esse perhibentur. Præterea etiam Pindarus Thebanus esse genere dicitur, quia Thebis natus est. Plato Atheniensis genere quoniam Athenis. Consideratur autem ita coaptum genus secundum duplicem habitudinem, vnã videlicet quæ est principij ad id quod ex eo effectum est, alteram effecti, ad causam, ex qua ortum habet. Sed cum habitudo & relatio quadrifariam orientur, nam aut ex arte, ut quæ est inter discipulum & magistrum: aut fortuna, ut quæ inter dominum & seruum: omnes enim natura nascimur liberi (ut ferunt) fortuna serui reddimur, aut ex electione, ut quæ inter amicos est: aut postremo naturã, ut quæ inter patrem est atque filium: in huiusmodi generis significationibus, quæ est habitudo secundum naturam consideratur. nã

F

ab

Quæstio.

ab eadem proficiscitur atq; diuinanat. Verâque tñ generis significationem, vt id quoq; leuiter attingam, sicuti cetera omnia ab Aristote. Porphyrius accepit capite vigesimo octauo libri quinti de prima philosophia.

Propositis duobus vrbis generis, eosdem inter se confert, dicens, hanc esse promptissimam significationem generis quæ fitio, quæ generis intellectum Porphyrius significet, cū ait, hæc aut promptissima, hoc loco controuersia est inter enarratores Porphyrij vtra significatio generis his verbis significetur: & quidē Neoterici oēs scriptores arbitratur, hæc verba ad posteriorem generis significationem esse referenda: quod inter antiquos Latinos expolitores sensu Boetius hūc locū exponēs, decepti sunt illi primum, q̄ existimant pronome demonstratiuū, hæc perpetuo ad proxima pertinere. Deinde quia cū multitudo à principio proficiscatur, signū est principij multitudinis ipsa multitudo prius esse. Cū aut genus, sed modo acceptū vniuscuiusq; multitudinis inieci sit, ad illud verba sunt referenda. Ego tñ lōgē aliter sentio Ammonij Hermeg peripatetici doctissimi sententia primū persuasus: deinde nō leuibus coniecturis.

Nostra sententia.

Ammonius Ammonius. n. in huius loci expositione posteriori significationi generis hæc verba accommodat. Ipsa quoque ratio eandē sententiā videtur persuadere. Bisariam. n. aliquid dicitur prius ac que notius: Nobis, inquit, & natura, Aristot. autore libr. i. phys. cap. 1. & libr. i. de posteriori resolutione. Natura notius, quod

Ratio. i. & simpliciter notius vocatur sexeo li. top. est posteriori prius vt punctū linea: Linea superficie, superficies corpore. Nobis vero notius, quod posterius altero est. Nā corporatū prius subsensum cadit quā superficies. Superficies prius quā linea. Est enim nobis prius atq; apertius quod multitudini est magis familiare, ob eā. n. rem notius nobis atq; prius appellatur, quod

Nobis notius. sensibus magis accommodatur. Nam si sensu rationē habeamus primū nobis offeratur indiuiduū multis accidentibus conuersus: Progreſſi longius eius partes agnosceamus: Ossa, neruos, carnē. Postremo interna principia atq; partes rei quæ ad essentia atq; substantiam pertinent, materiā videlicet & formā. Contraria ratione iudicandū est notius natura atque prius. Est enim huiusmodi

De vniuersalibus

34

iustmodi quod secūdo intellectu prius comprehenditur: sensu nō item. Licet igitur genus quod secunda significatione exprimitur: & vniuscuiusq; ortus principij est, prius natura sit multitudine quæ prima intelligentia vocatur genus, cū ab eo principio originem ducat, nobis sane posterius est, multoque minus notū. Porphyrius aut voluit nobis significare, quod est nobis prius atque notius, cum dicat, eā significationem esse promptissimam. Quam sententiam Ammonius his verbis reddidit: Hæc quidē significatio primū sese nobis offerre videtur. græce enim verbum est *ἁπλοῦς*, hoc est ad manum, quod verō secunda significatione genus est, nec promptissimū est: nec ad manus nec primū sese nobis offert: Habet aut hæc omnia multitudinem. Frequenter namque eadem scriptores vti solent: & rudibus hominibus admodum familiaris est, facit huius rei fidem præterea, q̄ exemplum subducens Porphyrius. Romani inquit sunt qui ex genere descendunt Romuli, & Cecropidæ qui ex Cecropi: & notum proximi, quod si ea verba ad vniuscuiusque generationis principium essent referenda eiusdem exemplum præstitisset Porphyrius nunc autem longe aliter factum esse constat.

Multitudo

Nunc quo pacto contrarias rationes dissoluamus docere non est difficile. Principio grammaticorum illud præceptum non est vsque adeo perpetuum, vt interdum a sumis scriptoribus non negligatur, vt enim ceteros præteream, Cicero de amicitia differens, ita inquit, caue Catoni antepōnas, ne illum quidem ipsum quem Apollō (vt ais) sapientissimum iudicauit huius enim facti Catonem intelligit illius verō (Socratis inquam) dicta laudantur. Reliquis verō plenē & cumulate superius videtur satisfecisse, dum sententiam meam confirmo: vt enim solutio argumentorum quæ ab aduersario excogitata sunt nostram sententiam confirmat, sic qui firmis rationibus propriam opinionem probat, videtur quodam modo aduersario satisfacere, eiusque argumenta infringere, & labefactare opinionem.

Commemoratis duabus his generis significationibus quæ & poetis & oratoribus, potius quàm philosophis in

F 2 vsu

usu esse solent, pergit Porphyrius ad logicum genus, atque ita inquit:

Aliter autem rursus genus dicitur cui supponitur species ad horam fortasse similitudinem dictum: etenim principium quoddam est huiusmodi genus, earum quae sub ipso sunt specierum: videturque omnem eam multitudinem continere quae sub ipso sunt specierum.

Est autem haec, sicut superiores significatio generis, cuius index est, illa vox, dicitur, quiquam novitij quidam, subtilibus scilicet argumentis contendunt, eam esse generis dialectici descriptionem: haec si descriptio sit, proculdubio falsa est: nam ex ea sequitur, esse genus, cum una tantum species existat, quod falsum est: sed Porphyrius, ut pollicitus est, aliorum sententias refert, siue illae verae, siue falsae sint. nam etiam si una tantum animalis species existat, dicemus vere, quod supponitur animali, at genus non saluatur in una specie, quemadmodum docebimus: hac significatione genus dialecticum cum alijs superioribus convenit, est enim genus hoc, principium speciei nam definitio ex genere sit, & formarum efficientibus differentijs: quo nomine affinitatem habet cum genere secunda significatione, quia principium est definiendi speciem, cum genere vero prima significatione, quia ut illud multa colligit sic genus tertia significatione multas species.

Referuntur autem istae generis significationes a Porphyrio in praesentia, quia similitudinem habent cum genere dialectico: etenim ex communi usu loquendi, transferri nomina ad philosophos consueverunt: secundam ponit secundo loco, quia propius accedit ad genus dialecticum: potuit etiam multos alios usus generis recensere, sed illos consulto missos facit quoniam ad cognitionem generis dialectici parum aut nihil conferunt nam species & differentias genera syllogismorum vocat Aristote. primo topicorum & subiectum disciplinae genus appellatur ab eodem: admonet tamen Porphyrius, quod cum

eum genus tribus modis dicatur, de tertio solum apud philosophos sermo est: nam de alijs dicere poetarum atque oratorum est, quod verò tertia significatione sumitur, describitur a Porphyrio cum ait.

Triplex igitur cum genus dicatur, de tertio apud philosophos sermo est, quod etiam describentes assignauerunt genus esse dicentes quod de pluribus et differentibus specie in eo quod quid est praedicatur: ut animal.

Cuius modi descriptio ab Aristotele sumpta est primo lib. top. cap. quarto, quod enim a Porphyrio primum excogitata non sit, loquendi ratio demonstrat: ita enim ait, de tertio apud philosophos sermo est: quod etiam describentes assignauerunt genus esse dicentes. Est autem hic mos philosophis admodum familiaris, ut cum nomina excogitant, his atque similibus verbis utantur dico, sero, aio, sit, dicatur, ubi verò antiquis, atque ab alijs positus utuntur his, dicitur, fertur, assignatur, quod est a nobis alio loco plenius monstratum. Neque solum haec generis descriptio, sed etiam tres illi commemorati vsus ab auctoris probatis mutuo accepti sunt, at Cicero lib. primo, de oratore genus sic definit: genus est quod sui similes cōmunionem quadam, specie aut differentes duas aut plures complectitur, partes, quae quidem finitio generis quoniam multis negotiis exhibuit qui hunc locum conati sunt interpretari, quodam subdueto exemplo a me explicanda est, animal, n. genus est, quod duas partes amplectitur, aut si maius species, hominem & brutum, quae etsi specie sunt differentes, cum invicem distinguantur, & separentur diversis specificis differentiis, cōmunionem tamen quadam ipsius generis inter easdem nulla est dissimilitudo: nam ipsa animalis ratio, ex quo cōvenit utriusque, utriusque, n. substantia est, ut constet, corpora animata sensu praedita.

Forum, n. quae praedicantur, alia quidem de uno dicuntur solo sicut individua, ut Socrates, & hic, & hoc: alia



commentarij,

vero de pluribus, quemadmodum genera, & species, & differentia, & propria, & accidentia communiter sed non proprie alicui. Est autem genus quidem, ut animal species vero, ut homo: Differentia: ut rationale proprium, ut risibile, accidens, ut album, nigrum, sedere. Ab ijs vero, quae de uno solo praedicantur, differunt genera, eo quod haec de pluribus dicuntur. Ab ijs autem rursus, quae de pluribus, a speciebus quidem, quoniam species etsi de pluribus praedicantur, non tamen de differentibus specie, sed numero: homo enim cum sit species, de Socrate, & de Platone praedicatur, qui non specie differunt, sed numero. Animal vero cum sit genus, de homine, bove, & equo praedicatur, qui differunt a se invicem specie, non numero solo. A proprio quoque differt genus: quoniam proprium quidem de una sola specie, cuius est proprium, praedicatur, & de ijs, quae sub ipsa specie sunt, individuis: quemadmodum risibile de homine solo, & de particularibus hominibus: genus autem non de una solum specie praedicatur, sed de pluribus, & differentibus. A differentia vero, & ab ijs quae communiter sunt accidentia, differt genus: quoniam etsi de pluribus, & differentibus specie praedicantur differentia, & communiter accidentia: non tamen in eo, quod quid est praedicantur: sed in eo, quod quale quid est. Interrogantibus enim aliquibus, quid est illud, de quo praedicantur haec genus respondebimus: differentias autem, & communiter accidentia non respondebimus: non enim in eo, quod quid est praedicantur de subiecto, sed magis in eo, quod quale quid est. Interrogantibus enim qualis est homo? dicimus

ratio.

De vniuersalibus

56

rationalis: & qualis est corvus? dicimus niger est: autem rationale quidem differentia, nigrum vero accidens. Quando autem quid est homo interrogamur, animal respondemus: est autem hominis genus, animal. Quare de pluribus praedicari, diuidit genus ab ijs quae de uno solo praedicantur, sicut individua: de differentibus vero specie, separat ab ijs, quae sicut species praedicantur, vel sicut propria: in eo autem quod quid est praedicari, diuidit genus a differentijs, & communiter accidentibus quae non in eo quod quid est, sed in eo quod quale est, vel quomodo se habet praedicatur.

Proposita descriptione, ut explicaret Porphyrius omnium vocum diuisionem subiicit inquit. Eorum quae praedicantur, alia dicuntur de uno tantum, ut in individuo, Socrates, inquam, & hic hominibus alia de pluribus. horum, alia de pluribus numero differentibus, ut species, homo, equus: alia de pluribus specie differentibus, ut animal, equus. Rursum, horum alia in quale de una specie dicuntur ut proprium: sicut ceptium disciplina, de homine: & hinnibile de equo: alia de pluribus specie differentibus in quale, ut accidens: album inquam, aut nigrum, alia non in quale simpliciter, sed in quale quid, ut differentia: rationale & mortale. His positis, de monstrat assignatam generis descriptionem eius esse propriam: quae maxima sine virtute descriptionis est. Nam haec ipsa descriptio complectitur omnia genera, & nulli alteri a genere convenire potest. Positum est in eo generis loco, non vniuersale, ut vulgo dicitur, alioqui nugatio committeretur, eadem re bis in definitione collocata, ut posito definito intra definitionem, sed potius particula illa praedicari de pluribus. haec est enim notio vniuersalis, de pluribus praedicantur. Aristotele autem caput, 5. libri de interpretatione, quo

F + nomi-

commentarij.

nomine gentis ab individuo distinguitur, quod de vna tantum re prædicatur. Illo vero, differentibus specie, ab specie & proprio: quorum vtrūque de pluribus differentibus numero tantum prædicatur, licet à proprio eo etiam nomine separetur quod proprium in quale quid, conuersimque prædicatur de specie, Genus minus. Postremo eo verbo, in eo quod quid est, à differentia, atque accidenti distinguitur. Nam istorum proprium est, non prædicari in eo quod quid. Roganti enim quid homo sit, parum accommodate respondetur, album aut rationale: quoniam hæc quale potius significant, quam quid, differt ergo genus à ceteris vocibus hæc descriptione, atque ob eam re propriam rationem suscipit descriptio generis. Præterea, eadem genus quoduis cõplectitur. Nam vt exemplo rem doceam animal, quod genus est hominis, & bruti de pluribus prædicatur vt constat, atque ipsa specie differentibus, in eo quod quid est: quia vt Aristoteles primo libro topicorum roganti de aliquo quid sit, genus cõuenienter responderetur: vt si quis quærat quid sit homo, animalia ceterorum aut nullum.

Cap. 4

Nihil igitur neque superfluum, neque minus continet, generis dicta descriptio notionis.

postquam Porphyrius ostendit propositam descriptionem, generis esse propriam, eandem magnis laudibus celebrat, dicens nihil igitur superfluum aut diminutum continet generis dicta descriptio notionis. idque ex Aristotele præceptis sexto topico. vnde verba illa desumpta sunt à Porphyrio. præterea ex secundo ethicorum, quo loco inquit, in his operibus, quæ bene sese habere dicuntur, neque auferri quidpiam, neque addi posse. hoc aut primū omnium ab ipsa natura desumptum est, quæ vt Aristoteles defendit neque quidpiam frustra facit neque omittit quidpiam eorum, quæ necessaria sunt, sed rem vnamquæque vti optime & fieri & cõtinere potest, efficit: vt scribit etiam Aristoteles cap. decimo libri tertij de animalibus, & libro secundo de partibus animalium. cetera verò naturam ipsam imitantur, eodem auctore cap. secundo libri secundi de physica, auditu, & libro quarto meteorolo-

in caput de genere

37

rolo, cap. tertio. quibus planè verbis maximi quique artifices cum rem quampiam perfectam esse atque omnibus numeris absolutam significare volunt, vtuntur: vt contra eam inchoatam tantum neque omnino perfectam, aiunt, in ea redundare aliquid aut deesse. istis vero verbis dum maxime virtutes descriptionis tanguntur, duobus maximis eius vitijs oppositæ. Vna est vt eo inueniat omni rei quæ definitur. Altera vt nulli alteri. Vicia sunt, redundare aliquid, aut deficere, quod ad naturam eius rei quæ definitur explicandam sit necessarium. Et enim cum philosophi singulas virtutes mediocritates esse dicerent inter duo contraria vitia, positas: defectionem & redundantiam, definitionis quoque virtutem inter duo vitia posuerunt: nam quia modus est in qualibet re optimus (vt ille inquit) definitio si vera sit suū quoque modum seruabit. Illa ergo vera definitio est, quæ rem quampiam explicans nihil extraneū assumit, aut prætermittit: sed quæ ad eam perficiendam sunt necessaria. huius rei ratio est quia definitio libro primo topici cap. quarto proprium quoddam est: ad proprium verò spectat vt eū ea re conuertatur cuius ponitur proprium. ergo vt definitio exacta sit nihil in ea nimium esse oportet. sic enim medium virtutū erit vtriusque reductū. Si enim quidpiam de se definitioni erit proculdubio multo amplior atque cõmunior quàm res quæ definitur, nam, vt rem exemplo apperiam, si quispiam huic definitioni, animal rationis particeps mortale, detrahat rationis particeps, reliqua oratio amplior est, quàm definitū. Sunt. n. plura animalia mortalia, quàm homines, cum præter hominem omne quod viuit interitui sit obnoxium. Cõtra verò si quidpiam reddat, multo angustior reddetur definitio quàm res ipsa quæ definitur. Nā si huic termino (sic. n. Aristoteles definitionem vocat) animal rationis particeps & mortale, grammaticum addas, definitionis angustiorē arctiorēque reddes: nō enim sunt omnes homines grammatici, huius rei ratio est quia quæ sunt simpliciora, eadē quoque sunt capaciora cõmunioraque: substantia namque quàm animalia, simplicior, corpore amplior est corpus verò animato: animalia quàm animalia: atque simili ratione in reliquis vsque ad atomas individuasque species. Cõtra verò quæ minus cõposita sunt, vt refert

Cur nihil oporteat deesse in definitione.

Similiter et cõmuniora.

Quæstio.

Reductio
Defectus.

Aristoteles libro primo de post. resol. minus vniuersalia sunt & pauciora cõplectuntur. Nam cum ea quæ magis accedunt ad maximè tale, magis talia dicantur, vt tertio top. i. orũ dicitur, & cap. 2. libri primi de post. reso. & vniuersalia simpliciora sunt, propius quoque accedens ad simplicissimum, Deum, inquam, rerum omnium primam causam: simpliciora ergo, cõmuniõra erunt cõtra in his euenit quæ magis composita sunt redundantia verò compositiorem reddit definitionem, quam obrem & arctiorem defectus simpliciorum, quare & magis vniuersalem, oportet ergo vt vnde quaque perfecta sit definitio in ea nihil redundare, neque deesse quidpiam, quod in cõteris quoq; virtutibus fieri debere Aristot. demonstrat. Quam obrem non sine magna ratione has laudes Porphyrius tribuit assignare generis descriptioni, q̃ in ea nihil sit minus quã oporteat, neq; leper sit quidpiam. Hoc autem laudandi genus a vulgato more minime abhorret: & sunt tanto elegantiora verba quanto frequentiora esse contigerit, vt refert Aristot. cap. primo libri secundi topicorum.

Cur dicitur
descriptio
notioni ge-
neris assi-
gnari.

His laudibus adiecit Porphyrius prædictam descriptionem constitutam esse generis notioni, quod non est sine causa dictum plane enim constat descriptiones & definitiones, rerũ conceptionibus assignari, siquidem vnanquæque rem eo modo explicamus, quo eandem agnoscimus, quare cum duobus tantum modis vnanquæque rem intelligere possimus, simplici videlicet notita atque composita, duobus quoq; modis exprimitur, nomine & definitione, & vtroque diverso nomine enim inuolutè & rudè, at definitione explicatè, absolute atq; perfecte: quoniam partes illæ definitione exprimentur quibus constat res quæ definitur, verum cum nomine vtimur, atque etiam cum definitione rem explanamus, conceptionis animi rationem habemus, sunt enim ea quæ sunt in voce earũ quæ sunt in anima passionum notæ, referente Aristotele initio libri de interpretatione. quã obrem iure optimo dixit Porphyrius, prædictam descriptionem generis notioni esse cõstitutam. Præterea cum genus vniuersale quoddam sit, vt est a nobis paulò ante monstratum, & intellectus sit qui facit vni-

Ratio.

Ratio.

De vniuersalibus

38

uersale in rebus, vt refert Aristot. ca. 1. lib. 1. de anima, necessarium est, qui genus definit, eius definitionem generis notioni reddere atque assignare, quot modis dicatur idem & diuersum, quoniam Porphyrius cum genus exponeret, dixit de pluribus specie differentibus prædicari, & capite sequenti, speciem ait, dici de pluribus, istque dissimilibus numero: ne vocabulorum ignorantia nobis negocium facesset, consentaneum mihi visum est, hoc loco dicere, quot modis idem atque diuersum vsurperet: vt generis & speciei finitionem facilius intelligamus, cum aut ex philosophorum præceptis necesse sit, quæ nobis occulta sunt, per ea quæ sunt nota magis exponere, est autem facilius dicere, quot modis aliqua sint eadè, quã quot modis differant, prius commemorandi sunt, atque explicandi modi quibus eadem aliqua dicuntur, quam quibus differunt. Aristoteles ergo (vt hinc exordiar) multis locis sex modos tradit quibus aliqua dicuntur eadem: quos accepit à Platone in principio eius dialogi qui Philebus inscribitur, aut enim sunt eadem numero, aut specie, aut genere, aut subiecto, aut ratione aut proportionè. Numero dicuntur eadem, cap. 6. primi lib. top. quorum nomina plura, res autem vna, vt indumentum et vestis, ensis & gladius, specie eadem quæ sub eadè specie proxima continentur: aut quæ sunt indifferentia secundum speciem: vt Socrates Platoni Bucephalus Sciano. quæcũque enim duo indiuidua, numero dicuntur esse diuersa, quia si numerentur, diuersa existunt numero, nulla siquidem duo possunt esse eadem numero. Eadem genere sunt quæ sub eodè genere proximo ponuntur: vt equus homo. Eadem subiecto quæ idè subiectum natura sunt, top. 3. huiusmodi sunt, albor, & dulcor in laetè eadem ratione quæ eandem habent prorsus finitionem, eadem proportionè quæ sunt eadem secundum comparationè rationum: primo ethicorum, id genus sunt, mens atque oculus quoniam verò Aristotelis opinione cap. 10. tertij lib. top. si alterum oppositorum est multiplex, alterũ quoq; multiplex esse oportet idem aut, & diuersum sunt opposita, cum sex modis aliqua dicatur eadè esse, totidè diuersa dicetur numero, specie, genere, subiecto, ratione, proportionè, numero differunt quæ sub eadem

1. top. 8. c.
pr. philoso
& 1. eth.

Genere
eadem.

Eadem sub
iecto.

commentarij

eadem specie proxima continentur ut Socrates, & Plato. specie, quæ distinguuntur eadem proxima specie: ut homo, & equus, a leone, & cane. genere, quæ sunt genera diversa, aut species, vel individua comprehensa sub diversis generibus: ut animal a planta: homo a lapide: bucephalus ab hac pyro. subiecto: quæ diversum nata sunt subiectum: ratione, quæ diversam habent finitionem, proportionem quæ non dicuntur secundum eandem comparationem rationum: sed quod est unum numero, id est maximè unum & minime diversum. quæ sunt eodem genere, hæc sunt minime eadem.

Quæstio.

Utrum definitio generis perfecta sit.

QVAE diximus hætenus satis esse poterant ad intelligendam Porphyrij sententiam superiore capite. explicatam, sed quoniam video ab enarratoribus præsertim notericis, non nulla eorum quæ diximus, indubium revocari, consentaneum putavi, tum ut consuetudini morem geram, tum etiam ut rationes quæ in contrarium adduci consueverunt, dissolvam, non nullas quæstiones tractare quæ ad rem pertine re maximè videntur. principio igitur quæstio existit, utrum illa generis definitio, quod de pluribus specie differentibus prædicatur in quæstione rogante quid est, exacta sit, atque perfecta. videtur enim perfecta non esse multis rationibus, primum quia non videtur genus inquit prædicari: nam si roganti quid res sit, satisfacere velimus, neque dimidiatam dare responsionem, non solum genus reddere debemus, sed integram potius rei definitionem: quia definitio est oratio significans quod quid erat esse. quare illa sola prædicatur in quæstione rogante quid res sit.

Deinde

in caput de genere.

39

Deinde quia non solum genus non prædicatur inquit de specie, sed neque omnino de specie prædicari posse videtur: pars etenim non verè prædicatur de eo, cuius est pars. ut caput de homine, homo enim non est caput, neque pes. at genus est pars speciei, quæ rationem habet materia, & in eius definitione collocatur, simul cum differentiis: ergo non potest genus de specie prædicari.

Tertio, Porphyrius in explicanda de finitione in se se gerit nam principium petit, & obscurum exponit, per ea quæ magis obscura sunt: cum enim perfectam esse probat hanc definitionem, dissimilitudine id facit vocum cæterarum: probat enim finitionem generis per speciem, differentiam, proprium, & accidens, quæ sunt tam obscura, & fortasse amplius, quam genus.

Quarto, non potest assignari definitum huius definitionis, ergo superflua est definitio: nota est consequentia, antequam sic persuadeo, quia vel definitur secunda notio, quæ genus denominat, vel ipsa quæ denominatur genera, & secundam notionem succipiunt sed ne utrum verum est: primum qui dem non potest notio definiri, quia illa non prædicatur, sed quod denominatur ab ea notione: & illa notio potius est species universalis, quemadmodum docui, cum de universalibus disputarem, quam quod genus esse possit, neque res quæ definitur: quia vel una tantum generis natura, animalis videlicet, aut omnes simul natura generica: si unica natura definitur, non convertuntur definitio, & definitum: neque enim equalia sunt de pluribus prædicari differentibus specie in eo quod quid est, & animalis natura. V. G. neque omnes simul, quia non sunt unum, nisi ex accidenti: & quod tale est definiri non potest: ergo nullum est definitum: atque ex consequenti superflua est. His & similibus rationibus reprehendi potest, & solet generis definitio: nos tamen his non obstantibus sic statimus.

Definitio generis quam Porphyrius tradit in præsentia exacta & perfecta omnino est. Hanc assertionem duobus argumentis veram esse probo: quibus Porphyrius usus est: unum sumi

Secunda.

Tertia.

Quarta.

Assertio.

Prima rō.

Quæstio.

sumitur a dissimilitudine vocum exterarum, distinguitur enim ab eisdem, ut docuimus deinde quia in ea neque desideratur quidpiam ut Porphyrius inquit, neque redundat: quare propria est ipsius generis, cum eo siquidem conuertitur, illud tamen dissimulare nolo, quod cogor dicere tertia ratione per suus, Porphyrii debuisse contentum esse definitione generis: nulla aliarum quatuor vocum facta mentione. Quoniam ut Aristotel. docet libr. 3. topic. definitio ipsa sponte sua rei cuius definitio est, naturam explanat: atque eandem separat, etiam si nos taceamus, à cæteris, omnibus: alioqui perfecta non est, præsertim cum Porphyrius sequatur methodum definiendi. ut enim Aristotel. demonstrat quinque capit. libr. 2 de poster. resolutio. in hac methodo nulla ratio definitio probari debet, excusari tamen eo nomine potest Porphyrius quod voluerit suam definitionem alijs probare perinde, ac si essent qui perfectam eam esse inhiarentur atque negarent. At potuit id facere commodius, atque sine vitio petitionis principij, si a vocum diuisione exordiretur, dicens, vocum aliz de vno dicuntur, aliz de pluribus: deinde ista secundam partem distribueret, non faciendo speciei, differentie, ac cæterarum vocum mentionem: & tunc genus definiret, hoc enim modo disputatio procederet a generalioribus ad species: lora, quæ sola est vera docendi ratio. Obiter etiam tertiæ rationi contra definitionem adductæ satisfactum est, ut sit superuacaneum iterum ad eandem quidpiam dicere.

Soluntur
rationes in
contrarium

Superest ut ad rationes in contrarium adductas respondeamus: ad primam dicendum est, quod tametsi verum sit definitione explicari quid res sit: hoc est perfectam rei naturam, atque substantiam, nihil prohibet quin etiam genus substantiam significet, licet non totam: quare optime licebit per genus respondere roganti de specie, quid sit. Sed quoniam huic dubitationi respondet Rodolphus Agricola lib. secundo de inuentione, audiamus doctissimum virum: sic ille loquitur: quod dicimus autem quæstionem generis esse interrogationi quid est, inclusam, id verum est: quoniam bene responderetur, quid est homo, est animal: verum tamen nõ

sic

De vniuersalibus

40

sic, ut totam interrogationem absoluat: nisi addideris enim differentiam vel proprium, non videboris satis fecisse quæstioni. restat enim rursus ea quæstio, quale illud animal sit, rationale ne an irrationale, itaque genus in quid prædicatur: licet nõ comprehendat vniuersam substantiam, & quidditatem rei, sed alteram tantum partem, quæ rationem materię habet, aliud est. n. bene respondere, aliud vero totam interrogationem absolvere.

Ad secundam rationem adhibita distinctione, respondendum est. genus enim bifariam consideratur, vno modo ut vniuersale quoddam est, quia de pluribus vna, eadēque ratione prædicatur, altero, ut pars est speciei, aut definitionis rei, cum prædicatur ergo de specie, non prædicatur ut pars, sed ut vniuersale quoddam: quo sensu cum sit longe cõmunius specie, recte de eadem prædicari valet.

Ad postremam rationem in qua plus iusto immorari sophistæ consueverunt paucis mihi dicendum est. ergo cum rogat aduersarius quid definiatur generis definitione, respondeo definiatur secundam notionem, qua naturæ genera nuncupantur: communis inquam ratio generis: sed licet communis notio generis describatur, descriptio sanè de singulis generibus intelligenda est: ut de animali, & planta, res exemplo declaratur: licet enim homo vniuersus definitur, animal rationis particeps, homo tamen vniuersus non est animal particeps rationis: sed singuli homines potius, itaque quæ, tametsi definiatur in communi notio generis, ipsa definitio vera non est nisi de singulis hominibus. Ipsa siquidem suscepta notio in causa est, cur genera sint, & de pluribus specie diuersis prædicentur.

Quid definiatur.

Quæstio secunda.

Utrum tantum sint quinque
vniuersalia.

Quo

commentarij.

QUONIAM in calce huius capituli cum vellet Porphyrius monstrare predictam generis descriptionem absolutam atque perfectam esse, quinque vocum mentionem fecit, non videtur alienum ab hac disputandi ratione, hoc loco paucis descerere verum tantum sint quinque voces. vniuersales, vulgo quaritur verum quinque tantum sint predicabilia, missis autem ambagibus sic statuo: tantum sunt quinque voces vniuersales: id quod commodius monstrare valeam, oportet statim meminisse, voces esse in duplici differentia: sunt enim quaedam prorsus expertes omnis significatus, ut blitrysi, scindapli: nihil enim significant, aliae vero sunt rerum signa, istarum vocum quarum superius mentionem fecimus, quaedam de vno tantum dicuntur: ut in diuidua: Socrates, Plato, alia de pluribus, quae predicantur de pluribus: aut predicantur in ea questione qua interrogamus quid res ipsa sit: aut qualis, si primo modo, aut de pluribus numero differentibus dicitur, & est species, nam species est quod de pluribus numero differentibus in eo quod quid est predicatur: ut homo, equus, aut de pluribus differentibus specie, est genus, est. n. genus quod de pluribus differentibus specie predicatur in eo quod quid est: ut animal, planta. Si in quale, aut essentiali qualitate dicitur, aut accidentaria: si essentiali, est differentia, differentia enim conducit ad genus, & eius quod quid est pars est: & predicatur de pluribus differentibus specie in eo quod quale quid est, si accidentariam vox illa qualitatem predicat, aut necessario predicatur & conuersum: & est proprium: ut aptum ad ridendum: aut non necessario, neque conuertitur, & est accidens, ut album, nigrum, sedere. Cum ergo septem duntaxat differentias vocum connumerauerimus, istarum vero duae sint abijciendae, relinquitur solum esse quinque genera vocum de quibus apud philosophos est sermo, & quae tractandis rebus ad philosophiam pertinentibus accommodantur, atque subseruiunt. Nam voces omnis significatus expertes ad philosophiam non pertinere illud argumento esse possit, quod nominibus, ut in elenchis dixit Aristoteles, pro rebus utimur. Quod si verum est pla-

in caput de genere.

41

planè colligitur nullum esse vsum earum vocum quae nihil prorsus significant, quae vero de vno tantum dicuntur, cum scientia comprehendi non possint, longissime absunt à disciplinis. Est enim scientia, ut Aristoteles cap. 2. libr. 1. de post. anal. inquit, earum rerum, quas non contingit aliter habere, vel ut sexto ethicorum innuit, & Plato docet in Cratillo, cognitio earum rerum quae vno atque eodem modo semper se habent, unde à supremo genere ad infimam speciem descendentes iubebat Plato in specie attoma, siue indiuidua quiescere. Cum enim indiuidua infinita sint, atque incerta teneri scientia non possunt, primo rhetoricorum ad theodocem, neque artis praecipis contineri secundo ethicorum, ob eamque rem ad philosophiam minime pertinent, praeterea etiam quia voces illae quae res singulas atque indiuiduas significant de nullo predicantur, nam ut in capite de substantia Aristoteles ait, à prima substantia nulla est praedicatio, agitur autem in praesentia de simplicibus, incomplexisque vocibus, constituenda enunciationis causa: in qua vnum de altero predicatur, rursus cum sint obnoxia generationi & corruptioni non possunt perpetuo eodem se habere modo: quam ob rem neque de illis scientia esse potest. Reliqua sunt, si haec duo vocum genera excludas, quinque duntaxat: genus, species, differentia, proprium atque accidens, idem quoque confirmari potest ex modo quo vnum in altero existit: & hoc quidem si res, quas voces significant spectes. Nam quod est, aut perfectum est, aut non: si est perfectum, est species, ut homo: species enim vniuersam continet perfectionem indiuiduorum: atque ex genere & differentia tanquam ex partibus constituitur: aut eius in quo est pars est: si pars sit, & formae similitudinem gerat, erit differentia: ut rationale: est enim hominis forma generi tanquam materiae adueniens, sexto libro topicorum, si materiae similitudine gerit, erit genus, at verò si ad essentiali, & diffinitionem rei non pertineat, aut a principiis speciei ortum habet, & est proprium, ut susceptivum disciplinae quod procedit ex principiis hominis, genere videlicet & differentia, aut extra speciem est, nec à principiis eius proficiscitur, atque dimanat, & est accidens,

ut album nullum enim accidens est quod à principijs speciei
ortum habeat: sed aut extrinsecus aduenit, aut ex tempe-
ramento quatuor primarum quibuscum ortum habet. quam-
obrem cum tantum prædictis quinque modis contingat
aliquid esse, tantum erunt quinque voces differentie: quæ
a rebus ipsis (ut supra diximus) desumuntur: ergo non solum
ex modo prædicandi, sed etiam ex modo existendi colligitur
evidenti argumento quinque tantum esse voces universales:
atque ex consequenti rectè dictum est à Porphyrio quinque uni-
versales voces esse.

Obiectio. Non desunt tamen, qui velint huiusmodi sententiam labefa-
ctare, & falsam esse convincere. nam hinc videtur pauciora el-
se universalia, quam quinque, illinc vero plura. Cum enim omnia
genera vocum aut secundum rationem substantiæ prædicen-
tur, aut accidentis, unde duo tantum modi prædicandi desin-
t. **Obiectio.** videtur esse consentaneum rationi, ut duo tantum sint
prædicabilia genera. quod autem sint plura quam quinque,
hinc sumi potest argumentum: quia cum sint duo, prædicabi-
lia in quid, unum de pluribus differentibus numero, alterum
de pluribus differentibus specie, cur non erunt similiter duo
quæ in quale quid prædicentur, unum de pluribus differenti-
bus specie, alterum de pluribus numero distantibus? quando
quidem differentiarum, illa quæ speciem intermediam constituit
de pluribus differentibus specie prædicatur: quemadmodum ea
species cuius est differentia: ut sensitivum, animatum, corpo-
reum, quæ verò infimam, atque postremam constituit specie præ-
dicatur. duntaxat de pluribus numero differentibus: cuius mo-
di est infima species quam efficit, ut rationale, si humanum tan-
tum constituat speciem. sunt ergo aut plures aut pauciores uni-
versales voces, quam quinque.

Prima ratio solvitur. Hæc tamen omnia quoniam semper cōiecturis nituntur, facile pos-
sunt dilui. Primæ vero rationi ita occurritur, licet enim verū
sit, si res considerentur, ut substantiæ per se, aut per se substanti-
bus insunt, & pari ratione, de vocibus existimandū est, quod
eisdem pro rebus utimur, omnia aut secundum rationem acci-
dentis, aut substantiæ prædicari. quicquid, n. significatur quin-
que

quæ istis vocibus ad substantiam, atque accidens refertur: sed
hæc rationes vsque adeo generales sunt, ut necesse sit, aliter di-
visionem efficere, quare si illam rationem sequamur, quæ inue-
stigamus numerum vocum universalem, quinque voces uni-
versales solum reperiemus, nil. n. vetat, ut in polin. scribit A-
ristoteles, rem eandem varijs modis considerari. illa enim ra-
tio substantiæ atque accidentis, quoniam nō omnino una aut
vniuoca est ut caput de specie dicemus, nullo modo consti-
tuit prædicabile aut prædicatum quoddam sed peculiare a-
liæ quinque a nobis expositæ. Ad aliud vero respondendū est
quod cum voces diuersam rationem significandi sortiantur,
ex varijs modis quibus rem contingit existere, prædicata quæ
a diuersis rebus prædicantur, diuersa esse necesse est: hinc sit ut
cū eorū quæ in quid prædicantur, quod dicitur de pluribus
differentibus specie, sumatur a materia, aut ab eo quod mate-
ria videtur gerere: quod vero de pluribus differentibus numero
ab ipsius rei perfectione, quam appellamus speciem, naturam
aut totum, necessarium sit, quæ in quid prædicantur, esse du-
plicia. At verò cum ea, quæ in quale quid de alijs celebrantur,
siue de pluribus differentibus numero dicantur, siue specie, v-
ni atque eadem prædicentur ratione, formæ videlicet, à qua
sumptum est vocabulum differentiæ, non ab re ex utrisque v-
ni tantum desumitur ratio prædicandi.

QVAEST. Vtrum hæc sit definitio generis, an descriptio.
Quoniam Porphyrius quid sit genus in præsentia explica-
re contendit, atque id quam optime fieri possit, interest au-
tem non parum definitione id fiat an descriptione, conveni-
tissimum esse ratus sum, ante quā ad alia properem quæstionē
obscuare, vtrum generis explicatio definitio dicenda sit, an
descriptio potius, simul autem ne sit opus toties eundem ser-
monem resumere, de reliquis quatuor vocibus differemus:
quando horum expositio præsentis instituto non parum apta
videtur. atque ut hinc exordiar, reuocare in memoriam
oportet, neotericis scriptores consentientibus animi at-
que sententijs, vno aut altero excepto, arbitratos es-
se, omnes istarum vocum explanationes in definitionibus
haberi.

Eadem res
multis mo-
dis conside-
rari pot.

Diuersa rō
prædicandi
inquit.

commentarij.

habendas esse: idque tenent tam mordicus, ut nullis vnquam argumentis, aut rationibus ab ea opinione diuellantur. Adducuntur autem in eam sententiam vulgari quadam ratione, quæ non alio modo vti consueuerunt, quam gladio delphico: atque ad eam tanquam ad amussim expendant, quotquot in manus venerint rerum explicationes. hæc ratio ita explicatur constat genere, & differentia, ergo definitio est. antecedens probant inductione, quoniam in generis explicatione vicem obtinet generis vniuersale, cum cæteris omnibus sit longè communius: quia omne genus vniuersale est, non contra, omne vniuersale genus esse conuenit. nam præter genus, reliqua sunt quatuor vniuersalia, cætera differentiarum gratia ponuntur, nam quia simplex vox atque incompressa minime suppetebat Porphyrio, qua generis efficientem differentiam significaret coactus, verborum circuitione, atque ambitu id præstitit. ego tamen ut ingenuè dicam quod sentio (non est enim dissimulanda veritas) existimo id genus homines sententiam Porphyrij atque Aristotelis in hac questione minime attigisse, quod ut palam facere possim, pauca mihi carpiam attingenda sunt de natura definitionis, & descriptionis: atque vtriusque discrimine quæ fusius dicenda sunt mihi in tractatione de quinque partibus facultatis differendi.

Atque ut hinc incipiam, definitio ab Aristotele primo topicorum appellatur oratio quod quid erat esse significans, quam Plato licet Aristotele prior, exponere visus est inquis definitionem esse orationem rei naturam explicantem, quam breuissimè, quæ etiam princeps latini sermonis ad Brutum scribens, his verbis usus est, definitio est oratio, quæ quid sit id de quo agitur quam breuissimè ostendit. quæquam primo libro de oratore alijs verbis eandem exprimat: sed quam quis facile intelligat minime prioribus repugnare. sic enim ait, definitio est rerum earum quæ sunt eius rei propriæ quam de finire volumus, breuis & circumscripta quædam explicatio. unde definire, quemadmodum doctissimè Rodolphus Agricola primo lib. de inuentione dialectica inquit, est rem intra naturæ suæ limites clausam aperire atque inuolutam explicare.

Dicta

in caput de genere.

43

Dicta est autem definitio per similitudinem terminorum ac finium quibus res inuicè seiunguntur: unde græcè ὁρισμός aut ὁρισμός appellatur. Descriptio vero rudis est atque adubrata rei figura. Descriptio, quæ ob id græcè εἰκονογραφία appellatur: interdum χαρακτική, ut in top. Cicero admonet: quia ut in pictura primum rude res ipsa depingitur, postea inducuntur colores, quibus eadem ad vnguem exprimitur, perfectæque intuitum oculis subijciatur ita euenire existimandum est cum rei cuiuspiam natura explicatur, quæ in parte minimè sanè audiendus est Rodolphus qui a Rodolpho firmat non esse aliam descriptionem existimandam, quam carpitur, quæ nunc est nobis definitio: quoniam illa poetarum, & oratorum descriptio multis cõstans partibus procul est a præsentis negotio. licet enim quæ tot partibus exuberat, dialecticis in vsu non sit, qui concisum, atque, ut Cicero loquitur, spinosum dicendi genus sequuntur: neque persequuntur orationis ornamenta, quæ in verborum ac sententiarum copia maxime spectatur, non statim opinari necesse est, orationem quæ quod quid est esse explicat, à descriptione minime distare: siquidem descriptio illis duntaxat partibus fit, quæ proprium constituunt eius rei quæ describitur, cuius gratia ab Aristotele appellatur nonnunquam oratio, nonnunquam proprium. interest enim maxime inter definitionem & descriptionem, quia cum definitio rei naturam perficiat, atque ex eius vi, desumatur, quod genus est hæc, animalis rationis particeps, & mortale: descriptio ex his quæ rei aduentitia sunt, atque extranea, eandem notam facit. ut si quis hominem esse dicat animal recte gradiens, latos vngues habes, & manibus vtens. Deinde quia definitio fit ex genere & formarum efficientibus differentiis, descriptio ex proprijs, aut communibus quibusdam accidentibus ad naturam propriam redactis, ut post Aristot. 6. top. Cicero in partitionibus oratorijs testatur. Postremo, quia cum descriptio interdum a nominis etymologia sumatur, ut ἀνθρωπος ab ἀνθρώπου quod sursum est, & θεωρεῖν, aspicio, quasi sursum aspiciens: aliquando a notatiue, ut idè ab ἀναπνεῖν ἀναπνεῖν contemplan, quæ vidit, aliquando à fortuita partium cõcursione, ut animal recte gradiens. Definitio a nullo eorum quæ commemorata sunt sumitur: sed modo a materia

Ita definitio

G. 3. teria

commentarij.

teria, ut ira est accensio sanguinis circa cor. modo à forma, ut ira est vilescenti libido. modo ex utroque, ut ira est accensio sanguinis circa cor cupiditate vindictæ. libro de animal. Quæ vero de definitionis & descriptionis discrimine dicta sunt, non oportet ita religiose observare, ut ne per latum quidē vniquem ab eisdem discedamus: quoniam interdū sit ut vicissim utraq; confundantur: & pro definitione, descriptione utamur viceq; versa. Cicero enim cui in verborum usu non vulgaris si des habenda est, cum descriptionis mentionē faceret, pro descriptione definitionem posuit, ita inquit: non dubium est, quin definitio genere declareretur, & proprietate quadam, aut etiam communium frequentia. Idem quoque facit primo libro de oratore, ac in topicis multoties. Præterea pro definitione, descriptionis vocabulo usus esse videtur, de oratore scribens, cum inquit: philosophi denique ipsius, qui de sua vi ac sapientia vnus omnia pene proficitur, est tamen quedam descriptio. Hoc igitur posito fundamento & ferme omnium consensu cōstitutū adducta dubitatio facilius solutionem inueniet. ego enim sic statuo nō solum generis explicationem definitionem non esse, sed nec vllius alterius ex quinque vocibus, sed omnium harum vocum explicationes descriptiones sunt, cuius sententiæ ego sane autor nō sum: nā ante me Ammonius Hermæas, atq; Alexander Aphrodisiæsis insignes peripatetici idē prorsus senserunt. Quamvis si recte rem ipsam perpenderemus, minime in re præsentem externos testes aduocare opus esset: cum huius quæ explicamus doctrinæ autor Porphy. apertissimè nō semel dicat, eam esse generis descriptionē: primum postquā tres generis differentias numerauit, his verbis: de tertio apud philosophos sermo est, quod etiā describētes assignauerūt, utitur v. verbo *ὑποκειμένου*. Idem quoque repetit ad calce huius capituli, dicens, nihil igitur superfluum, neque minus continet generis dicta descriptio notionis: neque opus erat vllis alijs testimonijs homini minime pertinaci, aut qui contradicendi studio non esset incensus, sed quoniam non satis esse arbitror, quod dixi, difficilibus hominibus, proteruis, & pertinacibus, conabor pro viribus eandem sententiam haud dubijs rationibus, & arguere.

De vniuersalibus

44

gumentis conuincere. Erit autem principio de genere priuatum sermo, postea vero de omnibus vocibus cōmuniter atque vniuersè. Sit ergo prima ratio hæc. Omnis definitio fit ex genere & formarum efficientibus differentijs, ut Aristoteles testatur sexto topicorum: & à nobis superius definitū est. Sed nullum reperitur genus amplius, aut communius eo genere: quod, quod in præsentia à Porphyrio explicatur: non est ergo hæc generis definitio, sed potius descriptio censenda. Discursus legitimus est, & maior propositio minime dubia: minor vero probatur, quoniam genus quod in præsentia explicatur, omnium decem generum rationem significat. generis autem ratio, cum in omnibus prædicamentis spectetur, in nullo proprio collocatur. non enim exprimitur eo nomine substantia, aut quantitas, aut qualitas, aut ad aliquid. quare sicut decem generibus nullum reperitur genus superius, ut Aristoteles in metaph. & Porphyrius in capite de specie innuunt, ita neque singi potest aliquod genus superius eo, quod significat hoc vocabulum genus. generis ergo explicatio minime constabit genere. quod si genere caret, differentia quoque careat necesse est. nam differentia genus illud diuidit, cum quo cōstituit speciei finitionem, si autem neque genus habet, nec differentiam, nequaquam existimabitur definitio. Præterea, nullum nomen æquiuocum, aut ambiguum definiri potest, ut Aristoteles sexto libro topicorum admonet: vnus nāque definitio est, non multorum, nam cum definitio ut ibidem quoque dicit vim & naturam vnus rei exprimat, & declaret, si ambiguum nomen finitione explicaremus, non plura sed vere vnum existimaretur ambiguum, nam. 6. top. vni sunt quorum vna atq; eadem est definitio: sed hoc vocabulū genus ambiguum est, nō minus quā ens, cum ad decem suprema genera perueniat, ac de eisdem nomine tantū prædicetur, ut dictū est: ergo minime definiri potest. In cōmune præterea rationes facere possimus, quæ omnes quinque voces cōplectantur, quarū hæc vna est. ea tantū definiuntur, quæ ponitur sub aliquo genere, sed quinque voces sub nullo sunt genere, ergo minime definiuntur, tenet cōsequētia in secūdo modo secūda figuræ: & maior hinc cōstat, q̄ sub

Prima rō.

Tertia rō.

genere ponuntur genus habent, genus aut quoduis in species per differentias diuiditur, ergo quæ cōtingit esse sub genere, habent genus & differentias, quæ partes sunt definitionis: cōtra verò si non sint sub genere, nec genus habēt, nec differentiam quare neq; definitionē. Minor etiam probatur: nā sexto, & septimo libro topicorum, prædicamēta sunt impermixta, & quia inuicem confundi nequeunt, quarto & sexto lib. top. negat Arist. vnam eandēq; speciem sub duobus generibus esse posse, quorū vnū non cōtinet alterum: sed si vllā ex quinque vocibus in prædicamēto collocari fateamur, necesse est statim magnā perturbationem, & confusionē rerum generibus accidere, & permisceri essentias rerū: quoniam harū vocū singulas spectare licet in singulis prædicamentis, meritò igitur ab eisdem excluduntur. Altera ratio est, quia cū definitio rei naturā explicet

Quarta rō vt ostensum est, & præcipitur ab Arist. sexto ac septimo topicorum ea tantum definiri possunt, quæ natura constāt, neque sola animi cogitatione subsistunt: sed quæ quinque vocibus significantur, minimè subsistunt in natura, cum sint intentiones quædam animi, quas speculantes effingimus, vt post Arist. a Cicerone dictū est in topicis ac de partitionibus oratorijs, quæadmodū ergo nullus sanæ mentis putaret, monstrum illud quod fingit Horatius in arte, in natura rerū esse. ita quoque nisi stultus nemo putabit, assignari posse vllī ex quinque vocibus finitionem. Alia ratio; cur istæ definitiones nō sint, sed descriptiones tantū, ea est: quia in illis accidens explicatur. nam prædicari in quid vel quale accidit eis, quoniam interrogat aliquis, alius verò respondet, Postremo, hæ orationes proprium explicant, ergo non sunt definitiones, nā definitio naturā explanat rei, non proprium. Antecedēs patet quā prædicari est passio vniuersalis. Quare cū Porphy. neq; generi, nec vllī commemoratarum aliarum vocum finitionem probe assignari posse cerneret, conatus est singulorum vocū descriptiones tradere ab Arist. sumptas. Danda est enim opera philosophis, vt quæ apte finitione non possunt descriptione exprimant, aut aliquo proprii genere: quod in præsentia accidit. Nam licet decē summa genera, vna eademq; definitione cōprehendi non possint, nil pro-

prohibet, cur non descriptione complectantur: reperiuntur. n. communia quædam accidentia decē summorum generum, atque identidē quinque vocum, quibus, vt dixi, ad proprii naturā, & vim redactis descriptio cōstat. nā prædicari de pluribus cōmune est omnium quinque vocum: tamen non omnibus æque pariterq; conueniat, sed alijs alio modo. singula ergo merito hoc ipso tanquā communi quodā vtentur in descriptionibus. Vnde constat vniuersale logicū & quod ab Arist. post multa vocatur, proprie genus non esse quinque vocum, vt quidā falso affirmāt. proprie dixi, nā quadā ratione genus est: siquidē cū genere magnā affinitatem habet etenim de pluribus prædicari, quod est quinque vocum cōmune, & à quo vniuersale post multa sumitur, aut verius cū quo conuertitur, non est vnū in omnibus sed multiplex: quæadmodum ens non est genus decē supremorum generum, quia eorū singulis nō eadem ratione inest. Præterea quia vt tollatur Arist. capite vltimo. 4. lib. top. non entis simpliciter nullæ sunt species, sed vniuersale simpliciter non est, cū cogitatione solum subsistat, ergo non habet species: quare nec est genus. Decepti sunt autē pleriq; existimantes vniuersale esse genus, quemadmodum quarto libro topicorum Arist. docet, quod semper prædictas quinque voces sequatur: & nō Non entis conuertatur. si. n. genus sit, vniuersale est: & in reliquis vocibus simili modo: neque omne quod est vniuersale, genus est, quod verò huiusmodi est, vt ibidem admonet Arist. difficile est ostendere non esse genus. Rursus vt id asserant, alia ratione persuadetur: ea inquit, quia putāt vniuersale in eo quod quid est prædicari de quinque vocibus. Existimant enim interroganti quid sit genus sufficienter responderi esse vniuersale: sed hæc quoque ratio non magis efficax est, quàm superior: quia cum quid, vt dictum est, roget essentiam rei, sic interroganti danda est generis definitio: non autē vniuersale duntaxat: siquidem vniuersale non dicit generis substantiam atq; essentiam, cum non vnum sit, sed multiplex: sequitur rursus errare eos qui existimant in singulis vocum descriptionibus vicem habere generis, vniuersale. Nam in illis non collocatur a Porphyrio vniuersale, & si collocaretur in negationem incidere: quā

commentarij

do quidem idem bis poneret. Idē enim est vniuersale, & quod prædicatur de pluribus. locum autē generis tenet prædicatum, vel quod prædicatur de pluribus: quod in singulis descriptio nibus istarum quinque vocū inest: nam vniuersalis natura ex- primit quodammodo. Aristoteles enim libro de interpretatio ne vniuersale appellat, quod de pluribus prædicari natū est.

Quæstio.

*Verum album coloratum & cetera similia
genera putanda sint.*

Præter ea quæ à nobis explicata sunt, qui curiosiores vide- ri volunt præsentī loco rogare solent, Verum album, nigrum, coloratum, atque his si milia prædicata denominatiua cōnota tiua illa vocant, species aut genera sint: & quidem videre est eos in tam varia studia discissos, vt risum potius excitent, aut bilem moueant, quā vt instructiorem lectorem inde dimittāt quæ res cogit me, vt de his noui nil dicam, vt huius tragediæ autores refellam, aut errasse indicem. quod studiosis cuiusvis discipline maximum precium opere asserre solet: eius enim rei admoniti non facili per simili vicio aut errore implicari so sinent. existimandum ergo est, ac pro certo habendum quod res ipsa testari videtur, huiusmodi prædicata accidentaria, ne- que generis, nec speciei rationem suscipere. quam sententiam capite primo tertij topicorum Aristoteles ostendit. Iustitiam inquit, in genere esse, iustum autē non: & illa id ipsum quod est, bonum est: hoc autē non, quia quod non est ingenere, nō dicitur id quod est genus: vt albus homo non est color, hucul- que Aristoteles, quare si album non est calor, ergo nec est spe- cies. debuit. n. esse coloris species. si quis aut putet coloratū e- ius esse genus, fallitur. Nā vt Aris. inquit cap. i. secūdi topi. ge- nus, est album nō dicitur denominatiue hoc est accidentarie de suis specie- bus aut formis sed nomine & ratione, coloratum verò deno- mina

in caput de genere.

46

minatiue dicitur de albo: quoniam hęc predicatio, albū est co- loratum accidētis est quod ibidem adnotet philosophus: & Ratio. præterea primo posteriorū. Nō est ergo coloratū genus, neq; albū species: atq; ad illorū normā cetera his similia perpedēda sunt. id etiā ratione probatur. Nā genus vni quodq; speciesque singulæ vnū per se sunt, at nullum horū prædicatorū est vnū per se, sed potius accidens in subiecto, quā magno intervallo separantur: ergo neq; genera neque species cēfenda sunt. si quā do vero apud philosophū legimus, albū esse coloris species, id quidē de sola qualitate dictū existimare cōuenit. quā signifi- catione in capite de substantia scriptū est albū solam, qualitatē significare, eo. n. loco multisq; alijs, lōge aliter nominibus acci- dentarijs vtitur philosophus, quā plerique vti consueuerunt, atq; etiam ipse Aristo. in libris de prima philosophia, vbi albū appellat rem albore infectā. omne enim genus, vt cōpendio di- cā, vnā aliquam naturā significat, sub qua diuersæ formæ com- præhendūtur. nā animal, q; genus est, animalū naturam expri- mit, sub qua sunt homines, equi, leones, ac ceterorū animalū formæ: diuersæ quidē adiectione differentiarum, ædē tamē quatenus sub genere ponūtur. Hinc reprehēditur Capellæ er- ror existimātis hominem esse genus barbarorū ac romanorū, iuuenum & senum. nam cū sub homine nō sint diuersæ for- mæ specie Romanus & Barbus, iuuenis & Senex, vt Plato in libro de regno testatur, sed accidenti quodam separabili diffe- rant, vt cap. de differentia tradit Porphy. Differentia autē ac- cidentaria Aristo: autōre lib. pri. pol. minimē vari & speciem: non rectē existimabitur genus eorū esse. & genus nāq; vt Aris. inquit septimo libro primæ philosophiæ, differentijs per se, nō per accidens diuidi oportet. nisi quis à Capella id dictū putet oratorū more, qui cū de his exacte nō differant, quæ sic diffe- rūt, diuersas species, aut genera appellare solent. Quā ratione genus inuestigandum sit atq; inuentum explicandū, docet Ari- stoteles capite vltimo libri primi topicorum, & libro quinto.

Ne tamen quispiam existimet exiguum nobis asserre emo- lumentorum generis cognitionem placet breuiter quæ ex eadem

Occurrit
obiectioni.

Vtut gene-
ris, &
primus
eadem

Commentarij.

Secundus. eadem commoda capiuntur, recensere. Primum quidem con-
ducit generis cognitio ad demonstrationes conficiendas. si-
quidem omnis demonstratio à prioribus atq; notioribus pro-
cedit, quare à genere ac differentia, quæ cum sint veluti par-
tes speciei, priores sunt atque notiores specie. Deinde ad con-
Tertius. ficiendam definitionem: nam definitio constat genere & for-
marum efficientibus differentiis. postremo ad sermonis copiam.
Id enim quod commune est in multa spargi atque diuidi po-
test.

Argumentum cap. de specie.

POST disputationem de genere ad speciem Porphyrius
transfert orationem: quo loco non solum quid species sit eius-
dem apposita descriptione docet, sed magno quoque à reli-
quis vocibus intervallo eam seiungit. Quod, ut accurate fa-
ciat, superioris documenti memor aliquot eius significatio-
nes recenset. ita enim, quæ ad dialecticum negotium pertinet
facilius ostendi posse arbitratus est. Quæ omnia postquàm exol-
uit utriusq; vocis usum refert, ac postremo quæ de utraq; di-
cta fuerant breui sermone perorat.

Caput secundum, de specie.

*Species autem dicitur quidem & de vniuscuiusq; for-
ma: secundum quàm dictum est, Primum quidem species di-
gna est imperio.*

Antequam Porphyrij sententiam aggrediamur, scrupulus
quidam eximendus est: ille est, quare cum in proœmio prius
differetiam quæ speciei meminerit, nunc contra: prius explicet speciem
quæ differentiam. huius vero rei ea primùm causa est quod id doctrinæ
essentiale sit cuius rationem habere oportet. cum n. genus atq;
species sint relata hæc vero ut in prædicamento ad aliquid
inquit

in caput de genere.

47

inquit Aristoteles, simul cognoscantur, necessarium fuit post-
quam de genere actum est, ut de specie disputaret. Tum etiam
quia id postulat dignitas & præstantia vocum. nam cum de his
vocibus differatur, quatenus prædicantur, & ut genus, sic spe-
cies, in quid prædicetur, longè quidem melius, quàm differen-
tia, aut proprium, aut accidens, quæ aut qualitatem essentia-
lem, aut accidentariam prædicat, post genus statim de specie
agendum fuit.

Deinde considerandū est, quod græci *εἶδος*, vocant ab an-
tiquioribus latinis hominibus, speciem vertit: cuius tamen loco
Cicero atque elegantiores homines forma uti consueuerunt,
non quod species non satis exactè reddat, quod græcum no-
men significat, sed quoniam inutiliter eo nomine utimur ad
mutandos casus indicendo. nolim enim inquit Cicero in To-
picis (ne si latinè quidem dici possit) species, & speciebus di-
cere, & sæpe his casibus utendum est: ut formis & formarum
velim. Cum autem utroque verbo idem significetur, com-
moditatem in dicendo, minimè arbitror negligendam esse.

Licet autem species multifariam à poetis, & oratoribus u-
surpari soleat, vnam duntaxat earum significationum quæ ad
philosophos non pertinent in præsentia nobis tradit Porphy-
rius: id ab eo factum est, quod intelligeret hanc, ad dialecticam
speciem intelligendam, non exiguum emolumentum adferret
ceteras nullum. dicitur autem species vniuscuiusque forma,
& pulchritudo qua intelligentia speciosi homines appellan-
tur: & Christus Iesus speciosus forma præ filiis hominum di-
ctus est: quod constaret commensuratione quadam partium
ad inuicem, & ad totum, cum coloris gratia, & venustate. hac
enim ratione pulchritudo definitur: quam in compositis re-
bus spectamus, ut Plotinus est autor lib. 6. primæ encadis, qui
est de pulchritudine. Aristotel. etiam. 3. top. pulchritudinem
in commensuratione partium sitam esse refert: quam. 7. pol.
spectari inquit, in magnitudine & multitudine. quod dixerat,
exemplo Porphyrius declarat, dicens, hac significatione dici
primum speciem dignam imperio: non Priami, ut nonnulli in-
terpretantur, quâquam ita etiam constare Porphyrij senten-
tiam

De nomi-
ne speciei.

Cicero.

commentarij

etiam posse dubium non est, ut prater alio. Andreas Tyraquel
lus probat ex Euripide his verbis, *ἡ δὲ Πρίαμος ἡ δὲ Πρίαμος*
Priami species digna imperio. est aut. ut ex Stobeo collat ser
mone LXIII. Cum enim apud Euripidem in Phenis, nutrix
alumnus fausta felicitasq. multa inprecatur, inter cetera illi
exoptat speciem imperio dignam. ita enim ait, *ἡ δὲ Πρίαμος ἡ δὲ Πρίαμος*
ἡ δὲ Πρίαμος ἡ δὲ Πρίαμος id est, utinam videre contingat mihi ip
forum nepotes nepotum. primum quidem forma dignos im
perio. ut enim Arist. scribit lib. I. eth. non infima pars felicitatis
est pulchrum esse. hanc est enim omnium qui recte philoso
phantur. vox, egregiam mentem non sub quovis corpore late
re, atque huc arbitror proculdubio pertinere quod a Platone
poetice scriptum est, deorum, hoc est mentium beatarum, et
quos & currus, corpora intelligit, decoros esse, & Ambrosia
nectareq. nitidos. Homerus praterea Achilem, Ulixem, & Meno
laum, quos virtute prestantes facit, pulchros fingit. *ὄφρα δὲ γὰρ*
ναὶ βροτῶν vocans. contra vero ignare menti deformis
corpus affingit, quod interiore plane constat. quem imitatus
Virgilius. Maro, Eneam, Iulium, Euryalus pulchros facit. & ut faciam
Aristotelem qui secundo lib. de anima ex iudicijs corporis me
tem conficit, historiographorum certe consensu hoc questariis
simula est. Socrates etiam apud Platonem in phaedro suob
scure, ut faler, optimum corporis habitum bonie mentis argu
mentum esse significat, aut saltem aliquid illius. quotiens
atque depingens pulchri equi nomina. hanc, equitis appellatio
ne, nam ut Plotinus lib. de pulchritudine inquit, quicquid sunt
interius boni extrinsecus pulchri apparent: siquidem ex
interioris forme perfectione, & seminatae rationis victoria
super materiam, ut ille ait, extrinsecus pulchritudo existit. hac sig
nificatione species cum dialectica specie convenit. quoniam
ut illa est pulchritudo eius in qua est, ita haec individuis pul
chritudinem impertit, capiunt enim individua quam habent
perfectionem ab specie suis qua complectuntur. Et quo pulchrior
species est, eo sunt elegantiora sub ipsa individua. deinde quod
in genere in forme, atq. turpe, ut ita dicam, existit, id in specie
pulchrum est. quod in causa fuit, ut Porphyrius in presentia eius
memi

De uniuersalibus

48

nominerit. Quauis aut spe in primis philosophis forma & sub
stantia rei cuiusq. appellat Arist. & hinc iterum in libris de genera
tione atq. interitu: quo nomine magna habet similitudinem & si
militudine cura specie, qua in presentia exponitur, quoniam al
tioris illa natio est, exactiorq. requirit contemplatione a
Porphyrio est pratermissa pertinet etiam ad primam philoso
phiam, aut ad libros de ortu atque itinere.

Dicitur aut species etiam quae est sub aliquo genere.
secundum quod solemus dicere. Homo est quidem species ani
malis, cum sit genus animalis. Alium autem coloris spe
ciem, Triangulum vero figurae speciem.

Postquam Porphyrius praedictae speciei significationem quae tota
est oratoria praestitit nobis, hanc etiam pergit credere, hanc cum
trifari cōsideretur videlicet quae generis subiectum, & quae de
inferioribus praestatur, & utroq. ratione triplicem quoque adfert
descriptionem, quae triplici eius vultu respondet: quae triplicem
etiam rationem ex se habet. species est quae sub aliquo genere po
nitur, hoc est quae generis subiectum, hoc est animalis ex
posito. hoc nam presentia Porphyrius vocat aliquam partem, de
nitam in capite superiori, atq. expositam, neque non ceteris, ita hu
ius rei exposita suppeditat: ut non solum locum quae substantia est,
sed quae sub genere accidit, quae peritur, complectetur, homo n.
species est, quia sub animalis, quod est genus, ad substantiam parti
nes, collocatur. aliam quoque quia sub colore, qui est qualitas po
nitur, triangulus etiam quia sub figura, quae ad geometriam pertinet
quod dicitur etiam aliam quae de qualitate est, quae quatuor spem fi
gura, cui species eo loco fuit, triangulum, & quadrangulum simileq.
figuras: vultus est aut Porphyrius vice eandem, quod praeterea
species esse coloris, sed ut rudimulundini orationis accedat, non
daret, notiori voce vultus est, quoniam est, n. multitudini obiectum, al
bedo.

Quaestio.
Quaestio. Triangulus & quadrangulus sunt species figurae.
Verum cum in primis duobus exemplis nulla esset differentia
sit, quod tertio loco positum est, triangulum inquam figurae
dubita

Commentarij.

dubitationem habere videtur: quare proferam in medium rationes in contrariam partem, deinde eam quisque sententiis possit eligere, quæ sibi magis probetur: quidam igitur existimant, triangulum, & quadrangulum, non esse species figuræ: atque in hanc sententiam ita differunt. genus, ut Aristote. est autor secundo capite secundi topicorum, libro etiam quinto, nomine & ratione eadem de contentis sub ipso formis prædicatur, nam animalis ratio, substantia inquam animata sensitiva, eadem prorsus est in homine brutisque animantibus: neque in his reperitur prius, in illis posterius: sed figuræ ratio non est eadem in omnibus sub ea contentis, & præterea secundum prius & posterius de eisdem prædicatur, minime ergo existimari debet trianguli genus, minor sic probatur, nam ceteræ partes ra-

Secunda rō



Quod tri-
gulus sit spe-
cies.
Ammonius
Porphyrius

Nostri sen-
tentia.
Aristot.

tioginationis dubiæ non sunt, triangulus comparatur ad quadrangulum sicut ternarius ad quaternarium: ternarius verò numerus prior est quaternario: ergo & triangulus quadrangulo. Amplius, cum omne quadrangulum dividi aptum sit in duos triangulos rectorum angulorum, quod præsens figura oculis subiecit: & omne quod componitur ex altero eo ipso sit posterius natura, erit triangulus prior quadrangulo: atque ex consequenti, si figura ad utrumque referatur non erit genus. alij vero in quibus est Ammonius Hermæas gratissimus philosophus primum Porphyrii autoritate persuasit: insuper Aristotel. testimonio ducti, qui in categorijs figuram facit quartam speciem qualitatis: deinde quia credunt superiores rationes parvi esse momenti, arbitrati sunt figuræ genus esse trianguli, quadranguli & similium figurarum, mihi tamen magis probatur eorum hominum sententia qui defendunt figuram non esse genus, quæ eorum quibus contra videtur. Neque tam facile ausus essem à Porphyrio atque Ammonio, ceterisque gravissimis philosophis dissentire, nisi me communis doctoris auctoritas, Aristotelis inquam, permoveret. Is enim lib. 2. de anima confessus est figuram genus non esse trianguli, ceterarumque figurarum, nam cum Animæ limitationem assignaret, negavit illam esse ullius animæ propriam, atque ob id ne esse quidem veram definitionem animæ, tum quia non est una omnium communis anima.

in caput de specie.

49

tum etiam quia in his reperitur prius atque posterius, ut enim ait Aristote. cap. 1. lib. 2. de republica, in quibus rebus subiecta sic specie differunt, ut hoc sit primum, illud secundum, aliud tertium: in hijs, aut nihil omnino, quia talia sunt aut vix aliquid est commune. definitio autem pariter omnibus conuenire debet, hoc tantum habet explicatio animæ, ut sit omnis partis animæ communis: quæ omnia probat animæ inesse perinde atque figuræ, quæ una non est ut genus, & non omnibus similiter figuris inest, atque ideo neque proprie definiri potest: explicatur tamen communi quadam descriptione, hac scilicet: si figura est, quæ linea aut lineis constat. nam disiunctiva particulari argumento est non esse unam definitionem: cum sexto lib. doceat Aristote. nullam talem, definitionem esse. est enim definitio una, cum sit unius nature explicatrix: disiunctio vero duplicem esse demonstrat. quod ut planius constet, placeat Aristotelis verba referre. perspicuum igitur est, inquit, animæ limitationem esse, perinde atque figuræ: neque enim ibi figura vlla præter triangulum est, & quæ sequuntur: neque hic anima vlla præter eas quas diximus: at ut in figuris, sic in anima finem tam in figuris, quam in animantibus, in eo quod deinceps est collocatum, id inest potentia, quod illo est prius: in quadrato nique triangulus, & vegetatium in sensitivo inest, quapropter in singulis querendum est, quænam sit uniuscuiusque animæ propria definitio: ut in figuris, idem plane testatur cap. 4. lib. 2. de celo. quare cum sit hæc sententia, ratione, & tanti viri autoritate corroborata credendum est figuram genus non esse trianguli. Sed quid dicemus Aristoteli, qui in sermone de qualitate quartam speciem facit figuram sub qua collocat triangulum & quadrangulum: illud proculdubio non ex æquo eo loco, loquutus fuisse, quoniam rudibus scribebat, & solet id facere sæpenumero, quemadmodum in categorijs observatum est a me.

Ex defini-
tione sumi-
tur argumē-
tum.

Quod si etiam genus assignantes speciei meminimus dicentes, quod de pluribus differentibus specie in eo quod
Et quid

commentarij

quid est, predicatur: & speciem dicimus id quod sub assignato genere ponitur: Nosse oportet quod quoniam genus alicuius est genus, & species alicuius est species: idcirco necesse est in utroque rationibus utrisque uti.

Adducit his verbis obiectionem quandam Porphyrius aduersus assignatam speciei descriptionem, dicens: cum omnis ambiguitas, circulusque à disciplinis remoueri debeat, quid ita factum est, ut cum prius genus descriptum sit per speciem, quando dictum est, genus esse sub quo ponitur species, nunc quoque in speciei explicatione genus assumatur: eaque dicamus sub genere poni. Quam dubitationem ex sexto libro topicorum Aristotelis à Porphyrio desumptam, idem Porphyrius non alio modo diluit, quàm quo ab Aristotele refellitur: ideo factum esse dicens, quod genus atque species relata sint: atque ideo ut explicentur, esse necessarium in utroque rationibus hoc est descriptionibus, utrisque uti.

Quæstio.

Vtrum vnum relatum possit definiri per alterum.

HOC tamen loco dubitatio suboritur, utrum liceat vnum relatum per alterum definire: quod si non licet, quo pacto id fieri commodè apteque possit. Quam dubitationem libet in præsentia excutere, quoniam præsentis instituti accommodata est, si recte intelligatur multas afferre commoditates. Quemadmodum autem in cæteris omnibus de quibus ratione disputatur, facile reperiri videntur, qui contraria sentiunt, inuicemque repugnant, ita, quod ad rem niti vnum præsentem attinet, non desunt qui dicant vehementerque contendat, minimè integrum esse, vnum relatorum per alterum explicare. horum autem illa prima ratio est: in disciplinis vitanda est circulatio, quæadmodum dictum est, sed si relata inuicem definiatur

Non potest firmiter, qui contraria sentiunt, inuicemque repugnant, ita, quod ad rem niti vnum præsentem attinet, non desunt qui dicant vehementerque contendat, minimè integrum esse, vnum relatorum per alterum explicare. horum autem illa prima ratio est: in disciplinis vitanda est circulatio, quæadmodum dictum est, sed si relata inuicem definiatur

in caput de specie.

52

aiatur, hanc non facile est fugere, aut impossibile: ergo minimè licet alterum per alterum vicissim explicare. Secunda ratio. Si hoc verum sit fatendum erit, vnam eandemque rem priorem esse ac posteriorem respectu eiusdem, & consimiliter: quod falsum esse, ac prorsus impossibile Aristoteles tertio capite primi libri de posteriori resolutione testatur: & præterea cum rerum natura maximè pugnat, quod autem sequatur, ita nititur persuadere huius sententiæ autores: quia cum omnis definitio, aut explicatio rei prior sit, atque notior ea re quæ definitur, ut Aristoteles refert cap. 2. sexti libri topicorum, quandoquidè per eam ipsam exponitur redditurque nota, & partibus constat eius rei, quæ definitur, quæ natura re compositam antecedunt, si genus ut explicaretur, specie indigeret, esset proculdubio generare prior atque notior species. & si contra per genus specie definire necessarium sit, erit similiter genus eadem ipsa specie, eodemque modo (nam secundum naturam) prius atque notius: unde quoque necessario consequi videtur, horum neutrum intelligi posse. Nā si A. per B. cognoscatur & B. per A. nec sit alterum altero prius, ego non video (inquit aduersarius) quo pacto cognosci possint, quæ sunt eiusmodi. Rogati tamen id genus homines qua potissimum ratione (si hac non licet) definire oporteat relata, intrepidi respondēt, optime explicari, si in utroque definitione alterius fundamentum, aut subiectum ponatur: atque ita traditi à se documentis memores, patre definiūt hominem qui genuit aliū hominem, & cetera relata simili modo. Ego tamen doctorum hominum testimonijs fretus dicere ausim, nullo modo melius explanari posse relatum, quam si in definitione sua alterum relatum sumat quinimo ne esse quidem vllum alium modum definiendi ea quæ ad alterum sunt. Cui sententiæ proculdubio Porphyrius fauet, cum ait necessarium esse in utroque rationibus utrisque, uti nec ab ea disidet Aristoteles in prædicamentis, cum de his quæ sunt ad aliquid differēs, inquit, Qui definite nouerit vnum relatorum definite nosciturum reliquum. Sed huius sententiæ apertius Porphyrius tor est capite tertio sexti libri topicorum, nam cum præcepisset, omnem definitionem ex prioribus & notioribus confici oportere, obiectioni occurrens inquit, oportet autem non latere quæ

Tertium

Nostra sententia.

Porphyrius

G 2

commentarij.

quædam fortasse aliter definiri non posse: ut duplum sine dimidio, & quæcunque per se ad aliquid dicuntur. nam omnibus huiusmodi est idem esse ei quod est ad aliquid quodam modo se habere. Quare non est possibile sine altero alterum cognoscere: quippe cum necessarium sit, in alterius oratione coassumi & alterum. idem quoque refert paulo inferius his verbis: Considerandum autem et si ad quod natum est, unumquodque eorum quæ sunt ad aliquid assignabit definiens. quasi dicat necessarium esse, illi qui cuiusdam relatorum assignare definitionem cupit, alterius rationem habere. Ratione præterea Ratio pro-
batur op-
inio. Nam definitione res cognoscuntur: sunt enim proprium & definitio sciendi gratia inuenta, Aristotele autore quinto & sexto libro topicorum: sed fieri non potest ut unum relatum sine altero cognoscatur, ut ex relatorum definitione constat: quæ sic habet: ad aliquid talia dicuntur quæcunque hoc ipsum quod sunt, aliorum sunt quodam modo
Secunda: & se habere: ergo neque potest definiri aut explicari unum relatum sine altero. Præterea relata simul natura sunt: & quæ sunt huiusmodi simul cognosci debent ex Aristotele quinto capite sexti topicorum, ergo necessarium est qui velit definitione alterum relatorum cognoscere, in eadem alterius meminisse. nemo enim novit quempiam esse patrem, nisi qui novit filium cuius dicitur pater: ut neque duplum quidpiam esse nisi dimidium noverit, cuius duplum est. Nam quod isti ingenti quadam subtilitate, ut sibi quidem videtur, disputant, commode per fundamenta definiri relata, nimium
Refellitur a
liorum scien-
tia. ad verò abhorret. nam si hoc prædicto fiat definitio, non exakte quidem explicabit nobis eius rei quæ definitur naturam, quatenus ad alterum refertur: conveniebat autem ita fieri. Relinquitur ergo si rectè velimus relatorum definitiones constituere, eas ipsas facere oportere per ea ad quæ referuntur. Sed quoniam bisariam quidpiam ad alterum refertur, ut in topicis monet Aristoteles, & copiosius dicendum est in prædicamento ad aliquid, per se inquam, & secundum accidens: quæ vulgaris nominibus, secundum esse & secundum dici appellantur: licet quod

in caput de specie.

51

quod est ad alterum per se, non possit definiri nisi per relatum, quia hoc ipsum quod est alterius est, quod per accidens refertur ad alterum optimè quidem sine altero definitur. Nam habitus qui ad alterum dicitur, est in alterius habitus: quia hoc ipsum quod est, non est alterius, sed potius species qualitatibus, rectè per se definitur, etiam si alterius ad quod dicitur nulla in definitione fiat mentio: est enim habitus qualitas quædam tenaciter hærens subiecto multis actionibus comparata, propriam reddens partem illam in qua existit ad agendum. quæ sententia significare volens Aristoteles cap. tertio sexti topicorum dixit, quædam fortasse aliter definiri non posse, ut duplum sine dimidio, & quæcunque per se ad aliquid dicuntur. Nam in omnibus his quæ sunt huiusmodi (hoc est quæ per se sunt ad aliquid) est idem esse ei quod est ad aliquid quodam modo se habere: ceteris verò minimè. eadè etiam ratione, ut mihi quidem videtur, in cap. de his quæ sunt ad aliquid, exhibita definitione eorum quæ sunt ad aliquid per se, & explosa veritque comuni quæ antiquiores Aristotele vti fuerant, subiecit, si quis definitè cognoverit unum relatum definitè cognoscet & reliqua: ac si diceret, hoc esse peculiare relatorum quæ sunt per se. Reliquum est ut aduersariorum argumenta atque rationes diluamus: ita enim similia atque constantior reddetur nostra opinio: quoniam instantias solvere, & rationes aduersarij refutare, est confirmare propriam sententiam, primo elenchorum. animadvertendum tamen est, quod relata simul cognoscuntur, non autem unum per alterum, sed in altero, aut cum altero. Sic enim, inquit Aristoteles, sexto topicorum. impossibile est alterum sine altero cognoscere: nam pater non per filium, sed una cum filio cognoscitur, & similiter genus ut ad speciem refertur, non per speciem, sed cum specie. unde perspicuum est, neque idem esse prius & posterius, notius & ignotius: nec in doctrina ullas esse ambages: quemadmodum aduersarius obiecerat. atque ex consequenti solutione compedio accipit rationes contrarie. Possit aliquis obijcere, falsum esse quod Porphyrius inquit, semper utendum esse specie in definitione generis, & contra, cum Porphyrius dicat, species est quod prædicatur de pluribus differentibus numero, in eo quod quid est. In qua definitione

Obiectio

Diluatur.

H 3

tionem

commentarij.

tione nulla generis mentio sit, verum hac obiectio ea ratione diluenda est, quod solum in relatis, quatenus relata sunt, verum sit quod diximus: alio autem modo nihil prohibet vñ non definiri per alterum. Species ergo vt species est, atque ad genus refertur, non potest sine genere definiri, neque vice versa: verum vt species est quoddam vniuersale, & ad indiuidua dicitur optimè sanè finiri potest sine genere: quod facit Porphyrius illa definitione, quam diximus. vt autem aliquot dubitationes auferamus considerandum hoc loco est, quod genus, & species bifariam accipiuntur: vno modo vt relata: alio modo vt comprehensa sub vniuersali, vt relata quidem in vicem dicuntur: neque potest vnum agnosci, aut definiri sine altero, vt monstratum est: & quoniam sunt relata suppositionis, & superpositionis sic definiuntur, genus est sub quo ponitur species: species vero quæ sub assignato genere collocatur: cum autem ita accipiuntur, genus speciem respicit, & species genus: ita vt neutrum ea ratione ad indiuidua comparatur: comparantur vero ad inferiora quatenus vniuersalia sunt: ea est enim natura vniuersalis.

Assignant ergo sic speciem. Species est, quæ sub assignato genere ponitur, & de qua genus in eo quod quid est prædicatur. Amplius autem sic quoque: species est, quæ de pluribus, & differentibus numero in eo, quod quid est, prædicatur.

Propositis duabus superioribus speciei significationibus, tertiam Porphyrius descriptionem adfert, ea est, species est quæ sub genere ponitur, & de qua genus in eo quod quid est prædicatur: quia vna tantum habitudo significatur: ad genus videlicet, & vna tantum censei debet. & hæc quidem veluti prior altera speciem explanat, quæ relatum est atque ad genus dicitur. ex duabus. n. partibus vna eadèq; confecta descriptio est. his nō satis cōtentus, hanc quoq; addit: species est quod de pluribus & differentibus numero, in eo quod quid est prædicatur

in caput de specie

52

tur, quæ describitur species, vt prædicabile quoddam est, atq; de indiuiduis dicitur. homo. n. species est singulorū hominū, quia de pluribus hominibus tantū numero dissimilibus in quæ sitio ne rogāte quid est prædicatur. Roganti. n. quæ res sit Socrates, apte respondetur, hominē esse. inter ceteras vero, speciei descriptiones, hæc vna secundū prædicabile (vt aiūt) cōstituit. est aut hæc propria speciei: quia omni speciei cōuenit, & nulli alteri. atq; ita ea particula de pluribus differentibus numero genus atq; indiuiduum ab specie distinguuntur, quorū alterū de pluribus differentibus specie, quæadmodū exposuimus, alterū de vno tantum dicitur, ea particula, in quid, differentia, propriū atq; accidēs differūt ab specie, quoniam differentia essentialē qualitātē, cetera verò accidentarij prædicāt. quod cū ita sit, cōgruè, mea sentētia, atq; elegāter, potuit Porphy. huiusmodi descriptioni addere eas laudes quas generi cōcessit, ac dicere: nihil igitur superfluum aut minus cōtinet speciei dicta descriptio notionis.

Hoc tñ loco admonendus mihi est lector, non omnino ex Rodolpho actē Rodolphum Agricola virum alioqui doctissimum præcipue, mo libro de inuentione sensisse, speciei nomē sola comparatione ad genus esse indicum: dictūque speciem esse, quod confusum atq; informe genus expoliret, & speciendum (ita enim veteres loquebantur) nobis exhiberet. Indiuiduis aut comparatam, iam non amplius speciei formam retinere, sed generis. tamen si enim verum sit, quod nos paulo ante tetigimus, speciem quæ species est, hoc est quæ relatum genus, solum respicere ad quod dicitur, falsum est, si cōparetur ad indiuidua de quibus prædicatur: non esset speciem sub vniuersali contentam. Quare ad vtrūque relata, speciei nomine digna censei debet. meminisse tamen oportet omnes commemoratas speciei descriptiones Porphyrium ab antiquioribus hominibus accepisse: quod dicendi phrasi, & loquendi charactere significatur. primam enim tradens, inquit, dicitur autem species, vbi meminit secundæ, ait, assignant autem & sic speciem. tertiam demum adijcit, amplius autem & sic assignant. Veteres enim philosophi rem eandem multifariam multisque modis explicauerunt. præter hos autem tres modos explicandi speciem,

Cicero quo- Cicero in topicis eandem bifariam describit, differenter qui-
modo si- dem a nobis licet non omnino. primum sic: forma (ita ille ap-
niat specie- pellat speciem ut admonet) est notio cuius differentia ad ca-
put generis & quasi fontem referri potest hoc autem est, quoniam
cum differentia, ut Porphyrius inquit, in capite de differentiis,
potestate sunt in genere, ad genus tanquam ad caput & earundem
principium dicuntur referri. Secundo modo sic, formae sunt in
quas genus sine ullius praetermissione diuiditur. In singulis ve-
ro vocum descriptionibus Cicero generis vice notionem collo-
cat: fortasse ad id spectans, quod in sermone de genere dixi-
mus, diffinitiones rerum notionibus assignari. eo modo res
quaeque finitur quo concipitur, & notio est in se, & ante per-
cepta vniuscuiusque formae cognitio.

Sed haec quidem assignatio specialissimi est, & eius
quae solum species est, non etiam genus: alia vero & non
specialissimorum esse possunt. Planum autem erit quod
dicitur hoc modo. In vnoquoque predicamento sunt quae-
dam generalissima, & rursus alia specialissima: & in-
ter generalissima, & specialissima sunt alia, quae gene-
ra, & species dicuntur eadem. Est autem generalissimum
quidem supra quod nullum aliud sit superueniens genus;
specialissimum autem est, post quod non est alia inferior
species. Inter generalissimum autem, & specialissimum
alia sunt, quae genera, & species sunt eadem, ad aliud ta-
men, & ad aliud sumpta. Sic autem in vno quidem pre-
dicamento manifestum quod dicitur, substantia est qui-
dem, & ipsa genus: sub hac autem est corpus, sub corpo-
re autem animatum corpus, sub quo animal: sub anima-
li vero rationale animal, sub quo homo: sub homine ve-
ro Socrates, & Plato, & qui sunt particulares ho-
mines. Sed horum substantia quidem generalissimum
est,

est, & genus solum: homo vero specialissimum, & so-
lum species: corpus autem species quidem est substantiae
genus vero corporis animati: sed & animatum corpus,
species quidem est corporis, genus vero animalis. Rursus
animal species quidem est corporis animati, genus vero
animalis rationalis: sed rationale animal species quidem
est animalis, genus autem hominis: homo vero species
quidem est rationalis animalis, non autem genus par-
ticularium hominum, sed solum species: & omne quod
est ante individuum, proximeque de ipsis praedicatur, spe-
cies erit solum, non etiam genus. Quemadmodum
igitur substantia cum suprema sit, eo quod nihil supra
eam sit, genus est generalissimum: sic etiam homo cum
sit species, post quam non est alia species, neque aliquid
eorum, quae possunt diuidi in species, sed solum indivi-
duum (indivium enim est Socrates, & Plato,) &
hoc album species erit solum, & ultima species, & (ut
dictum est) specialissima: quae vero sunt in medio, eorum
quidem quae supra ipsa sunt erunt species: eorum autem
quae post ipsa sunt genera.

Quare haec quidem duas habent habitudines, eam
quae est ad superiora, secundum quam species ipsorum
esse dicuntur: & eam quae est ad posteriora, secun-
dum quam genera ipsorum esse dicuntur. Extrema ve-
ro habent unam habitudinem: nam & generalissi-
mum ad ea quae posteriora sunt habet habitudinem,
cum genus sit omnium supremum: eam vero quae est ad
superiora non habet, cum sit supremum, & primum
principium, & (ut diximus) supra quod non est aliud
superueniens genus: specialissimum autem unam habet
habitu-

commentarij.

habitudinem, eam quæ est ad superiora, quorum est species: eam vero quæ est ad posteriora non diuersam habet, sed eandem: nam *species* indiuiduorum species dicitur. Sed species quidem dicitur indiuiduorum, velut ea continens: species vero superiorum, ut quæ ab illis continetur. Determinant igitur generalissimum genus ita, quod cum genus sit, non est species. Et rursus, supra quod non est aliud superueniens genus.

Specialissimum vero, quod cum sit species, non est genus. Et cum sit species, nunquam diuiditur in species. Et quod de pluribus, et differentibus numero in eo, quod quid est, prædicatur.

Ea vero, quæ in medio sunt extremorum, subalterna vocant genera, et species: et unumquodque ipsorum species esse potest et genus ad aliud quidem, et ad aliud sumpta. Ea enim, quæ sunt supra specialissima, usque ad generalissimum ascendunt, et genera dicuntur, et species subalterna: Orestes, Agamemnon, Atreus, Pelops, Tantalus, Iupiter. Sed in familijs quidem plerumque ad unum reducuntur principium: verbi gratia, ad Ionem. In generibus vero et speciebus non sic se habet: Neque enim unum commune genus omnium est ens, nec omnia eiusdem generis sunt secundum unum supremum genus, quemadmodum dicit Aristoteles: sed posita sunt (quemadmodum in prædicamentis dictum est) prima decem genera, quasi prima decem principia. Et si quis omnia entia vocet, equiuoce (inquit) nuncupabit, et non uniuoce: si enim ens unum esset commune omnium genus, uniuoce omnia entia dicerentur. Cum vero sint decem pri-

in caput de specie.

34

ma, commune est ens secundum nomen solum, non etiam secundum rationem, quæ secundum entis nomen est.

Assignat differentiam inter priorem speciei descriptionem et posteriorem hanc, dicens, hoc inter utrasque reperiri discrimen, quod hæc quidem assignatio specialissimi est, et quod ita est species ut minimè sit genus: illa vero priores cõueniunt etiam non specialissimis. nam animal, quod genus est, superiori genere cõtinetur more speciei, animato inquit, de quo animatum prædicatur. verum tamen neq; animal, neque animatum, neque ullum aliud superiorum generum de pluribus numero tantum differentibus prædicatur, sed de his quæ specie sunt dissimilia. nam tametsi de Socrate et Platone, quæ numero tantum distinguuntur dicatur animal, non est existimandum animal ratione subire speciei. oportet enim ut de pluribus numero distantibus proxime quidem ac nullo medio interiecto prædicetur. quod si de Socrate et Platone quæ differunt numero, prædicatur animal, hoc habet ab specie. nam quia Socrates et Plato sub homine ponuntur, de quo immediate, proximeque animal dicitur, genus habet ut de pluribus numero distinctis prædicetur. consueuerunt enim philosophi exacti rerum existimatores, in id genus descriptionibus hoc verbum tantum, subintelligere: quod raro exprimunt. neque solet nisi à sophistis expeti. hoc autem faciunt, quoniam rem definiunt unamque in eo quod talis est. species vero in eo quod est species sub vniuersali, de pluribus differentibus numero duntaxat prædicatur. nam de pluribus specie differentibus prædicatur ut genus. hoc. n. generi suapte natura competit. non est ergo necessariū adijcere verbum tantum, aut solum, descriptioni speciei.

Cum monuisset assignatam speciei descriptionem infimæ tantum formæ congruere, priores vero duas his etiam quæ inuicem sunt genera atq; species, veritas nequa suboritur hæsitatio, si ignoremus quid appelleret specialissimum, quid non specialissimum: cum sint hæc artis dialecticæ vocabula, non

Obiecta.

commentarij.

Carpitur
Laurentius

non vulgi propria, pergit dicere, quam appellet infimam specie[m] quæ vulgo specialissima vocatur: quemadmodum & genus supremum, generalissimum. Sed hac in parte Laurentius valentis vir acri atque acuto ingenio Porphyrij interpretem reprehendit, quod huiusmodi vocabulis usus sit, quæ nihil habent (vt ille putat) cur latina dicantur. arbitratur autem commodius multo appellari potuisse, summa primaque genera: atque infimas species seu vltimas: quorū vice Victorinus grammaticus apud Gelium, sufficit, magis genera & magis species: sed me Herele si rem ipsam altius excutiamus, & diligentius eadem considerationem animi adhibere velimus, sine magno negotio comperiemus, frustra tam anxie ac solite, imo vero tam religiose, (vt sic dicam) horum non minus habitū fuisse rationis: & inutiliter in eorūdem vsu vsque adeo morosos fuisse. tam insignes autores: cum non sit eorū, de quibus controuersia est infrequens vsus apud scriptores dialectice etiā minime rudes latini sermonis: qui nobis in presentia cōsulēdi sunt. prefereim cū necesse sit, vt Cicero de finibus differens admonet, re intellecta, in verborū vsu faciles esse. si quādo ergo huiusmodi vocabulis nō vtetur nemo nobis iure succēbit. ergo, vt illuc vnde abij redeat, Porphy, vt specialissima explicet nos admonet, in singulis predicamentis inesse quēdā suprema genera, quāsdā infimas species, & præterea intermedia, quæ vulgo sub altera vocatur: q. modo vt genera prædicentur, modo vt species, quā re vt perspicua efficeret, assumit exēpli gratia, seriē predicamentaria: in qua velut in tabella, quæ in eo ordine collocatur, proculdubio spectare licet. Sumit aut seriē substantiæ, nō tā qd hæc ipsa omniū præstātissima sit, ac veluti cæterorū, quæ exemplū ad sunt accidentia, fundamētū, sed etiā q. eius vocabula multo sunt notiora vulgō, q. vocabula cuiuspiā alterius prædicamenti. cū autem huius categoriæ vocabula, maxime sint familiaria etiā rudibus disciplinarum (quis enim non nouit hominem, animal, corpus, animatū, substantiam, quibus constat hoc prædicamentum) recte Porphyrius ad explicandum prædicabilia vt potuit seriē prædicamentali, in hac verō seriē primum reperitur substantia, quæ diuiditur in corporeū & corporis expers: quorum

Cui seriē
substantiæ in
exemplū ad
duxerit
hæc refertur
Porphyrius

in caput de specie.

ss

quorum alterum, puta corporis expers, multa suble completur, de quibus in capite de substantia futurus est sermo. At corporum, aliud animatum est, aliud inanime: quod animatū est in tres partes diuiditur: animal, plantam *φυττον*, latine vero, vt interpretatur Budeus Plantanimal, quoniam natura inter plantam atque animal, medium est: sub quo Aristoteles reponit ea animantia quæ degunt petris affixa: quod genus sunt conchilia, spongia, ostrea, vrticæ, atque horum similia. Animal aut est compos rationis, aut expers. cōpotis rationis quatuor sunt partes: dii, deorum filij, demon, homo: secundū Platonis sententiam: qui cum primam supremāq. rerum causam, deum vocet, quæ numero exprimit singulari, deos sane appellat numina super sphaeras collocata. deorum filios numina in sphaeris, demones, numina infra sphaeras. quæ omnia numina Plato, & qui subsecuti sunt Platonici, animalia esse arbitrati sunt: & habere corpus. cætera verō numina arbitratur corpore vacare. vnde Porphyrius Platonis disciplinæ impense deditus Platonem doctorem imitatus, animal in has partes diuisit. longe aliter philosophantur christiani, qui & angelos & demones spiritus esse credunt, & ratione id ipsum persuadere non esset nimium difficile, si loci huius ratio pareretur. Sub homine sunt posita indiuidua, Socrates, Plato. Ex commemoratis substantia supremum genus est, & solum genus: homo infima species, & quæ non possit esse genus. corpus species substantiæ est, cum sub ea contineatur corpus animatum. species corporis, genus animalis: Animal species animati, genus animalis præditi ratione, Rationale animal, animalis species, hominis genus: homo tandem species animalis rationalis, nullius genus nam etiam hominum singulorum species est. Infimam autem speciem a cæteris hac nota Porphyrius separat, & distinguit, quod proxima sit ante indiuidua: id est nullo medio interiecto ab indiuiduis distet. Hæc tria rerum genera quæ in singulis ordinibus prædicamentarijs reperiuntur, hæc ratione cōstantia exparantur: quod supremum genus, ad inferiora tantum refertur, quorum genus est: species ima, ad indiuidua, quorum dicitur species. Si quis autem obijciat, speciem, cum ad superiora refertur

Aptat ex-
plum pro-
posito.

Cōparant
quæ in sub-
stantia ex-
stant.
Obiectio.

referatur sub quibus ponitur, atq; ad individua, de quibus prædicatur, duos habere respectus. huic respondendum est, vtrâque habitudinem vnam atque eadem esse: cuius rei argumentum est, quod ab vtraque eadem prorsus ducimus appellationem. nam quemadmodum quod ponitur sub genere, species est: ita quod de pluribus numero differentibus prædicatur, est species, atqui respectus intermediorum diuersus est. nam ad superiora relata species dicuntur: ad inferiora verò diuersa species, Genera. vt autem apertius omnium. quæ commemorata sunt ratione ineamus, ac discrimen deprehendamus, generalissimum, specialissimum, atq; intermedijs Porphyrius definitiones assignat, exorsus à generalissimo: atq; ita inquit: antiquos philosophos primū sic determinasse supremū genus, quod cū sit genus, nō est species: vt substantia, quæ cū de inferioribus prædicetur, nunquā sub aliquo superiori genere collocatur. Alio modo neq; diuerso illo quidem à superiori ita definitur, supra quod nō est aliud superueniens genus. infimā speciem trifariā definit, vno modo, q̃ cum sit species non est genus, vt homo: est enim animalis singulorumque hominum species, neque potest esse genus. secundo, quod cum sit species non diuiditur in species. nam infima species atoma est, & individua, cum nulla sint communia in quæ diuidatur. Tertio modo, quod de pluribus ac differentibus numero in eo quod quid est prædicatur, quam descriptionem, paulo ante conuenire dixerat specialissimum, subalterna verò, siue intermedia sunt, quæ inuicē sunt genera, atque species: modo ad diuersa cōferantur: vt animal a mimatū, corpus: hæc enim omnia si cum superioribus cōparentur sunt quidem species: si cum inferioribus genera. quibus dignoscendis adiuuentum quoddā nobis Porphyrius tradit in quibus, intermedijs generis esse quæ cūque sunt inter supremū genus individuaque speciem. Vt aut Porphyrius planius reddat, quod de genere supremo, infima specie atque intermedijs dixerat, rē ipsam ex p̃lo quodam ex prosapijs aut genealogijs sumpto, explanat, quod ex p̃lo facilius atq; apertius est, quā series substantiarum: quandoquidē ex historia caprum est, quō oportet qui disciplinas alias adeunt habere perspectā. Vt enim

in familijs reperitur qui sit pater, cum filius nullo pacto fuerit: itē qui sit filius, pater verò minime: rursus qui pater sit atque filius, ita verisimile est, inquit, accidere in singulis ordinibus prædicamentarijs. Iupiter enim omnium hominū atq; deorum à poetis pater appellatur. non est autem Iouis nomine in præsentia intelligendus is qui vulgo saturni dicitur filius, sed hoc ipso multo antiquior: & si veritatem excutiamus, deus rerum omnium parens, vt est apud Clementem recognitionum libro vltimo. nam plures habuisse nomen Iouis de natura deorum Cicero differens, testatur. Orestes verò Agamenonis filius, nullius parens. Non. n. hoc loco reponendus est Agamenon vt vulgo fit, cū filium habuerit Orestem, sed potius Orestes eius filius, qui cū Clitemnestræ matris adulterū Egistum interemisset furis agitur sine liberis obiit, si qua fides historiæ est Tantalus Iouis filius fuit, Pelppis insignis humero eburneo pater. Pelops Tantalus filius, Atreidis pater. Atreides filius Pelopis, Agamenonis pater. Agamenon Atreidis filius Orestis pater, ad istorum ergo similitudinem & normam fieri potest vt inferie prædicamentaria aliquid insit, quod cum sit genus non possit esse species, id generalissimum nuncupans aliquid quod cum sit species, non possit esse genus, vocatur specialissimum. non nulla etiam intermedia quæ ad inuicem sunt genera atq; species. Ne tamen quispiam existimaret propositum exemplū omnino congruere cum his quæ ad prædicamenta pertinent, assignat discrimen Porphyrius, dicens, ordines prædicamentorum à familijs hoc nomine potissimū differre, q̃ omnia quæ in familijs omnibus insunt ad vnum principium referri possunt. tamen si enim centū protrahas lineas familiarū, earum omnium possis vnū reperire caput, primūque principium. cum. n. Iupiter (vt innui) hominū pater atq; deorum ab antiquitate credatur, ad eum ipsum tanquā ad fontem vnde omnia prodire, cū etæ familiæ referūtur: non sic aut cōtingit in prædicamentis. nec. n. omnibus ordinibus aliquod vnum principium assignare licet, tamen quæ in singulis sunt ad singula capita referantur. Omnia. n. quæ sunt in substantia, ad substantiam, & quæ in quantitate ad quantitatem pertinet: atq; in ceteris simili modo

Iouis nomine præm significem.
Clement.
Cicero.
Orestes.

Commentarij.

omnes tamen decem ordines prædicamentorum non habent aliquod vnum commune principium: nam si quod esset, maxime ens; ens autem non est genus: omne enim genus vniuoce, hoc est secundum eandem rationem atque idem nomen prædicatur: ens verò prædicatur æquiuoce: quia si quis omnia entia vocet, æquiuoce nuncupabit, non vniuoce. quare ens non est genus. atque ex consequenti longè aliter euenit in familijs quàm in prædicamentis.

Quæstio.

*Utrum ens æquiuoce dicatur de substantia
& accidenti.*

SED quoniam hoc loco ea quæstio adduci solet, utrum aliquod commune genus reperiatur omnium eorum quæ sunt an potius, ut Porphyrius innuit, nullum tale sit, communi voto satisfaciens, quætionem tractabo: neque differam solum, utrum ens eorum quæ sunt genus sit, sed etiam, utrum aliqua ratione totum esse possit: & substantia atque accidens eius partes an potius æquiuoce dicatur, ut Porphyrius ait. Quam quætionem nescio quo pacto perplexam fecit dialecticorum nimia diligentia. Breui ergo nitar quæ sit Aristot. & Porphyrij sententia in hac quæstione admonere. Principio igitur pro certo habendum est, ens non esse genus omnium quæ sunt: nec ea quæ sunt, formarum entis subire rationem. Primum, quia ut Aristote. autor est quarto libro topicorum, & refertur à Porphyrio in communibus ac differentijs quinque vocum, omne genus vniuoce prædicatur de his quorum est genus: nam generis nomen & definitio eodè modo, eadèque ratione in omnibus formis quæ sunt sub genere comprehensa, inest. Animal enim ut est in homine, sic inest brutis animantibus: cuius nomē & ratio, substantia animata sensitiua, ex æquo conueniat utriusque: sed ens non prædicatur secundum eandem rationem de substantia & accidenti, neque in eisdem reperitur æqualiter

in caput de specie.

57

æqualiter, cum substantia vere sit, accidentia verò non simpliciter, ut Aristoteles inquit, sed in substantia existant, ergo ens non est genus substantiæ, atque accidentis. Præterea quarto topicorum, genus non est prius in vna specie, quàm in alia: immo vterque topicorum sexto, atque in post prædicamentis, simul esse dicuntur natura, quæ ab eodem genere ex aduerso diuiduntur in species: sed si ens esset genus, prius esset in substantia, quàm in accidenti: & abolita vna specie auferrentur necessario reliquæ: ablata enim substantia necessario nouem alia genera accidentium auferrentur: immo potius ablata prima substantia impossibile est aliquid aliorum remanere: cum omnia alia à prima substantia, aut sint in prima substantia, aut de eadem prædicentur, ut Aristoteles refert in capite de substantia. sequitur ergo ens distribui non posse in substantiam atque accidentis, & quam in species. Tercio, primo cap. quarti topicorum, impossibile est genus speciem participare, id est, suscipere rationem speciei, hoc est enim genus participare speciem, ut ibidem scriptum est, ut enim exemplis rem doceam, sicut homo finitione animalis participat, est enim substantia animata sensitiua: animal, quod genus est, hominis rationem minime suscipit: quia animal rationale mortale de animali non dicitur, sed necesse est ens omnia participare: cum complectatur omnia, nullo ergo pacto ens ad substantiam & accidentia collatum genus erit. Quarto, si ens genus esset saltem differentijs diuideretur, ut testatur Aristote. 3. cap. 3. libri de prima philosophia, sed eas non potest ullam habere differentiam, ut quarto libro topicorum dicitur, genus enim de differentijs cum simplex sit minime prædicari potest: si verò ens genus esse fateamur de differentijs prædicabitur, cum nihil sit quod non complectatur ens. Quam sententiam apertissime nobis exprimit Aristot. de col. citato dicens, non est autem possibile, ipsum vnum, entium esse genus: neque ipsum ens: necesse etenim est vniuersi, & generis differentias, & esse, & vniuersamque vnam esse. impossibile verò est, aut species generis de proprijs differentijs prædicari, aut genus esse absque suis speciebus. quare si vnum vel ens genus est, nulla differentia vel vnum vel ens erit.

postremo, cap. 3. lib. 3. & cap. 2. lib. 6. topicorum, proprium ge-
 nus se-
 parat.
 neris est vnum ab altero separare: at ens omnia complectitur,
 non potest igitur vnum ab altero separare, quare neque genus e-
 rit. His argumentis plane constat substantiam & accidens non
 esse species entis: atque ex consequenti neque ens genus esse.
 præterea ens non est totum, & decem rerum capita partes: quia
 cum partes duplices sint, homogeneæ, & ætherogeneæ, hoc est
 familiares, ac dissimilares: ea quæ sunt, nec suscipiunt rationem
 partium similiarium, nec dissimilium, partes enim simila-
 res autore Aristotele, inuicem & cum toto cuius sunt partes
 nomine & ratione conueniunt, nam sicut caro, sic singulæ car-
 nis partes appellationem vnam habent, definitionem præte-
 rea eandem: sed decem suprema genera, etiam si nomen entis
 habeant, rationem eandem non habent: quia ut dictum est, sub-
 stantia prior est accidentibus, ergo & eius definitio. Nec eius
 ratio quapiam ratione congruet accidentibus, quæ in substantia
 subsistunt, ergo non possunt substantia & accidens partes esse si-
 milares entis. Item etiam quia diuersa nomina fortiuntur: nam
 alterum substantia dicitur, alterum quantitas, aliud qualitas,
 atque ita in cæteris, neque vlla ratione fieri potest ut nomen
 vnus alteri conueniat. Rursus neque sunt entis partes dissimi-
 lares, id est, diuersæ rationis: quia partes dissimilares ex sexto
 lib. topicorum nec nomen nec rationem communem habent
 cum toto, nam quia faciei partes nasus, labia, os, maxillæ, cilia,
 supercilia, mentum, frons, atque oculi, ætherogeneæ partes sunt,
 non solum communem finitionem non habent, sed neque no-
 men, omnia vero decem genera licet finitionem diuersam ha-
 beant, entis subeunt appellationem: quare non sunt censendæ
 partes entis ætherogeneæ, atque ex consequenti ens, ut osten-
 di, non est totum, neque præterea sententia est ens analogum
 esse, ut vulgo putari video, maior, n. pars dialecticorum huius
 ætatis quoniam somniauissimè dixisse Aristoteli, ens, neque dici vniuocum,
 neque æquiuocum, sed medio modo (nisi quia enim id apud Aristote-
 lem reperies) ceperunt dicere, ens analogum esse, verum lo-
 gissimè absunt à veritate atque sententia Aristoteli, ille, n. tantum
 ait cap. 1. lib. 4. de pri. philosophia quod est, siue ens, ab vno at-
 que

Non sunt
 partes dissi-
 milares.

que ad vnum dicitur, ut salubre & medicum, atque ab vno atque ad vnum
 dici, non est esse analogum, ut hi putant: sed quidam modus ho-
 monimie ex tribus quos Aristoteles commemorat, æquiuocum
 enim secundum analogiam illud est quod multa diuersa signifi-
 carint, quæ est similitudo rationum, huiusmodi est oculus
 qui mentem & videndi organum significat, mens, n. perinde com-
 paratur ad animam ut oculus ad corpus: analogia vero si disiuncta
 sit (nam composita tribus terminis constat) in quatuor mini-
 mis rebus reperitur, ut in aspectu, corpore, mente, & animo: at
 id quod est, tantum comparatur cum substantia atque accidenti: nullo
 ergo pacto potest dici analogum, diuitur autem ens in substantiam
 atque accidens, ac in decem suprema genera, tanquam æquiuo-
 cum in æquiuocata, ut vulgo dicitur, aut tanquam nomen in signi-
 ficata, nam cum necesse sit, aliqua ratione prædictis esse com-
 mune, nec possit esse commune ut genus suis formis, aut veluti to-
 tum suis partibus: a sufficienti partium enumeratione illis erit
 commune, ut ambiguum suis significantis. Est ergo ens æquiuo-
 cum, si ad decem prædicamenta comparatur, quemadmodum Ari-
 stoteles decimo cap. elenchorum, ac sexto, his verbis testa-
 tur. Deceptio autem sit in his quidem quæ propter æquiuo-
 cationem et orationem sunt, eo quod non potest quis di-
 uidere id quod multipliciter dicitur. Nam quædam (mul-
 tiplicium inquam) non est promptum diuidere, ut vnum
 & ens, & idem, ens ergo multiplex est, sicut vnum atque i-
 dem. Rursum, æquiuoca, Aristotele autore in antepædica-
 camentis, & quinto capite sexti topicorum sunt quorum
 nomen est commune, & secundum illud nomen substantiæ
 ratio diuersa, hoc autem inest decem prædicamentis, ergo
 ens ad hæc ipsa comparatum, æquiuocum est. Sed cum æqui-
 uoca triplici genere contineantur, autore Aristotele, à fortu-
 na, analogæ, ab vno atque ad vnum, ens sanè tertio modo
 æquiuocum dicitur: videlicet ab vno atque ad vnum: quia
 vnum ad alterum refertur: accidens videlicet ad substantiam
 hoc est enim medio modo dici ens. Nam si simpliciter æqui-
 uocum esset, hoc est fortuito, proculdubio vnus scien-
 tia

tiā non posset esse subiectum, vt probat Aristotē. cap. pri. lib. 4. de prima philosophia, cum scientia quoddam sit, non aliunde habeat, quam à subiecto, primo posteriorum; ens autē subiectum est in prima philosophia, quā ens, eiusque passionē atque affectiones considerat: non est ergo simpliciter multiplex aut æquiuocum. neque præterea vniocum est, vt ostendi: ergo ad ens non reducuntur omnia. & cum nullum aliud sit præter ens ad quod referantur, rectē à Porphyrio dictum esse existimare conuenit, non posse fieri vt vnum omnium principium sit: quemadmodum in genealogiis. sumptum est autem argumentum Porphyrii à maiori, nam si illi, cui maximē videtur inesse non inest, neque inest illi quod minimē.

Nē tamen vllus restet scrupulus animaduertendum est, primum, quod tamen Porphyrius in prædicamento substantiæ collocet complexa, corpora videlicet animatum, & animal rationale, non contemnit Aristotē. præceptum in antepredicamentis dicentis, incomplexa tantum constitui in prædicamentis. Hæc enim complexa reponit Porphyrius vice incomplexorum, vocabulorum penuria: nulla enim vocabula simplicia suppetunt nobis, quibus quæ his compositis significatur, liceat explicare. Deinde alio modo accipienda sunt subalterna libe loco & in antepredicamentis, cum Aristoteles ait, subalterna nihil prohibet eandem esse differentias, eo enim loco subalterna vocantur, quorum vnum sub altero ponitur, quæ ratione substantia & corpus subalterna sunt: cum ponatur corpus sub substantia, hoc verò, subalterna illa appellantur, quæ sunt ad inuicem genera atque species, vt exposui, quæ intelligentia, vt constat, substantia non potest existimari subalterni genus, sed supremum tantum.

Decem igitur generalissima quidem sunt: specialissima vero in numero quidem quodam sunt, non tamen in finito. Individua autem quæ sunt post specialissima, infinita sunt. Quapropter usque ad specialissima à generalissimis descendentes iubebat Plato quiescere. Descendere autem per media diuidendo specificis differentiis: infinita

nita vero (inquit) relinquenda suadet, neque enim eorum fieri posse disciplinam.

Ex his quæ dixerat colligit Porphy. corollarium, illud est. cum decem sint ordines prædicamentorum, quorum singuli propria habent atque peculiaris capita, ad quæ referantur omnia quæ illo ordine continentur, decem erunt suprema genera: substantia, quantitas, qualitas, ad aliquid, vbi, quando, agere, pati, licum esse, atque habere. specialissima vero sunt finita: individua verò infinita, non quidem magnitudine aut numero, quia infinitum natura respuit octauo physicon, & primo, de celo, neque præterea id dictum putare conuenit per comparationē vt inquit dicantur infinita individua formarum in comparatione quod multo plura sint quàm species: quas ob eā rē Porphyrius dicat esse finitas: sed vocantur infinita, id est indeterminata atque incertæ quia non constāt perpetuo, vt eodēq; numero: sed cōgenerentur, & intereant, dicuntur esse infinita, species autē infinitæ atque intermediæ simul omnes finitæ appellantur: id est certæ, ac determinatæ quia cōprehenduntur, atque existunt semper sub eodē numero. sunt in species secundo lib. de gener. perpetuæ, licet illæ sint angustis hominū animis ignotæ atque incertæ. quis enim vnquā tanta diligentia fuisse dicitur qui omnes rerum naturalium formas numero complexus sit: Plinius diligentissimus naturæ historicus scribit centū quinquaginta species piscium diuersas cōpertas esse: nostra verò ætas longē his plures vidit: quid præterea dicam de cæteris? quod verò necesse sit cōfiteri species & individua re vera atque omnino esse finita facile monstrabo. prius tñ suscipienda sunt nobis duo, quæ nullā habent apud philosophos dubitationem. primum est, infinitum tā magnitudine quàm multitudine esse illud quo maius dari non potest. hic est. intellectus huius vocabuli infinitū. alterum est non posse reperiri maius in finito. Quod Aristoteles testatur primo de celo, & 8. physicon. His duobus iactis fundamentis, philosophorum omnium consensu res probatur. & primum quod species nō possint esse

Corollarium
Decem sunt
genera suprema.

commentarij.

Ratio

Infinitum nam si species infinita essent, concederemus maius infinito, quod plane pugnat cum secunda hypothese, nam si infinitas esse species fateamur, cum uniuscuiusque speciei plura sint individua numerus formarum atque individuum, procul dubio multo maior erit eo qui ex formis tantum fit: sed positum est hunc esse infinitum: ergo alter erit infinito minor. Amplius, cum numerus individuum sit maior numero formarum, nunquam formarum numerus erit infinitus: quoniam numerus minor, ea parte qua exceditur a maiori, finitur. sed quod sine habet finem est, numerus ergo formarum finitus erit simile argumentum de individuis fieri potest, nam si individua infinita essent, aut tantum individua singularum formarum aut omnium: non singularum quia cum acervus individuum quae multis formis comprehenduntur, plura contineat, quam qui sit ex individuis unius speciei, necessario maius aliquid erit infinito quod absurdum esse manifestum est. neque numerus ex omnibus individuis constitutus. nam Aristoteles auctore primo libro de posteriori resolutione, & physicorum septimo, finitum finities sumptum non facit infinitum. species autem ut probatum est, finita sunt, individua quoque singularium formarum, ergo individua sub omnibus formis comprehensa sunt quoque finita. sed appellatur infinita, quod incerta sint, neque eodem semper numero comprehensa, atque ob eam causam completi scientia non possint unde Plato in libro de summo bono descendentes a generalissimo ad specialissimum iubeat in specialissimo quiescere: neque permittebat ad individua transire. Nam cum de his vocibus suscepta disputatio sit, ut ex eisdem praedicaciones conficiantur, quibus scientiam rerum parare possimus: individuum vero non possit haberi scientia: non solum quod ortui, atque interitui sint obnoxia, cum scientia sit eorum quae uno atque eodem modo semper se habent secundo & ultimo cap. post. sed etiam quia cum sint infinita, comprehendi scientia non possunt ut dicitur ad Theodetem: neque preceptis contineri possint 2. libr. ethicorum, ab arte rei scienda sunt. Oportet vero descendere a generibus supremis, ad species intimas, per intermedia ea coniungentes specificis differentiis: ex differentia enim superioris

in caput de specie.

60

riori generi adiunctum intermedium quoddam genus prodeitur, quousque tandem ad speciem attomum perventum sit: nam ex corporeo substantia adiunctio, sit corpus ex animato, et corpori adiecto, animal ex rationali demum addito animali, homo, atque ita substantia genus supremum est: homo, species ex tremis: corpus, corpus animatum animal genera intermedia, corporeum animatum, sensitivum, rationale differentiae: quibus ad specialissimum per subalterna descendimus, ex quibus verbis plane constat verum esse, opinionem etiam Porphyrij, quod diximus: in explicatione proximi, genus non dividi in differentias, sed in species per differentias.

Descendentibus igitur ad specialissima, necesse est, descendentes per multitudinem ire: ascendentes vero ad generalissima, necesse colligere multitudinem in unum. Collectivum enim multorum in unam naturam, species est, & magis etiam genus. Particularia vero & singularia e contrario semper in multitudinem dividunt id, quod unum est. Participacione enim speciei, plures homines sunt unus homo: in particularibus autem & singularibus unus, & communis, plures: divisum enim semper est quod singulare est: collectivum autem & adunatum, quod commune est.

Adiicit alterum corollarium, dicens, descendentes a generalissimo necesse est dividendo per multitudinem ire: ascendentes vero ad generalissima, colligere multitudinem in unum. quod quidem documentum a priori ortum habet: quod Platonem imitatus Porphyrius nobis suppeditat: licet ea in re minime faciat Ratio praecipi. ea ratio, quia licet species multitudine pauciores sint individuis, cum multa singula complectatur individua, potestate plures sint eisdem, sicut genera facultate excedunt formas quod refert Aristoteles.

Aristotelis capite de substantia. Neque id abs re, quinimò cum rerum omnium vna sit atque eadem origo, quæ propius ad eam accedunt, necesse est multitudine minui. crescere autem vi, ac potestate: cuiusmodi sunt species, & genera: genera tamè potius quàm species. quæ autem recedunt longius (ut indiuidua) secundum numerum crescere, atq; augeri rationi consentaneum est: potestate verò minui. Probat id Porphyrius, quia species multa colligit in vnam naturam: & genus plura quam species, participatione enim speciei plures homines sunt vnus homo: quia quod còmune est colligit atque adiunat, species verò quæ particulares consentur ad genera relata, & singularia quæ sub formis contèta sunt, contrario quidem modo se habent. semper enim indiuidua id quod vnum est, in multitudine, seu multa diuidunt. Nā particularibus & singularibus hominibus, qui vnus erat homo suapte natura, puta species, plures fit homines, quoniam quod singulare est, est quoque diuissimum.

Assignato autem genere, & specie, quid sit vtrunq; eorum, & genere quidem vno existente, speciebus vero pluribus. Semper enim in plures species diuisio generis est: genus quidem semper de speciebus prædicatur, & omnia superiora de inferioribus: Species autem neque de proximo sibi genere neque de superioribus, neque enim conuertitur. Oportet enim aut æqua de æquis prædicari, ut hinnibile de equo: aut maiora de minoribus, ut animal de homine: minora vero de maioribus minime: neque enim dices animal esse hominem: quemadmodum hominem dicere esse animal. De quibus autem species prædicatur, de ijs necessario & speciei genus prædicabitur, & generis genus, vsque ad generalissimum. Si enim verum est Socratem hominem dicere, hominem autem animal, animal

animal autem substantiam: verum est & Socratem animal dicere, atque substantiam. Semper enim cum superiora de inferioribus prædicentur, & species quidem de indiuiduis prædicabitur: genus autem & de specie, & de indiuiduo: generalissimum vero de genere, vel generibus, si plura sint media, & subalternas: & de specie, & de indiuiduo. Dicitur enim generalissimum quidem de omnibus sub se positis generibus, & speciebus, indiuiduis. Genus autem quod ante specialissimum est, de omnibus specialissimis, & indiuiduis: solum autem species de omnibus indiuiduis: indiuiduum autem de vno solo particulari. Indiuiduum autem dicitur Socrates, & hoc albam, & hic veniens, Sophronisci filius, si solus sit et Socrates filius. Indiuidua autem dicuntur huiusmodi, quoniam ex proprietatibus consistit vnumquodque eorum, quarum collectio nunquam in alio quolibet eadem erit. Socratis enim proprietates, nunquam in alio quolibet erunt particularium eadem. Et vero quæ sunt hominis proprietates (dico autem eius qui est communis) erunt eadem in pluribus, magis autem & in omnibus particularibus hominibus in eo quod homines sunt. Continetur igitur indiuiduum quidem sub specie: species autem sub genere. Totum enim quoddam est genus. Indiuiduum autem pars: species vero & totum est, & pars: sed pars quidem alterius, totum autem nō alterius, sed in alijs: in partibus enim totum est. Igitur de genere quidem, & specie, & quid generalissimum, & quid specialissimum, & quæ genera eadem, & species sint, quæ etiam indiuidua, & quot modis genus, & species dicantur sufficienter dictum est.

Commentarij. c. 10. iii

Vfus istar
vorum.

Primū do-
cumentum

CVM Porphyrius de quinque vocibus dicere instituerit, quod ad differendi facultatem attinet, postquam naturam generis atque speciei explicuit, quo pacto utriusque cognitio ad sermocinandum & differendum adferat adiuumentum paucis edisserit: præstatque nobis documenta quadam, quibus utriusque vocis rationem modumque prædicandi edoceamur. Primum igitur præceptum est: genus semper prædicatur de formis, & superiora omnia de inferioribus. Species verò nec de proximo sibi genere, neque de superioribus generibus dicitur, quod quidem sub eadem verborum forma ab Aristotele sumptum est quarto libro topicorum. Et enim animal de homine, brutisque animantibus prædicatur. Corpus etiam de animato & animali, at homo neque de animato dicitur, neque de ullo superiorum generum, cuius quidem documenti eam esse rationem testatur Porphyrius ex quarto topicorum, quod solum contingit prædicari maiora de minoribus, aut paria de paribus, sed genus specie superior est, species autem neque est genere superior, neque cum genere convertitur, ergo genus de specie prædicabitur necessario: species verò non prædicatur de genere, aut de ullo superiorum. talis enim prædicatio, cum sit contra naturam ad disputationem nihil emolumenti adferet, & quanvis vera propositio efficiatur, cum speciem prædicamus de genere, falsa illa prædicatio est. neque enim idem est prædicatio quod propositio, nam propositio vera est quæ significat ita esse sicut est, prædicatio verò, illa vera est. In prædicatum natura cum habitudinem servat ad subiectum, at proprium ut innotabile, aut susceptivum disciplinae iure optimo de specie dicitur, cuius proprium est: quia præter hoc quod cum specie convertitur, habet ad eandem naturalem quandam habitudinem. nam ut accidentia natura existunt, in substantia, ita de eisdem prædicari consentaneum est rationi, ut proculdubio hic modo prædicantur accidentia & substantia: ut cum dicimus hominem esse candidum vel musicum vel atrum.

Aliter

in caput de specie.

62

Aliter etiam dici potest: Porphyrium inquam solum meminisse earum prædicationum quæ ad scientiam rerum efficiendam spectant: sunt huiusmodi. in quibus genus de specie, vel proprium de specie dicitur reliquæ accidentiarum sunt nam quæ per se sunt, ad scientiam efficiendam pertinent: accidentia vero procul a disciplinis reijciuntur quemadmodum dictum est a me latius alijs locis præsertim libro, primo de posteriori resolutione. Animadvertendum tamen est hoc loco Porphyrium tantum agere de prædicatione earum vocum quarum meminerat paulo superius: inter quas illa est habitudo ut sit una amplior altera, aut convertatur cum altera, & in hijs dicit hoc esse consentaneum, non negat tamen apte & verè prædicari etiam posse interdum de alijs quæ neque superiora illis sunt, neque paria, apte namque dicimus hominem esse iustum, aut sapientem: iustus autem & sapiens neque superiora homine sunt, neque illi paria, habent tamen naturalem quandam habitudinem ad substantiam de qua prædicantur.

Secundum documentum sumptum quoque ab Aristotele quarto topicorum sic habet. de quibuscunque species dicitur, de eisdem, & speciei genus necessario prædicabitur, & illius generis genus donec ad supremum pervenit. Nam si Socrates est homo: & homo est animal: animal animatum: animatum corpus: corpus substantia, necessario Socrates erit homo, animal, animatum, corpus & substantia. idque virtute eius regulæ ante prædicamentalis, quando alterum de altero dicitur ut de subiecto, quæcunque de prædicato dicuntur, necesse est de subiecto dici, quia cum superiora de inferioribus nominibus & ratione prædicentur, merito de his, ut de subiecto prædicabuntur, ex quibus omnibus ex sententia similiter Aristotelis quarto topicorum infert Porphyrius, quod genus generalissimum dicitur de formis, & de earundem formarum individuis, atque etiam de generibus intermedijs. Genus autem intermedium de inferiori

Secundum
documentum.

commentarij.

Tertiū do-
cumentum
Species
quid sit.

inferioribus formis atque indiuiduis, infima species de indiui-
duis tantum. Indiuiduum autem de vno dicitur. quæ omnia
ex superioribus manifesta sunt. His documentis placet tertiū
adiungere, eius per simile, quod in capite de genere tradidimus.
speciem inquā esse eam quæ unicam tantum naturam, pluri-
bus indiuiduis eadem prorsus ratione communem significat.
quod ut cætera omnia, ex quarto libro top. desumptum est.
homo enim cum sit species humanam naturam significat, plu-
ribus indiuiduis communem, vna atque eadem ratione. nam
ut homo est animal rationis particeps & mortales, ita quoque
quilibet peculiarium hominum, quatenus homo est, atque ob
eam causam, luna, phœnix, sol, cæteraque similia nomina quo-
rum singula unicam indiuiduum habent, licet plerique velint
ad indiuiduare ferre, sunt quidem inter species referenda, quia
eorum singula naturam significant suapte natura pluribus co-
munem, ut quinto cap. primi post. inquit Aristoteles.

Quæstio.

De indiuiduis.

Soluitur.

Possitrogare quispiam, quorsum de indiuiduo mentio fa-
cta sit à Porphyrio, si verū est quod dixerat, indiuidua à disci-
plinis esse reicienda. Huic responderi potest, primum ita fa-
ctum esse ut intelligamus, quid illud sit de quo dicitur spe-
cies. Nam ut capite quinto tertij P. ol. dicitur, qui in doctri-
na aliqua philosophatur, nec ad actionem duntaxat spectat,
huius officium est, non negligenter agere, neque quidpiam
omittere, sed quid in singulis rebus verū sit explicare.
Deinde quia cum species vniuersale quoddam sit, indiuidu-
um verò particulare, hæc autem inuicem sint opposita, op-
posita verò sine oppositis exactè cognosci non possint, ut
seprimo libro de legibus inquit Plato. & docet Aristote-
les cap. de hijs quæ sunt ad aliquid, oportuit de vtrisque a-
gere: ne propter ignorantiam, ut idem ait, ridiculum ali-
quid

in caput de specie.

63

quid agatur, aut quod non oporteat. Aristotele enim aucto-
re Phyl. octauo: & ethicorum quinto, contrariorum eadem
est disciplina. Non pugnat autem Porphyrius secum differens
de indiuiduo, præterea enilocans in prædicamento substantiæ
indiuidua, Socratem inquā & Platonem, quod fecit paulo
superius, licet contra sententiam Platonis, quam ipse probat,
cum in specialissimo nobis quiescendum sit: quia cum diale-
cticus de quo in præsentia loquimur, duplex sit, vnum qui ar-
tis præcepta tradit, quem vulgo præceptuum nominat, alter
qui præceptis vititur, quem vtentem appellant, quod Porphy-
rius dixit ex sententia Platonis, ad priorem tantum referendū
est: & est sanè perpetuo verum, nam illo indiuiduorum nullam
rationem habet, quia comprehendere scientia non possunt: ad
quam efficiendam artis præcepta pertinent, cum verò indiui-
dua ponit in prædicamento, & de indiuiduo differit, vsum res-
picit qui maxime versatur in his quæ particularia sunt, aut in
diuidua: Is enim sæpe numero speciem de indiuiduo prædicat
satis ergo sibi Porphyrius constat hoc loco, neque quod qui-
dam falso arbitrati sunt vlla ratione libimet est contrarius.
Trium autem exemplis categoriarum illustrat Porphyrius in-
diuiduum substantiæ ut Socrates: qualitatis, hic candor: rela-
tionis, Sophrosimici filius: ut sciamus in omni categoria indiui-
dua reperiri.

Animaduertendum tamen est, hoc vocabulum indiuiduum multis mo-
dīs habere intellectus. principio quidem bifariam dicitur dis v surpa-
logice, & physice. logicum indiuiduum est quod consideratur indi-
tur secundum aliquid quod logice proprium sit. illud est de-
vno tantum prædicari, ut Porphyrius ait, quod tu intellige v-
niocce hoc est nomine & ratione ut Socrates, hoc enim no-
men vna eadēque ratione de solo Socrate prædicatur, & con-
sideratur secundum rationem prædicandi. Quāquam si recte
rem inspiciamus, indiuiduum quidem non omnino prædica-
tur, cum à prima substantia, ut in prædicamentis testatur Ari-
stoteles, nulla sit prædicatio. prædicati verò dicitur solum quod
vox sit: iam peculiare atque proprium vocis est de alio præ-
dicari. & quidem hac tantum ratione si vsurpetur indiuidu-
um

commentarij.

Vniuersale

um verum est, quod de eo Porphyrius ait, diuidi non posse. nihil enim inferius habet, de quo predicetur: & in quod diuidi possit. cetera vero indiuiduorum genera diuidi quidem possunt aliqua ratione, ut plane constare possit rem consideranti. Indiuiduo opponitur vniuersale: quod de pluribus predicari natura est. ut homo, qui de singulis hominibus nomine finitioneque predicatur. qua parte ab indiuiduo differt plurimum, quod licet de pluribus dicatur, ut Petrus & Paulus, non eadem ratione omnibus conuenit seorsum: de singulis quoque necesse est predicari quod vniuersale dici debet. non enim satis est de pluribus vniuersaliter facientibus predicari quod appellatione vniuersalis est susceptum, alioqui cum Socrates materia, formaque constet, quae vnam rem faciunt vniuersale diceretur. quod est prorsus absurdum. huiusmodi praeterea indiuiduum logicum quadruplex est. Vnum de terminatum, quod rem quampiam certam definitaque significat ut Socrates, Plato, Alterum vagum. estque illud communis vox quae pro vnicuique usurpatur, ut quidam homo, quidam equus. cuius usus frequens est, ubi de re incerta loquimur. Appellatur autem indiuiduum quia pro vna re sumitur, vagum, quod ea res sit incerta, atque infinita. Tertium est ex hypothese, hoc est ex suppositione, aut conditione. est id nomen quoddam vi ac natura sua plura significans, sed tamen ex conditione pro vna re usurpatur, ut Sophronisci filius. quo nomine Socrates significatur. Est quidem Sophronisci filius commune nomen suapte natura, quoniam si plures corrigissent eadem liberi, omnes eo nomine censerentur. sed quoniam vnicui Socrates habuit filium, eum tantum hoc nomine significamus. Quartum est indiuiduum ex demonstratione. Est autem id constitutum ex communi nomine, & pronomine demonstratio, ut hic homo, quorum omnium usus longe lateque patet non solum in philosophia, sed etiam in sacris literis. Tria autem priora Porphyrius refert in hoc capite, cum inquit, Socrates & hoc albus, & Sophronisci filius, si solus sit Sophronisco filius Socrates, eorundem quoque mentionem fecerat in oratione de genere. vago vero indiuiduo frequentissime vtiur Aristoteles in sermone de substantia, cum ait, prima substantia est, ut quidam homo: quidam equus. prima autem substantia indiuidua substantia est. Et haec de

in caput de specie

64

indiuiduo quod logicum vocant dixisse se satis. Est etiam aliud quod ad physicam disciplinam, aut pertinet, atque haec potissimum causa physicum appellatur, id Porphyrius inquit, sic appellatum fuisse, quoniam ex proprietatibus quibusdam consistit quarum collectio nunquam alio erit eadem: cuiusmodi sunt Socrates & Plato. Socratis enim proprietates & ita de ceteris existimandum est fieri non potest, ut in villo alio eadem reperiantur omnes: cum autem proprietatum duo sint genera, quaedam vniuersales, aut communes, aliae priuatae & singulares, quae sunt communes ita insunt generi aut speciei ut conueniant etiam indiuiduis, quae sub specie ipsa aut genere sunt collocatae, ut susceptum disciplinae aptum ad ridendum. non enim minus aptus ad ridendum Socrates perhibetur, aut Plato, quam homo cuius rei illud in causa est, quod cum species nihil se praeter indiuidua, quae sunt propria speciei, singulis quoque sub specie contentis conueniunt, tamen illi non conueniant ut propriae, particulares vero proprietates ita in singulis rebus insunt, ut vnicuique ab ea re cui semel inhererunt, diuelli nullo tempore possint, atque inesse alijs, & ut ex ipso rem docet est enim eo nonnunquam utendum, si quidem multa sunt res, quae si verbis explicare conemur, nullis exemplis adhibitis frustra omnis suscipiatur labor. Iste Atheniensem philosophum, caluum, obesum, simum, vetrosum, deformem Sophronisci lapidicidam & plenaretam obstetricis filium, coniugem Xantipes, muliebrium fixarum patientissimum Platonis magistrum, & Alcibiadis summem amatorem Appollinis oraculo sapientissimum iudicatum, qui ab Amto accusatus vitam venenosi finivit, quod falsam esse publice diceret, de deorum multitudine opinione, ita Socrati insunt ut in nullo alio eadem omnia inueniri possint, sunt autem singulorum hominum propria (ut cetera taceam) quae libere rudi carmine significatur, forma figura locus, nomen, patria, tempus quibus si animum intendas facile intelliges, inuicem separari atque distinguere indiuidua. Siquis me roget (quod in praesenti loco plerique neotericorum vocare in conuersionem videntur) quod sit principium indiuidui id est id cuius gratia res singulae indiuiduae sint, sibi eadem distinctae, a ceteris obstatque, differet huius Porphyrii verbis abunde satisfiet, collectio

Vt ex exemplis

Propria singulorum.

Principium indiuidui.

nem

43
nem priorum accidentium tale esse principium existimat hanc ipsam, si animi cognitione separet, nunquam amplius individua res erit, sed potius communis: hanc existimare conuenit (nisi me animus fallit) sententiam diui Thomae, nam materia quantitate, quibusdamque alijs accidentibus descripta, ac si gillata, quam ille statuit principium individuationis (sic enim loquitur) quid est aliud, quam collectio harum proprietatum, atque accidentiarum affectionum, neque ab hac opinione abhorret doctor subtilissimus Scotus, sit licet huius principium, individui haecitas, ut Platoneitas, & Socrateitas hac enim nihil est, aut collectione proprietatum constet, quae Socratem & Platonem constituunt, hinc fit, ut species ipse specificis differentiis distinguatur, individua vero collectione adfectionum, et animae ipsae habitudine, quam habent, ad corpus.

Postremo colligit veluti corollarium, individuum contineri sub specie, atque speciem sub genere, quoniam partis proprium est, sub toto collocari, & contineri: sed individuum pars speciei est, & species generis: licet species totum & pars ceuseatur, pars quidem alterius, puta generis: at totum non alterius, sed in alijs: nam in partibus est totum. sunt enim haec ex eorum relatorum genere quae Aristoteles in oratione de his quae sunt ad aliquid inquit, non referri ad eundem casum, pars enim alterius pars dicitur, nempe totius: totum non alterius, sed in alijs, species ergo cum sit pars generis alterius esse dicitur, si ad genus referatur: quando, ergo ad individua referatur, cum sit totum, non aliorum esse dicitur, sed in alijs. Postremo tandem quae de genere atque specie dicta sunt perorat, inquit, de genere igitur & specie, quid generalissimum, & quid specialissimum, & quae genera eadem, & species sint, quaeque individua: & quomodo species & genera dicantur, sufficienter dictum est, quae verba mihi suspicionem mouent, utriusque vocis explanata iam continentem, atque perpetuum esse sermonem. Illud est etiam obiter adnotandum, quo loco, Porphyrius ait, diuisum enim semper est singulare, singulare appellari a Porphyrio minus commune, nam quod minus commune

ne est diuidit quod est communius.

Non est tamen silentio pretereundum, cognitionem speciei perinde atque generis admodum esse proficuum potissimum tamen conducit ad tollendam generis ambiguitatem. Species enim virtutis, utar modo hoc exemplo perplexitatem illam auferunt, quae in genere latet. Natura vero formarum perspecta facile agnoscitur generis natura: quae sane peculiaris virtus speciei est: praeter eas utilitates quas superius numerauimus.

Quaestio.

Utrum speciei definitio exacta, & perfecta sit.

ANTEA QUAM differentiae explicationem aggrediamur, consentaneum mihi videtur, paucis illam quaestionem excutere: utrum assignata a Porphyrio speciei descriptio perfecta sit: nam illa quidem nonnullis rationibus videtur infringi posse. Primum quia non est propria eius quod definitur, speciei inquam: neque enim omni speciei conuenit, neque soli: in primis quidem non soli inest, quia generi etiam accommodatur: nam animal v.g. de pluribus predicatur numero diuersis, in quaestione ne rogante quid est: predicatur enim de Socrate, & Platone, quia uterque animal est, & rogati quid est eorum utrumque recte assignatur animal. Deinde non conuenit omni speciei quia species intermediae, quales sunt animal, animatum, & similes non praedicantur de pluribus numero differentibus, sed specie, ut constat. Praeterea aliqua sunt species quae non possunt praedicari de pluribus numero differentibus, sed de vno tantum individuo, ut sol, luna, phoenix.

Postremo, nullum assignari potest definitum huius definitionis: quia neque secunda notio speciei, neque natura aliqua specifica, neque confectum ex natura, & secunda notione: quemadmodum de genere disseruimus.

Verum his non obstantibus, ego sic statuo, definitio speciei (placet illa sic appellare) ea in qua, quod de pluribus praedicatur

Vfus speciei.

Prima ratio.

Secunda.

Tertia.

Assertio.

K tur

Commentarij

tur differentiis numero in eo quod quid est, vera & perfecta existit: conuenit n. omni speciei infimæ, quæ à genere diuisa est, & præterea soli speciei accommodatur: quia de pluribus dicitur, ab individuo distinguitur: quia secundum quid prædicatur, à differentiis, quæ non secundum quid simpliciter, sed in quale quid prædicatur: & similiter à proprio, & accidenti, quæ in quale simpliciter dicuntur. Licet autem multas alias nobis dederit Porphyrius speciei descriptiones, nulla explicat eius naturam. Vt est quoddam vniuersale, præter postremam hanc: nam ceteræ omnes potius explicant naturam speciei, quatenus relatum quoddam est, atque dicitur ad genus, quod ut est vniuersale. Hinc effectum est ut in ceteris omni descriptionibus speciei, genus collocaretur: cum dicitur, species est, quæ sub genere ponitur & species est, id quod genus in eo quod quid est prædicatur. in hac verò postrema diffinitione nulla generis ratio facta est: non enim ea ipsa species explicatur ut est generis relatum, sed potius ut est vniuersale: quia quidem ratione respicit individua, non genus, & per eam recte species cognosci valet ignorata generis natura.

verum hæc ipsa de qua loquimur, speciei postrema diffinitio, pariculam illam, solum, exclusiuam in se continet, tamen si minime exprimitur, neque, n. opus est ea exprimere, quæ facile cuius possit intelligere, atque assequi per se, quamobrem, si Porphyrius vellet recte sanè posset huic diffinitioni laudem tribuere, quæ perfecta debentur finitioni, & dicere. Nihil igitur superfluit, vel desideratur in hac notione speciei, quod fecit, cum de genere disputaret.

Soluantur rationes contrariæ. Rationes vero in contrarium adductæ facile diluentur, si quæ diximus in memoriam reuocare velimus: negamus in primis conuenire alijs ab specie: quia licet animal, quod genus est, de pluribus numero differentiis prædicetur, quoniam non prædicatur de pluribus numero duntaxat differentiis, sed speciei etiam, ut de homine, & equo non potest animal comprehendi hac diffinitione.

Ad secundum dicendum, quod hac diffinitione solum explicatur infima species: quoniam ea omnis, & sola de pluribus numero diuisis prædicatur: species vero subalterna vel intermedia non

com-

in caput de differentia.

66

comprehenditur sub eadem: quoniam genus quidem est, & sub se species habet, ad quas deferatur, & de quibus possit prædicari.

Ad tertium dicendum est, quod sol, luna, phoenix, & id genus alia procul dubio species censenda sunt quoniam considerantur singulis circumstantiis temporis, atque loci quæ consideratione, si multum essent soles, multæ lune, multæ phoenixes, quod secundum naturam accidere non potest, omnes ea vna voce significarentur: & de illis omnibus diceretur ea vox: si vero de pluribus non prædicantur, culpa quidem conueniendi non est in ipsas species, sed in res: quod inquam non possint naturaliter plures existere sub ea specie.

Postrema ratio quæ quærit, quod nam sit definitum huius definitionis explicata est à nobis alibi, tum in proemio, tum etiam cum de genere ageremus: ut lupernacaneum sit, de eadem in præsentia quidpiam dicere.

Argumentum capitis de differentia.

In præsentia cap. studet Porphyrius explicare quid sit differentia, atque eandem separare à ceteris vocibus: id ut planius efficiat more suo, multos intellectus differentia recenset, ut alijs explosis, proprium amplectatur. Definitiones vero differentia quatuor tradit: & propriam definitionem colligit diuisione: quinque enim modis differentiam distribuit.

Caput de differentia.

Differentia verò communiter, & proprie, & magis proprie dicitur. Communiter quidem differre alterum ab altero dicitur, quod alteritate quadam differt quocumque modo, vel a seipso, vel ab alio. Differt. n. Socrates a Platone alteritate quadam: & ipse a seipso puero iam vir factus, & a se faciente aliquid cum quiescit: & semper in aliquo modo habet se alteritatibus spectatur. Proprie autem differre alterum ab altero dicitur, quod inseparabili accidente alterum ab altero differt. In separabile verò accidens est ut nasi curuitas,

K a cælitag

Commentarij

cæcitas oculorum, cicatrix cum ex vulnere obcalluerit. Magis proprie autem differre alterum ab altero dicitur, quando specifica differentia differt: quemadmodum homo, ab equo specifica differentia differt, rationali qualitate.

Locus differentia.

Initio, pro comperto habendum est non sine causa proprio atque accidenti differentiam fuisse antepositam. Habuit Porphyrius rationem in collocandis quinque his vocibus modi prædicandi: quare quæ potiori modo prædicantur, priori loco collocavit. & quoniam differentia præstantiori ratione prædicatur, quam proprium atque accidens, illam Porphyrius præposuit proprio & accidenti. significat enim differentia qualitatē essentialē, aut substantialem secundū quam prædicatur. Proprium verò & accidens, quod suis locis dicemus, secundum accidens dicuntur, nam rationale essentialē qualitatem de homine prædicat. Sed quæret fortasse quispiam, cur Porphyrius exorsus sit ab enumeratione eorū quæ differunt, nō aut ab enumeratione, aut diuisione differentiarum? Huic verò dubitatio ni facile occurremus, si dicamus factum id fuisse à Porphyrio quoniam facilius est intelligere, atque alijs exponere, quot modis aliqua differant: quam quot sint genera differentiarum: et est sanè inde incipiendum vnde quis facilius discat lib. V. topi.

Quot modis res differant, quàm quot sint formæ aut species differentiarum, quibus res inuicem distinguuntur. Docet ergo initio Porphyrius quot modis res distinguantur, ut diuersitatem differentiarum pernoscamus, sumpto argumento à coniugatis. Omnia autem differunt vno tribus modis, communiter inquam, proprie, maximè proprie. communiter differre alterū ab altero dicitur, quod alteritate quadam differt, quocunque modo, vel à se ipso vel alio: sic Socrates differt à Platone, dum hic stat, ille sedet. hoc etiam modo Socrates iuuenis differt à se ipso sene, & aliquid faciens à se ipso quiescente. Contingit autem huiusmodi differentia secundum aliquod accidens, quod à re ipsa separatur: & semper (ut Porphyrius admonet)

in alio

in caput de differentia.

67

in alteritatibus habendi se aliquo modo spectatur, quod est dicere in illis tantum mutationibus reperitur primo, quæ sunt secundum aliquod commune accidens: nam rei modus, aut alterum hoc ipsum est. si quis obieciat, senectus est accidens inseparabile, cum nō possit auferri ab eo cui inest: ergo Socrates iuuenis non differt communi differentia à se ipso sene. facile objectioni satisficiemus si dicamus, quod senectus forma nō est quæ existit in homine, sed solū priuatio quædam iuuentutis, quare nō rectè sentit, qui ait, nō posse illā remoueri à subiecto illud. verū est in accidenti solū quod forma est. Proprie autem differre alterū ab altero dicitur, quādo accidenti inseparabili differt. sed cū nōdū cognitū esset inseparabile accidens: eā rē subiectis tantū exemplis Porphyrius exponit, dicens, inseparabile vero accidens est nasi curuitas, & cicatrix cū ex vulnere obcalluit & cæcitas oculorū, atque ut id obiter attingā, cæsus color à cæcitate dictus non est ut quidā dixit, quod qui cæsi sunt oculis apti dicantur ad eandem inferendam, hoc enim repugnat Aristotelis sententiæ in physiognomicis, repugnat etiam experimento, ac temperamento, sed cæsus color vocatus est, quasi cælius, autore Marco varrone in etymologijs. referūt enim id genus oculi colore cælum. commemorata vero omnia accidentia ita subiectis in sunt, ut ab eis nō possint dimoueri, atque ideo existimantur inseparabilia, quæ significatione non solum alterum ab altero, sed idem quoque à seipso differt. nā qui cæsus quopiam cicatricem habet à seipso non habente cicatricem differt. Magis proprie differre alterū ab altero dicitur, quādo specifica differentia differt: hoc pacto homo differt à equo. hō enim habet differentia, rationale, qua distinguitur ab equo. Cum igitur trifariam contingat aliqua differre, ut monstratū est, communiter, proprie, & magis proprie, & omnia distinguantur differentia, triplicem quoque necesse est esse differentiam, communem, propriā, & magis propriā. quarū singulas non erit ab re, ut mihi quidem videtur, vel rudi mineruā, describere, atque explicare. Communis ergo differentia dicatur accidens separabile, quo alterū ab altero, aut idē à seipso differt. Propria inseparabile accidens, quo alterū ab altero, aut idē differt à seipso.

Obiectio.

Differre proprie.

Gregori. Cæsus color cur dicitur.

Quæ differt proprie.

Magis proprie differt. Triplex est differentia. Communis.

K 3

Commentarij

Propria.
Maxime
propria.

psa. Maximè propria, qua vnum ab altero secundum speciem differt. huius exemplum est rationale, & mortale: proxima huic, cicatrix quæ ex vulnere obcalluit, & oculorum cæcus color, at primæ albore, calor, & horum similia accidentia.

Uniuersaliter ergo omnis differentia alteratū facit cui libet adueniens. sed eæ, quæ cōmuniter, & propriè sunt, alteratū faciūt: illæ vero quæ magis propriè sunt, aliud. Differentiarū igitur, aliæ quidē alteratū faciūt, aliæ vero aliud. Illæ quidē, quæ aliud faciūt, specificæ vocantur: illæ vero quæ alteratū, simpliciter Differentiæ. Animal enim differentia adueniens rationalis, aliud facit, & speciem animalis facit: illa vero quæ est mouendi, alteratū solū & quiescente facit: quare hæc quidē aliud, illa vero alteratū solū facit. Secundum igitur aliud facientes differentias, diuisiones fiunt à generibus in species, & definitiones assignantur: quæ sunt ex genere, & huiusmodi differentijs. Secundum autem eas, quæ solū alteratū faciunt, alterationes solū consistunt, & aliquo modo habentis se per mutationes.

Qua ratio
ne hæc co
nueniant.

Postquam commemorauit Porphyrius triplicem modum differendi, vnde tria differentiarum genera accipiuntur, ex Aristotelis præcepto, qui capite vltimo primi topicorum ait: differentiarum adinventionem & comparisonem similitudinis in primis persequi debere eum, qui in doctrina aliqua Philosophatur: quoniam si hæc cognoscantur ad vnguem, multas magnasque adferunt utilitates. Quid inter prædicta genera differentiarum interit aut conueniat, docet, inquit, conuenire quidem differentias hoc nomine, quod faciant omnes alteratū: hoc est diuersum vel quocunque modo differre: atque ideo omnes vocantur communiter differentiæ.

id argue

in caput de differentia.

68

id argumento à coniugatis conuincitur, hoc pacto: omnis differentia facit alteratū, facere alteratū est facere differre alteritate quadam communiter, vel quomodocunque, ergo omnis differentia est communiter differentia. Differūt verò, quod communis & propria solū rem faciunt diuersam, maximè verò propria rem facit aliam: statio enim ac cubitus, & lesio, quæ sunt communes differentiæ, & præterea cæcitas oculorum, & cicatrix cum ex vulnere obcalluit, quæ sunt propriæ, licet ei adueniant, minime eam aliam faciūt: facere enim aliud est constituere diuersam substantiam. Ratio namque verò si animali addideris, continuo res ipsa reddetur alia, nam rationale animal aliud est quam animal, est enim rationale animal species, animal, genus. Tum etiam quia priores, quæ diuersum facere dicuntur, simpliciter differentiæ vocantur, hoc est absolute, & cōmuni quadam appellatione, nam hominum vulgus verarum differentiarum rude assignare volēs discrimē inter res, quæcunque illæ fuerint, communibus his vitur, & crediderim id ipsum in causa fuisse cur Porphyrius horū nomina autor, quod dictio ipsa testatur, primā differentiam cōmunē appellari, nisi forsità cōmunis differentia appellata sit, quod nulli rei peculiariter proprièq; insit: sed extra discrimē illū inherere pluribus possit. Nam separabilia accidentia cum nullius rei sint propria, nihil prohibet multorum esse cōmunia. Alteram verò propriam fortasse vocat, quod ita rebus quibusdam insit, ut in alijs reperiri non omnino possit. hæc est enim inseparabilium accidentium natura atque ingenium ut eorum quibus semel inherere contingit, reddantur veluti propria. Tertiam postremo maximè propriam differentiam vocat, quod coneray quæ ceteræ ad philosophiæ negotiū pertineat: nec enim philosophi minus sit ea contēplari, quæ ad scientiam comparandū adiumento sunt, quæ vero sunt huiusmodi diffinitione, diuisione, atque demonstratione opus habeant, solum eam differentiam quæ substantiæ est particeps, cōfectatur: atq; ideo illam maximè propriam nominat, quia ad diffinitionem, diuisionem, & demonstrationem, quorum singula ex vi & natura rei de qua agitur sumuntur, non simplex emolumentum ad

K 4 fert,

Ratio.

Discrimē
differentiæ
ium.

Simpliciter
ter differentia,
tia, quod
diffinitio
cōmuni
appellatur.

Cue mazi
mē p. na.

Commentarij

Tertium. fert. Tertio præterea differunt quod maxime propriæ differētiæ & genus diuidunt, & constituunt speciem. Communis vero & propria neutrum faciunt, postremo differentia communis & propria diuelli possunt ab ea re cuiherent, si nō re ipsa, saltem cogitatione quia earum neutra ad substantiam & definitionem rei in qua est, pertinet. Maxime autem propria, ne animi quidem vi atque intellectus operetur eo cuius est differentia dimouetur: quoniam si auferas rationale, nunquā amplius homo erit: vna enim cū rationale auferatur Aristotele autore sexto libro topic. quoniam est altera pars earum quæ ad substantiam & definitionem hominis attinent. Tot itaque modis differentia communis & propria à maxime propria distinguuntur.

Diuisum Huius verò diuisionis aut potius commemorationis caput huius diuisionis, Differentiæ communis descripti. est, vniuersa differentia: quam multi diffinire atque explicare conati sunt, atque in ea re non parum elaborauerunt. quibusdam enim communiter atque vniuersè sumpta differentia, est varietas & commutatio rerum quæ partim ab his quibus inest auelli potest, partim non potest. dialecticæ Louaniensi, est forma communis vel singularis positiva aut priuatiua aut negatiua, absoluta aut respectiua, quia aliquid ab altero vel à se ipso differt. Vtraque tamē explicatio in cōcinna est, atque inepta, & si cetera abessent, vel hoc peccat, quod plus æquo longa est, & præcipitur ab Aristotele sexto topicorum, non modo diffinitionem, sed quodlibet etiam proprii genus paucis constare verbis oportere: fugiōda est enim verborū multitudo, quoniam impedimento est ne verū cernatur. Aprius sic diffinietur: differentia est qua differunt à se singula, quæ tripliciter tantum genere continetur, aut enim separari potest ab ea re cui inest, aut non potest: quæ separari potest, communis appellatur differentia, quæ vero non potest, aut rei naturam complet tanquam pars, et est maxime propria, vt rationale & mortale: aut minime complet, & est propria, vt nascituritas, & alitas oculorum. Sed hoc loco existit quæstio quæ parte proprium contineatur nihil ita videtur ad propriam differentiam esse referendum non quod accidens sit, sed quoniam separari ab eo nō potest. cuius est proprium: & non facit aliud, vt maxime propria differentia.

A supe-

in caput de differentia.

69

A superioribus ergo rursus inchoanti dicendum, Differentiarum quidem alias esse separabiles: alias vero inseparabiles. Moueri enim, & quiescere, & ægrum esse, & sanum esse, & quæcumque his proxima sunt, separabilia sunt: at vero aquilum esse, vel simum, vel rationale, vel irrationale, inseparabilia sunt.

His verbis vniuersam differentiarū distribuit Porphyrius, dicens, differentiarū alias esse separabiles, alias inseparabiles, vtramque subdoctis tantum exemplis declarat: atque ita inquit, moueri enim & quiescere, item ægrum esse & sanum, & quæcumque his proxima, separabilia sunt: at vero aquilum esse, vel simum, rationale, inseparabilia. & quidem sub secundo membro huius diuisionis propriam & maxime propriam differentiam Porphyrius complexus est. sub primo autem cōmunem, quod ex exemplis liceat intelligere. putat Amonius proximè à nobis exposita, minime esse secundam diuisionem differentiarum, sed eam prius traditam fuisse à Porphyrio, cum dixit, differentiarū alias alteratum facere, alias vero aliud. ego tamen in hanc suspicio. non adductus dicendi phrasi crediderim, non alio loco traditam esse à Porphyrio huiusmodi diuisionem, quæ eo loco quæ à me indicatus est, paulo superius, præsertim cum ita contextat orationē, vt dicat à superioribus ergo rursus inchoanti dicendum, differentiarum quidem alias esse separabiles, alias inseparabiles, quibus sane verbis innuit, quandam aliam differentiarum diuisionem à se fieri.

Inseparabilium autem alie quidem sunt per se, alie vero per accidens. Nā rationale per se inest homini, & mortale, & disciplina esse perceptibile: at vero aquilum esse, vel simum per accidens, & nō per se. Illæ igitur, quæ per se sunt, in ratione substantiæ accipiuntur, & faciunt aliud: illæ vero quæ secundum accidens, nec in substantiæ ratione

K 3

ne

Verū hæc sit secūda, Diuisio. Amonius. Nostra sententia.

Commentar.

in accipiuntur, nec faciunt aliud, sed alteratum. Et illa quidem, quae per se sunt non suscipiunt magis, & minus: illa vero quae per accidens (et si inseparabiles sint) intensiorem accipiunt, & remissionem. Nam neque genus aut magis, aut minus praedicatur de eo, cuius fuerit genus: neque generis differentiae, secundum quas diuiditur. Ipse enim sunt, quae unuscuiusque rationem complet: esse autem unicuique unum, & idem, neque intensiorem, neque remissionem suscipiens est: agnulum autem esse, vel simum, vel coloratum, aliquo modo & intenditur, & remittitur. Cum igitur tres species differentiae consideretur, & cum haec quidem sint separabiles, illa vero inseparabiles: & rursum, inseparabilem cum haec quidem sint per se, illa vero per accidens.

Qua ratio
ne dicatur
quarta dif-
ferentia
per se.
Suscepti-
um disci-
plinaz.

Hec est tertia diuisio, qua diuiditur differentia, non omnis quidem, quemadmodum superius, sed tantum quae est inseparabilis: nam cum separabilis, & quae communis vocatur, nullum, aut per quam exiguum fructum philosophis adferat, prius reijciuntur a Porphyrio. Est autem diuisio huiusmodi: differentiarum inseparabilium aliae sunt per se, aliae per accidens, id est, aliae per se rei insunt, aliae fortuito. Proferat utriusque exemplum, dicens: est enim rationale differentia per se, quia cum pars sit definitionis Arist. sententia cap. III. lib. I. post. per se inest homini primo modo. Similiter etiam inest mortale, & disciplinæ susceptivum. Animaduertendum tamen est, quod tametsi tres commemoratae differentiae per se sint, non omnino eadem est omnium earum ratio, sed duae priores insunt homini per se primo modo, cum sint eius partes ad definitionem pertinentes: posterior vero, hoc est disciplinæ susceptivum, inest secundo modo per se, cum enim sit proprium quarto modo, quod omni & soli & semper inest, per speciem definiatur primo libro post. Neque enim audiendi mihi esse videntur qui cum legerint apud Platonem in Memnone disciplinas principio animae nostrae esse insitas, quarum anima caput oblivionem corpori coniuncta, existimant disciplinæ susceptivum in his differentiis esse collocandum, quae ad essentiam rei, atque

in caput de differentia.

70

atque substantiam pertinent: & quod hac ratione Plato, sententiam secutus Porphyrius, rationali et mortali, disciplinæ susceptivum adiecerit. Nam tametsi verum sit, & a nobis ostensum in principio harum quinque vocum, Porphyrium Platonici nominis atque disciplinæ impense fuisse studiosum, alienum est a ratione putare, Platonem sensisse disciplinæ susceptivum, perinde homini per se convenire, atque rationale, & mortale: quare exilludandum est adiectum esse susceptivum disciplinæ: quoniam ut cetera omnia paulo ante commemorata, per se inest, licet diversâ ratione, ut admonui: nam priores differentiae primo modo, posterior, secundo. Atque ideo huiusmodi differentia ad veram definitionem minime pertinet: quoniam illa, ut dictum est, ex duabus partibus quae ad substantiam rei attinent, fit. Quod vero Porphyrius inquit differentias per se facere aliud, atque in ratione substantiae accipi, non est quidem verum si de omni differentiis per se dictum intelligamus: sed de illa duntaxat, quae inest primo modo per se. Cum enim hoc loco velit assignare differentiam inter differentias per se & per accidens, satis est dicere differentiam per se facere aliud, per accidens vero non facere aliud. Hoc est quod Caiet. ait promissum dictum esse: quia permittitur hoc differentiis per se, non autem per accidens. Nulla est enim differentia per accidens quae faciat aliud: inter differentias vero per se multae aliud faciunt. Quare si omne genus differentiarum inseparabilium comprehenditur altero modo huius diuisionis, mea sententia proprium quod ex principijs speciei ortu habet, ad differentiam per se reducitur: inest enim secundo modo per se speciei, & interdum sumitur tanquam vera differentia. & quoniam raro verae differentiae inveniuntur, earum vice, ut philosophi solent his, quae ad easdem proxime accedunt: inter quas cum disciplinæ susceptivum, & cetera propria quarto modo connumeranda sint, potuit Porphyrius, huius rei ratione habendo, dicere differentiam per se, & facere aliud & in ratione dicente quid est accipi. Quamquam ego sine fallum esse puto, existimo non nomine differentiae per se comprehendit omnem differentiam maximam propriam & nonnullas differentias proprias, nam per se communis est quae maxime propria differentia. Agnulum autem esse vel simum differentiae quidem

Rodolph.
agricola.

Commentarij

Discrimē. quidē sunt, nō per se tñ sed per accidēs: nō accidūt quidē nāso:
Hæc verō inter se distinguūt, tum quōd quæ per se sunt diffe-
rentiæ, vt inquit Porphyrius, necessariæ sunt ad rerum finitiō-
nes componendas: quia diffinitio fit ex genere & huiusmodi
Prima. differentijs, quæ verō fortuito adueniunt, nil omnino condu-
cunt ad constituendas finitiōnes, tum etiam quia quæ sunt per
Secunda. se, faciunt aliud, quæ per accidens, minimē. Tertio, priores nec
intensionem suscipiunt neque remissionem, compos enim
Tertia. rationis & mortale non suscipiunt magis & minus, quia nul-
lus homo magis est rationis particeps aut mortalis altero. Po-
steriores verō intensionem, ac remissionem admittunt, nam
simum alterum altero magis dicitur, & aquilum, & nāsi cura-
Differentia uum, cum enim differentia per se assignandis, & constituendis
per se non suscipit magis aut minus.
diffinitionibus vsum adferat, substantia verō vnus cuiusque
rei, quæ diffinitione exprimitur, vna atque eadē perpetuō sit,
vt testatur Aristoteles. cap. I I I. sexti topicorum, his verbis,
vnicuique enim eorum, quæ sunt vnum est esse quod quidem
est, differentia ipsa per se, cū sit altera pars diffinitionis, neque
intensionem suscipiet, nec remissionem alia verō intendun-
tur, remittunturque, cum gradus habeant, secundum quos in
subiecto insunt. hæc omnia ex capite tertio sexti libri topico-
Vnde hæc rum sumpta sunt à Porphyrio. Nam cum eo loco persequere-
tur Aristoteles quæ inesse oportet differentiæ, & peccata mō-
straret, eorum qui perperam differentiam assignant, inquit, nō
rectē sentire, qui affectu aliquo vtuntur, vt differentia. Nam
omnis affectus, vt idem testatur, cum magis sit, hoc est cum su-
scipit intensionem, aut remissionem, detrahīt à substantia, dif-
Expir por- ferentia autem non huiusmodi est, vt deturbet scilicet à sub-
stantia rem ipsam, nam magis videtur saluare differentia id cui-
us est differentia: & simpliciter impossibile est singula quæque
esse sine propria differentia, nam cum non est gressibile non
erit homo, et vt simpliciter dicamus, secundum quæcunque al-
teratur habens, nihil eorum differentia illius est. Nam omnia hu-
iusmodi cum magis fiunt, detrahunt à substantia, quare si ali-
quā huiusmodi differentia quis assignauit, peccauit. Simpliciter
enim nō alteratur secundū differentias, hæcenus Aristotel.
Rursus

in caput de differentia.

71

Rursus earum quæ per se sunt differentiarum, alia quidē
sunt secundum quas diuidimus genera in species, alia
vero secundū quas ea, quæ diuisa sunt, specificantur: vt cum
per se differentia oēs huiusmodi animales sint, animati, & sensibi-
lis, rationalis & irrationalis, mortalis & immortalis:
ea quidem, quæ est animati & sensibilis, differentia con-
stitutiuā est substantiæ animalis: (est enim Animal, sub-
stantia animata sensibilis) ea vero, quæ est mortalis & im-
mortalis differentia, & quæ rationalis, & irrationalis,
diuisiue sunt animalis differentia: per eas enim genera in
species diuidimus. Sed eæ quidem, quæ diuisa sunt diffe-
rentia generum, completiue sunt, & constitutiue spe-
cierum. Diuiditur enim animal rationali, & irrationali,
& rursus mortali, & immortalis differentia: sed rationalis
& mortalis differentia constitutiue sunt hominis:
rationalis vero, & immortalis, Dei. Illæ vero quæ sunt
irrationalis & mortalis, irrationalium sunt animalium.
Sic etiā &, supremæ substantiæ cum diuisiue sint anima-
ti & inanimati differentia, sensibilis, & insensibilis: ani-
mata: & sensibilis congregatæ ad substantiam, animal per-
fecerūt: animata vero & insensibilis perfecerūt plantam.
Quoniam ergo eadem aliquo modo quidem acceptæ sūt
constitutiue, aliquo modo autē diuisiue specificæ omnes
vocantur: & his maxime opus est ad diuisiones generum,
& diffinitiones specierum: sed non ijs, quæ secundum ac-
cidents inseparabiles sunt, nec magis ijs quæ sunt separabi-
les, quas etiam determinantes dicunt.

Porphyrius iussis valere separabilibus ac inseparabilibus
differentijs quæ per accidens fortuitoque rei insunt, eas quæ
per se sunt differentias hoc pacto distribuit: earum quæ per se
sunt differentiarum, alia sunt secundum quas diuidimus gene-
ra

Commentarij

fa in species. Aliæ secundum quas ea quæ diuisa sunt, specificè
turi d est aliæ sunt generum in species diuisa, aliæ constitu-
tiua formarum. omnes tamen differentiæ quæ genus diuisi-
(vt admonet Porphyrius) speciem constituunt. quæ res argu-
mento est huius diuisionis membra, re eadem esse atque sub-
iecto, ratione autem separari, etenim particeps rationis & ex-
pers, mortale atque immortale quæ sunt differentiæ, diuidunt
animal eademque coniunctæ speciem constituunt: licet non o-
mnes eadem: particeps quidem rationis & mortale hominem,
est enim homo animal rationis particeps & mortale: partice-
ps rationis, & immortale, deos, angelos, & demones Platonis
sententia, quem in præsentia Porphyrius imitatus est. homi-
nes namque & dii sumus rationales, sed mortale additum no-
bis se iungit nos à dijs. irrationale & mortale brutum effi-
ciunt. rationis expers, & immortale inutiliter coniunguntur.
non possunt enim vna coherere. nam si quidpiam immortale
sit, id ipsum continuo rationis particeps erit. quamquam pos-
set, quibus, vt pictoribus quidlibet audendi semper fuit pote-
stas, fabulose magis quam verè, interdum rationis expertibus
immortale nomen tribuerunt: vnde græcus poeta scyllam, mō-
strum immortale malumque vocat. substantia quoque in spe-
cies per differentiæ distribuitur. illæ sunt animatum, atque in-
animatum: sensum habens, & sensu carens. ex quibus animatum &
sensu præditum, animal constituunt. nam animal est substantia
animata sensu. Animatum & sensu vacans plantam. inanimæ,
expers sensus, lapidem: inanimatum & sensum habens, nihil
omnino efficiunt, sed inutiliter copulantur, quemadmodum
immortale & rationis expers. nihil est enim cui, cum sentien-
di vis natura concessa sit, non sit quoque vnâ cum sentiendi fa-
cultate anima tributa: qua etiam plantæ vacantes sensu præ-
ditæ sunt. commemoratæ vero differentiæ magnum momen-
tum habent ad generum diuisiones faciendas, & constitu-
tionem formarum, cum omnis definitio ex genere, & diffe-
rentia efficiatur. & si niliter genus omne diuidatur per diffe-
rentias. Quamquam autem earum differentiæ, hæc ad con-
stitutionem formarum pertineat: illæ ad diuisionem generis
omnes

Differentiæ
quæ genus
diuidunt
speciem con-
stituunt.

-6

Homerus.

Animal.

Planta.

Lapis.

Vitæ diffe-
rentiarum
per se.
Specificæ
differentiæ
aut ita di-
stinguitur.

in caput de differentia.

72

omnes communi appellatione specificè vocantur: à præstā-
tiori quidem illarum munere (sicut vt solet) sumpto vocaba-
lo. longè enim præstat speciem constituere, quam genus di-
uidere, cum ob eam causam genus distribuamus, vt ex eodem
cum differentiis faciamus speciem. est enim veluti finis vnde
appellatio sumitur atque perfectio.

Ante quàm hinc discedamus, meminisse operepretiū est, nō
omnia quæ diuiduntur differentiis, habere posse diuisas, &
constitutivas differentiis: quinimo vt est quoddā genus quod
non sit species, & aliqua species, quæ nō possit esse genus, atq;
etiam intermedium, quod modo genus est modo species: ita
quoque existimare par est, esse nōnulla quæ solum habent co-
stituentes differentiæ: alia quæ tantum diuidentes: alia verò
quæ vtriusque. suprema genera, primaque rerum principia tā-
tum habent suæ naturæ diuisas differentiæ nam substantia
corporeum atque incorporeum differentiæ habet, per quas
diuidatur constitutivas differentiæ non habet, quia cum ne-
cessarium sit omnem differentiam, quæ inferius constituit ge-
nus superius in species distribuere id quod abeunt per singula
differentiarum genera facile constabit, decem autem rerū prin-
cipia non habeant vlla superiora genera, neque differentiam vl-
lam constitutivam habebunt. adde his quoque, quod constitu-
tiua quævis differentia generi quod diuidit adiuncta speciē fa-
cit, nam rationale cum animali quod in hominem, & brutū distri-
buit, hominem facit. supremum verò genus, sic est genus vt spe-
cies esse minimè possit, quare sic habet differentiæ per quas di-
uidatur, vt sit prorsus constituentium expers. at species ato-
mæ, atque indiuiduæ cum constituantur differentiis, omnino
vacat: diuidetibus homo enim rationali constituitur, sed quo-
niam inferiores species non habet, minimè per differentiæ di-
uiditur. intermedia tamen vtriusque habent: nam animal sensi-
tuo constituitur: & rationis particeps atque experte ratio
nis diuiditur. sunt enim his superiora genera, inferiorisque spe-
cies, ex quibus omnibus primū constat, neq; supremum genus,
neq; præterea indiuidua de quibus prædicatur species, diffini-
ri posse, quia horū neutrum constituentem differentiam habet:
quod

Quibus in-
sunt diffe-
rentiæ di-
uidentes
quibus co-
stituentes,

Supremū
genus nō
constitui-
tur differē-
tia.
Prima ratio.
Secunda.

Species in-
diuidua.

Interme-
dia.
Genus sup-
erius & in-
diuiduum
sunt non
ot. st.

Commentarij

Vna differentia non potest diuiri & constitui. **Q**uod insinuare cupiens Aristoteles primo libro de anima, quod loco docet difficile reperiri finitionem animæ, inquit, cum sit multis quoque alijs communis difficilis quidem est. Multis alijs dixit, quoniam videbat neque supremum genus, neque indiuiduum definiri, sed eorū utrumque descriptione tantum explicari. Hinc secūdo colligitur fieri non posse, ut vna atque eadem differentia eandem re constituat, diuidatque: quinimo, quæ genus distribuūt, ut inuimus, in inferiores constituunt species. Tertio constat, omnē differentiam, constitutiuam esse, pariter ac diuisiuā, si ad aliud, atque aliud referatur: quanquam Ammonius hoc loco existimet differentiam infimæ speciei duntaxat constituere: eam quæ est generum supremorum duntaxat diuidere. Id si recte examinemus, non dubiū est, quin simus statim concessuri Ammonium Hermegam hæc in re à veritate abhorruisse: quoniam rationis particeps quæ est hominis differentia, non modo hominem constituit, sed animal quoque diuidit iūcta irrationali, corporeum quoque, atque incorporeum, quæ substantiam distribuūt, duo intermedia genera constituunt, corpus inquam, atque spiritum.

Quoniam non facile est explicare, genus per differentias distribui, neque quo pacto id fieri debeat satis constat, & magnā si intelligatur, utilitatem adfert, longius aliquantulo repetito sermone, inductisque exemplis, id à me dicendum est. Principio autem meminisse conuenit, genus, quā genus est, nō magis propensum esse ad vnā speciem earum quæ sub ipso sunt, quā ad alteram: atque hæc est Aristotelis sententia libro quinto primæ philosophiæ: & adducitur à Porphyrio in cōmunibus & differentijs quinque vocum, Est enim animal ex æquo commune hominum brutorumque animantium: quia diffinitio Animalis, pari ratione in vtroque reperitur: substantia, inquam, corporea animata sensiuā, ergo quod inter species animalis diffinitio existit à genere originem habere non potest, cum genus habeant commune, separat quidem genus in diffinitione positum speciem à superioribus generibus, significās non esse eam speciem proximam cuiuspiam generis superioris, ut testa-

tus

in caput de differentia.

73

Aristotel. cap. secundo lib. sexto topicorum. At vero ab altera specie minime seiungit eandem: quod si ita est, præter genus, opus est aliquo quod genus naturæ suæ ad species omnes æque propensum, cogat vnā, aut altera specie contineri. Hinc præstat differentia: nam rationis particeps v. g. adiectum animalis hominum speciem facit: rationis expertis generi animalium iunctū efficit brutum: atque in cæteris simili modo. Comparatur enim genus ut similitudine rem declaremus, materia autem ceræ: differentia vero formæ aut sigillo, species composita ex materia & formā, aut figuram habenti ceræ. Quemadmodum materia sponte sua æque propensa est ad omnes formas, cum sit omnium formatum susceptiuā, cerā quoque, omnibus figuris suscipiendis apta est: ita quoque genus quā genus est, ad singulas species in quibus inesse natum est, ex æquo propensum est. Atque, ut in eodem exemplo perstemus, quemadmodum forma ad materiā accedēs, peculiare quoddam compositū efficit cerā quoque admissio sigillo peculiarem rem reddit, ita differentia generi adiecta, certam quandam et definitam speciem efficiunt. Illa vero quæ diximus non possunt exacte cognosci nisi animi cogitatione genus à suis formis abiungatur, & de rebus illis perinde iudicemus ac si genus aliquod contractū nō sit.

Differentia est, quæ abūdat species à genere. Hō enim animal plus habet, rationale, & mortale. animal n. ipsum nūq. hominem est. Undenā igitur habebūt species differentias? Nec. n. oēs oppositas habet, quoniam in eodē simul haberet opposita: sed quemadmodū probant, potestate quidē habet oēs sub se differentias, actu verō nullā: ac sic, neq. ex ijs, quæ nō sunt, aliquid fit: neq. opposita in eodē erūt. Desinunt autē eā & hoc modo. Differentia est quæ de pluribus, & differentiis specie in eo quod quāle quid est, prædicatur. Rationale n. & mortale de homine prædicatur in eo, quod quāle est hō. dicitur, sed nō in eo, quod quid est. Quia n. est hō, nobis interrogatis, cōueniens est dicere, animal: quāle autem

L

autem

Commentarij

autem animal inquisiti rationale, & mortale convenien-
ter assignabimus. Rebus enim ex materia, & forma con-
sistibus, vel ad similitudinem proportionemque materia,
& formae, constitutionem habentibus, quemadmodum sta-
tua ex materia quidem est arte, ex forma autem figura: sic
& hō communis, & specialis, ex materia quidem propor-
tionabiliter consistit genere: ex forma autē, differentia. To-
tum autē hoc animal rationale mortale, homo est. quemad-
modum illic statua. Describunt autem huiusmodi differen-
tiam & hoc modo. Differentia est, quod est aptū natū di-
videre ea, quae sub eodē genere sunt. Rationale enim, &
irrationale hominē, & equū, quae sub eodē genere sunt,
(animali videlicet) dividit. Assignat autē & hoc modo:
Differentia est, quae differūt à se singula. Namq; homo, &
equus secundū genus nō differunt: sumus enim animalia
vos & irrationalia: sed additum, rationale, disunxit nos
ab illis. Rōnales quoque sumus & nos, & dī sed morta-
le oppositū, divisit nos ab illis. Interius autē perscrutan-
tes differentia, dicūt nō quodlibet dividens ea, quae sub eo-
dē genere sunt, esse differentia: sed qd ad esse cōducit, & qd
est pars eius & quod est esse rei. Neq; enim quod aptū na-
tū est navigare, est hominis differentia, nisi propriū sit ho-
minis: dicimus enim, animalis hāc quidē apta esse ad na-
vigādū, illa verō minime, dividēs hominē ab alijs, sed
aptum natū esse ad navigādū, nō est substantiae cōpletivū,
nec eius pars: sed aptitudo quaedā solū: ideo quia nō est
talis differentia, quales sunt, quae specificā dicūtur, differen-
tia. Erūt ergo specificā differentia, quaecūq; alterā faciūt
speciem, & quaecūque in eo, quod quid est esse rei, acci-
piuntur. Et de differentijs quidem ista sufficiant.

Hactenus

in caput de differentia.

74

Hactenus Porphyrius genera differentiarum exposuit, nūc
audet differentiam explanare, non omnem quidem illam, nam
ob eam solum causam tot differentiarum divisiones adduxit,
ut ceteris refutatis quae ad dialecticam & philosophiam per-
tinerent acciperet, atq; nobis indicaret: quoniam divisio (ut di-
ximus in proemio) ad efficiendam finitionem maxime condu-
cit: eam verō tantum explicat quae maxime propria vocatur.
Sed quemadmodum multis modis divisit differentiam, sic eius-
dem multas adducit finitiones: hoc à Porphyrio ex cōsilio fa-
ctum est, ut quid de differentia senserint antiqui Peripatetici
palam faceret: aliter namque differentiam diffinit Theophras-
tus, aliter Eudemus, & Nichomachus, aliter etiam Strato, &
Lich, ceteriq; familiae Peripateticae studiosi: ita fiet, ut propo-
sitis omnibus differentiā definitionibus, quae longē ceteris prae-
stare visa sit, amplectamur. Qua etiā in re planē prestitit quod
initio quinq; vocum pollicitus est, nimirum paucis dicturum
quae essent à maioribus tradita: sed in primis à Peripateticis.
Quoniam Porphyrius nescio quā aut negligētia, aut obliuio-
ne, neque quae sit omnium descriptionum optima: neque in quo
ab antiquis philosophis peccatum sit in diffinienda differentiā,
nos docet: quod faciendum esse monet Aristoteles primo me-
taphysico, & eth. primo, & polit. secundo, & observatur ab eo
dem ubique diligenter. Principio itaque differentiam antiqui
philosophi ita determinant, inquit Porphyrius: differentia est
qua abundat species à genere, id est quā genus ab specie supe-
ratur: homo enim rationale & mortale differentias habet qui-
bus animal vacat, quod hominum genus est. Amplius, quic-
quid diffinitur per genus et differentiam explicatur, &
solum quod diffinitur: quare cum species tantum
diffiniri possit, relinquatur solum speciem habe-
re differentiam. Genus autem quia nō dif-
finitur, prorsus differentia carere
censendum est.

Cur mul-
tas addu-
cat defini-
tiones di-
ferentia.

Carpius
Porphyri-
Præceptū
Aristotelis
Prima de
scriptio.

Quæstio

Commentarij

Quæstio.

Prima ob-
iectio.

Secunda.

Dilectio.

Vrgt.

Solutio.

Arant.

Porphyri-

us cõtra d-

scripõne

Ex nihilo

in rebus

artibz

Cõtraria

non possunt

simul ex-

istere.

Primum vera sit prima differentie finitio.
Videtur quod non primum, quia animal genus est, & sentitium ha-
bet differentiam. Præterea animal diffinitur hoc modo, substa-
tia animata sentitiva in qua ratione insunt genus & differen-
tia, ergo genus non superatur ab specie differentia, ut inquit Por-
phy. Verum ad utramque obiectiõem eadẽ solutio adhiberi potest.
Generis, inquit, appellatiõne illud significari, quod sic est genus ut
non sit species: sunt autem huiusmodi decem suprema genera, quorũ
singula, ut in cap. de specie logica ostendimus, nulla differe-
ntia cõstituitur, licet habeant differentias diuisibiles, sed hanc potestatem
non habent, non utinam diffinitur aut non possunt, ergo superatur ab
specie his differentijs. Obijciat fortasse quispiam exhibitã respõ-
sionem, & assignatũ discrimen esse veritate pugnare, atque etiam
cum opus habet Porphyrij præsertim cum Porphy. non utatur
exempli viçe suprema genere, sed animi, quod est interme-
dium, dicens, huiusmodi plus habet rationale & mortale. Dicens
autem, quod cum intermedium, & subalterna vocata ad invicem sunt
genera, atque species, aut ad utrumque est exemplum Porphy. in præ-
sentia, non quatenus species est, sed quatenus genus, quia cõside-
ratione ad id quod de eo est, atque de supremis generibus. Nam ani-
mal secundũ quod est genus hominũ & brutorum animantium, nul-
li habet differentia constitutõem, est enim hoc peculiare generis:
tamen si quia species est sensibile sortitum sit differentiam.
Porphyrius differentia finitiõne Porphy. aduersus eadẽ dubita-
tionẽ quidã inducit, quæ, quæ melius vires suas ostendat, duo su-
scipit et apta, ut præbatione non indigeat: primum est, ex nihilo nihil sic
rius pronuntiatã naturã est quàm notissimũ quod, ex nihilo ali-
quid fieret nullus philosophorũ admisit, cõ videtur quicquid sit
partim præfuisse, partim quoque fieri, ut planè monstrari possit
Ex nihilo in rebus arte cõstitutis, quarũ analogia quæ natura cõstitit expli-
cari solit: alterũ est duo cõtraria simul tẽpore in eadẽ re exi-
stere non possunt, quod si niliter manifestum, ut Arist. testatur in
sermone de appaetis: & ex cõtrariorũ diffinitione colligitur,
sunt enim cõtraria quæ sub eodẽ genere posita vicissim in-
sunt.

in caput de differentia.

75

sunt, & mutuo se expellunt. His duobus susceptis, dubium est,
quo pacto genus possit ab specie per differentias superari. Vi-
detur enim hoc à veritate alienum, nam si verum sit, necessariũ
est duo contraria in eodem esse simul tempore, aut ex nihilo
fieri aliquid: quorum verumque penitus falsum esse omnes
docti atque sapientes putant. Quod autem necessarium sit in al-
terum horum incidere, ita probatur. Aut enim illa differentia
quas formis sub genere contentis inesse conspiciamus prius fue-
runt in genere, quam in formis, aut non: si primum verum est,
conficitur duo opposita & repugnantia in eadem re simul esse. Ratio pri-
tempore, atque id actione: nam rationis cõpos, & expers, mor-
tale atque immortale opposita differentia sunt. præterea si hu-
iusmodi differentia prius in genere reperiuntur, quàm in spe-
cie, absurdum est dicere, genus ab specie superari differentijs.
Imo verò cum generi duæ insint differentia, speciei vna tan-
tum, genus speciem altera differentia excedere credendũ est:
quod si differentia non fuerunt prius in genere quàm in spe-
cie, protinus in alteram absurditatis partem inciditur, ex nihi-
lo inquam aliquid fieri. Nam cum species suapte natura ex ge-
nere & differentia efficiatur, quæ sunt diffinitionis partes, ante
quam eidem adsit differentia, non erit species. Quare si differ-
entia ab specie ortũ habet, & non à genere, fiet ex nihilo aliquid.
neque solum id accidet, sed illud præterea, ut idẽ sit prius &
posterius respectu eiusdem & consimiliter atque in eodem tẽ-
pore: quod esse impossibile cap. 3. lib. 1. de post. Res. docet Ari-
stotel. etenim cum, ex hypothesi lateat in specie differentia,
habeatque eadẽ à se ipsa species, erit proculdubio species prior
differentia: sed differentia pars est speciei (ut dictum est) & par-
tes sunt toto priores natura, quare consequitur speciem poste-
riorem esse differentia: atque ex consequenti prior & poste-
rior species existimabitur differentia, quod rationi repugnat.
Hanc dubitationem Porphyrius, ut more Peripateticorum di-
luat, præfatur, quod licet fieri non possit ut duo opposita actio-
ne sint eadem re, nihil prohibet quo minus sint potestate. Quia nihil prohi-
do ergo quæritur à quo habeat species differentiam, respondet
dum est, eam habere à genere, colligenti vero duas differentias
esse oppositas.

L 3

oppon-

Commentarij

oppositas esse in eodem simul tempore, puta in genere: adhibita distinctione respondendum est. Aut enim putas actum esse in genere differentias, & erras: aut potestate, hoc autem modo, nihil vetat in eodem esse oppositas differentias. Sune

Obiecta: ergo in genere rationale & irrationale: mortale & immortale: autem oppositae differentiae facultate, non actione. nam animal quod genus est, ad species propensionem habet: atque ob id rationale atque irrationale in formis suis potest admit-

Diff: etia tere: ex qua potentia ad actum transfertur. nam adueniens differentia generi constituit speciem, quinimo non solum verum est oppositas differentias in eodem esse genere potestatem, sed quod magis mireris, nisi illae potestate fuissent in genere, antequam illud divideretur in species, nunquam earum vlla actione in eodem reperiretur. Nam ea quibus potestas non a-

Potestas ad dest suscipiendi contraria, nunquam alterum actione suscipiunt. **opposita.** Crytallus enim quia potestate calida non est, dissolui quidem potest. 2. lib. de gen. & 4. Meteo. suscipere autem calorem, minime potest. Ea vero quae potestatem habent suscipiendi contraria, aliquando tandem actione ea suscipiunt ad quae facultatem ac potentiam habere feruntur. unde fit ut aqua, aer, atque similia modo calida efficiuntur, modo frigida: quia utrumque habent potestate. Ergo cum genus secundum suas species, oppositas differentias actione habeat, existimandum est, easdem in eodem extitisse prius facultate: atque ideo neque sequitur ex nihilo aliquid fieri, cum a genere profisciscantur differentiae: neque quoddam existant actu opposita in eodem, sed potestate tantum. Hoc autem rationi est consentaneum, quia

Potestas existere vnum in altero quid est

potestate quippiam in altero existere nil aliud est, quam eius naturae minime repugnare. quo intellectu puerum potestate grammaticum appellamus, quia licet grammaticam minime didicerit, fieri grammaticus diligentia, atque studio potest. Aqua etiam facultate calida esse perhibetur, quod calorem suscipere possit. ut enim puero potestas quaedam inest ad grammaticam disciplinam, cum insita sint, ut Cicero dixit, omnium hominum animis semina virtutum, atque scientiarum: ita quoque aquae calorem suscipiendi facultas inest.

in caput de differentia.

76

inest. Actione autem illud est tale quod secundum formam habet appellationem, ut qui grammatica disciplina infectus est, actione grammaticus dicitur. Opposita igitur ut calidum, sit, frigidum, humidum, siccum, album, nigrum, licet nulli rei actione simul adesse possint, cum secundum formas vehementissima sit repugnantia: potestate quidem optime possunt.

Nam potestates ad res diversas, etiam si in eodem sint, minime repugnant: cum materia primo physicorum potestatem habeat ad omnes formas: & genus materiae proportionem respondet: ut ex Aristotelis sententia Porphyrius in praesentia testatur. De his autem longius fortasse, quam par est, aut loci ratio patitur, dictum a nobis est, sed aduersus hanc solutionem, quae ex Peripateticorum doctrina proposita dubitationi Porphyrius adhibuit, sunt quaedam neque leuia, nec infirma Platonico tum argumenta, quae nos in praesentia in medium conferemus, primum vero sic obiectio. Si duae differentiae non possent actione reperiri in genere ob id esset maxime quoddam oppositae sint, sed differentiae minime opponuntur, ergo nil prohibet in eodem existere actione utriusque: discursus legitimus est, & altera pars antecedentis est Porphyrii & eorum usus, qui Aristotelem saeuere, secunda pars manifeste redditur detorta in Peripateticos ratione hoc pacto: quae sunt contraria non possunt in eadem re simul existere, sed rationis particeps & expertus rationis, mortale & immortale, quae sunt differentiae, non modo non se expellunt atque interimunt, sed vna conseruat, fouetque: altera, ut in communibus & differentijs Porphyrius refert: & assertur ab Aristotele cap. 3. 6. lib. topic. ex Plat. sent. ergo differentiae non sunt oppositae, aut contrariae. Minor huius rationis ita probatur: particeps rationis, & immortale quae Plato deorum esse differentias testatur, conseruat rationis expertus & mortale, quod si vnum alteri vim minime inferat, neque expertus rationis repugnabit rationis copoti, neque immortale mortali, atque ex consequenti nihil obstat, cum non reperitur in eodem genere actione differentiae. Eandem rem secundo confirmant fiduciaria reprobatione: nam licet differentiae contrariae esse concedatur, simul reperiri possunt: quia tamen si duo opposita non possint existere actione in eadem re con-

Actio in se quid non

Materia potestatem habet formas diuersas

Prima obiectio.

Fiducia reprobatur

L 4

corpore

Commentarij

Contraria in eodem. corporei subiecti particeps, optimè sanè fieri potest, ut in vno atque eodem subiecto incorporeo reperiantur. Nam videndi virtus simul recipit candoris & nigroris species, quæ sunt contraria: anima quoque frigidi & calidi, boni atque mali eodem tempore conceptum habere videtur, sed genus & vniuersalia singula corpore vacant, habebit ergo genus eodem tempore, actione, duas oppositas differentias. **Tertia.** Amplius, quod est potestate tale, deducitur in actum, per id quod est actu tale, ut inquit Aristoteles. Meteor. secundo, & secundo de generatione: nam aqua frigida cum sit facultate calida, actione calida redditur ab igni, qui est calidus actione: & facultate grammaticus ab eo actione grammaticus fit, qui grammaticam nouit. Sed cum differentia, ex hypothesi, potestate existant in genere, necessarium est in actum transferri ab eo quod actu prædictum est differentiis. hoc autem fieri non potest ab specie, quia species nusquam est, antequam differentia sit, quæ est eius pars: neque reperitur quidpiam aliud inter genus & speciem à quo deducatur in actum ea potestas. Reliquum est igitur deductio nem facultatis in actum fieri à genere, atque ex consequenti genus actione habet oppositas differentias. **Quarta.** Postremo si genera solum potestate haberent differentias, species verò actione, multò perfectiores essent species, quàm genera, quinimò suprema genera essent summe maximeque imperfecta: quod excedit omnes metas ronis, cū causas priores perfectioresque suis effectis esse, necesse sit: & suprema genera sint prima principia rerum omnium quæ in vniuersitate ipsa existunt, quinto libro primæ philosophiæ, & posteriorum primo: quo loco Aristoteles testatur vniuersale honorabilius esse singulari: quoniam ostendit causam. & in capite de specie dictum est decem esse suprema genera, tanquam decem rerum prima principia. item etià quia simpliciora, cum propinquiora sint primo omnium fontis simplicissimo purissimoque, necesse est esse perfectiora cæteris omnibus: at quæto genus communius est atque superius, tanto est simplicius: quare & perfectius: sed quod consequatur, quod dictum est, hinc constat. Nam actus potentis est prior atque præstantior, cum potentia perficiantur actionibus, & deducantur ad actum, ab eo quod est actu tale.

in caput de differentia.

77

deducantur ad actum, ab eo quod est actu tale. quare cum differentia sit actus, quæ actione habent differentiam præstantiora sunt ijs quæ eandem habent potestate: at genera facultate habent differentias, species actione; ergo longè erunt præstantiores species quàm genera: sed cum hoc magnam habeat absurditatem, efficitur oppositas differentias reperiri actione in genere. His rationibus, quæ si leuiter considerentur prorsus videbuntur labefactare, atque euertere opinionem nostram, difficile non est respondere: id ut fiat minori labore in memoria reuocandum illud est, quod ex Platonis opinione in proximo quinque vocum de vniuersali dictum est, triplex inquam esse vniuersale: vnum ante multa, alterum in multis: tertium post multa. A primo arbitratur Plato tanquam à vero exemplari proficisci omnia: quia ergo est rerum origo quod est ante multa vniuersale, ut per se homo, & per se animal (sic enim ille loquitur) si genus sit, continet in se species omnes de quibus prædicatur, atque ex consequenti differentias, ex quibus formæ constituntur. neque ex ea opinione quippiam consequitur absurdum, cū in eo non ponantur oppositæ differentia, ut in subiecto aliquo sed tanquam in principio. Quod si Plato fateretur in vniuersali in multis, in natura scilicet generis, in rebus singulis collocata existere duas differentias oppositas, non esset quidè ferendus. Aristotelei verò dicunt in genere collocato in rebus singulis non esse oppositas differentias: neque præterea in vniuersali post multa. Quod cogitatione animi ab ipsis formis desumitur: quoniam istud est natura quædam generis apta ut in pluribus formis existat. Platoniorum tamen argumentis solū efficitur, differentias reperiri in genere quod est ante multa. quare minimè existimandum est Platonios à Peripateticis dissidere: sed potius conuenire hac in re, perinde atque in multis alijs. argumenta verò non solum non efficiunt quod efficiendum susceperant, sed multa quoque quæ capitalibus rationibus inserta sunt, nullum ad eam ipsam rem, cuius parabantur gratia, momentum habent. Quod enim dicitur, vidèdi facultatem admittere simul duo contraria, animam præterea cognitionem capere, atque seruare duorum contrariorum, id quidem

Dissolutio obiecta.

Plato. sententia.

Aristoteles

Commentarij

que falsum omnino est, aut si verū sit mēs nō habet cognitionē eorū, vt multa sint, sed vt vnū: quia re ver magis cōtra naturā est animam ipsam duo opposita simul actione percipere, motibusque ferri, atque agitari contrarijs, quā corpus. Nam intentio illa animi & mentis consideratio, si plura spectare velis, nō dico contraria, sed diuersa duntaxat, retunditur statim, neque illud ferre valet. Species autem albi & nigri non existunt in eadem parte oculi: in qua enim parte est albi simulachrū, species nigri non est: oportebat autem existere in eadem oculi parte, vt Arist. in lib. de sensu & sensili elegiter disputat. Quādo verō queritur, à quo quod fit tale actione, accipiat species differentiam, respondendum est, ab eo fieri, qui rem ipsam singularem in qua sunt species, genus & differentia producit: quoniam is actione differentiam habet: vt alteram partem substantiæ. Quæ si ad amussim examinare quispiam velit, facile intelliget, nūc esse dictum, quod non consonet veritati.

Quæstio.

Vtrum vniuersale natura sua corpore præditum sit.

Doceamus iam vniuersale corpore vacare: quod sæpe à nobis positū est. Sic igitur sit ut: vniuersale quatenus vniuersale corporis est expert. Hec sententia aliquot argumentis conuincitur potest, quorum primum hoc modo explicatur.

- Primarum.** Corporis alia ratio est in re maiori, quā in minori: vniuersalia verō omnia eandem prorsus subeunt rationem in magnis & paruis corpore indiuiduis, sub vniuersali comprehensis: cū eodem modo, eademque ratione Pigmeus si homo censendus est, quia gigas non sunt ergo vniuersalia corporata. Deinde, corpus corpori ad litum accessionem facit, sed licet Socrati adlerentur vniuersalia omnia nullam facerent accessionem, non sunt ergo corporea. Tercio, nullum corpus in eodem tempore potest esse in pluribus rebus, vniuersalia simul sunt in omnibus suis indiuiduis, nō sunt ergo corpora cōiuncta. Rursum, corpora

in caput de differentia.

78

Corpora si diuidantur, nō retinēt eandē figurā, & quantitātē quā integra prædita fuerant: nā si aureū nūmum in partes discerpas, nulli earū partium eadem figurā, aut quantitas inerit, quæ toti: sed vniuersalia per oīa indiuidua latē diffusa eandē vbiq; seruat specie, atq; rationē: nō sunt ergo in corporibus habēda. Quinta, postremo, corpora (quemadmodū in ductione manifestū est) ex materia & forma cōponuntur, atqui vniuersale omnino materia atque forma vacat, ergo nō est inter corpora referēdum. Hæc etiam est Aristotelis sententia primo libro posteriorum: qui cum vellet probare non contingere scire per sensum, assignans discrimen inter id quod sentitur, & quod scitur, ait: hoc aliquid, id est singulare, necesse est & alicubi esse, & nunc. Vniuersale autem & quod est in omnibus impossibile est sentire: non enim hoc aliquid est: neque nunc, neque alicubi: nec enim esset vniuersale. Quod enim semper & vbiq; est, vniuersale, le dicimus esse. Eadem prorsus (quod attinet ad hanc rem) est sententia Platonis initio Philebi. Ex quibus omnibus efficitur, vniuersalia suapte natura corporis esse expertia: atque ideo, neque generari, neque corrumpi posse, qua parte sunt vniuersalia. Sed quoniam, vt in præcæmio terigimus, subsistunt in corpore, quemadmodū corpus multis est varietatibus, & mutationibus obnoxium ita quoque vniuersale: nā quia in corpore existit, generatur & corrumpitur cum corpore.

Tex. definit autem eam, & hoc modo.

Secūda differentie descriptio quā adfert Porphyrius, & quā accepit ab Arist. primo lib. topicorum sic habet: differentia est, quæ de pluribus & differentibus specie, in eo quod quale quid est prædicatur: vt rationale, & irrationale: mortale & immortale: sensitivum, animatum, corporeū. horū enim singula de pluribus specie differentibus prædicantur: nam si qua differentia aliter prædicaretur, maximè rationale: at rationale de pluribus specie dissimilibus dicitur, nā de hominibus & dijs (vt inquit Porphyrius) prædicatur. Quod aut differentia prædicetur in quale quid nō dicitur Porphy. quæ interrogati qualis sit hō, optimè quidem ac sufficere redditur

Commentarij

redditur differentia. & quoniam quæ in quale prædicantur duplici genere continentur, quædam enim simpliciter atque absolute qualitatem prædicant: alia verò qualitatem ad substantiam pertinentem, quam substantialem qualitatem appellant: licet differentia de specie, atque indiuiduis sub specie constitutis prædicet qualitatem, non est illa quidem accidentaria: quoniam ea ratione prædicari ad proprium & accidens spectat: sed substantialis, & quæ quale quid à philosophis appellatur. hæc autem ab Aristotele traduntur capite ultimo libri quarti topicorum. quo loco discrimen assignans inter genus & differentiam, ita inquit. Quoniam autem videtur in quibusdam & differentia de speciebus in eo quod quid est prædicari, separatum est genus & differentia utenti his quæ dicuntur elementis: primum quidem quoniam genus de pluribus dicitur, quàm differentia: deinde quoniam secundum eius quod quid est assignationem magis conuenit genus, quam differentiam dicere: nam qui hominem dicit esse animal, magis indicat quid est homo, quam quid gressibile. & quoniam differentia qualitatem generis significat, genus autem differentia, non: nam qui dicit gressibile, quale quid dicit animal, qui verò animal dicit, non dicit quale quid gressibile.

Aristotel.

Discrimen
generis &
differentie
ex Aristo.

Persuade-
tur rōne,
quod diff-
rentia præ-
dicatur in
quale.

Sed cum non facile credituros omnes existimaret Porphyrius, differentiam in eo quod quale quid est prædicari, potius enim videtur simpliciter prædicari in eo quod quid est: quia significat substantiam, non accidens: contendit monstrare, differentiam, qualitatem esse: idque analogia rerum naturalium, atque earum rerum quæ arte constāt. Vt enim singulæ res naturales re vera ex materia & forma constituuntur, quod in libris physicorum docet Aristoteles, præterea sicut res arte constantes ad proportionem rerum naturalium ex materia & forma fiunt, in statua siquidem quæ arte constat, res materiae vicem habet, atque est id ex quo res fit, statua quæ formam suscipit, sic species dialectica, licet non constet simpliciter forma & materia, ea habet quæ formæ & materiae similitudine quadam respondent. nam constat genere & differentia: quorum alterum vicem gerit materiae, formæ alterum. Rursum quemadmodum in rebus

in caput de differentia.

72

bus naturalibus & arte constantibus forma materiae adueniens eius veluti qualitas est cum tribuat denominationem, quæ ad qualitatem maximè pertinet: sic existimare licet, differentiam, quæ speciei pars est, cum sit veluti forma, ex qua cum genere fit species, rationem habere qualitatis, atque ex consequenti prædicari in quale. Quoniam verò illa qualitas ad rei substantiam attinet, non simpliciter dicitur differentia prædicari in eo quod quale: sed in eo quod quale quid.

Animaduertendum tamen est, quod licet multis modis à Porphyrio ex antiquorum Philosophorum opinione distinguatur differentia: ea quæ à nobis in præsentia exposita est diffinitio, præ cæteris omnibus ad negotium de dialectica attinet, & ut dicitur vulgo, tertium constituit prædicabile. Nam cæteræ omnes aut non insunt ut propria, differentia, aut non exprimunt aliquem modum prædicandi: secundum quem potissimum quinque voces considerat dialecticus. Hæc etiam una (quod est proprium descriptionis) omnia differentiarum genera complectitur: atque eadem distinguitur differentia à cæteris vocibus. nam quod prædicatur de pluribus differt ab indiuiduo. quod de differentibus specie, ab specie. quod in quale, à genere. quod in quale quid, à proprio atque accidenti, quæ in quale simpliciter & absolute prædicantur. Quod si Porphyrius vellet huic differentia descriptioni eas laudes adiungere, quæ ad veram diffinitionem pertinent, quemadmodum in capite de genere ab eo factum est, nihil inquam illam continere, aut minus aut redundans, optime quidem potuisset.

Quæ definitio
diff-
rentia ex-
plicet ut præ-
dicatur.

Laudes de
scriptiois.

Quæstio.

*Utrum definitio secunda differentia exacta
perfecta que sit.*

Obijciat fortasse quispiam huiusmodi differentia descriptio nem non omnino exactam esse atque perfectam. Primum quia repugnat sententia Porphyrii & Aristotelis. Porphyrius enim

Centra de
diffinitione
differentia
disputans
enim

Commentarij

enim in communibus & differentiis ait, differentiis significare absolute qualitatem, & predicari in quale Arist. vero cap. 2. lib. 7. topicorum, ait, solum genus, & differentiam, in eo quod quid est predicari. Soluitur tamen obiectio, si dicamus, quod Porphyrius, quia videbat differentiam non predicari inquit, quomodo genus & species predicantur dixit, in quale predicari: quasi diceret, alio modo predicari, quam predicetur genus, & species, hoc est non simpliciter in quid. Arist. vero verbis citatis solum significat, genus, & differentiam pertinere ad essentiam atque substantiam speciei: vel coniunctam differentiam cum genere in eo quod quid est predicari.

Secunda obiectio. De pluribus differentiis speciebus.

Dilatur. Omnis species collat genere & differentia. Differentia rerum diffinitio agnoscitur.

cap. 1. lib. 7. de anim.

Secundo quia non videtur omnia differentiarum genera complecti. Nam infima species perinde atque intermedia species est: constat enim, uti cetera, genere atque differentia, sed eius differentia cum specie convertitur, species autem atoma & individua de pluribus tantum numero differentiis predicatur, ergo & eius differentia: at Porphyrius, ait, omnem differentiam predicari de pluribus specie differentiis, ergo missam facit infimae speciei differentiam. Id si verum est, est autem procul dubio verum, differentiae descriptio, absoluta & perfecta non erit: haec quaestio ut dilatur, considerandum nobis est, non solum ex philosophi sententia secundo libro post. sed ratione quoque convinci, tam infimam speciem, quam intermediam genere constare, & formarum efficietibus differentiis: quoniam verumque genus formarum diffinitionem admittit: quae ex his duobus, tanquam ex partibus conficitur. corporis tamen impedimento in quod anima nostra conclusa est, accedit, ut rerum differentias minimè cognoscamus. Nam cum per se sensuum organa, tanquam per fenestras animi, quaecumque cognoscimus deferantur, quia anima nostra veluti compedibus quibusdam vincata, non sinitur in rerum naturam intrare, atque uniuscuiusque rei veram rationem percipere: hebetatur enim ingenij acies lumenque intellectus concessum nobis à natura dei optimi maximi beneficio, quare per sensuum obiecta quae sunt accidentia ad rerum substantiam, veluti manu duci necesse est: quoniam ut inquit Arist. accidentia magnū ysum adferunt ad cognoscendum

in caput de differentia.

80

dum quod quid est. Cum ergo nobis, corporeis quasi vinculis impeditis exiguum lumen adfulgeat, atque id non semel opinionum peruersitate morumque prauitate extinguatur, efficitur, ut non bis paucae rerum differentiae verae atque legitimae, cognoscantur. Sunt autem quae vulgò circumferuntur differentiis corporeis, animatum, sensitiuum, rationis particeps, & mortale. nam incorporeum inanime, insensibile, irrationale, & immortale, cum priuatiua sint nomina inter veras differentias referre non decet, vera enim & genuina differentia, pars est speciei: de prioribus autem tanta controuersia inter philosophos est, ut non desuerint, qui dixerint, rationale differentiam, quam plerique omnes propriam esse ferunt, à numero differentiarum esse reiiciendam. Quare cum tanta sit philosophis propriarum differentiarum penuria, coguntur in rebus explicandis pro veris differentiis, supposititias quasdam inducere, & oratione quae genere, proprioque constat re nota facere, vel communibus accidentibus ad propriorum vim redactis: sic asini definiunt, animal solidis ungibus auritum & fecundum: hominem, animal gressibile bipes implume, latos ungues habens & manibus utens. Porphy. ergo, ut vnde abijimus, redeamus, cum intelligat nullum esse apud philosophos differentiam infimam aut ultimam, sic enim appellat Aristoteles secundo libro posteriorum differentiam infimae speciei, superuacaneum putauit diffinitionem tradere quae differentiam vacantem nomine complecteretur: ex qua nullus usus spectari posset, ad praedicationes conficiendas. Si quae enim esset nominata differentia quae de pluribus numero differentiis predicaretur, rationale maximè esset, atque rationale non solum à Platone pluribus specie differentiis conuenire dicitur, diis inquam & hominibus, sicut mortale brutis animalibus & hominibus, sed ab Aristotele capite quarto, libri primi topicorum, multisque alijs locis libri sexti. eas vero differentias complexus est finitione quibus nomen positum est: quod Albertus Magnus, & post eum Caietanus hoc loco scribunt. Haec autem omnes de pluribus specie differentiis predicantur. Nam licet verum sit, quemadmodum proposito argumento ostensum est, infimam speciem, differentiam

Notae no. bis differentia.

Priuatium differentia.

Rodolphi.

Asini finis.

Rationale. Plato.

Aristoteles.

Albertus.

Caietanus.

A.uerrea.

qd ait quod differentia.

habere

Commentarij

Correctio
finitiois.

habere quæ cum specie ipsa conuertitur, quoniam illi non est positum nomen secundum quod de pluribus numero distantibus prædicaretur, diffinitione differentie non est comprehensum. Si quis autem putet rationale cum homine conuerti, et quæ de eisdem prædicari de quibus prædicatur homo, facili quid poterit propositam à Porphyrio descriptionem ea ratione corrigere, differentia est quod de pluribus in eo quod quale quid est prædicatur. Non debet autem Porphyrius reprehendi, quoniam ille solum recensuit differentie descriptiones quæ vulgo circumserebantur: quod initio pollicitus est.

Secunda ob
iectio.

Tertio aduersus eandem diffinitionem obijci possit, falsum videri quod Porphyrius hoc loco inquit, solum differentiam in eo quod quale quid prædicari, primum quia contrarium dixit Porphyrius, cap. de genere, ait enim eo loco, differentiam & accidens in eo quod quale quid prædicari. deinde in cap. de substantia secundam substantiam inquit, significare quale quid, quare ab ea sumetur prædicatio in eo quod quale quid, verum hæc facili dilui possunt, nam quale quid non eadem significatione accipitur omnibus his locis hoc enim cap. quale quid dicitur quale essentialis, vel qualitas pertinet ad essentiam rei: cuiusmodi est differentia, in cap. de genere quale quid, est quale quoddam vel quoduis, in cap. de substantia quale quid, est quid quale hoc est substantia coniuncta cum aliqua qualitate aut differentia. Secundæ namque substantie hoc modo significatur quale quid, hæc animal enim significat, non quoduis, sed tale, rationale, videlicet, atque in ceteris simili modo. Quare non pugnat secundum Porphyrium: neque cum Aristotele. Sed quæ diximus multo apertius constabant si loquendi ratio qua veitur Aristoteles & Porphyrius loco citato inspicatur.

Rationale
tribus mo
dis usurpa
tur.

Antea tamen quam hinc discedam lector mihi admonendus est, rationale trifariam à philosophis usurpari: aut enim significat aptum ad utendum ratione, aut quod dexteritate quadam ad ratiocinandum est præditum: aut partem hominis, cuius causa ille ratione veitur. Prima significatione proprium est, secunda verò accidens de secunda specie qualitatis, postrema est differentia, & quidem cum vnus homo rationalis altero magis dicitur

in caput de differentia.

81

aitur rationale secunda significatione usurpatur: quasi dicas est vnus homo magis aptus ad utendum ratione quàm alter: est autem differentia pars speciei non quidem integralis, sed substantialis, hoc est expectans ad substantiam rei: nempe ad diffinitionem: cuius consideratio logica est. Mortale verò, ut id etiam obiter admoneam, re vera non est differentia, nisi ea utatur Porphyrius vice alterius, propter penuriam: ratio est, quia differentia Porphyrio autore præsentis cap. addita generi perficit speciem: at mortale dicitur imperfectionem: nam potestas ab actu perficitur, ut actus ab obiecto, potestatis autem mortalis actus est mors, quæ. II. ethic. omnium terribilium maximum est: non est ergo essentialis differentia, ut ait Porphyrius. Postremo quod Porphyrius ait, angelos esse rationales, accepit à Platone cuius fuit admodum studiosus. Sed contra est argumentum, quia si angeli essent rationales: essent etiam animalia: atque ex consequenti corporei, nam de quibus differentia quæ diuidit genus dicitur, etiam ipsum genus dicitur, consequens autem videtur esse falsum, ergo angeli nullo pacto rationales putari possunt: dicendum est quod Plato angelos fingebat animalia, & corpore præditos arbitrabatur, quæ sententiam multi antiquorum theologorum tenuerunt, licet falsa omnino sit: nam re vera angeli censeri rationales non debent, siue rationale partem significet, siue quod deducit vnum ex altero: non sunt enim angeli compositi, neque ad res pernoscendas vlla ratiocinatione aut syllogismo utuntur.

Mortale sic
ne vera dif
ferentia.

Ratio.

Angelique
sensu ratio
nales dicantur.

Obijciunt.
Quod an
geli non pos
sint dici ra
tionales.

Tex. describunt autem.

Tertio modo antiqui philosophi posteriores Aristotele differentiam ita descriperunt, differentia est quod est natum diuidere ea, quæ sub eodem genere sunt posita. Nam rationis compositi & expers rationis diuidunt atque distinguunt hominem ab equo: quorum vterque positus est sub eodem genere, puta sub animali, homo enim animal est rationale, & equus irrationale animal.

Tertia de
finitio.

Tex. assignant autem.

M sit

Commentarij

Quarta de definitio. SIC etiam describitur differentia, est qua differunt à se singula, id est qua mutuo distinguuntur & separantur species, nam cum homo & equus inuicem distinguantur, nec id contingat secundum genus, cum si utrumque sub eodem genere, quod est animal, sumus enim nos & bruta animalia, necesse est ut distinguantur differentia, rationali inquam. Rursum nos & dii differimus, id autem non sit rationali, quoniam utriusque sumus rationis participes, mortale ergo differentia nobis adiuncta ab eis nos separat: corrigit statim Porphyrius, idque ex sententia priorum autorum tertiam descriptionem differentiae dicens, ut quidpiam sit differentia non esse satis quod separat ea quae sub eodem genere sunt posita, quemadmodum inlinuat tertia differentiae descriptio, alioqui proprio conveniet ratio differentiae, aptum enim navigare, & non aptum navigare hominem à brutis distinguunt, quoniam omne animal aut est aptum navigare, hoc est navim regere, aut non aptum, est enim aptum navigare hominis proprium, quia non indicat quid esse rei, soli autem inest, & cōversim predicatur. Non est autem differentia, quia differentia conducit ad rerū definitiones faciendas. Vnde colligitur proprium differentiae esse ut differentia haec habeat, divingat inquam quae differentiarum sub eodem genere sunt posita, & cōducant ad esse, & sit eius rei quae definitur pars. Ex quibus verbis manifestum est quatuor tantum differentiae descriptiones traditas esse à Porphyrio differentia, eius quod quid est pars est, id est, diffinitionis, non est quid de descriptio, ut maxima pars expositorum inquit, sed duntaxat supplementum duarum priorum descriptionum. Cōcludens disputationem inquit, specificā differentia solū eam appellari quae generi addita alteram facit speciem, & tanquā rei pars in diffinitione accipitur. Alij rursus differentiam ita diffiniunt, propriā vniuscuiusque rei notā, à pecudibus sumpta Metaphora, quibus notae quaedam inuruntur, quo facilius aliae ab alijs dividantur: sed quoniam haec diffinitio cum his quae allatae sunt, praesertim cum ea qua dictum est, differentiam esse qua differunt à se singula, magnam habet affinitatem, optimè quidem missa fieri potuit à Porphyrio. Si quaerat aliquis quid inter quatuor istas, aut si minus quinque, differentiarum finitiones intersit, dicendum est: prima

in caput de differentia,

83

ma finitione assignari discrimen inter genus, & speciem: secundum de explicatur quid illud sit de quo differentia predicatur: tertia qua ratione dividat genus: quarta quo pacto una species ab altera differat: quinta quomodo cōstituatur species, omnibus. n. his modis differentia cōsideratur. Preter ea de quibus est à nobis disputatum, alia nonnulla in praesentia à morosis quibusdam scriptoribus in dubium vocari cōsueverunt atque inter cetera omnia primum controversia esse solet, qui sint modi quos intrinsecos vocat, et quo pacto à differentiis distinguantur. Deinde quod nam sit individui cōstituendi principium. Tertio unde generis, speciei, ac differentiae conceptus desumantur: postremo utrum differentia resolui possit. Sed quoniam istarum quaestionum quaedam explicatae sunt in capite de specie: aliae ad orationem de praedicamentis pertinent, solum convenire videtur praesenti huic instituto, determinare, & paucissimis verbis dicere de his quae quaestionibus: ergo qui conceptum generis aut speciei aut differentiae à rebus singulis capere velit, in memoriam revocet, quod non semel à nobis dictum est: genus esse materiae per simile, differentiam formae, speciem cōposito. Nam ex materia, aut eo quod materiae proportionem respondet, genus sumendum est, ex forma, differentia ex cōposito speciei. Secunda quaestio, ut diluatur scire oportet modum esse rei affectionem, & quoniam alia est affectio extranea, alia intranea, unus dicitur modus extrinsecus, alius intrinsecus, modus intrinsecus, entis v.g. duplex est, unus per se, alter, in alio. Hi modi differentia distinguuntur, quoniam modi sunt intra rem cuius sunt modi, non quod per se est ens est & quod in alio est, differentiae vero extra genus sunt nam affectione non existunt in genere, sed potestate tantum, ut autem quod ultimo loco dubitatum est solutionem inueniat, scire est opere praeiudicium conceptionem generis, atque speciei, vulgo appellari res solubiles aut cōpositas, quoniam ut res aliae naturales, aut arte cōstitutes ex materia & forma cōponuntur, & in easdem tanquam in partes resolvuntur: sic conceptus speciei aut generis, non supremi quidem sed intermedij, ex genere & differentia cōponuntur, atque in eadem tanquā in partes redeunt, cōceptus autem

Differentia earum definitionum.

Quaestiones de differentia.

Vnde dicitur ut conceptus generis speciei & differentiae.

Cōceptus res solubiles

Commentarij

Conceptus differentie appellatur irresolubilis, & similiter conceptus su-
d differentie premorum generum, licet alij aliter opinati sint, & literarum
monumētis scriptum reliquerint: tum quod eorum ytrumque
partem speciei significet, minime verò aliquod compositum:
Ratio. tum etiam quia neque genus, neque differentia diffinitionem
habent. Num alioqui progrediendum esset in infinitum: cum
enim diffinitio genere & differentia constet, si aut genus defi-

Secunda. niretur, aut differentia, proculdubio eius generis esset: aliud ge-
Differentia eur nō parvus: & differentie alia differentia: & cū datū genus aut differentia,
neiper ge- quemadmodū priora definiatur, eo genere esset aliud superius,
ans. & ea differentia, alia cōmunior: atq; ita tandem perpetuo pro-

cederemus: quod est ab omni ratione alienū. Hinc est quod dif-
ferentia genus minime participat: hoc est, nullius generis susci-
pit rationem. Nō enim rectē dicitur rationale esse corpus, aut
animal: neque substantia animata sensu: cum generi interme-
dio, speciei infimæ atque indiuiduis cōueniat quidem superio-
Aristoteles ra participare. Huius sententiæ Aristoteles autor est secūdo ca-
pite quarti topicorum his verbis, nō videtur participare diffe-
rentia genus: omne enim quod participat genus, ut species est,
aut indiuiduum: idem quoq; testatur capite tertio, sexti libri
sic exorsus: rursus si prædicatur genus de differentia. Item Pau-
lo inferius cum inquit, similiter inspiciendum si species aut ali-
quid inferiorum specie de differentia prædicatur.

Qui rursus Quod si rectē perspecta sit natura differentiarum profectō
capiatur ex multas nobis commoditates adferet. Principio enim ad diffini-
differentia tiones faciendas plurimum conducit: quoniam omnis diffini-
cognitio. tio ex genere & formarum efficientibus differentiis fit: deinde
ad distinctionem formarum pertinet: diuidit enim differen-
tia genus, ut Porphyrius, inquit, & separat ea quæ sub eodem
genere posita sunt, demum ad distinguenda themata affinia ma-
ximè prodest, differt enim liberalitas à p̄dgalitate, quo-
niam hæc est nō obseruato tempore, neque loco,
illa hæc obseruat: quæ sunt differentie. Qua
autē ratione inuestiganda sit, cap.
ultimo lib. primi topico,
dicendum est.

Arguo

in caput de proprio.

83

Argumentum capitis de proprio.

IN præsentia Porphyrius proprium quod ad philosophos
pertinet explanare contendēs, superioris præcepti memor qua-
tuor eiusdem significationes recenset, ex monumentis veterū
repetitas: atque ita inquit.

Caput quartum de proprio.

Proprium verò quadrifariam diuidunt. Nam *Es* id
quod soli alicui speciei accidit et si non omni proprium di-
citur: ut homini, medicum esse, vel geometram. Et quod o-
mni accidit: et si non soli: quemadmodum homini, esse bi-
pedem. Et quod soli, & omni, & aliquando: ut homini in
senectute canescere. Et quod soli, & omni, & semper, quē
admodum homini, esse risibilem. Nam et si nō semper ri-
deat tamen risibilis dicitur, non quod rideat semper, sed
quod aptus natus sit ut rideat: hoc autem ei semper natu-
rale est, ut & equo hinnibile. Hæc autem dicuntur vere
propria, quoniam conuertuntur. Quicquid enim est equus,
hinnibile est: & quicquid hinnibile, equus.

Hucusque de genere & differentia, quæ speciem absoluunt,
ac præterea de specie ipsa actum est, restat ut de proprio, atq; differat de
accidenti agamus, ut suscepta de quinque vocibus disputatio, pprio quā
perfecta sit, sed cum proprium magis coniunctum sit speciei, accidenti.
quam accidens, ab eius enim principiis dimanat, & conuenit
ac necessario de specie prædicatur, de eodem orationem habe-
re priusquam de accidenti Porphyrius instituit: refert autem
quatuor proprii vsus: quos, ut cætera ferme omnia, ab Aristote-
le accepit. Principio proprium appellari inquit quod conuenit
soli, sed non omni: hoc est quod inest vni tantum speciei, non
tamen omnibus indiuiduis ea specie contentis, ut grammaticū

M 3 esse



Modo 1.
Proprium.
Quomodo
accipitur.
Secundo.

Proprium
secundum
naturam.

Tertio.

Obiectio.

Quarto.

Reciproca.

Obiectio.

Diluitur.

esse, & geometriam, hæc enim soli insunt homini, cū præter ho-
minem nemo possit, aut grammaticam, aut geometriam disce-
re, multi tamen ex hominibus existunt prorsus rudes gramma-
ticæ, & geometriæ. Grammaticum verò & geometriam nō cō-
sideramus in presenti loco, secundum facultatem, sed secundū
actionem: nam facultates suscipiendi has disciplinas ad ea quæ
sunt quarto modo propria referuntur. Secūdo modo propriū
vocat quod cum omni insit, non inest soli, vt esse bipedem in-
est enim hoc naturā omni homini, soli verò minimē, cum præ-
ter hominem plurima reperiantur animalia bipeda. Huiusmo-
di autem proprium cap. 3. lib. 1. topicorum, proprium secundū
naturam appellat Arist. nam nisi sic consideretur, non inerat om-
ni hominibz, sicut inter homines non pauci qui duos pedes
non habent, hoc ibidem admonet his verbis. Si quod natura in-
est volens assignare, hoc modo ponit secundum locutionem,
vt q̄ semper inest significet, videbitur moueri posse quod po-
situm est: vt quia qui dixit hominis propriū bipes: vult qui-
dem quod natura inest assignare, significat autem locutione
quod semper inest, non erit hominis propriū bipes, nam non
omnis homo duos pedes habet. Tertio modo propriū appel-
lant, quod cum omni & soli insit, non inest semper: vt canesce-
re: hoc enim & singulis hominibus in est, & solis: nō tamē sem-
per, sed aliquando: etate inquam maturiori, vt Aristoteles est
autor capite. III. lib. 7. de generatione animalium, & scilicet
prob. X. q. L XII nam quod c. V. lib. V. de gen. animalium, in-
quit, equū videri canescere, non omnino, sed quadam simili-
tudine eidem conuenire refert. Quarto modo propriū dicit
quod omni & soli & pro quolibet tempore inest, quæ verò quæ-
to modo propria sunt Porphyrius cōuertit cum specie, inquit,
hæc Cicero reciproca vocat, & retro commeania. Si quis ve-
rò obiciat inquit Porphyrius, risibile nō semper inesse homi-
ni, cum non semper rideat, responde, etiam si nō semper homo
rideat, nil confici absurdi aduersus nostrā opinionem, quoniam
nos quod est quarto modo propriū, non consideramus secū-
dum actionem, sed secundum facultatem & potentiam, pō-
tuetia verò rideudi semper homini adest, etiam si ad id agens
sit.

fit, vt Heraclitus Ille Chijs. Hoc loco Rodolphus Agricola vult
alioqui diligentissimus increpatione dignus esse videtur, qui
primo lib. de inuentione differens de differentia, similem illam
proprio facit: cum enim proprium secundum potentiam con-
sideretur, differentia verò secundum actionem, est enim forma
rei, magno inuicem intervallo separatur. Cōfert postremo Por-
phyrius quatuor prædicta priorum genera, inquit, quatuor vltis p-
to modo appellatum proprium vere proprium esse, quoniam p-
cum eo, cuius ponitur proprium, vicissim retro cōmeat. Nam
vt omnis homo aptus est ad ridendum, sic quod aptū est ad ri-
dendum, homo est. Hæc igitur propriissima est significatio pro-
prij. Propriū enim logicū, nullum recte dicitur nisi quod cum
re cuius proprium est cōuertitur, nullūque alteri inest, reliqua
genera proprij inter accidentia connumerantur ab Aristotele
primo libro topicorum: atque ita præcipit, eisdem omnino ar-
gumentis construenda & destruenda esse horum propriorum
problemata, quibus quæstiones accidentis. Hos in omni ta pro-
prij intellectus (vt in summa dicam) Arist. tradit quarto cap.
primi libri topicorum, præterea etiam primo cap. quinti libri, ubi
primo & tertio modo propria appellat ille aliquando p-
cūdo modo propriū vt esse bipedē, interdū propriū ad alterū
interdū aut secundum naturam. At quarto modo propriū nūc
prij nomine significat, siue simpliciter, absolute, aut per se
proprium: quod vt 3. de definitione se iungat, quod propriū quocūq;
nomine censetur propriū definit, quod hō indicat quid est
esse rei, soli autem inest & cōuersim predicatur. Hoc autem
propriū per se aut simpliciter secundo cap. quinti libri topi-
corum in duo membra ab Aristotele distribuitur. Est enim al-
terum propriū incomplexum, vt risibile, hinnibile. Alterum
complexum, quod quinto topicorum orationem appellat, &
cum descriptione aut definitione cōuertitur.

Sunt qui Porphyriū incensent quod esse bipedē p-
cū Arist. cap. 3. prædic. & 4. cap. lib. de interp. dicat esse differē-
tiam: verū fortasse Arist. penuria vocabuli, vt sepe fit, ea voce
vult esse pro differentia, non quidem logica, sed naturæ, loco
citato, neque vetat differentiam esse aliquid simul & propriū



Commentarij

Secunda ob-
lectio.

Soluitur.

Alia definitio
proprij ex
Aristotele.

Tertia defi-
nitio.

modo, quod est differentia non sit proprium. 4. modo hoc enim
diuersum est à ceteris quatuor vocibus, proprium vero primo
modo vel 2. vel 3. differentia esse potest, v. e. accidens. Alij nō
satis contenti ea significatione proprii quod quarto modo di-
citur, Porphyrium reprehendunt, quod dicturus de proprio
ad dialecticam pertinenti, nullam eidem descriptionē assigna-
rit, qua proprium id genus explicetur: atque ideo existimant
de proprio insufficienter esse disputatum. Quorum authorum
sententia non satis mihi arridet: nam si rem penitus inspiceret,
neque studio reprehendendi ducerentur, proculdubio intelli-
gerent indignum esse Porphyrium, quem hoc nomine reprehē-
dant: quippe qui post connumeratas quatuor proprii intelligē-
tias, veluti appendicem addidit, quarto modo vocatum pro-
prium vere proprium esse, hoc est ad dialecticos pertinere, &
distingui à quatuor alijs vocibus: quia præter hoc quod omni
& soli & semper inest, conuersim prædicatur de re cuius pos-
sum est proprium, conuertitur enim cum specie. His autē ver-
bis planē innuitur affectio quædam dialectica, cum dicat con-
uerti. Eisdem præterea verbis discernitur proprium à reliquis
vocibus, cum nulla aliarum vocum conuersim prædicetur de
subiecto. Nā neque genus cum specie conuertitur de qua præ-
dicatur, neque species cum indiuiduis, neque differentia cum
specie, cum sit eadem amplior, vt ostensum est: neque tandem
accidens cum subiecto. Cui autem hæc descriptio satis nō est,
vtatur ea proprii descriptione qua princeps philosophorum
vsus est Aristoteles cap. 4. lib. 1. top. quæ sic habet: proprium est,
quod non indicat quid est esse rei, soli autem inest, & conuer-
sim prædicatur: qua proprium quod ad logicam attinet expli-
catur & à ceteris vocibus differt. Nam quod non indicat quid
est esse rei, à definitione distinguitur, quæ significat quid est
esse rei: ceteris autem partibus à reliquis vocibus differt. Huc
enim spectat quod ad calcem huius capitis dixit Porphyrius,
conuerti inquam proprium: aut si mauis, dic proprium quarto
modo illud esse quod de multis prædicatur conuersim & se-
cundum accidens ac necessario: hæc enim proprii descriptio
gius est propria: & quod de pluribus prædicatur, ab indiuiduo
differt.

in caput de proprio.

85

differt, quod secundum accidens à genere & specie: à differen-
tia autē quod in quale simpliciter prædicatur: ab accide[n]ti quia
semper cum re cuius est proprium conuertitur: quod nō inest
accidentibus. Dictum tamen est proprium de pluribus prædi-
cari confusæ sine vllō modo, vt ita omnia propriorum gene-
ra comprehenderemus, tam atoma, vltimæue: quæ subalterna,

Quæstio.

[Vtrum sit aliquod proprium subalternum.]

DVPLEX ego proprium esse puto: vnum specialissimè
alterum verò subalternum: tamen si quibuscumque aliter videatur.
Nam sicut quælibet species constituentem differentiam habet,
ita quoque singulæ siue indiuiduæ sint, siue intermedia: habet
proprium: quemadmodum verò labor est differentias cognos-
cere, ita quoque non facillè reperiri licet singularum formarū
propria: quia verè legitimeque appellatum proprium ab spe-
ciei principijs, genere inquam & differentia dimanat, vt alibi
dicemus. Genus autem & differentiam nō est mediocris labor
invenire. Amplius sicut differentia infima speciei de pluribus
numero dissimilibus dicitur, quia cum specie infima cuius est
pars conuertitur, differentia verò speciei intermedia vt mor-
tale & sensitiuū, non minus quàm species, prædicatur de pluri-
bus differentibus specie, ita certe existimare par est infima spe-
ciei proprium, vt risibile, hinnibile de pluribus prædicari nume-
ro tantum distantibus. Subalternum verò proprium, vt natum
sentire, & ex animo & corpore esse compositum, vt quinto li-
bro topicorum Aristoteles refert, de pluribus specie differenti-
bus prædicantur: nam de animali & de his de quibus animal di-
citur. Quare vt vno eodemque nomine vtrumque genus proprii
complecteremur, placuit infinitè dicere. Proprium esse, quod
prædicatur de pluribus,

M 5 Quæstio.



Commentarij

Quæstio.

Pterum sit aliquod proprium subalternum.

DICET fortasse quispiam frustra à nobis id factum fuisse, cum nullum reperiatur proprium subalternum, adductus in eam sententiam Porphyrij verbis, qui in sermone de genere proprium à genere distinguens, id inter utrumque interesse dicit, quod genus pluribus formis convenit: Proprium verò in una tantum spectatur specie, cuius est proprium, atque in eius speciei individuis. Huic obiectioni, facile occurritur, si dicamus, unius speciei nomine significatam esse à Porphyrio, non solum individua speciei, sed etiam subalternam, utraque enim nomine speciei cessatur. Sed possit quispiam responsionem hanc refellere, tum, quod si nomine specie subalterna species etiam eo loco significaretur, insufficienter quidem assignatum esset discrimen inter genus & proprium, nam ut genus, sic quoque proprium subalternum plures habet species, tum etiam quia ex eplo rem docens Porph. atomi atque individui proprii mentionem facit: at huic facile satisfacere possumus. principio vero pro comperto habendum est, reperiri proprium subalternum, quod non tantum ea ratione convincitur, quod proprium, ex principiis speciei ortum habet, & genus subalternum species est: sed etiam Aristotelis sententia secundo capite, quinti lib. topicorum: quo loco aptum sentire, & ex anima & corpore esse compositum, animalis propria esse testatur. Quare crediderim Porphyrium non meminisse proprii subalterni de genere agens, non quod senserit, nullum esse tale proprium, sed quod intellexeret, non facile reperiri, ergo cum pauca sint, propria intermedia, inter ea & genus non assignavit differentiam cum intellexeret non posse quempiam decipi similitudine utriusque, quia cum deceptio propter similitudinem accidat, ut dixit Aristoteles ibi conveniens est persequi differentiam, ubi nos potuit fallere similitudo: quod si hac parte convenire videantur proprium intermedium & genus, multis magnisque alijs intervallis separari cõperiet, qui aliquan-

in caput de proprio.

86

aliquantulum animum adverteat: quod verò mihi multò magis probatur, Porphyrius, cum inquit proprium differre à genere, quod genus plures complectatur species, proprium unam tantum, non negavit esse aliquod proprium subalternum, quia illud sic est subalternum proprium ut nullo pacto ei conveniat quia genus est, siquidem genus ut genus est verè propria non habet, quod effluat ex genere & differentia: nullam enim differentiam genus quia genus est constituentem habet, sed solum ei convenit quatenus est species, & proprium à genere differt quod genus de pluribus dicitur, quorum est genus. Proprium verò tamen si de pluribus dicatur, ut proprium quidem non dicitur, nisi de una specie, cuius est proprium, siue illa subalterna sit, siue infima: oportet enim ut converlim prædicetur de eo cuius est proprium. Ne autem quispiam putaret proprium convenire subalternum ut genus est, tantum assignavit Porphyrius in cap. de genere exemplum proprii quod convenit intimè speciei, meminisse tamen opus est, nullum esse supremum proprium, aut generis supremi: habent illa quidem, suprema, inquam genera, propria quedam extranea, quibus inuicem distinguuntur, ut saltantia, quod cum sit una & eadem numero contraria sit susceptiva. Quantitas, quod secundum eam aliquid dicatur æquale vel inæquale: qualitas, quod suscipere possit magis & minus, et in ceteris simili modo, ut in explanatione singulorum prædicamentorum adnotuimus. Proprium verò de quo in præsentia est sermo, quod per se, simpliciter atque intrinsecè inest subiecto, in nullo supremo genere reperitur. Nam quod sic est proprium, proficiscitur à genere & differentia, quibus ut paulo ante docuimus, omnino vacant prima genera: quoniam propria propensionem significant, quæ nunc naturalis inclinatio, nunc aptitudo, nunc etiam proprietates speciei dicitur; hæc verò ab speciei principiis dimanant: quam primum enim animali, compositæ rationis additur, atque ex utroque complexu sit homo, continuo habitas quædam simul ab utroque effluit, quæ homo aptus perhibetur ad ridendum, flendum, ac suscipiendum disciplinam: nihil enim vetat unius atque eiusdem speciei plura esse propria: & Aristoteles secundo cap. quinti topicorum docet.

Notia
tentia,
Ratio

Ratio
tentia

Ratio
tentia

Ratio
tentia

Propria
modo pro-
pensionem
significans

Unius spe-
cies multa
propria ei-
le possunt

Obiectio.
Solutio.

Propria co-
sequantur
speciem.

Proprium
non inest
individo
ut propriu
sed speciei

Proprium
utrum secu-
dum magis
& minus di-
statur.

docet, his verbis: deinde destrueti quidē, si plura propria as-
signat eiusdē, nō determinas q̄ plura ponit, nō erit bene positū
propriū: quia qui dixit, propriū ignis tenuissimū & leuissimū,
plura assignavit propria, utrumq; inde solo igne verū est dice-
re, nō erit bene positū ignis propriū, corpus subtilissimū & leuissi-
mū: significat ergo unius atq; eiusdē rei plura esse posse, errare
tamen, qui cum plura ponant, non significant se plura ponere.
Quod si alijs quibusdam lucis ut quarto, & quinto capite
eiusdem libri testari videtur, fieri non posse, ut duo sint unius
atque eiusdem propria: hoc fortasse accipiendū est de his quæ
sunt opposita: cum in eodem opposita reperiri simul non pos-
sint. Quare cum propria dimanent ex partibus orationis indi-
cantis quid est, & genera suprema definirinō possint, dubium
non est, quin eadem expertia sint talis proprij. Præterea cum
nascentur propria (ut dixi) ex partibus definitionis non inepte
Porphyrius in capite de specie, & in communibus & differen-
tijs quinque vocum, & Aristoteles quinto topicorum ferunt
propria consequi totam speciem, cuius sunt propria: atque ex
quo in singulis individuis eius speciei spectari. Nam quilibet
singulorum hominum æque ut alius dicitur aptus ad ridendū,
flendum & suscipiendum disciplinas. Non quidem quā indivi-
duus est Aristotele autore capite tertio quinti topicorum, sed
secundum quod suscipit subiecti rationem, cui assignatum est
propriū. Nam si non est propriū cuiusq; eorum secundū
illud, cuius propriū assignatum est, non erit propriū quod
positum est esse propriū: quare prædicationem hanc Socra-
tes est susceptivus disciplinæ, nemo proprij dixerit, quia tametsi
quod prædicatur sit propriū non est subiecti propriū. Ne-
cessarium autem est ut sit subiecti propriū: sed quoniam sus-
ceptivum disciplinæ de homine prædicatur, & homo de Socra-
te, susceptivum disciplinæ de Socrate prædicatur. Atque ideo
Socrates est susceptivus disciplinæ. Quod si reperiuntur quidā,
& alijs lōgē doctiores, aut qui magis in cachinos dissolvantur, qua-
lis fuisse fertur Democritus ille abderites, id accidere putan-
dum nō est, quod alter altero minus sit disciplinæ susceptivus,
aut risibilis natura magis, ratione speciei: æqualiter enim inest
lingu-

singulis individuis potestas suscipiendi disciplinas: sed evenit
ex prava, aut proba corporis dispositione, cuius omnes hi af-
fectus communes cum anima sunt. Cum enim tanta sit animæ
cum corpore familiaritas, accidere necesse est ut mens ipsa in
corpore habitans ut in domicilio, pleræque corporis induat
conditiones, multaque ab eodem capiat incommoda, mollior
res enim carne aptiores mente putat Aristot. I. I. de anima.

Quæstio.

Utrum passio distinguatur a subiecto.

DVBITANT hoc loco, atque in ea re magnopere digla-
diantur plerique, utrum propria passio de qua sermo in præ-
sentia est reperiri possit a subiecto se iuncta: aut utrum species
sine proprio existere vlla possit. Cuius quæstionis altera pars,
prior inquam, obscura nō est: quia passio de genere accidentiū
est, fieri autem non potest ut existat accidens absque subiecto:
in altera verò huius quæstionis parte si aliquantulum animum
advertis, tantam reperies opinionum varietatem, ut non sit sa-
tis intelligere cui credas. Sunt enim nonnulli qui aiunt, eam pro-
pensionem a subiecto re esse distinctam. Alij ne id fateantur, se-
runt formaliter separari: nec desuerunt qui dicerent tantum ra-
tione differre. Quod si rem ipsam altius excutiamus ratione
versemus, proculdubio intelligemus nihil hos autores, senten-
tijs, reque ipsa discrepare: inter quos. D. Thomas, qui propriū
(inquit) re ipsa distingui ab specie, aptius locutus fuisse videtur,
non quod per se propriū liceat reperiri, cum sit accidens: aut
quod species vltimam proprio vacet, quod eam necessario con-
sequitur: sed quia lōgē alia ratio est proprij, quam speciei, atq;
id suapte natura. Alia quoq; nonnulla hoc in loco vocari in du-
biū cōsueverunt, sed quoniam ea omnia aut infrugifera sunt, aut
ab hoc proposito aliena, missa facere libet, quia de proprio di-
ctum est satis.

Prima sen-
tentia.
Secunda.
Tertia opi-
nio.
Componi-
tur senten-
tiæ.

Argumen-

Commentarij

Argumentum capitis de accidenti.

Absoluta expositione generis, speciei, differentie & proprii de accidenti dicere Porphyrius instituit, cuius in presentia tres aliter descriptiones à veteribus, ut initio huius libri pollicitus fuerat, acceptas.

Caput quintum de accidenti.

Accidens est, quod adest, & abest præter subiecti corruptionem. Diuiditur autem in duo, in separabile, & in inseparabile. Separabile enim accidens est, dormire, nigrum verò esse inseparabiliter coruo, & Aethiopi accidit. Potest autem subintelligi & coruus albus, & Aethiops nitens candore præter subiecti corruptionem. Definitur autem sic quoque: Accidens est, quod contingit eidem inesse, vel non inesse. Et quod necque genus est, necque differentia, necque species, necque proprium: semper autem est in subiecto subsistens. Omnibus igitur determinatis, quæ proposita sunt (dico autem genere, specie, differentia, proprio, accidente) dicendum est quæ sint ipsi communia, & quæ propria.

Cur acci-
dens ultimo
loco posi-
tum.

PRIMUM omnium possit quispiam rogare, cur acci-
dens ultimo loco collocatum sit à Porphyrio sed huic dubita-
tioni facile satisfacere possumus, si dicamus factum fuisse, quo-
niam accidens ceteris deterius prædicatur: nam prædicatur
denominatiue: & non conuertitur cum subiecto, neque neces-
sario dicitur.

Obiectio.

Sed obiecit aliquis: principè in hac disputatione locum acci-
dentis tribuendum esse: quoniam a notioribus nobis est incipien-
dum, tale est accidens opinione Arist. cap. prim. lib. prim.
de

in caput de accidenti.

88

de anima, cum ait, accidentia conducere ad cognoscendum
quod quid est: & est accidens omnium nobis, atque expositum,
cui sensu cognoscatur: ergo hinc debuit Porphyrius incipere.
Dicendum est quod accidentia bifariam accipi possunt per se, Soluitur,
inquit, vel ut sunt in ipsa substantia: ut sunt in substantia, neque
cogitatione ab ea separantur, nobis sunt quàm notissima: ut
autem per se considerantur & abijunguntur à substantia cogita-
tione animi, longè sunt obscuriora: quoniam paucorum est ho-
minum separare accidens à substantia: in presentia vero acci-
dens consideratur, ut est per se, & ab alijs diuersum, quare me-
rito postremo loco est collocatum, tum quia nobis posterius
est, tum etiam quoniam deterius prædicatur: sed dicit aliquis,
ergo idem est notius nobis, & notura, nempe accidens, quod
est planè absurdum & contra Aristotel. sententiam cap. tertio,
lib. prim. de postero. Res. Dicendum est, quod nihil prohibet
diuersa ratione, ut diximus, aliquid esse altero prius, & poste-
rius, eadem vero fieri non potest.

ut autem intelligamus quo sensu usurpetur accidens à Por-
phyrio præfati loco, meminisse oportet: variè apud Aristotelem
accidens usurpari: primum, ut diuiditur contra substan-
tiam, & est prædicatum accidentarium, & denominatiuum:
quo sensu continet omnia nouem genera accidentium. Secun-
dò, opponitur necessario, & ei, quod est, ut plurimum, & sic
accidens est idem quod casuale, vel fortuitum, cuius est causa
indefinita. Sic habet Aristoteles quint. lib. Metaph. capite ter-
tio, & lib. sexti. capite secundo, & primo posteriorum, capite
vigesimo quarto, ubi concluditur non esse scientiam acciden-
tium, hoc est fortuitarum. Tertio, opponitur per se, atque ex
causis proprijs rei necessarijsque, cap. 2. & 3. lib. 1. posteriorum:
quo loco Arist. semper vocat scientiam sophistarum, quæ non
est ex proprijs causis, & necessarijs, sed per accidens, hoc est,
externis argumentis: hoc sensu capite primo. lib. quarti topi-
corum, fortuna dicitur per accidens causa bonorum, virtus
per se. Quarto, accidens vocatur, quod non est de ratio-
ne vniuersali alterius, sic Aristoteles lib. quint. Metaph.
capite nono, albus inquit, musicus dicitur per accidens,
quia

Obiectio.

Varij vsus
accidentis.

Obiectio
non magis
utilitas

Commentarij

quia eidem vtrumq; accidit: eodem modo animal est hō, quia nona vniuersaliter: ergo cum tot modis accidens sumatur, Porphyrius hoc loco accidens definit, atque explicat prima significatione, ceteri accidentis intellectus procul sunt ab hac ipsa consideratione.

Trifariam
definitur.

Trifariam autem Porphyrius accidens definit: primum quidem hoc modo: accidens est, quod adest, & abest præter subiecti corruptionem: secundo, quod cōtingit eidem inesse, vel nō inesse. Tertio, quod neque genus est, neque differentia, neque species, neque proprium, semper autem est in subiecto subsistens. Tot modis Porphyrius accidens definit, sed vt definitio

Essentia ac
cidentis.

nes explicemus exacte, meminisse oportet quod in accidenti duo sunt, essentia videlicet, atque existentia: accidentis essentia est in eo posita vt generari, & corrumpi possit incolumi manē

Existentia

te subiecto: exemplo id constat caloris in corpore, & scientiæ in anima: existentia vero eius, & quasi vita, eo maxime cōstat, vt in subiecto subsistat: vtrumq; vero explicatur superioribus accidentis definitionibus: essentia quidem prima definitione cum dicitur quod adest, & abest præter subiecti corruptionem vita vero, secunda definitione, & præterea tertia, quæ ait, semper autem est in subiecto subsistens.

Vnde cepit
Porph.
definitiones.

Primam definitionem cepit Porphy. ab Aristotele cap. 4. lib. 1. topicorum in qua duo illa verba, adest, & abesse simul accipienda non sunt: quoniam duo opposita simul inesse eidem non possunt: sed successione quadam.

Definitio
num com
paratio.

Secundam etiam definitionem cepit, ab Aristotele, primo cap. lib. 4. topicorum, quæ est sanè aliquantulo præstatio prior, nam præterquam quod priorem corrigit, planius explanat accidens, & accommodari rectius potest vtrique generi accidentium: in ea enim collocatum est verbum contingit, quod apertam dicit successionem quæ priori definitione obscurius exprimitur: sunt etiam in eadem duo illa verba, inesse, & nō inesse, quæ sunt longè apertiora quam adeste atque abesse: & ambiguitatem illam adimunt, quæ in prioribus verbis latebat: vsurpatur autem in hac ipsa definitione verbum, contingit, pro possibili, quo intellectu vsurpatur ab Arist. cap. 3. lib. 1. de priori res-

neque

in caput de acc'denti.

89

neque duabus superioribus definitionibus contentus, tertiam subiicit: quam perinde atque alias cepit ex cap. 4. lib. 1. in qua definitione assignandi discriminis gratia, collocantur illæ voces, neque esse genus, neque differentiam, neque speciem, neque proprium: quibus accidens distinguitur à ceteris vocibus: at vero vt quid esset accidens pateret melius, adiectum est illud, semper autem est in subiecto subsistens: quoniam maxime proprium accidentis est in subiecto esse: qua oratione significatum est accidens ab arist. in antepredicamentis, et inquit, in subiecto vero dico quod cum in aliquo sit, non sicut quædam pars, impossibile est esse, sine eo in quo est. Fuit autem necessarium vt hæc oratio asserendi definitioni adisceretur, ne sola negatione accidentis constaret definitio: id enim tolerari non potest cap. 2. lib. 6. top. rei etenim natura atque substantia negatione explicari non potest: quoniam negatio potius dicit quid res non sit, quam quid res ipsa sit.

Admonet tamen Arist. cap. 4. lib. 1. top. fuisse omnino necessarium, vt reliquarum vocum natura prius exponeretur, quam traderetur huiusmodi descriptio accidentis: cum in hac mentio fiat earum vocum: & oportet prius partes definitionis cognoscere, quam per definitionem quidpiam intelligamus, hoc autem non potuit commodiori tempore Porphyrius præstare, quam quo tempore hanc exhibuit finitionem: & potest quidem hæc definitio ceteris vocibus tribui, si parum mutemus: id est si auferamus ab ipsa definitione, illa vocem, cui definitionem volumus accommodare. Admonet etiam Arist. loco citato, hanc postremam definitionem accidentis longè esse ceteris ignobiliorem, ac deteriorem: quoniam ceteris cognosci accidentis per se potest, hoc est sine alterius adminiculo: ista vero agnosci nequit, nisi prius ceteras omnes voces agnoscamus, quæ in ipsa definitione collocantur.

Explicantur accidentia ab Arist. per esse in subiecto, quoniam dependent à subiecto, hoc est à prima substantia, vnde nomen habet prima substantia: quasi primum subiectum sit. Præter superiores tres definitiones accidentis, quibus Porphyrius usus est diuisione quadam accidentis adfert ipsa definitio, dicens duplex

N esse

Commentarij

esse accidens, vnum separabile, alterum inseparabile. Diuisio-
nem propositam illustrat exemplis, dicens, dormire accidens
esse separabile: & calidum atq; frigidum quæ homini adueniunt:
istotamen enim facilis est transmutatio, atq; abiectio: nigrum ve-
ro in coruo, & æthiope, inquit Porphyrius inseparabilia sunt acci-
dentia, quia fieri non potest, vt coruus, aut æthiops nigrorem
abiiciant. Occurrit deinde obiectioni: posset quispiam dice-
re nullum esse inseparabile accidens, cum omne accidens defi-
nitum sit, quod adest, & abest subiecto præter subiecti corrup-
tionem. Respondet qd tamen si dictum sit, nigrum ita adesse cor-
uo, vt ab eo separari non possit, nihil impedit, quo minus ni-
gor in coruo accidens dicatur: nam accidens vocatum est, nō

Obiectio.

Quid sit
cogitatio-
ne separari

q re vera cerni possit ab iunctum à subiecto, sed qm cogitatio-
ne animi possit à subiecto separari, ita vt intelligi perfectè res
possit sine accidenti: intellectu vero vñ ab altero separari, ni-
hil aliud est, quam eius naturam percipi à nobis perfectè posse
altero prætermisso. Itaq; inter accidens separabile, & insepara-
bile illud interest, qd separabile re ipsa abiungi potest à subie-
cto, alterum vero, nō re ipsa: sed animi cogitatione separatur.

Alij dicunt diuisionem accidentis esse intelligendam acta:
ita vt quedam separentur actu, alia minime: vt consonent ista
cū his quæ Arist. frequenter ait, omnia accidentia esse *χωρικά* id est
separabilia. 1. physic. cap. 3. omnia separantur præter substantiā.

Questio.

Sed quæret quispiam cur Porphyrius non explicuerit suis
definitionibus duo hæc genera accidentium, sed exemplis dū
taxat: dicendum est, merito ita factum à Porphyrio fuisse: quo-
niam difficile quidem erat explicare vtriusque naturam, perti-
net enim hoc ad primum philosophū, ob eam rem exemplis re-
docuit quantum satis erat ad hoc negotium.

Auicenna, & ceteri Arabes quos refert Albertus Magnus
hoc loco reprehendunt Porphyrius qd accidens definierit prius,
quam distinxerit: est enim inquit, ex ijs quæ multipliciter
dicuntur. Verum perperā id faciunt: reprehendunt enim quod
laudare maximè debuerunt: prima siquidem definitione com-
prehensa est vniuersa accidentis natura, quæ vna est in omni-
bus, quatenus accidentia sunt: deinde descenditur ad veras
species

in caput de accidenti.

90

species accidentis, quas ex proprijs distinguit, separabili vide-
licet, atque inseparabili: & sanè, quod Caietanus scribit hoc lo-
co, quoniam Arabes non sunt assequuti verum sensum definitio-
nis, ignorauerunt vtriusque accidentis verum discrimē, quod
capitur ex reali, vt ita dicam, separatione.

Questio.

Vtrum definitiones accidentis sint
exactæ, & perfectæ.



T ea quæ diximus de accidenti planiora sint, lubet quæ-
rere vtrum exactæ sint accidentis definitiones: sunt. n.
nonnullæ rationes quibus videntur euerti: nos tamē
nullis ambagibus vñ statuimus, finitiones illas quas Porphy-
rius memorauit de accidenti, exactas omnino esse atq; perfectas
ad eam vero sententiam confirmandam nullis argumentis o-
pus est, præter ea quæ superius adduximus.

Sed videtur hæc assertio falsa multis nominibus, primū quia
nulla earum explicat nobis accidens quatenus vñ est ex quin-
que vniuersalibus: atqui oportebat, vt aliqua similis tradere-
tur: cum hac ratione de his quinque vocibus disseramus.

Deinde definitio accidentis potest etia accommodari his quæ
accidentia nō sunt, aīa, n. rationalis proculdubio accidēs nō est,
Sed substantia potius cū sit eius pars, atqui ei cōuenit definitio
accidentis, nā potest adesse, & abesse subiecto, cū sit immortalis

Tertio, non potest accommodari omnibus accidentibus, er-
go non est exacta. Nota est consequētia antecedens autē pro-
batur: nam caluitium accidens est, atqui non potest subiecto
adesse, nempe capillis, sine subiecti corruptione: est enim cal-
uitium defluxus capillorum: & confirmatur, quoniam mors,
& cōbustio accidentia sunt, vt cōstat, atqui nō possunt adesse
incolumi manente subiecto, homine inquam, qui moritur, aut
re quæ comburitur: ergo non potest tolerari definitio accide-
tis. Confirmatur secundo, immodicus calor, & frigus immodi-
cū proculdubio accidentia sunt, quemadmodū calor & frigus,

Perfectæ
sunt accide-
tis finitio-
nes.

1. ratio.
In contra-
rium

2.

3.

4.

5.

Commentarij

Solutur.

at nō possunt adesse subiecto, nēpe animali, sine eius interitu (interimittitur enim animal immodico calore & frigore) ergo. Tot itaq; rationibus agi solet aduersus definitiones accidentis: cōsū haud difficile solui possūt: presertim si cognoscām^r quodnā sit multorū subiectū accidentiū, neq; in eo alsignādo decipiamur. Prim e vero dubitationi satisfaciamus, dicentes tertia definitione explicari accidēs, quatenus ad logicum pertinet, & est quidem huius loci propria: nam cum inquit, accidens est, quod neque genus est, neque differentia, neque species, neque proprium, significat Arist. prædicationem accidentis de subiecto tātum esse denominatiuam: nam genus, species ac differentia de inferioribus secundum essentiam prædicantur, non denominatiuē. proprium etiam est quoddam essentialē, quia non est prorsus alienum ab essentia, cum fluat ab essentia: accidens vero extrinsecum penitus est: vnde necessario de nominatiuē prædicatur, quare tertia definitio eo maximē spectat, vt accidentis nobis explicet rationem prædicandi, atque ita soluitur prima dubitatio. Adfert etiam hæc tertia definitio illum vsum, vt declarat necessariam dependentiam accidentis à subiecto, vt esse, & conseruari possit: cum autem accidens, vt diximus tantum prædicetur denominatiuē de substantia, colligimus planē naturam accidentis omnino esse extraneam à substantia, ac proinde per se intelligi optime posse: licet actualis existentia à substantia separari minime valeat.

Ad secundam dubitationem dicendum est: qd anime rationali minime potest accidentis definitio accommodari, vt enim testatur D. Thom. lib. 2. contra gentes. cap. 81. in. 4. ratione, in definitione accidentis, subiectum est compositum ex materia, & forma: quam sententiam explicat etiam Alexander in quæst. & Ammonius explicans antepredicamenta Arist. quam rem nos longa oratione exposuimus comment. in eum locum Arist. in subiecto vero dico &c. Itaq; non quæcūq; forma potest adesse, & abesse præter subiecti corruptio nem continuo accidens est, sed ea duntaxat quæ est in subiecto composito ex materia, & forma, & potest adesse, & abesse

in caput de accidenti.

91

abesse sine interitu eius subiecti: at vero anima rationalis non est in subiecto composito, et si sit, necesse est intereat, recedente anima. Sed obieciēt aliquis: sequitur ex superioribus nullum accidens esse in anima: neque volitiones in voluntate, neque intellectiones in intellectu, quod plane falsum est. Quod autem sequatur inde constare possit, quia non sunt in subiecto: si quidem non sunt in aliquo ex materia, & forma confecto: sed in anima duntaxat: sunt enim eius propria hæc accidentia iudicio Arist. cap. 1. lib. 1. de anima. & cap. 3. lib. 2. de partibus animalium. Dicit. d. tho. ad hoc argumentum, quod Porphyrius, solum definit in præsentia corporea accidentia, quæ sunt maxime nota: hæc enim tractatio ad rudes homines pertinet, quibus spiritalia accidentia cognosci non possunt quemadmodum nos in comment. substantiæ diximus, quod Arist. eo loco non explanat spiritalem substantiam, quoniam ea non facile à rudibus artium agnosci potest. Sed obieciēt aliquis sequitur ergo quod spiritalia accidentia non sint accidentia: volitio

Obiectio.

Solutur.

nes inquam, & intellectiones: quando quidem non comprehenduntur aliqua harum diffinitionum: sed dicemus ad hoc, quod licet nulla superiorum diffinitionum comprehendantur, sunt quidem accidentia si naturam accidentis consideremus, quoniam generari, & corrumpi possunt, saluo, & incolumi manente eo in quo sunt, nempe ipsa anima.

Secunda Obiectio.

Solutur.

Ad tertiam rationem dicendum est, quod definitio accidentis conuenit etiam caluitio: caluitij verò subiectum nō sunt capilli, vt obieciēbatur, sed caput: fieri autem recte potest, vt adsint capilli, & absint, incolumi manente capite.

Tertia.

Quarta.

Ad priorem vero huius rationis confirmationem, dicendū est, quod mors, & combustio non sunt accidentia subiecti, sed repugnantia subiecto: sunt enim disparata, quia prædicatum repugnat subiecto, quemadmodum à me explicatum est lib. 2. summe summularum, ratio enim hominis pugnat cum ratione mortui: & ligni ratio cum ratione combusti: nam quod combustum est, amplius lignum non est. Sed obieciēs, in materia disparata solum est vera propositio negans: at vero hæc vtraque vera est, homo est mortuus, homo non est mortuus: ergo non est

N 3 hæc

Commentarij

hæc, vt dicebamus, materia disparata. Caiet. respondet, verum esse quod diximus, non posse inquam vtranque propositionem veram esse in materia disparata, sed solum negantem, si sit idẽ subiectum in vtraque secundum rem, non secundum vocem: in his vero non est idem subiectum: quin imo ratione ampliationis affirmatiua redditur vera de eo, qui fuit, qui vere homo non est, post mortem, sed æquiuocẽ cap. 1. lib. 4. meteor. negatiua vero de eo qui est, atque ita fit vtraque vera. Sed rogabis fortasse, in vera propositione, quale debeat esse prædicatum. Respondeo in 3. aut. 4. modo per se, pertinet enim ad propriam passionem vel causam per se: nam cū dico homo est mortuus, subiectum est homo qui fuit: fuisse vero causa est aliquo modo cur obierit. Ad secundam confirmationem de nimio calore, & frigore dicendũ est: quod horum accidentium subiectum non est animal ipsum, sed corpus: sicut harmoniæ subiectum, ait Ammonius, non est sonus sibi, sed ipse fides: at vero corrupto animali corpus manet, quod erat subiectum, sicut soluta harmonia manent fides quæ pulsantur: quare nihil his rationibus effici potest contra definitiones accidentis, sed sunt illæ omnes exactæ.

Contra di-
uisionem.

1.

2.

3o. ntio.

Id videtur quod Porphyrius non recte distribuatur accidens in duas partes, in accidens inquam separabile, & inseparabile. 1. quia omne accidens separabile est, omne enim potest adesse, & abesse subiecto, præter subiecti interitum: aut si quod est, quod adesse, & abesse non valeat, accidens non erit. Deinde quia si accidens inseparabile non potest à subiecto separari, nullum erit discrimen inter illud atque proprium. Nam proprium non potest ab specie separari. At nos dicimus recte fuisse diuisum accidens in duas istas formas: discrimen vero sumitur ex reali separatione, vel actuali: qm accidens separabile actu potest à subiecto separari & re ipsa vt diximus: inseparabile, nequaquam. Vtriusque vero illud est commune vt cogitatione possit separari sine iniuria subiecti: à proprio vero & similiter à differentia accidens inseparabile facile differt: à differentia quidem, quia differentia neque cogitatione separari potest ab specie: est enim altera essentia pars, quod non

in caput de accidenti.

92

non habet proprium, neque accidens inseparabile: sed proprium ab inseparabili accidenti differt, quia proprium ortum habet ex principijs speciei. Vt natum ad risum, ex animali, & rationali: inseparabile vero accidens nascitur ex principijs indiuidui, nempe ex temperamento: hinc fit vt accidens non necessario prædicetur de subiecto: proprium vero prædicatur necessario. Deinde nihil prohibet rem intelligi sine accidenti inseparabili: æthiopem enim recte sine nigrore intelligimus, & cygnum sine candore: imo vero cum contrario accidenti. At vero speciem non possumus sine proprio cognoscere: quia ex eius venit principijs, aut saltem cum contrario: vulgo dicitur, accidens separari posse à subiecto abstractione præcisiua, & diuisiua: proprium vero ab specie, solum præcisiua.

Obiectio,
1.

Sed obieciat aliquis, primũ falsum esse quod diximus æthiopem sine nigrore posse intelligi: nam constat æthiops nigrore. Dicendũ q homo qui æthiops est sine nigrore intelligi potest.

2.

Deinde dicet quispiam: si accidens inseparabile non nascitur ex principijs speciei sed indiuidui, quo pacto reperitur in integra aliqua specie, vt nigrore in specie coruorum, & albo in specie cygnorum. Respondeo inde accidere quia omnium indiuiduorum alicuius speciei contingit esse aliquod idem generale temperamentum.

Hinc sumitur quædam alia diuisio accidentis, vt dicamus quoddam esse proprium, aliud commune: communia accidentia sunt, quæ non insunt ex necessitate, neque vt plurimum, sed vel casu vel fortuna: propria vero quæ insunt per se, licet non & propria, in rei substantia vt habere tres angulos, triangulo: hæc Arist. vocat æterna accidentia. Hæc etiam demonstrantur de specie, alia minime. Huc spectat quod cap. 10. lib. 8. phys. ait, multa esse æterna quæ causam habeant: vtitur enim eodem exemplo.

Duplex ac-
cidents.

Commune

& proprium.

Sed quæres quem vsum capere possimus ex accidentis cognitione. Respondeo, illum maxime, vt tenere possimus quæ accidentia debeant de subiectis monstrari: communia etenim accidentia quæ hoc cap. explicantur, siue separabilia sint

Vltus ex co-
gnitione
accidentis.

N 4 siue



Commentarij

siue inseparabilia demonstrari non possunt: nulla enim scientia ea contemplatur. 6. lib. Metaphy. cap. 2. & 11. cap. 7. imo nulla ars facit hæc accidentia inquit ibidem Arist. neque enim artifex domum facit iucundam, vel noxiam: sunt enim hæc accidentia: quare recte aiebat Plato sophistas versari circa non ens, quoniam versantur circa accidentia, quæ non sunt entia simpliciter. Sed quoniam de usu quinq; vocum satis multa diximus ad calcem comment. in istas voces, hæc sit dixisse satis in præsentia.

Quæstio.

Utrum essentia accidentis sit adesse, & abesse à subiecto, an verò ad eius essentiam pertineat inbærentia in subiecto.

ILLVSTRAVIMVS hætenus accidentis definitiones, nunc nonnulla à nobis tractari poterant, quæ ad intelligendum exactius naturam accidentis magni momenti sunt: cæteris tamen prætermisissis visum est mihi illam quæstionem tractare, vtrum in hærentia sit de essentia accidentis. Quod ob eam causam maximè disputabo, quoniam vulgò quæstionem tractari video & ad explicandam naturam accidentis magnopere conducit. De ea autem re more Peripateticorum, quem hætenus semper sequuti sumus differemus: initio fundamenta disputationis in medium proferemus: deinde sententias varias referemus: tertio veram & Aristoteli consentaneam indicabimus: postremo aduersariorum rationes diluemus.

D. tho. in lib. de ente, & essentia cap. 7. cū inuestigaret essentiam accidentis adducit definitionem accidentis, & illud comparat cum formis substantialibus: cum ergo definitio sit oratio significans quod quid erat esse cap. 4. lib. 1. topicorum cap. 4. & 10. 2. lib. de post. Res. sitque propria rei quæ definitur, quia cōuenit cum definito, & conuenit omni, & soli, & semper, & conuersim prædicatur: efficitur, vt vnum quodq; sic habeat essentiam,

in caput de accidenti.

93

essentiam, sicut habet definitionem: ita concludit Arist. 4. cap. lib. 7. metaph. definitio inquit, & ipsum quid est multipliciter dicitur, vno quidem modo substantiam, & quod quid est significat, alio modo singula eorum quæ prædicantur: quantitatē qualitātē &c. Vt enim ipsum est, oibus inest, nō tū similiter, sed huic primo, illis vero consequenter: ita, & quod quid est simpliciter substantiæ, cæteris vero quodāmodo attribuitur. De finiri vero accidens non ex se, sed ex additione subiecti, quod per se & primo respicit, eodem lib. tex. 15. concludit Arist. vt substantiæ, & accidentium sit omnino definitio: sed sua cuiq; iuxta quiditatis naturam: concludamus ergo hoc modo.

Quiditas, & essentia vniuscuiusq; rei, sequitur naturam definitionis.

Sed accidentium imperfecta est definitio:

ergo & essentia: vtrunque enim pendet à substantia.

Hæc omnia illustrantur ex comparatione accidentis cū formis substantialibus, forma enim substantialis non potest habere esse quod non pendeat à materia, atque ad eam referatur: quare ex vtriusque coniunctis sit vnum per se: vt ex actu, & potentia cap. 1. lib. 2. de anima. sic etiam ex accidenti, & subiecto deriuatur esse vtrique commune: albedo enim niuis, & habet esse albedinis, & niuem reddit albam: quare vtrunque, tã forma substantialis, quàm accidens, refertur ad subiectum propriū in quo recipitur: sic anima ex corpore organico definitur: sic accidens nō tamē ex suo genere, sed ex eo quod illud recipit: nam licet anima possit absolute considerari sine subiecto: quā ratione illam cōsiderat primus philosophus physicā quidem non habet. quam sententiam confirmat Arist. multis argumētis lib. 1. de partibus, cap. 1. Ex his ergo constat reperiri in accidentibus essentiam, & definitionem, sed alio modo quā in substantijs: hunc autem modum in præsentia inuestigamus, sunt enim de ea re adeo variæ atque diuersæ physicorum sententiæ vt difficile sit veriore eligere, id vt faciamus: accipiamus primum ex d. Tho. de spiritualibus creaturis quæstione vnica, art. 1. accidens bifariā usurpari. 1. vt cum substantia diuidit ens, sic autem inter substantiam, & accidens mediū

N s non

Commentarij

non est: nam substantia non est in subiecto, accidens est in subiecto, hanc duo contradictionem concludunt: contradictionis vero nullum medium est per se. Secundo modo accidens significat habitudinem accidentalem prædicti ad subiectum, quæ ratione constituit prædicatum. 1. top. & prædicabile quintum Porphyrij. Sed quoniam posterior consideratio pædet ex prioribus neque potest intelligi, esse accidentis propriam prædicationem, ut modo adlit, modo ablit à subiecto, prior hæc disputatio erit de huiusmodi accidentis natura.

Scotus.
1. opinio.

His positis, & constitutis, quoniam Arist. cap. 10. lib. 7. metaph. docet, ens propriè pertinere ad substantiam, accidens vero non esse propriè ens sed entis ens, variæ sunt exorta phylis eorum sententiæ de natura, & essentia accidentis. Scotus. 4. sent. dist. 1. quæstione vnica, & eius sectatores. 7. lib. metaph. quæstione. 1. existimant neq. inhærentiam aptitudinalem, neq. actualem esse de essentia accidentis: actualis inhærentia est ipsa vnio accidentis existentis cum subiecto existenti, ut actus, & perfectio cum potentia coniungitur: aptitudinalis vero est ipsa dependentia, siue essentialis ordo accidentis ad subiectum quæ longè, (ut apparet) diuersa sunt: illa quidè non potest demonstrari de subiecto: hæc potest, quia consideratur ut necessaria, & ut propria passio subiecti. Addit etiam Scoti sententiā in inhærentiam aptitudinalē esse idem re & essentia, cum ipso accidenti: hæc vero sententiā, his potissimū rationibus conuincitur.

1. ratio.

1. Respectus non est de essentia absoluti, sed inhærentia est respectus, ergo non est de essentia accidentis: pleraque enim accidentia sunt absoluta.

2. ratio.

Minor explicatur, quia inhærentia vel est esse, quod habet accidentis in subiecto vel respectus accidentis ad subiectum: at in præsentia non quærimus de inhærentia ut significat esse, constat enim essentia ab esse distingui, sed de respectu quærimus, est aut huiusmodi respectus ipsa vnio accidentis ad subiectum: sicut. n. vnio forme ad materiā relatio est, sic vnio accidentis ad subiectum.

2. Respectus non est de ratione formali sui fundamenti, quia est posterius eo, sed inhærentia est respectus fundatus supra naturam accidentis, ergo non est de eius essentia.

3. ratio

in caput de accidenti.

94

3. Si inhærentia est omnium accidentium communis ratione formali, ergo est genus eorum. conf. est falsum, quia non essent decem genera suprema, ergo. 3. ratio. antecedens.

His rationibus adductus Paulus Socinas alioqui sectator. d. Tho. 7. metaph. quæst. 1. omnino sequitur Scoti opinionem, deserit Thomam.

Altera sententiā est Auerrois, quod constat ex Isa. Gand. 7. 2. metaph. quæst. 1. ubi multis argumentis refellit sententiā Scoti. Et censet inhærentiam actualem esse essentiam accidentis: nam vel est idem essentialiter cum ipso accidenti, vel diuersum: si est idem habeo intetum, si diuersum, vel est aliquid, vel nihil, ac non est nihil, ergo aliquid: ergo ens, non substantia: quia illa non inhæret accidenti, ergo est accidens.

Secundo illud est essentia accidentis quo formaliter accidens est ens, nihil enim formaliter est, per illud quod est extrinsecus essentia: sed per actualem inhærentiam accidens est ens, quia entis ens: ergo actualis inhærentia est essentia accidentis.

Ex hac sententiā sequitur omnem inhærentiam secundum peripateticos esse actualem, nam opinione eorum forma, atq. accidentia subiecto inhærent, licet diuerso modo. ac forma non sunt nisi actu insint, ergo neque sunt accidentia nisi inhæreant. Deinde ut est essentialē substantiæ esse per se, sic accidenti inhære alteri, ac non est substantia quin per se sit, ergo non est accidens, quin alteri inhæreat. Sic explicat sententiā Auerrois Nyphus. 7. metaph. quæstione. 1. & confirmat ex doctrina Auerrois inhærentiam actualem non esse duplicem, alteram essentia, alteram existentia.

D. Thom. & eius sectatores asserunt aptitudinalem inhærentiam esse de essentia accidentis, non actualem, est enim idem cum eo, & de ratione eius formali: sic aperte colligitur ex diu. Thoma. 4. senten. dist. 12. quæstione. 1. inquit enim quod sicut substantiæ debetur quod non sit in alio, sic esse in subiecto non est definitio accidentis, sed res cui debetur esse in alio: & hoc nunquam separatur ab aliquo accidenti, neque separari potest, quia illi rei quæ est accidens secundum



Commentarij

secundū rationē suę quiditatis semper debetur esse in alio.

Cōfirmatur hęc sententia quia sicut esse ad aliud cōstituit accidētis illud genus quod ad aliquid dicitur, ita esse in alio cōstituit accidēs vniuersaliter. Eo nō nomine nouem genera accidētū distinguūtur a substantia: quare esse in aliquo, id est in hęc, est de essentia accidētis. Deinde nisi actualis inherētia sit de essentia accidētis, sequeretur quod accidēs posset cōcipi pfecta definitione absq; inherētia aptitudinali. Cōf. est falsum, quia semp assumitur subiectū, vt inquit Arist. 7. metaph. tex. 13. ergo & antecedēs nō aptitudinalis inherētia explicat huiusmodi respectum ad subiectum, quem significare voluit Arist.

Hę sunt pręcipuę sententię in hac quęstione, quam nos planiorem reddemus aliquot cōclusionibus. 1. cōcl. opinione Arist. & peripateticorum actualis inherētia est de essentia accidētis. Hanc videtur Arist. probare, tū in prędicamentis, cum substantiam cōstituit in actu, quia per se est, accidēs quia in alio: tū etiam lib. 7. metaph. cap. 1. vbi totam rationem entis refert primum ad substantiam, deinde attribuit accidēti, quia est in substantia: cum autem essentiam definitio sequatur cōcludit, ex cōsequenti non posse accidēs definiri nisi ex subiecto: cōfirmant etiam hac cōclusionem adductę rationes pro Auerroe.

Secunda cōclusio, si naturam accidētis consideremus, vsque adeo aptitudinalis inherētia est de essentia illius, vt neque definiri, neque ratio formalis eius concipi possit, sine hac inherētia: hanc diximus superius esse sententiam d. Tho. ad quam explicandam est primo aduertendum: qd aliquid potest esse de essentia alicuius dupliciter, primo quia est idem essentialiter cum eo, non tamen est de suo conceptu quiditatiuo, sicut verum, & bonum, & alia transcendentia sunt idem essentialiter cum ente, sed non sunt de ratione formali ipsius: quia considerantur vt proprię passiones eius: secundo quia est de conceptu quiditatiuo: est enim idem re cum eo, nō sicut additum vt animal dicitur esse de essentia hominis: sic ergo licet subiectū sit de conceptu quiditatiuo accidētis, non tamē potest esse secūdo modo de essētia accidētis, quia nō est idē re cū eo.

Secundo

in caput de accidenti.

95

Secundo considerandum est ex Caiet. comment. in lib. de ente, & essentia cap. 7. absolutam esse ens, vel respectiū, & cōsiderari, vel ratione subiecti, vel ratione termini: absolutum a subiecto est ens, quod non est natum recipi in alio, vt substantia: respectiū ad aliud subiectum est, quod natum est recipi in alio, vt accidēs quod non semper respicit terminū: vt quātitas, & qualitas: aliquando autem respicit, vt id quod per se pertinet ad categoriā relationis. Sed differt hic respectus ab alijs, quia ille respicit aliud non vt formam, neque vt finem, neque vt causam efficientem, sed solum vt terminum: aliorum respectus essentialiter refertur ad aliud, quod habet rationem materię vt formę, vel efficientis: sed accidētis respectus ad subiectum est, veluti ad aliquod prius ipso respectu: ille vero relationis respectus ad terminum, simul est, vt constat ex natura relatorum. Ex hac igitur distinctione videtur opinio Scoti maximē refelli posse: Scotus enim omnia argumenta eō refert quod inherētia sit relatio: nos vero licet concedamus esse respectum quendam ad subiectum, non tamen ad terminum: atque ideo vera relatio non est: sunt enim hęc maximē distincta.

Tertio considerandum est, ex D. Thom. lib. 4. contra gentes, cap. 65. & 3. p. quęst. 77. art. 1. quod ratio & definitio accidētis non est in eo posita, vt sit ens in alio existens, sed quod sit natura cui debetur esse in alio: quod nunquam potest ab accidēti separari: esse autem in alio actu potest quidem ab accidēti separari, non quidem per naturam, quia ratione Arist. considerat accidēs, sed diuina potentia quę est superior causa, vt in Eucharistia fides ipsa docet: non intelligas tamen hanc aptitudinalem inherētiā deberi accidēti, vt debetur homini rationale, sic enim nulla potentia posset ab eo separari, sed quia comitatur quiditatem, & naturam rei suę naturę derelictam sic autem potest diuina virtute ab accidēti separari, sicut ab igne diuina virtute separatur comburere. Hoc igitur pacto explicanda est, D. Thom. sententia: argumenta vero Scoti facile vt constat, dilui possunt, si meminerimus, quę paulo superius adnotata sunt. Multas alias quęstiones

nes

Commentarij

nes de accidenti tractare possemus in praesentia, sed illas omnes con-
tinentes non missas facimus: quoniam maioris egent inquisitionis, aliarumque sunt negotij.

Caput sextum de communibus & differentiis.

In omni-
bus rebus
tria spe-
ctare licet
Substantia
Commune
Discrimen.

EXPLICATA quinque vocum natura, de co-
munibus & differentiis earundem differamus. Ut
enim in quavis alia re tria considerare licet, sub-
stantiam, commune cum alijs, & differentiam: ita
quoque in his vocibus eadem spectantur. est in
eisdem substantia, id est uniuscuiusque natura: deinde etiam co-
uenientia: nam cum rerum omnium vnum atque idem principium sit, quae ab eodem ortum habent, necesse est conuenire
cum alijs: & cum fieri non possit, ut quae multa sunt quae sunt
multa, inuicem non differant, ubi est enim multitudo, ibi est quo-
que distinctio, discrimen proculdubio in eisdem spectare licet.
Hucusque de natura & substantia harum quinque vocum habi-
tus sermo est, iam ut methodi ratio postulat, de communibus
& differentiis earundem differamus ob id maxime quod ut A-
ristoteles cap. ultimo primi lib. topicorum docet, ex conside-
ratione similium ac differentiarum multa magnaque utilitates
capiuntur, ad cognoscendum quid est vnumquodque. Sed quoniam
Porphyrus vberius quam par esset, communia & differ-
entias persequitur, conabor pro viribus vbertatem eius ora-
tionis depascere, in summam redigens, quae tam multis verbis
ab eodem disputata sunt: vel ob eam causam, quod magna ho-
rum pars usque adeo perspicua est, ut interpretis opera mini-
me indigeat. Nam quae in singularum vocum sermonibus ar-
ctius dicta sunt, in praesenti fusius repetuntur. Quare satis esse
puto rerum ac sententiarum summa veluti capita persequi. Prin-
cipio igitur quinque voces hoc nomine conueniunt, quod sin-
gulae de multis praedicantur, dispari tamen ratione: nam genus
& differentia de formis, formarumque indiuiduis dicuntur, ut
animal

Commune
quinque vo-
ces.

in caput de communibus. 96

animal de homine & brutis animantibus, praeterea de singulis
hominibus, singulis quoque rationis expertibus: species de in-
diuiduis sub se contentis, ut homo de particularibus homini-
bus: proprium de specie cuius proprium est, & de eiusdem spe-
ciei indiuiduis: nam aptum ad videndum de homine praedica-
tur, & de singulis hominibus. Accidentium vero cum sint duo
genera, quod ita inest rei, ut ab ea separari non possit, de ea ip-
sa praedicatur, in qua fixum est: ac de eiusdem indiuiduis: ut ni-
grum de corio & aethiope, atque horum singulis. Quod autem
separari potest accidens, de corpore, & de contentis sub cor-
pore, ut album, nigrum. Sed genus de specie proxime praedi-
catur, de indiuiduis vero secundum speciem. Animal enim, ut e-
xemplo rem doceam, nullo interiecto medio de homine dicitur,
de Socrate autem & Platone secundum hominem. Nam quia
animal de homine dicitur, & de Socrate homo, animal praedi-
catur de Socrate. Hactenus de conuenientia & differentia in co-
mune dictum sit, nunc de eadem re peculiariter differamus. Hoc
ut expediri possit facilius, primo definiendum est quot mo-
dis inuicem conferri possint ea de quibus in praesentia sermo
est: ad quam rem documentum praestat Porphyrius hoc loco
non praesenti modo negotio frugiferum: sed multis quoque a-
lijs intelligendis locis doctrinae peripateticae accommodatum.
Praeceptum vero tale est, qui cognoscere cupit quot modis
contingat res aliquot mutuo comparari, hunc sumendus est re-
rum earum numerus in quibus est controuersia, hunc ducet
per alium numerum vno minorem, & sumet deinde medium
eius numeri qui ex comparatione effectus est: & tot existent
comparationes conuenientiae & discriminis rerum earum, quot
unitatibus constiterit numerus qui prius effecti medietas est:
placet enim hoc nomine interim uti, cum eo utatur aliquan-
do latini sermonis princeps Cicero, neque habeat latinus ser-
mo, si eidem credimus, aliud quod in huius locum apte suffi-
ciat. Exhibitum vero documentum exemplo sic expones: vo-
ces de quibus in praesenti agimus quinque sunt: has si multipli-
cemus per quaternarium numerum, vicenarius numerus pro-
creabitur: cuius quia medietas est denarius, decem tantum mo-
dis

Quot mo-
dis possint
quinque vo-
ces compara-
ri.

Medietas,
Cicero.

Res exem-
plo decla-
ratur.

Commentarij

dis quinque voces comparabuntur. Nā cum qualibet vox cū reliquis conferri debeat, quinarium numerum per quaternarium ducere oportet: ex cuius ductu procreatur vicenarius. Sed quia dum hoc modo sit comparatio bis singulae voces, comparantur, auferenda est medietas procreati numeri, eritq; reliquus denarius. Quod autem bis singulae cōparationes fiant, quod est à nobis dictum, hinc constat. Nam si genus ad quatuor voces compares, easdem quoque ad genus contulisse existimari debes: quod si iterū eas voces generi compares, comparatio bis facta erit: & pari ratione in alijs. Necesse est ergo ut qui peccare nō vult, numeri prius effecti medietatē adimat. Decem ergo solum existunt cōparationes istarū quinque vocū. Quod ea etiā ratione probatur, si genus quatuor alijs vocibus cōferatur, quatuor relationes existūt, deinde differentia tres faciet, nā cū eidē prius genus cōtulerimus, ipsa nō debet rursus generi cōparari, erit itaq; septē relationes. Species pręterea habitudinē & respectum habet ad proprium & accidens tantū. Nam genus & differentiam comparaueramus prius ad speciem: Postremo proprium cum ad genus, differentiam, atque speciem sit comparatum, dum hæc ipsa conferrentur ad proprium, solum ad accidens refertur. Accidens verō ad nullam prædictarum vocum habet habitudinem ab ea diuersam, quam quatuor voces ad accidens habere dictum est. Idē rursus ita monstratur, si sumptis quibuscunque numeris alijs addantur, ex utrorumque ad inuicem collatione tot existunt cōparationes, quot vnitates adiecerimus numero antecedēti, sed tantum conficiuntur decem relationes, decem ergo modis cōferri possunt quinque voces. Ratiotinatio hæc legitima est, & propositi prior pars ex Arithmetica cōstat, posteriorem verō exemplis ostendo. Vnitas, principium numeri cum sit, sibi comparari non potest, si eidem vnitatem addideris, confecto binario vna exurgit comparatio vnitatis ad vnitatem, quod si binario tertiam vnitatem addas, duplicem efficies comparationem ad priores vnitates: qui priori adiecta ternarium conficient: his si addideris quartam, tres alię relationes conficiuntur, quę iunctis prioribus reddunt senariū. Demum si quintam

Decem tantum modis comparantur quinque istę voces inter se.

Alia ratio

in caput de communibus. 97

tam addas quatuor prioribus, quatuor quoque cōparationes fient, quę cum sex prioribus complent denarium. Cum autem nulla amplius restet comparatio, liquidō constat, quinque voces decem tantum conferri modis: quos in præsentia Porphyrius longo sermone molestaq; satis oratione persequitur: atq; à generis cōparatione auspicatus, inquit, quadrifariam cum differentia genus conuenire: primum quia vtrumq; species cōplectitur: nam vt genus continet eas species in quas diuiditur per differentias, sic quoq; differentia. Rationale enim licet nō contineat quę sunt rationis expertia, continet hominem & Deum (inquit Porphyrius) quę sunt species: non quidem sub rationis cōpote contētę tanquam sub genere, sed tanquam superioris: quia particeps rationis de vtriusq; (vt ostendimus in sermone de differentia) prædicatur. Non est autem genus hominis & Deorum. Nam homo & dii substantiam prædicant, rationale qualitatem significat. Fortasse autem differentia species continere dicitur, quod speciem cōstituat quę plures sub se alias species habet, cum sit intermedia, non infima. Pręterea sicut ea quę prædicatur de genere, vt genus est, prædicantur de his quę sunt sub genere contenta, ita quę de differentia prædicantur, vt est differentia, prædicantur similiter de specie, quę ex ea differentia sit. Nam vt de animali prædicatur animatum, corpus & substantia, & de his quę sunt sub animali, ita etiam de rationali prædicatur vtens ratione, & de formis quę rationali differentia conficiuntur. Hęc autem dicta sunt à Porphyrio ex sententia Platonis. Nam Aristoteles neque concedit proprię, vereq; differentiam contineri differentia, cum sit hæc ipsum generis & speciei peculiare, quarto lib. topicorum, neque quidpiam prædicari de differentia, neque fateretur ratione vtens communius esse rationali. Tertio conueniunt, quia vt ablato genere necesse est interimi species atque indiuidua, ita quoque sublata differentia, aufertur species, cuius pars est differentia, & similiter eius speciei indiuidua, vt enim si non sit animal, neque homo est, neq; equus, quę sunt species animalis, ita si nō sit rationale, nihil erit omnino quod vtatur ratione. Quarto confert vtrumque ad speciei constitutionem. Nam species

Quæ pars generis cum differentia conuenit.

Differentia non continetur altera differentia.

O sit

Commentarij

fit ex genere & formarum efficientibus differentijs. Postremo utrunque vniuocē de sibi subiectis prædicatur: est enim commune (ex capite de substantia) substantijs ac differentijs vniuocē prædicari. Differt autē genus ab alijs quatuor vocibus, quia de pluribus prædicatur, quam prædicetur vlla vocum reliquarum: nam genus de omnibus formis dicitur, species de vna tantum. Differentia diuisiua (nam de hac est sermo in præsentia) inferior est genere, proprium de specie cuius proprium est. accidens quoque de paucioribus dicitur quam genus. Amplius, genus potestate continet differentias, differentia minimē continet genus. Præterea, priora sunt genera differentijs, quia differentia adueniunt generi, & si genera tollas differentias auferri necesse est, contra verō minimē contingit: sublato enim animali auferuntur rationale & irrationale, differentia verō non simul auferuntur genus. Nam & si omnes interimantur differentia quæ sunt in animali potestate, substantia animata sensitiva superest, quæ est animal. Rursum genus prædicatur in eo quod quid est: differentia verō in eo quod quale quid est. Item genus vñ est in omnibus suis formis suapte natura, vt animal in hominibus brutisque animantibus: at differentia in diuersis formis diuersa sunt, vltimū inquam: postremo genus consimile est materiæ, differentia formæ.

Quo pacto genus cum specie conueniat. Cum specie autem conuenit primo genus, quia vtrunque de pluribus prædicatur. Secundo quia prius est quam id de quo prædicatur. Tertio quia totum quoddam est, differunt autem quod genus continet species, species verō nō continet genus, cū sit inferior genere: tū etiā quia genus prius natura est specie, cū species opus habeat genere, & ablato genere auferatur, nō cōtra. Tertio genera vniuocē de formis prædicatur, species de generibus minime. Quarto genera superant speciem formarum continentia, species autem superat genus differentia quā actu habet. Genus quoque nunquam fit infima species, nec species infima fit supremum genus: cum proprio genus conuenit quia vtrunque specie consequitur, & de illa dicitur, genus vt superius: proprium, vt æquale: deinde quia vtrunq; prædicatur vniuocē de sibi subiectis, differunt tamē quia genus prius est proprio,

in caput de communibus. 98

proprio, item quia genus de pluribus formis dicitur, propriū de vna tantum: hoc autem intelligendum est eo modo quem in sermone de proprio expressimus. Tertio proprium conuersim prædicatur de specie: genus minimē. Postremo ablatū propriū nō auferit genus: si auferatur gen^{us} auferitur propriū. Cū accidētī verō vno dūtaxat modo genus cōuenit: per quā difficile est enim inter eas res quæ distant maxime vllā cōuenientiam reperire, atque hinc fit vt inter genus, atque accidens vno tantum modo conueniat, hoc videlicet quod vtrunque de pluribus dicitur, siue accidens separari possit ab ea re in qua situm est, siue non possit. Differunt autem non tantum quod genus est specie prius, accidēs eadē posterius. Sed etiā quia oīa in quibus existit genus æque ipsum suscipiūt, cū nō possit magis, aut min^{us} dici. Accidēs verō quia intēditur, & remittitur nō existit in oībus æqualiter. Tertio genera prædicatur in quid: accidēs in quale: his ergo modis cōparari pōt gen^{us} ad reliquas voces.

Quoniam differentia ad genus comparata est, dum eidem genus contulimus, in præsentia speciei, proprio atque accidēti conferri debet. Conuenit principio cum specie quia vtraque semper adest in his quæ existē participant. Socrates semper homo est, & rationis particeps. Secundo vtraque æque cōuenit sub se contentis, differunt, quia differentia in quale quid prædicatur, species in quid: nā si homo aliquādo cōsideretur vt quale quid, id sanē continget secundū differentiam: aut eo modo, quæ expressimus in sermone de substantia. Item differentia in pluribus formis reperitur, quā infima species: prior quoque natura est, quā species, cū sit eius pars: species autem nequaquā. Cū proprio verō cōuenit, quia illa quibus vtrunq; inest, æquā vtriusque partem capiunt: differunt quia differentia de multis formis dicitur, proprium de ea cuius est propriū. Deinde quia differentia non dicitur reciproce, de illo cuius est differentia, quod planē constat in differentia diuidēte. Proprium verō reciproca ratione dicitur. postremo cū accidēti separabili hoc habet commune differentia, quod vtrunque plurium commune est de quibus prædicatur, cum inseparabili, quia vtrunque semper inest sibi subiectis. Differunt, quia differentia prior

Commentarij

est specie, accidens posterius. Adde quod differentia nec intentionem suscipit, nec remissionem: accidens verò intenditur & remittitur.

Discrimen. Species cum proprio conuenit, quia utrunque retro commeat, & conuersim prædicatur. insunt quoque æque sibi subiectis: differunt, quia species intermedia potest aliquorum esse genus, atque ita prædicari de pluribus formis, proprium minime. Secundo, species prius est quàm proprium, nam proprium post sit in specie. Tertio, species semper est actione in indiuiduis, proprium aliquando est solum potestate. Nam Socrates cum non semper rideat, semper quidem actione est homo. Quarta, diuersam habent finitionem: cum accidenti verò hoc nomen tantum conuenit, quod utrunque de pluribus prædicatur: differt tamen ab eo, quod species in quid prædicatur: accidens in quale. Deinde quia cum singulæ res unam tantum speciem habeant, multa suscipere possunt accidentia: tertio species est prior accidenti. Quarto æque conuenit omnibus in quibus adest, accidens minime.

Commune Proprium atque accidens inseparabile conueniunt, quod ea in quibus utrumque existit, esse reuera non possunt sine proprio & accidenti: licet nihil vetet substantiam intelligi seclusis his. Differunt quod proprium uni tantum speciei conuenit: inseparabile verò accidens multis. Ab accidenti verò separabili, quod cum proprio eiusque species vicissim retro commeat, & equaliter reperiatur proprium in omnibus quæ sub eo sunt indiuiduis, quod separari potest accidens, nec vicissim commeat, neque inest omnibus equaliter: habet tamen cum eo commune de pluribus prædicari. Tot ergo modis quinque voces & conueniunt & differunt, quos in compendium redigere statui mus, ne tanta verborum molle lectorem obrueremus.

Quæstio.

Quos usus suppediet nobis quinque istarum vocum cognitio: & quid prædicatio sit, quorq; genera prædicationum.

in caput de communibus.

99

Est animus nunc pauca quædam prioribus adijcere, quæ & confirmabunt exposita à nobis & non leuæ (ut opinor) adferet ad iumentum his quæ de decem generibus & enuntiatione dicturi sumus, quæ quanquam præcæmij vice à quibusdam narrari soleant, eo consilio in hunc locum conieci, quod animaduertere hac ratione multo satis lectori me consulturum. Est enim nobis deus qui ex istarum vocum cognitione capitur, non nihil addendum, his quæ in præcæmio à Porphyrio dicta sunt præter hoc enim quod quinque vocum cognitio ad prædicamentorum doctrinam diffiniendum, diuidendum, & demonstrandum conducit, quemadmodum testatur Porphyrius, præbet nobis quinque communes locos, unde ceu ex thesuro, ad disputandum de re proposita possimus capere argumenta. Quia cum dialectica maxime in disputando sit posita, ut in principio topicorum Aristoteles significat, profecto expedit habere velut in numerato locos, ex quibus ad disceptationem eruantur argumenta. Traduntur igitur nobis à Porphyrio in præsentia quinque communes voces, genus differentia, species, proprium atque accidens, hoc est quinque loci communes. Nam omne problema aut generis est, ut utrum virtutes sint scientiæ, aut speciei, ut nunquid pigmei sint homines, aut differentia, ut utrum demones sint rationis participes: aut proprii, ut sit ne aptum natum sentire proprium animalis, aut accidentis, ut nunquid coloratum albo accidat, quæ voces capite quarto primi topicorum Arist. sub quatuor prædicatis complexus est, genere, proprio, diffinitione, atque accidenti. Istorum enim idem momentum est, & vis eadem quæ quinque vocibus. omnis enim quæstio ab aliquo quatuor prædicatorum similiter ducitur. Cum ergo constet aperte magnam ex hac re capi posse utilitatem, aditendum nobis est in cognitione istarum vocum strenue laborare. Ita enim promptiores efficiemur ad ea capessenda quæ de is ipsis vberissime disputantur in topicis. Præterea, quinque vocum cognitio maxime proficua est, ad indicandam naturam propositionum, & distinguendam veram à falsa, necessariam à contingenti. Nam quædam necessario vinculo alijs compulsa sunt, alia dissolubili, ut accidens. Tertio ad rationem inueniendi

Cur hoc loco de usu quinque vocum differamus.

Primus usus.

Quinque loci communes ex cognitione quinque vocum capiuntur.

Natura problema.

2. usus.

3. usus.

Commentarij

4. vsus. ueniendi medium. Iubet enim Aristo. lib. I. priorum habitudinem harum vocum spectare. Rursus ad omnium scientiarum methodum. Nam in omni arte & methodica constitutione ordo est vocum inter se cognatarum, quarum alia alijs veluti naturali vinculo adherent, alia non item: quam rem harum vocum cognitio compendio suppeditat. Est demum alius vsus fructusq; studij huius longe mea sententia vberimus, quod qui istarum vocum notitia exacte instructus sit facile possit intelligere eam quae inter has voces existit, habitudinem. Quam rem si satis perspexerimus, quo pacto componere, ac diuidere oporteat compertum habebimus. Neque citra delectum, ut quibusdum placet, voces conferri debent, atq; componi inter se: quinimo si secundum artis praecipua velimus disputare, maximam harum vocum debemus habere rationem: cuius rei Porphy. haud immemor, generis atq; speciei explanata natura, qua ratione ad disputationem dialecticam pertineret, etiam scrupulose retulit: ne hac utilitate quae maxima est, lectorem defraudaret. Verum quia idem autor quarundam ex his vocum habitudinem praetermisit de eadem re pauca mihi leuiter attingenda sunt, ut quod a Porphyrio est praetermissum, id ego ab Aristotele accipiens Porphyrio adiciam. Ne tamen neotericorum vitio cuius laborare videar qui de praedicatione sine villo delectu, atq; etiam sine mente discernerunt, summa tantum rerum capita persequar: et Arist. conabor, praedicationem qua parte possim, explanare. Igitur ut iam huic auspicemur, praedictio re & subiecto cum propositione idem est: sed ut varijs in locis varia quoque eisdem rebus induntur nomina, ita quod in libris de priori & posteriori resolutione, proposito dicitur, in praesenti praedictio appellatur: quod in ea aliquid de altero praedicatur, quanquam si latine loquendum est, potius appellabitur attributio, quam praedictio, quia vni alteri tribuimus cum ita loquimur. huic duae insunt voces, quae praedicatur, & de qua altera praedicatur: inter quas necessarium est existere quandam habitudinem, si debet ea praedictio ad aliquam disciplinam pertinere. Duo vero sunt praedicationum genera, quaedam doctrinales vocantur, aliae vero non doctrinales, istae sic appellatae sunt quod nullum usum adferant disciplinis, aut scientijs comparandis

in caput de communibus. 100

dis, quarum rerum causa philosophi praedicationes excogitant: Tales sunt identice appellatae, ut homo est homo. equus est equus. Per similes sunt his, quas nos obliquas, vulgo indirectas nominant, & sunt illae in quibus inferius de superiori praedicatur, ut animal est homo: aut in quibus equale de quali, modo species praedicatur de proprio, ut risibile est homo, hinnibile est equus. aut species de differentia: ut particeps rationis est homo: aut in quibus accidens de accidenti, ad quod nullam habet relationem, ut album est est simum, & simum est album. nam quae sunt huiusmodi in cap. de specie negat Porphy. inter praedicationes esse referendas, solusq; his praedicationis nomen tribuit, in quibus aut superius de inferiori, aut equum de equo sibi subiecto dicitur: ut homo est animal, homo est susceptivus disciplinae. In qua sententia multo ante Porphyrium fuit Arist. qui cap. 18. lib. 1. post. easdem (quas ibidem appellat praeter naturam) a ratione praedicationum excludit, nec temere id inditum est illis nomen: praeter naturam enim est praedicari accidens de accidenti: aut substantiam de accidenti, quia neque accidens est subiectum accidentis, neque substantia accidenti inest: quod sentire videntur hi qui praedicationes inordinatas, aut obliquas, aut praeter naturam simpliciter praedicationes vocant. Doctrinalis vero praedictio, quod ad doctrinam pertineat, sic appellata est: nam id genus praedicationibus philosophi solent rerum veritatem erueretatiocinando. Doctrinalis autem praedictio duplici genere continetur, altera quidem essentialis est, ut eleganter docet Philoponus comment. 93. pri. lib. post. altera accidentaria. Essentialis dicatur ea in qua quod praedicatur aliquo modo ad definitionem subiecti pertinet. Cuius duae sunt partes: altera appellatur quidditativa, altera simpliciter essentialis, nam quia speciei nomen positum non est, nil impedit cur non exprimitur appellatione generis species, aut si id non placet, dicatur per negationem prioris, non quidditativa. Quidditativa autem. 7. cap. 1. top. definitur ab Aristotele, in qua idem de eo de praedicatur: aut genus de hoc. Idem in qua definitio de definitur. nito praedicatur, ut homo est animal rationis particeps: aut in qua genus dicitur de specie, ut homo est animal. Nam genus de specie

Porphyrius

Aristoteles

Praedictio praeter naturam.

Doctrinalis praedictio.

Duplex praedictio.

Substantialis praedictio quidditativa. Haec est duplex. Quidditativa quidditativa quidditativa.

Commentarij

Non quid. species in eo quod quid est prædicari ostensum est prius. Essen-
 ditativa. tialis non quidditativa sit ea in qua de specie dicitur differen-
 Accidenta- tia. Nam tametsi differentia ad speciei essentiam atque substã-
 tia attribu- tiam pertineat, cum sit eius altera pars, quia de ea prædicatur
 tio. In eo quod quale quid, quidditative prædicari non dicitur. Ac-
 Per se. cidentariæ duæ sunt partes, altera per se, per accidens altera.
 Atributio- At quod per se est bifariam usurpatur: nam aut repugnat illi
 secundum- quod est per accidens, & eo intellectu est alterum membrum
 turam. accidentariæ prædicationis, aut conuertitur cum ordinato.
 Si primo modo capiatur per se, illa prædictio per se dicitur
 ex cap. 17, primi posteriorum, in qua accidens de subiecto dici-
 tur, ut homo est albus, lignum est tricubitum, quæ alio quo-
 que nomine appellantur secundum naturam. Nam cum acci-
 dens in substantia existat, rerum naturæ maximè consentaneum
 est de substantia prædicari. Vocat etiam Aristoteles prædica-
 tionem per se, in qua subiectum est causa prædicati, ut edifi-
 cator ædificat, iugulatû interijt. Cuius usus tam latè pater, ut
 est à nobis in expositione librorum de posteriori resolutione
 admonitum: ut se per omnia disciplinaram genera diffundat.
 Atributio- Per accidens autem prædictio, ut paulo ante tetigimus, illa
 per accidens- est, referente Aristotele, in qua aut subiectum de accidenti di-
 citur, ut album est homo, aut accidens de accidenti, modo alte-
 rum non sit sub altero collocatum. Nam si contingat alterum
 contineri sub altero, prædictio secundum accidens non erit,
 sed cuiuspiã alterius naturæ: ut albor est color. hæc enim sub-
 stantialis est in qua genus de sua specie dicitur. Illa quoque se-
 cundum accidens prædictio est, in qua diuersa est ratio præ-
 dicati à subiecti ratione, quæ ob id superiori repugnat, ut me
 ambulante coruscavit. Et qui laqueum collo necabat, repe-
 rit aurum. Nam neque me ambulare extitit causa cur corusca-
 ret, neque collo laqueum necare, cur reperiretur aurum, sed ac-
 cidit vtrunque. His verò Aristoteles nõ reijcit à numero præ-
 dicationum, quòd non sint vere, contingit anim nonnunquam
 veras esse, sed à negotio doctrinæ alienæ existimantur, quo-
 nam eorum quæ accidunt scientia non est. Quod si prædictio
 per se, cum ordinata conuertatur prædicatione in qua prædi-
 cabile

in caput de communibus.

101

cabile de legitimo proprioque subiectibili dicitur, in quinq; gene-
 ra distribuitur in prædicationem inquam generis, speciei, dif-
 ferentiæ, proprii atque accidentis, quarum singulæ nomen ac-
 cipiunt ex habitudine prædicati ad subiectum. Est ergo prædi-
 catio generis ea in qua genus de specie dicitur, ut iustitia est
 virtus. Nam species subiicitur generi immediate & proximè.
 Speciei, in qua species de indiuiduis, ut Socrates est homo, quia
 species de pluribus numero differentibus prædicatur. Differen-
 tiæ, in qua differentia de specie, cuius est differentia dicitur.
 Proprii in qua proprium de specie cuius est, ut homo est susce-
 prius disciplinæ. Accidentis verò in qua, ut topicorum libro
 secundo inquit Aristoteles, aliquid de altero denominatiuè præ-
 dicatur. Huic opponitur quæ inordinata prædictio vocatur
 in qua quod subiecti natum erat, de prædicato dicitur. Quæ est
 etiam quincuplex, generis, differentiæ, speciei, proprii atque
 accidentis. Quarum prædicationum exempla facillè habebit is,
 qui ordinatas, quas recensuimus, inuenterit. Hæc de prædican-
 di ratione dixisse sufficiat, simulque de quinque Porphyrianis
 vocibus: nam cætera omnia aut sunt ab hoc negotio aliena, aut
 neotericorum commenta. nos verò quæ diximus conati
 sumus corroborare Aristotelis testimonio,
 Christo duce atque auspice Christo
 cui honor & gloria in secula
 seculorum.

FINIS.

Generis
 Prædicatio.
 Speciei
 Differentiæ.
 Accidentis.
 Inordinata
 Atributio
 quincuplex



[Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.]





